

Statligt person skadeskydd

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

1976:50

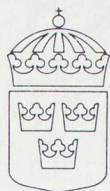
Statligt person skadeskydd

*Betänkande av
yrkesskedeförsäkringskommittén*

SOU
1976:50

89
21

Statens offentliga utredningar
1976:50
Socialdepartementet

Statligt personskadeskydd

Betänkande av
yrkesskadeförsäkringskommittén
Stockholm 1976

Omslag Jan Boman
ISBN 91-38-03078-0
ISSN 0375-250X
Gotab, Kungälv 76.19540

Till Statsrådet och chefen för socialdepartementet

Yrkesskadeförsäkringskommittén tillsattes efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 30 april 1971. Sedan kommittén avlämnat betänkandena (Ds S 1972:3) med förslag till decentraliseringsåtgärder rörande yrkesskadeförsäkringen m. m. och (SOU 1975:84) Ersättning vid arbetsskada har kommittén i denna utredningsetapp haft följande ledamöter: justitieombudsmannen Leif Ekberg, tillika ordförande, riksdagsmännen Alvar Andersson och Torsten Fredriksson, direktören i Sveriges verkstadsförening Olof Gustafsson, förbundssekreteraren i Svenska metallindustriarbetareförbundet Henry Karlsson, bitr. direktören i Svenska arbetsgivareföreningen Inge Svensson och ombudsmannen i Landsorganisationen i Sverige Håkan Walander.

Som experter har deltagit försäkringsdomaren Lars Dahlström, departementsrådet Lars Grönwall, ombudsmannen i Landsorganisationen Göran Karlsson, byråchefen i riksförsäkringsverket Arvo Marits, bitr. direktören i Svenska arbetsgivareföreningen Arne Sandell, tf. avdelningschefen i riksförsäkringsverket Åke Söderberg och hovrättsassessorn Olof Forssberg, försvarsdepartementet.

Sekreterare i denna utredningsetapp har varit kammarrättsfiskalerna Bengt Gustavsson och Lars-Göran Hessmark.

Avelningsdirektören i riksförsäkringsverket Malte Brogren har biträtt kommittén med beräkningar.

De förslag kommittén lade fram i betänkandet (SOU 1975:84) Ersättning vid arbetsskada har legat till grund för lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, som träder i kraft den 1 juli 1977.

I förevarande betänkande behandlas återstående utredningsuppgifter, vilka gäller egenföretagares tillhörighet till arbetsskadeförsäkringen och frivillig yrkesskadeförsäkring, frågan om hur man skall förfara med äldre skadefall vid den nya lagstiftningens införande samt översyn av militärsättningslagen (1950:261) och liknande författningar om ersättning av statsmedel och krigsförsäkringen för sjömän. Dessutom framläggs förslag om följdändringar i bl. a. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Kommittén får härmed överlämna betänkandet Statligt personskadeskydd.

Förslaget är enhälligt.

Uppdraget är härmed slutfört.

Stockholm i september 1976

Leif Ekberg

Alvar Andersson

Torsten Fredriksson

Olof Gustafsson

Henry Karlsson

Inge Svensson

Håkan Walander

/Bengt Gustavsson

L-G Hessmark

Innehåll

	Sid.
<i>Sammanfattning</i>	9
<i>Författningsförslag</i>	15
1 <i>Inledning</i>	49
1.1 Utredningens arbete m. m.	49
1.2 Den nya arbetsskadeförsäkringen	50
1.3 Inledande orientering om gällande rätt	51
1.3.1 Frivillig försäkring enligt yrkesskadeförsäkringslagen	51
1.3.2 Skador under militärtjänst	51
1.3.3 Skador under civilförvarstjänst, räddningstjänst m. m.	51
1.3.4 Skador under anstaltsvistelse	52
1.3.5 Krigsförsäkring för sjömän m. m.	52
1.3.6 Äldre skadefall	53
1.4 Vissa allmänna överväganden	53
2 <i>Egenföretagares arbetsskadeförsäkring – frivillig försäkring</i>	55
2.1 Gällande bestämmelser	55
2.1.1 Den obligatoriska försäkringens personkrets	55
2.1.2 Frivillig yrkesskadeförsäkring	57
2.1.3 Vissa bestämmelser inom den allmänna försäkringen	59
2.2 Historik och tidigare förslag	61
2.3 Överväganden	63
2.3.1 Utsträckning av det obligatoriska skyddet	63
2.3.2 Frivillig försäkring	69
3 <i>Militärsättningslagen (MEL)</i>	71
3.1 Gällande rätt	71
3.2 Andra ersättningar till värnpliktiga vid militärskador	73
3.2.1 Värnpliktsavlöningskungörelsen	73
3.2.2 Särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl.	73
3.2.3 Grupplivförsäkring	73
3.2.4 Stiftelsen Kungafonden Med folket för fosterlandet	74

	Sid.
3.3 Bakgrund till militärsättningslagen	74
3.4 Statistik	75
3.5 Allmänna överväganden	76
3.6 Begreppet skada i militärsättningslagen	78
3.6.1 Gällande rätt	78
3.6.2 Utvecklingen fram till gällande rätt	79
3.6.3 Överväganden	83
3.7 Ersättning vid inkomstförlust	86
3.7.1 Nuvarande ordning	86
3.7.2 Ersättning vid sjukdom	86
3.7.3 Ersättning vid invaliditet	86
3.7.4 Överväganden	87
3.7.5 Särskild sjukpenning	93
 4 <i>Skador under civilförvarstjänst</i>	 95
4.1 Gällande rätt	95
4.2 Utvecklingen fram till gällande CEF	96
4.3 Tidigare förslag	96
4.4 Statistik	97
4.5 Överväganden	97
 5 <i>Ersättning för personskada i samband med räddningstjänst</i>	 99
5.1 Räddningstjänst enligt brandlagen (1974:80)	99
5.2 Atomskydd	99
5.3 Flygräddningstjänst	100
5.4 Statistik	100
5.5 Överväganden	101
 6 <i>Skador under anstaltsvistelse</i>	 103
6.1 Gällande rätt	103
6.2 Utvecklingen fram till gällande rätt	104
6.3 Vissa inskränkningar i förmåner enligt AFL för anstaltsintagna	105
6.4 Statistik	106
6.5 Överväganden	106
6.5.1 Behovet av särskilt skydd för anstaltsintagna	106
6.5.2 Den skyddade personkretsen	107
6.5.3 Ersättningsanordningens materiella innehåll	111
 7 <i>Ersättningens administration</i>	 115
7.1 Gällande rätt	115
7.2 Uttalanden i förarbetena till 1973 års partiella decentralisering av vissa yrkesskadeärenden	115
7.3 Kommitténs motiv för decentralisering av yrkesskadeärenden	116
7.4 Överväganden	117
7.5 Administrationen av arbetsskaderegleringen för statsanställda	118
7.6 Kostnader	119

	Sid.
8 <i>Ersättning för ideell skada</i>	121
8.1 Gällande ordning inom YFL, MEL, CEF och AEF	121
8.2 Särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl.	121
8.2.1 Statistik över tillämpningen av det särskilda olycksfallsskyddet	122
8.3 Särskild ersättning till skadade värnpliktiga m. fl.	122
8.4 Arbetsskadeförsäkringen	122
8.5 Trygghetsförsäkringen (TFY)	123
8.5.1 Jämförelse mellan ersättningsbelopp enligt särskilda olycksfallsskyddet för värnpliktiga och enligt TFY	124
8.6 Överväganden	124
8.6.1 Målsättningen	124
8.6.2 Menersättningens utformning	125
8.6.3 Menersättningens personella omfattning	126
8.6.4 Menersättningens territoriella omfattning	126
8.6.5 Menersättningens administration	127
8.6.6 Kostnader	128
9 <i>Krigsförsäkring för sjömän m. fl.</i>	129
9.1 Gällande rätt	129
9.2 Utvecklingen fram till gällande rätt	130
9.3 Begreppet arbetsskada enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring	133
9.4 TFY	134
9.5 Vissa ersättningar som utgår enligt kollektivavtal	134
9.6 Arbetsmarknadens försäkringsaktiebolag (AFA)	135
9.7 Statistik	135
9.8 Överväganden	135
10 <i>Äldre skadefall</i>	139
10.1 Inledning	139
10.2 Livräntebeståndet	139
10.3 Tidigare uppräknings	140
10.4 Överväganden	142
10.4.1 Motiv för uppräkning	142
10.4.2 Metod vid uppräkning	143
10.5 Samordningen mellan yrkesskadelivränta och pensionsförmåner från den allmänna försäkringen	146
10.5.1 Nuvarande ordning	146
10.5.2 Arbetsskadeförsäkringen	147
10.5.3 Överväganden	147
10.6 Ersättning till livräntetagare som insjuknar på nytt på grund av den skada som föranlett livräntan	150
10.6.1 Nuvarande ordning enligt YFL	150
10.6.2 Arbetsskadeförsäkringen	151
10.6.3 Överväganden	151

	Sid.
11 <i>Specialmotivering</i>	153
11.1 Förslaget till lag om statligt personskadeskydd	153
11.2 Förslaget till lag om ersättning av statsmedel för ideell skada	164
11.3 Förslaget till lag om ersättning till sjömän vid personskada till följd av krigshändelse	167
11.4 Förslaget till lag om uppräknning av yrkesskadelivräntor m. m.	168
11.5 Förslaget till lag om uppräknning av yrkesskadelivräntor som utgår av statsmedel m. m.	169
11.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsska- deförsäkring	170
11.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän för- säkring	171
11.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare	173
11.9 Förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)	173
11.10 Förslaget till lag om ändring i reglementet (1961:265) angående förvaltningen av riksförsäkringsverkets fonder	174
11.11 Förslaget till lag om upphävande av vissa författningar om handläggning av ärenden angående yrkesskadeförsäkring	174
11.12 Förslagen till lag om ändring i luftfartslagen (1957:297) och författningsändringar i övrigt	174

Sammanfattning

I detta betänkande redovisar yrkesskadeförsäkringskommittén resultatet av sin fortsatta översyn av yrkesskadeförsäkringen och till yrkesskadeförsäkringsområdet hörande författningar. Kommitténs förslag avser egenföretagares tillhörighet till den nya arbetsskadeförsäkringen och frågan om behovet av en frivillig arbetsskadeförsäkring, författningar anknutna till yrkesskadeförsäkringen men enligt vilka ersättningen utgår av statsmedel och lagen (1954:246) om krigsförsäkring för sjömän samt frågan vad man i olika hänseenden skall göra med de äldre skadefallen.

Egenföretagares arbetsskadeförsäkring – frivillig försäkring (kap. 2)

Enligt den av riksdagen tidigare i år antagna lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring (LAF) skall arbetsskadeförsäkringen omfatta alla arbetstagare. Kommittén har vid sin fortsatta prövning av försäkringstillhörighetens omfattning funnit att alla förvärvsarbetande bör tillförsäkras skydd vid arbetsskada inte bara genom den allmänna försäkringen utan även genom arbetsskadeförsäkringen. Kommittén föreslår därför att även egenföretagare och uppdragstagare skall omfattas av försäkringen. Anslutningen skall i princip vara obligatorisk men möjlighet till undantagande skall finnas. Med hänsyn till de samordningsregler som gäller när förmåner från den allmänna försäkringen sammanträffar med förmåner från arbetsskadeförsäkringen skall kopplingen mellan arbetsskadeförsäkringen och ATP vara fast. Ett undantagande från ATP skall gälla även för arbetsskadeförsäkringen. Någon möjlighet till självständigt utträde ur arbetsskadeförsäkringen skall inte finnas. Försäkringen skall för egenföretagarna finansieras genom egenavgifter. För uppdragstagare får avgiftsbetalningen falla på uppdragsgivaren.

De nya reglerna föreslås gälla från den 1 juli 1977 dvs. samma dag som gäller för ikraftträdandet av den nya arbetsskadeförsäkringslagen. Den som vid denna tidpunkt genom undantagande står utanför ATP föreslås få möjlighet att då kunna återkalla undantagandet oberoende av regeln i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) att återkallelse får ske först efter fem år. Det har ansetts rimligt att den som tidigare valt att stå utanför de allmänna försäkringsanordningarna får möjlighet att ansluta sig nu när arbetsskadeförsäkringen görs tillgänglig för egenföretagare och uppdragstagare.

Genom den allmänna försäkringens utbyggnad och arbetsskadeförsäkringens i förhållande till yrkesskadeförsäkringen mycket utsträckta omfattning har den frivilliga yrkesskadeförsäkringen förlorat mycket av sin tidigare betydelse. En stor del av den frivilliga försäkringens personkrets kommer att få skydd för arbetsskada genom arbetsskadeförsäkringen och trygghetsförsäkringarna på arbetsmarknaden. Den frivilliga försäkringen skulle – om den behölls – få sin största betydelse som fritidsförsäkring. Att meddela fritidsförsäkring kan knappast anses vara någon mera angelägen uppgift för socialförsäkringen utan torde i första hand få ankomma på den privata försäkringsmarknaden.

Kommittén föreslår på grund härav att frivillig yrkesskadeförsäkring inte skall meddelas efter den 30 juni 1977. Ersättning som utgår på grund av skada som inträffat dessförinnan skall givetvis utgå även i framtiden.

Ersättning för personskada under militärtjänstgöring, civilförsvartjänstgöring, räddningstjänst och under vistelse på anstalt (kap. 3–7)

Arbetsskadeförsäkringen har utgjort den naturliga utgångspunkten när kommittén nu haft att se över militäersättningslagen (1950:261), förordningen (1954:249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret, vissa bestämmelser i brandlagen (1974:80) och kungörelserna (1961:564 och 1961:457) om ersättning av statsmedel för medverkan i flygräddningstjänst och i skyddsarbete vid olyckor i atomanläggningar samt förordningen (1954:250) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m. Liksom regelkomplexet i lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring (YFL) varit grundläggande för utformandet av nämnda specialförfattningar bör arbetsskadeförsäkringslagen nu utgöra stommen i en reformerad ersättningsanordning. Vid översynen har kommittén därför sökt att så långt möjligt anpassa regelsystemet i specialförfattningarna till LAF. Kommittén har vidare funnit det ändamålsenligt att den nuvarande uppdelningen av lagstiftningen på specialområden i sex olika författningar överges och att bestämmelserna om ersättning vid personskada i stället sammanförs i en gemensam lag, kallad lag om statlig personskadeskydd. I denna lag tas de särregler in som är motiverade av den speciella verksamhet som den skyddade personkretsen deltar i. Genom hänvisning i lagen om statligt personskadeskydd till LAF skall i övrigt arbetsskadeförsäkringens regelkomplex bli tillämpligt. Detta innebär att ett likvärdigt skydd vid skada erhålls oavsett om skadan inträffar i arbetet eller i verksamhet som omfattas av lagen om statligt personskadeskydd.

Den föreslagna lagen om statligt personskadeskydd bygger på grundsatsen att skador under deltagande i landets försvar eller i verksamhet för att rädda liv eller egendom motiverar – liksom skador i arbetet – en rätt till högre ersättning för uppkommen ekonomisk förlust än andra skador. Samma princip har också ansetts böra gälla då samhället ingripit mot någon i frihetsberövande syfte och det därför inte varit möjligt för den skadade att själv bygga upp ett försäkringsskydd.

I fråga om skyddets omfattning föreslås att i huvudsak alla de som tidigare omfattades av de särskilda författningarna skall vara skyddade enligt den nya lagen. Den kommer således att omfatta den som fullgör tjänst i

totalförsvaret, civilförvarstjänst eller liknande tjänst på grund av tjänsteplikt och den som är häktad eller intagen på kriminalvårdsanstalt, vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller arbetsanstalt. Kommittén föreslår därutöver att skyddet utvidgas till att avse anhållna och andra som mer kortvarigt intas i anstalter, häkten eller polisarrester. Dessutom föreslås att ungdomsvårds-skoleelever, som nu omfattas av yrkesskadeförsäkringen, skall få ersättning enligt den nya lagen.

Alla skador, dvs. såväl olycksfallsskador som yrkessjukdomar och andra sjukdomar, skall grunda rätt till ersättning. Detta innebär en utvidning för bl. a. civilförvarspliktiga och anstaltsintagna i fråga om "andra" sjukdomar. Kommittén har inte funnit det motiverat att för dessa kategorier göra något undantag från den ordning som i dag gäller för värnpliktiga, hemvärnspersonal och annan frivillig personal.

Skyddet föreslås gälla inte bara under utövande av den egentliga verksamheten utan även under fritid och annan ledighet. För den värnpliktige innebär detta att skyddet kommer att gälla hela tiden från det han påbörjar färd för inryckning till tjänstgöring till dess han avslutar hemfärden efter utryckning. Den anstaltsintagne föreslås åtnjuta skydd även under permision och vård utom anstalt, som varar kortare tid än sex månader. Kommitténs motiv för att utvidga skyddet till att gälla all fritid är framför allt att den värnpliktige och anstaltsintagne normalt saknar förvärvsinkomst och därigenom har begränsade möjligheter att skaffa sig eget försäkrings-skydd.

I fråga om förmånerna vid skada ansluter lagen om statligt personskadeskydd, som tidigare sagts, till LAF.

De förmåner som föreslås utgå vid skada är ersättning för sjukvårdskostnader, sjukpenning, livränta och begravningshjälp.

Genom hänvisning till LAF kommer invaliditetsbedömningen i den nya lagen att anknyta till de principer som gäller inom den allmänna försäkringen. Det blir därigenom den faktiska nedsättningen i den skadades förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete som bestämmer livräntans storlek. Livräntan skall kunna ersätta årlig inkomstförlust upp till sju och ett halvt basbelopp mot f. n. fem basbelopp. Samordningen med den allmänna pensioneringen skall vara samma som inom arbetsskadeförsäkringen, dvs. livräntan skall täcka den del av inkomstförlusten som inte ersätts genom allmän pension. Livräntan skall vara pensionsgrundande för pension inom ATP.

Som underlag för beräkning av sjukpenning och livränta skall i princip läggas den skadades sjukpenninggrundande inkomst enligt AFL. De närmare reglerna härom är med två undantag desamma som finns i LAF. Det ena undantaget tar sikte på värnpliktiga som fullgör sin grundutbildning och anstaltsintagna som är intagna längre tid än sex månader och motiveras av att dessa som regel saknar möjlighet att skaffa sig en sjukpenninggrundande inkomst genom förvärvsarbete. För dessa kategorier föreslås därför en garantiregel av innebörd att ersättningsunderlaget lägst skall beräknas till belopp motsvarande två, två och ett halvt eller tre basbelopp beroende på den skadades ålder. Det andra undantaget gäller studerande. Enligt LAF gäller en garantiregel för studerande som är utsatta för särskild risk för skada. Regeln innebär att ersättningsunderlaget för beräknad utbildningstid utgörs lägst av den inkomst som han sannolikt skulle

ha fått om han när skadan inträffade hade avbrutit utbildningen och börjat förvärvsarbete. För tid efter utbildningstidens slut utgörs underlaget av den inkomst som han då sannolikt skulle ha fått om skadan inte inträffat. Enligt kommitténs mening bör denna specialregel i förevarande sammanhang utvidgas att gälla alla studerande, eftersom den verksamhet som nämns i lagen om statligt personskadeskydd får anses vara särskilt riskfylld. För samtliga som omedelbart före den skyddade verksamheten genomgick eller hade avslutat utbildning föreslås därför att ersättningsunderlaget skall beräknas till lägst det belopp som enligt 4 kap. 10 § LAF gäller för elever i särskilt riskfylld verksamhet.

Administrationen föreslås i likhet med vad som skall gälla inom arbetsskadeförsäkringen flyttad från riks försäkringsverket till försäkringskassorna. För den enskilde underlättas härigenom kontakten med myndigheterna genom att han kan vända sig till en myndighet på sin hemort och en myndighet som han sannolikt är van vid. De materiella reglernas likhet med arbetsskadeförsäkringen och den allmänna försäkringen torde innebära att en decentralisering inte kommer att medföra några större svårigheter för kassorna.

Ersättning för ideell skada (kap. 8)

Lagen om statligt personskadeskydd avser liksom LAF att kompensera för inkomstbortfall. När det gäller ideell skada kompletteras LAF med de trygghetsförsäkringar som avtalsvis inrättats på arbetsmarknaden. Kommitténs målsättning att skapa jämställdhet mellan den som skadas i arbete och den som skadas i verksamhet för landets försvar eller under anstaltsvistelse kräver att det tillskapas en ersättningsanordning som ger dessa sistnämnda grupper ersättning för ideell skada på liknande sätt som trygghetsförsäkringen. Ideell skada föreslås därför ersatt i enlighet med de regler om sådan skada som gäller inom den statliga trygghetsförsäkringen, den s. k. statliga personskadeförsäkringen. Bestämmelser härom ges i en särskild författning, som kommittén kallar lag om ersättning av statsmedel för ideell skada. I denna lag slås rätten till ersättning fast. Vidare slås fast att förmånerna i materiellt hänseende skall motsvara de förmåner som anställda hos staten får genom den statliga personskadeförsäkringen. När den statliga personskadeförsäkringens förmåner genom avtal får ändrat innehåll skall ändringen även gälla de grupper som omfattas av lagen om ersättning av statsmedel för ideell skada. Denna lagstiftningsteknik saknar inte motsvarighet i tidigare lagstiftning. Den föreslagna lagen skall gälla för alla de kategorier som omfattas av lagen om statligt personskadeskydd. Till skillnad från sistnämnda lag bör dock inte ersättning utgå för skada under fritiden. Kommittén har därför begränsat skyddet att gälla skador som inträffat under själva verksamheten eller vistelsen inom förlägningsområde, anstalt eller liknande samt under resor till och från dessa.

Krigsförsäkring för sjömän m. fl. (kap. 9)

Krigsförsäkringslagen (1954:246) för sjömän och förordningen (1954:247) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba sjömän m. fl. föreslås ersatta av en enda lag, kallad lag om ersättning till sjömän vid personskada till följd av krigshändelse. Den nya lagens ersättningsbestämmelser skall tillämpas när arbetsskadeförsäkringen inte gäller, dvs. när skadan har inträffat utom arbetet. Ersättningen skall utgå i enlighet med reglerna i LAF. Som komplement till livränta skall dessutom – liksom hittills – kunna utgå särskild ersättning med ett engångsbelopp motsvarande högst sex gånger basbeloppet.

Förordningen (1954:248) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba fiskare föreslås slopad eftersom de situationer som förordningen avser att täcka numera omfattas av arbetsskadeförsäkringen.

Äldre skadefall (kap. 10)

Kommittén, som haft att överväga vad man i olika hänseenden skall göra med de äldre skadefallen, har funnit att den främsta uppgiften därvidlag torde vara att räkna upp äldre livräntor. Kommitténs motiv för att nu föreslå en uppräknings är dels tröskeleffekterna av den nya lagstiftningens utvidgade förmåner i förhållande till äldre lagstiftningens ofta mindre generösa ersättningsbestämmelser, dels de äldre livräntornas bristande följsamhet till den allmänna standardutvecklingen. Eftersom en uppräknings efter individuell prövning är praktiskt ogenomförbar har kommittén valt en generell metod. Den begränsningen har gjorts att livräntor som grundar sig på låga invaliditetsgrader inte skall omfattas av uppräknings eftersom skador med lång medicinsk invaliditet mycket sällan medför inkomstförlust. Gränsen för att omfattas av uppräknings föreslås – i likhet med vad som gällt vid förbättring av vissa andra statliga ersättningsanordningar under senare tid – bli satt vid 25 % invaliditet.

Uppräknings föreslås ske med 30 % om skadan har inträffat år 1954 eller tidigare, med 20 % om skadan inträffat något av åren 1955–1967 och med 10 % om skadan inträffat under tiden 1 januari 1968–30 juni 1977. Om den procentuella uppräknings inte leder till förhöjning med 500 kr föreslår kommittén – i syfte att undvika höjning med obetydliga belopp – att livräntan ändå räknas upp med detta belopp.

Vid bestämmandet av de procentsatser varmed höjningen föreslås ske har kommittén beaktat effekten av de olika skatteregler som gäller för livränta beviljad före resp. efter årsskiftet 1954–1955.

Uppräknings av livräntor som grundas på skador i privat eller kommunal tjänst föreslås finansierad genom arbetsskadeförsäkringsavgifterna. Kostnaden för uppräknings av livräntor som utgår av statsmedel föreslås stanna på statsverket. De totala årliga kostnaderna för uppräknings torde uppgå till ca 37 milj. kr för enskilda och kommunala arbetsgivare och till ca 10 milj. kr för statens del.

Kommittén har övervägt om det går att ändra bestämmelserna i 17 kap. 2 § AFL om samordnings mellan äldre livräntor och pensionsförmåner

från den allmänna försäkringen. Dessa regler, som i korthet innebär att pensionsförmånerna minskas med 3/4 av livräntan, strider mot den av statsmakterna numera fastslagna principen att pensionsförmånen skall ligga i botten och yrkesskadeförmånen utgöra ett komplement till den allmänna förmånen.

De nuvarande samordningsreglerna ger emellertid i de flesta fall tillfredsställande materiellt resultat. En omvänd samordning för de äldre skadefallen skulle nödvändiggöra särregler som skulle ytterligare komplicera den redan nu invecklade författningsregleringen utan att därigenom materiella fördelar uppnås. Skattereglernas konstruktion försvårar ytterligare en ändamålsenlig lösning. Dessa omständigheter har tvingat kommittén att avstå från att föreslå någon ändring i de nuvarande samordningsreglerna för de äldre skadefallen. Det är emellertid viktigt att informationsinsatserna ökas så att livräntetagarna får klar insikt i hur reglerna är konstruerade. Vidare bör utbetalningsrutinerna ändras.

De nuvarande bestämmelserna om ersättning till den som på nytt insjuknar i den skada som har föranlett livräntan har utsatts för kritik från olika håll. Reglerna innebär att den skadade i detta fall får nöja sig med förmåner som motsvarar livräntan medan den som insjuknar i annan sjukdom får såväl livränta som sjukpenning på restarbetsförmågan. Kommittén anser att samma ersättning bör utgå när en livräntetagare drabbas av recidiv som när han insjuknar i annan sjukdom. Under sjukdomstiden bör han således få behålla livräntan och dessutom få sjukpenning från yrkesskadeförsäkringen, oberoende av sjukdomsorsak. Den sammanlagda ersättningen bör dock inte få överstiga den maximala ersättning som kan utgå i sjukpenning enligt AFL, dvs. 90 % av sju och ett halvt basbelopp.

Kommitténs förslag såvitt avser de äldre skadefallen har sammanförts i förslag till lag om uppräknings av yrkesskadelivräntor m. m. och förslag till lag om uppräknings av yrkesskadelivräntor som utgår av statsmedel m. m. Lagarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1977.

Kommitténs förslag aktualiserar förslag till ändring av bestämmelser i åtskilliga författningar, främst i AFL. Sådana förslag läggs fram i detta betänkande.

I detta betänkande läggs också fram förslag till en rad ändringar som motiveras av lagen om arbetsskadeförsäkring och kommitténs framlagda förslag till lag om statligt personskadeskydd m. m.

Författningsförslag

1 Förslag till Lag om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrives följande.

Tillämpningsområde m. m.

1 § Denna lag gäller ersättning från staten vid personskada och tillämpas på

1. den som under tid då Sverige ej är i krig fullgör tjänstgöring eller genomgår inskrivningsprövning enligt värnpliktslagen (1941:967), lagen (1966:413) om vapenfri tjänst eller civilförsvarslagen (1960:74) eller genomgår bistånds- och katastrofutbildning enligt särskilda bestämmelser,

2. den som deltagit i räddningstjänst eller övning med brandstyrka enligt brandlagen (1974:80), skyddsarbete enligt lagen (1960:331) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. eller flygräddningstjänst enligt luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, arbetsanstalt, ungdomsvårdsskola eller allmän eller statsunderstödd enskild vårdanstalt för alkoholmissbrukare,

den som är anhållen eller häktad,

den som i annat fall är intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som frivilligt deltagit i verksamhet inom totalförsvaret eller i annat fall än som avses i första stycket deltagit i verksamhet för att avvärja eller begränsa skador på människor eller egendom.

2 § Ersättning enligt denna lag utgår ej i den mån ersättning utgår enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

3 § Personskadeskyddet handhas av riks försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna.

*Skyddstid***4 §** Personskadeskyddet gäller

1. för den som avses i 1 § första stycket 1:
under tid från det färd för inryckning till tjänstgöringen eller utbildningen påbörjas till dess färd för utryckning avslutas,
2. för den som avses i 1 § första stycket 2:
under tid från det färd till verksamheten påbörjas till dess färd från verksamheten avslutas,
3. för den som avses i 1 § första stycket 3:
under tid från det färd till anstalten, skolan, häktet eller arresten påbörjas till dess färd efter frigivning avslutas.

5 § Vid vistelse utom Norden gäller personskadeskyddet endast om resan har betalats eller anordnats av staten.

Vid vård utom anstalt eller skola av någon som avses i 1 § första stycket 3 gäller personskadeskyddet endast under de första sex månaderna efter det att sådan vård har påbörjats.

Om skada

6 § Personskadeskyddet omfattar skada som någon som avses i 1 § har ådragit sig under skyddstiden.

7 § Har någon varit utsatt för olycksfall under skyddstiden, skall skada som han har ådragit sig anses vara orsakad av olycksfallet, om ej betydligt starkare skäl talar mot det.

8 § Skada till följd av annat än olycksfall vilken visar sig under skyddstiden skall anses vara ådragen under denna, om skälig anledning ej finns att antaga att skadan har orsakats av annat än verksamheten i fråga och att denna icke väsentligt har bidragit till skadan.

Visar sig skadan först efter skyddstiden, skall den anses vara ådragen under denna, om verksamheten kan antagas ha väsentligt bidragit till skadan.

9 § Bestämmelserna i 2 kap. 3 och 4 §§ lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring har motsvarande tillämpning i fråga om skada enligt denna lag.

Ersättning

10 § Ersättning enligt denna lag utgår vid sjukdom, bestående nedsättning av arbetsförmågan och dödsfall. Därvid har 3 kap. 4–10 §§ och 4–6 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring motsvarande tillämpning, om ej annat följer av 11–15 §§ denna lag.

11 § Sjukvårdsersättning utgår endast i den mån staten icke tillhandahåller förmånen på annat sätt.

Sjukpenning och livränta utgår ej under skyddstiden.

12 § För den som avses i 1 § första stycket 1 skall sjukpenningunderlag och livränteunderlag vid skada som har ådragits under grundutbildning eller repetitionsutbildning i omedelbar anslutning till grundutbildning beräknas till lägst belopp som sägs i 4 kap. 10 § andra stycket lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Detta gäller även den som avses i 1 § första stycket 3 och som när skadan inträffade hade varit intagen längre tid än sex månader samt, om regeringen föreskriver det, den som avses i 1 § andra stycket.

13 § För den som omedelbart före skyddstiden genomgick eller hade avslutat utbildning skall sjukpenningunderlag och livränteunderlag beräknas till lägst belopp som sägs i 4 kap. 10 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

14 § Den som avses i 1 § första stycket 1 har rätt till särskild sjukpenning, om han under grundutbildning eller repetitionsutbildning i omedelbar anslutning till grundutbildning har ådragit sig sjukdom som efter tjänstgöringstidens slut sätter ned hans förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete med minst hälften och sjukdomen ej berättigar till sjukpenning enligt denna lag. Vad nu har sagts gäller även vid sjukdom som har inträffat under utryckningsmånaden eller månaden efter denna.

Särskild sjukpenning utges med det belopp som skulle ha utgått om sjukpenningunderlaget hade beräknats enligt 4 kap. 10 § andra stycket lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

Är den som har rätt till särskild sjukpenning samtidigt berättigad till sjukpenning enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring, utgår den särskilda sjukpenningen endast i den mån den är högre.

15 § Bestämmelserna i 20 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring om indragning och nedsättning av ersättning i vissa fall har motsvarande tillämpning i fråga om ersättning enligt denna lag. Ersättning till den som avses i 1 § första stycket 3 får även i annat fall sättas ned eller dragas in, om särskilda skäl talar för det.

Övriga bestämmelser

16 § Underrättelse om skada skall omedelbart lämnas till chef eller annan förman enligt föreskrifter som regeringen meddelar. Har skadan visat sig efter skyddstiden, skall underrättelsen lämnas till allmän försäkringskassa.

17 § Bestämmelserna i 8 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring om anmälan om skada, bestämmande och utbetalning av ersättning, uppgiftsskyldighet, ansvar samt besvär, m. m. gäller i tillämpliga delar i ärende enligt denna lag.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

Genom lagen upphäves

a) militärsättningslagen (1950:261),

b) förordningen (1954:249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret,

c) förordningen (1954:250) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet.

2. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

3. Med grundutbildning som avses i 12 och 14 §§ jämställas motsvarande utbildning enligt 27 § 1 mom. D värnpliktslagen (1941:967) i dess lydelse före den 1 juni 1972.

2 Förslag till

Lag om ersättning av statsmedel för ideell skada

Härigenom föreskrives följande.

1 § Den som ådrager sig skada som avses i lagen (1977:000) om statligt personskadeskydd har rätt till ersättning av statsmedel för sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt olägenheter i övrigt till följd av skadan. Ersättningen utgår med belopp som skulle ha utgått om den skadade hade omfattats av statens personskadeförsäkring.

Har skadan inträffat under ledighet eller fritid vid vistelse utom förläggingsområde eller liknande plats där verksamheten i fråga bedrivs, utgår ersättning endast om skadan har orsakats av olycksfall vid färd till eller från nämnda plats som föranleddes av och stod i nära samband med verksamheten.

Vid skada till följd av annat än olycksfall utgår ersättning endast om skadan har varat längre än 90 dagar. Oberoende härav utgår ersättning för sveda och värk om denna har varit svår.

2 § Bestämmelserna i 16 kap. 11 § och 20 kap. 3–6 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring och 15 § lagen (1977:000) om statligt personskadeskydd om indragning och nedsättning av ersättning i vissa fall, återbetalningsskyldighet, preskription och utmättningsförbud har motsvarande tillämpning i fråga om ersättning enligt denna lag.

3 § Riksförsäkringsverket beslutar om ersättning enligt denna lag.

Talan mot riksförsäkringsverkets beslut föres hos försäkringsrådet genom besvär. Försäkringsrådet får även om talan ej föres taga upp ärende till prövning. Bestämmelserna i 6 § lagen (1917:466) om försäkringsrådet och 44 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) har motsvarande tillämpning i ärendet enligt denna lag hos försäkringsrådet.

Mot försäkringsrådets beslut föres talan hos försäkringsdomstolen genom besvär. Besvärshandlingen skall ha kommit in till försäkringsrådet inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Den omständigheten att handlingen har tillställts försäkringsdomstolen utgör ej hinder för att taga upp besvären till prövning, om handlingen har kommit in till domstolen före besvärstidens utgång.

Beslut som meddelas enligt denna lag länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat föreskrives i beslutet eller bestämmes av myndighet som har att pröva beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977, då kungörelsen (1969:761) om särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl. skall upphöra att gälla. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet.

3 Förslag till

Lag om ersättning till sjömän vid personskada till följd av krigshändelse

Härigenom föreskrives följande.

1 § Har sjöman som tjänstgör på svenskt fartyg, vid vistelse utomlands på den ort där fartyget ligger, ådragit sig skada till följd av olycksfall på grund av krigshändelse, utgår ersättning av statsmedel enligt denna lag. Sådan ersättning utgår även när sjöman efter avslutad tjänstgöring på svenskt fartyg har ådragit sig skada till följd av olycksfall på grund av krigshändelse under hemresa till Sverige eller i väntan på tillgängligt transportmedel för hemresa till Sverige.

2 § Lagen gäller ej den som ersättes enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller tjänstgör på krigsfartyg eller skadas i krig i vilket Sverige befinner sig.

3 § Ersättning utgår i enlighet med bestämmelserna i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, om ej annat följer av 4–6 §§ denna lag. Bestämmelserna i nämnda lag skall även i övrigt gälla i tillämpliga delar.

4 § Den skadade har utöver livränta rätt till särskild ersättning med belopp som vid förlust av arbetsförmågan motsvarar sex gånger det basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde vid början av det år då skadan inträffade. Vid nedsättning av arbetsförmågan utgår så stor andel av summan som svarar mot graden av nedsättningen.

5 § Vid dödsfall utgår utöver livränta särskild ersättning till den avlidnes efterlevande med belopp som motsvarar sex gånger det basbelopp som avses i 4 §. Sådan ersättning utgår dock ej till kvinna som avses i 5 kap. 8 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

Finns ej annan efterlevande än änka, tillfaller hela beloppet henne. Finns även annan efterlevande, tillfaller halva beloppet änkan. Belopp som utgår till andra efterlevande än änka fördelas lika. Med änka jämställs kvinna som avses i 5 kap. 6 § lagen om arbetsskadeförsäkring.

Från den särskilda ersättningen skall dragas av dels vad som har utgått i särskild ersättning enligt 4 §, dels vad som utgår i begravningshjälp.

6 § Riksförsäkringsverket beslutar om ersättning enligt denna lag.

Bestämmelserna om besvär m. m. i 3 § lagen (1977:000) om ersättning av statsmedel för ideell skada har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

Genom lagen upphäves

1. lagen (1954:246) om krigsförsäkring för sjömän m. fl.,

2. förordningen (1954:247) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba sjömän m. fl.,

3. förordningen (1954:248) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba fiskare.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet.

4 Förslag till

Lag om uppräkning av yrkesskadelivräntor m. m.

Härigenom föreskrives följande.

1 § Denna lag gäller livränta och sjukpenning på grund av obligatorisk försäkring enligt

1. lagen (1916:235) om försäkring för olycksfall i arbete,
2. lagen (1929:131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar,
3. lagen (1937:348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer,

4. lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring,
5. lagen (1954:246) om krigsförsäkring för sjömän m. fl.

Lagen gäller ej ersättning som utgår av statsmedel eller livränta som har bytts ut mot engångsbelopp.

2 § Livränta till försäkrad vars arbetsförmåga är nedsatt med minst en fjärdedel och livränta till försäkrads efterlevande skall räknas upp med 30 procent om skadan inträffade år 1954 eller tidigare, med 20 procent om skadan inträffade något av åren 1955–1967 och med 10 procent om skadan inträffade under tiden den 1 januari 1968 – den 30 juni 1977, dock lägst med 500 kronor.

Till grund för uppräkningsen lägges den livränta som utgår eller, vid sjukdom som avses i 4 §, kunde ha utgått i juni 1977.

3 § Den uppräknade livräntan anknytes till basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring och omräknas vid förändring av detta. Livräntebeloppet avrundas till närmast lägre hela kronor som är jämnt delbart med tolv.

4 § Har livränta utgått, får hel sjukpenning som senare utgår med anledning av samma skada icke understiga en tredjedel av den livränta som efter uppräkning och värdesäkring enligt denna lag skulle ha utgått till den försäkrade vid förlust av arbetsförmågan.

5 § Föreskrift i lag eller annan författning om livränta eller sjukpenning som avses i denna lag gäller även den höjning av ersättningen som följer av lagen.

Belopp varmed livränta höjes enligt denna lag skall ej beaktas vid tillämpning av 17 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i fråga om den som vid utgången av juni 1977 uppbar pension vilken enligt nämnda lagrum hade minskats med hänsyn till livräntan. Vad nu sagts har motsvarande tillämpning i fråga om den som vid utgången av juni 1977 uppbar sjukpenning med anledning av skada för vilken livränta tidigare har utgått.

6 § Den som uppbar livränta med anledning av yrkesskada och som på nytt blir sjuk på grund av skadan har utan hinder av äldre bestämmelser rätt till både livräntan och sjukpenning med belopp som motsvarar hans sjukpenning enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring. Sjukpenning utgår dock ej i den mån den sammanlagda ersättningen för dag över-

stiger 90 procent av sju och en halv gånger det basbelopp som gällde vid årets början, delat med trehundra sextio fem.

7 § Kostnad som föranledes av denna lag täckes av avgifter enligt 7 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977 men gäller ej ersättning som belöper på tid dessförinnan.

5 Förslag till

Lag om uppräknig av yrkesskadelivräntor som utgår av statsmedel m. m.

Härigenom föreskrives följande.

1 § Denna lag gäller livränta och sjukpenning som utgår av statsmedel enligt

1. lagen (1901:39 s. 1) angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete,

2. kungörelsen (1908:100 s. 2) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall,

3. förordningen (1909:89) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring,

4. lagen (1916:235) om försäkring för olycksfall i arbete,

5. förordningen (1918:375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall,

6. förordningen (1923:138) angående ersättning av statsmedel för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsförhållandena under 1914–1919 års världskrig,

7. förordningen (1927:234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring,

8. lagen (1929:131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar,

9. lagen (1937:348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer,

10. förordningen (1938:102) om olycksfalls- och yrkessjukdomsersättning åt tvångsarbetare m. fl.,

11. förordningen (1938:103) om olycksfalls- och yrkessjukdomsersättning åt fångar m. fl.,

12. förordningen (1940:213) om ersättning av statsmedel i vissa fall för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsåtgärd,

13. förordningen (1941:593) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under hemvärnstjänstgöring,

14. förordningen (1941:595) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret,

15. förordningen (1943:183) om ersättning i vissa fall i anledning av kroppsskada, ådragen under fullgörande av tjänsteplikt,

16. kungörelsen (1947:344) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under verksamhet vid brandsläckning m. m.,

17. militärsättningslagen (1950:261),

18. lagen (1954:243) om yrkesskedeförsäkring,

19. lagen (1954:246) om krigsförsäkring för sjömän m. fl.,

20. förordningen (1954:247) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba sjömän m. fl.,

21. förordningen (1954:249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret,

22. förordningen (1954:250) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m.,

23. kungörelsen (1954:492) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under verksamhet vid brandsläckning m. m.,

24. kungörelsen (1961:457) om ersättning på grund av medverkan i skyddsarbete vid olyckor i atomanläggningar m. m.,

25. kungörelsen (1961:564) om ersättning av statsmedel för medverkan i flygräddningstjänst,

26. kungörelsen (1962:607) om ersättning på grund av verksamhet för brandsläckning m. m.,

27. brandlagen (1974:80).

Lagen gäller även livränta och sjukpenning enligt författning under första stycket 1, 2 eller 5 som ej utgår av statsmedel samt, i den mån regeringen icke bestämmer annat, livränta och sjukpenning som enligt regeringens beslut utges med tillämpning av grunderna i författning som anges i första stycket.

Lagen gäller ej livränta som har bytts ut mot engångsbelopp.

2 § Bestämmelserna i 2–6 §§ lagen (1977:000) om uppräknings av yrkesskadelivräntor m. m. har motsvarande tillämpning i fråga om livränta och sjukpenning som avses i denna lag.

3 § Staten svarar för kostnad som föranledes av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977 men gäller ej ersättning som belöper på tid dessförinnan.

6 Förslag till Lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Häriigenom föreskrives att 1 kap. 1 §, 6 kap. 1 §, 7 kap. 1–3 §§ samt 8 kap. 1, 7, 8 och 11 §§ lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring skall ha nedan angivna lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §

Arbetstagare är försäkrad för arbetsskada enligt denna lag.

Den som förvärvsarbetar är försäkrad för arbetsskada enligt denna lag.

Försäkringen skall även gälla den som genomgår utbildning i den mån utbildningen är förenad med särskild risk för arbetsskada. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter härom.

Annan förvärvsarbetande än arbetstagare är försäkrad under förutsättning att han är bosatt i Sverige och att undantagande från försäkringen för tilläggspension enligt 11 kap. 7 § lagen (1962:381) om allmän försäkring ej gäller för honom.

6 kap.

1 §

Är någon som har rätt till livränta enligt 4 eller 5 kap. samtidigt berättigad till folkpension eller tilläggspension i form av förtidspension eller familjepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring med anledning av den inkomstförlust som har föranlett livräntan, utgår livräntan endast i den mån den överstiger pensionen.

Livränta enligt 5 kap. till änka eller kvinna som avses i 5 kap. 6 § utgår från och med den månad under vilken hon fyller 65 år endast i den mån hon ej har rätt till folkpension i form av ålderspension och tilläggspension i form av änkepension med belopp som motsvarar en livränta som är beräknad på 65 procent av livränteunderlaget enligt 5 kap. 2 §. Bestämmelserna i 4 kap. 4 § tredje stycket har därvid motsvarande tillämpning.

Första stycket gäller även i fråga om pension som enligt utländskt system för social trygghet utgår med anledning av arbetsskadan.

Har försäkrad efter det att arbetsskadan inträffade anmält undantagande från försäkringen för tilläggspension enligt 11 kap. 7 § lagen om allmän försäkring, skall vid tillämpning av denna paragraf och 4 kap. 4 § denna lag hänsyn tagas till tilläggspension

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

som skulle ha utgått om undantagande ej hade anmälts. Motsvarande skall gälla om han till följd av underlåten avgiftsbetalning ej har tillgodoräknats pensionspoäng enligt 11 kap. 6 § nämnda lag.

7 kap.

1 §

Arbetsskadeförsäkringen finansieras genom avgifter som arbetsgivare årligen har att erlägga enligt detta kapitel. För staten gäller särskilda bestämmelser.

För finansiering av arbetsskadeförsäkringen erlägges årligen avgifter enligt detta kapitel. För staten gäller särskilda bestämmelser.

2 §

Avgift utgår på summan av vad arbetsgivaren under året har utgivit som lön till arbetstagare i pengar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad. Vid beräkningen av avgiften tages ej hänsyn till arbetstagare vars lön under året har understigit 500 kronor.

Arbetsgivare erlägger avgift på summan av vad han under året har utgivit som lön till arbetstagare i pengar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad eller, i fall som avses i 3 kap. 2 § andra stycket sista meningen lagen (1962:381) om allmän försäkring, annan ersättning för utfört arbete. Vid beräkningen av avgiften tages ej hänsyn till arbetstagare vars lön under året har understigit 500 kronor.

Avgift erlägges icke för arbetstagares lön vid sjukdom eller ledighet för vård av barn till den del lönen motsvarar sjukpenning eller föräldrapenning som arbetsgivare äger uppbära enligt 3 kap. 16 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Avgift erlägges ej heller för lön som arbetsgivare har utgivit till barn för arbete utfört i hans förvärvsverksamhet i de fall avdrag för lönen ej får ske vid inkomsttaxeringen.

Avgift erlägges icke för arbetstagares lön vid sjukdom eller ledighet för vård av barn till den del lönen motsvarar sjukpenning eller föräldrapenning som arbetsgivare äger uppbära enligt 3 kap. 16 § lagen om allmän försäkring. Avgift erlägges ej heller för lön som arbetsgivare har utgivit till barn för arbete utfört i hans förvärvsverksamhet i de fall avdrag för lönen ej får ske vid inkomsttaxeringen.

Försäkrad som under året har haft inkomst av annat förvärvsarbete enligt 3 kap. 2 § lagen om allmän försäkring erlägger avgift enligt de grunder som anges för sjukförsäkringsavgift i 19 kap. 2 § samma lag.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3 §

Avgift utgår efter procentsats som fastställs i lag. Procentsatsen skall vara avvägd så att avgifterna tillsammans med andra tillgängliga medel täcker

1. ersättningar enligt denna lag samt ersättningar på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen (1916:235) om försäkring för olycksfall i arbete, lagen (1929:131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar och lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring,

2. kostnader som föranledes av lagen (1955:469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 253) om försäkring för olycksfall i arbetet m. m., lagen (1962:303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m. *och* lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.,

2. kostnader som föranledes av lagen (1955:469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 253) om försäkring för olycksfall i arbete m. m., lagen (1962:303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m., lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m. *och lagen (1977:000) om uppräkning av yrkesskadelivräntor m. m.,*

3. förvaltningskostnader,

4. behövlig fondbildning.

Med förvaltningskostnader enligt första stycket 3 avses omkostnader för riksförsäkringsverkets och de allmänna försäkringskassornas verksamhet beträffande arbetsskadeförsäkringen. Den del av avgifterna som skall anses svara mot förvaltningskostnader fastställs genom särskild lag.

Beslut om procentsats och förvaltningskostnadsandel för visst år skall fattas senast under året dessförinnan. Riksförsäkringsverket skall vart femte år föreslå procentsats och förvaltningskostnadsandel för de sju följande åren, i den mån beslut ej redan har fattats.

8 kap.

1 §

Underrättelse om arbetsskada skall omedelbart lämnas till den arbetsgivare hos vilken *den försäkrade* var anställd när skadan inträffade. Har skada till följd av annat än olycksfall visat sig först efter det den försäkrade har upphört att vara utsatt för inverkan som har orsakat skadan, skall underrättelse lämnas till den arbetsgivare hos vilken den försäkrade senast var utsatt för sådan inverkan. Finns någon som på arbetsgivarens vägnar förestår arbetet, får underrättelsen i stället lämnas till denne.

Underrättelse om arbetsskada skall *beträffande arbetstagare* omedelbart lämnas till den arbetsgivare hos vilken *denne* var anställd när skadan inträffade. Har skada till följd av annat än olycksfall visat sig först efter det den försäkrade har upphört att vara utsatt för inverkan som har orsakat skadan, skall underrättelse lämnas till den arbetsgivare hos vilken den försäkrade senast var utsatt för sådan inverkan. Finns någon som på arbetsgivarens vägnar förestår arbetet, får underrättelsen i stället lämnas till denne. *Beträffande försäkrad*

Nuvarande lydelse

Arbetsgivare eller arbetsföreståndare som genom underrättelse enligt första stycket eller på annat sätt har fått kännedom om inträffad arbetskada är skyldig att anmäla skadan till allmän försäkringskassa enligt föreskrifter som meddelas av regeringen. Nödvändiga utgifter för läkarutlåtanden ersättes i enlighet med vad regeringen föreskriver.

Beträffande försäkrad som avses i 1 kap. 1 § andra stycket skall vad i denna paragraf sägs om arbetsgivare gälla rektor eller annan som förestår utbildningen.

Föreslagen lydelse

som avses i 1 kap. 1 § andra stycket skall vad i detta kapitel sägs om arbetsgivare gälla rektor eller annan som förestår utbildningen.

Arbetsgivare eller arbetsföreståndare som genom underrättelse enligt första stycket eller på annat sätt har fått kännedom om inträffad arbetskada är skyldig att omedelbart anmäla skadan till allmän försäkringskassa. Annan försäkrad än arbetstagarare skall själv anmäla arbetsskada till försäkringskassan. Har han avlidit till följd av skadan, skall anmälan göras av den som har rätt att företräda dödsboet.

Anmälan enligt andra stycket skall göras enligt föreskrifter som meddelas av regeringen. Nödvändiga utgifter för läkarutlåtanden ersättes i enlighet med vad regeringen föreskriver.

7 §

Myndighet och arbetsgivare är skyldiga att på begäran lämna försäkringsdomstolen, riks-försäkringsverket, allmän försäkringskassa eller lokal myndighet som avses i 1 kap. 2 § uppgift om namngiven person rörande förhållande som är av betydelse för tillämpningen av denna lag. Arbetsgivare är även skyldig att lämna sådan uppgift om arbetet och arbetsförhållandena som behövs för att bestämma ersättningsbelopp.

Myndighet, arbetsgivare och uppdragsgivare är skyldiga att på begäran lämna försäkringsdomstolen, riks-försäkringsverket, allmän försäkringskassa eller lokal myndighet som avses i 1 kap. 2 § uppgift om namngiven person rörande förhållande som är av betydelse för tillämpningen av denna lag. Arbetsgivare och uppdragsgivare är även skyldiga att lämna sådan uppgift om arbetet och arbetsförhållandena som behövs för att bestämma ersättningsbelopp.

8 §

Försäkringsdomstolen, riks-försäkringsverket och allmän försäkringskassa har, i den mån det behövs för att bestämma ersättning enligt denna lag, rätt att hos myndighet som har att utöva tillsyn över arbetsgivares verksamhet begära under-

Försäkringsdomstolen, riks-försäkringsverket och allmän försäkringskassa har, i den mån det behövs för att bestämma ersättning enligt denna lag, rätt att hos myndighet som har att utöva tillsyn över arbetsgivares verksamhet begära under-

Nuvarande lydelse

sökning av arbetsförhållanden eller att, om särskilda skäl föreligger, själva företaga sådan undersökning.

Föreslagen lydelse

sökning av arbetsförhållanden eller att, om särskilda skäl föreligger *eller det gäller annan försäkrad än arbetstagare*, själva företaga sådan undersökning.

11 §

Den som underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet enligt 1 § andra stycket dömes till böter. Till samma straff dömes arbetsgivare som underlåter att fullgöra uppgiftsskyldighet enligt 7 §.

Den som underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet enligt 1 § andra stycket *första meningen* dömes till böter. Till samma straff dömes arbetsgivare *och uppdragsgivare* som underlåter att fullgöra uppgiftsskyldighet enligt 7 §.

Den som uppsåtligen eller av grov oaksamhet lämnar oriktigt meddelande i uppgift som skall lämnas enligt denna lag dömes till böter, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

1. Denna lag¹ träder i kraft den 1 juli 1977, då lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring skall upphöra att gälla. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet.

2. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

1. Denna lag² träder i kraft den 1 juli 1977.

2. Avgiftsbestämmelserna i 7 kap. tillämpas från och med januari 1977. Avgift för år 1977 skall tagas ut efter 0,125 procent såvitt avser dels annan förvärvsarbetande än arbetstagare, dels arbetstagare som vid lagens ikraftträdande var undantagen från lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring enligt 4 § samma lag.

¹1976:380

²1977:000.

7 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrives att 2 kap. 13 §, 3 kap. 13 §, 4 kap. 11 §, 11 kap. 2 och 3 §§, 16 kap. 1 § samt 17 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. 13 §²

Drabbas någon, som är försäkrad enligt denna lag, av skada för vilken han är obligatoriskt försäkrad enligt lagen om yrkesskadeförsäkring, må för tid efter utgången av den i 11 § sistnämnda lag omförmälda samordningstiden sjukvårdsersättning ej utgivas med anledning av skadan.

Drabbas någon, som är försäkrad enligt denna lag, av skada för vilken han är obligatoriskt försäkrad enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring eller lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, må för tid efter utgången av den i nämnda lagar omförmälda samordningstiden sjukvårdsersättning ej utgivas med anledning av skadan.

Omfattas skadan av frivillig försäkring enligt lagen om yrkesskadeförsäkring, må för tid efter det den skadade blivit berättigad till livränta enligt sagda lag sjukvårdsersättning ej utgivas med anledning av skadan.

Vid sjukdom, som enligt annan lag än lagen om yrkesskadeförsäkring eller enligt särskild författning eller enligt regeringens förordnande medför rätt till motsvarande ersättning, som bestämmes av eller utbetalas från riks försäkringsverket, utgives sjukvårdsersättning endast i den mån beloppet därav överstiger vad som i motsvarande hänseende utgår enligt den andra lagen, den särskilda författningen eller förordnandet.

Vid sjukdom, som enligt annan lag än lagen om yrkesskadeförsäkring och lagen om arbetsskadeförsäkring eller enligt särskild författning eller enligt regeringens förordnande medför rätt till motsvarande ersättning, som bestämmes av eller utbetalas från riks försäkringsverket eller allmän försäkringskassa, utgives sjukvårdsersättning endast i den mån beloppet därav överstiger vad som i motsvarande hänseende utgår enligt den andra lagen, den särskilda författningen eller förordnandet.

Vad i tredje stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning vid sjukdom, som medför rätt till ersättning enligt utländsk lagstiftning om yrkesskadeförsäkring.

3 kap. 13 §³

Bestämmelserna i 2 kap. 10 § första stycket, 11 och 13 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om sjukpenning.

Bestämmelserna i 2 kap. 10 § första stycket, 11 och 13 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om sjukpenning. Vid tillämpning av 2

¹ Lagen omtryckt 1973:908

² Senaste lydelse 1976:279.

³ Senaste lydelse 1976:279.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

kap. 13 § tredje stycket skall hänsyn icke tagas till särskild sjukpenning enligt 14 § lagen (1977:000) om statligt personskadeskydd.

Bestämmelserna i 3, 5 och 8 §§ i fråga om förtidspension äga motsvarande tillämpning där den försäkrade skulle ha kommit i åtnjutande av sådan pension, om han varit svensk medborgare.

Har försäkrad, utan att bestämmelserna i 3 kap. 3 § första stycket äro tillämpliga, efter ingången av den månad, varunder han uppnått sextiofem års ålder, åtnjutit sjukpenning under etthundraåttio dagar, må allmän försäkringskassa besluta att sjukpenning icke längre skall utgå.

4 kap.

11 §⁴

Föräldrapenning utgår ej i den mån föräldern för samma dag uppbär sjukpenning enligt denna lag eller *lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring* eller motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande.

Föräldrapenning utgår ej i den mån föräldern för samma dag uppbär sjukpenning enligt denna lag eller *lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring* eller likartad ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande.

11 kap.

2 §⁵

Med *inkomst av anställning* avses den lön i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad, som försäkrad åtnjutit såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst. Till sådan inkomst hänföres dock icke från en och samme arbetsgivare åtnjuten lön som under ett år ej uppgått till femhundra kronor. Såsom inkomst av anställning anses även

a) sjukpenning enligt denna lag eller *lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring* eller motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den mån ersättningen träder i stället för försäkrads inkomst såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst,

a) sjukpenning enligt denna lag eller *lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring* eller likartad ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande samt *livränta som utgår enligt lagen om arbetsskadeförsäkring eller eljest med tillämpning av sagda lag*, i den mån ersättningen träder i stället för försäkrads inkomst såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst,

b) föräldrapenning,

c) vårdbidrag enligt 9 kap. 4 §,

d) dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa,

e) kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd,

⁴ Senaste lydelse 1976:279.

⁵ Senaste lydelse 1975:1160.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

f) utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning i form av dagpenning och stimulansbidrag,

g) timstudiestöd, inkomstbidrag och vuxenstudiebidrag enligt studiestöds-lagen (1973:349) samt

h) delpension enligt lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring.

I fråga om ersättning i penningar eller naturaförmåner som i första stycket sägs för arbete som någon utfört för annans räkning utan att vara anställd i dennes tjänst skall vad i 3 kap. 2 § andra stycket sägs äga motsvarande tillämpning.

Vid beräkning av inkomst av anställning skall hänsyn tagas till lön eller annan ersättning, som försäkrad åtnjutit från arbetsgivare, vilken är bosatt utom riket eller är utländsk juridisk person, endast i fall då den försäkrade sysselsatts här i riket eller tjänstgjort som sjöman ombord på svenskt handelsfartyg. Vad i detta stycke sägs skall icke gälla beträffande lön till svensk medborgare, såframt svenska staten eller, där lönen härrör från utländsk juridisk person, svensk juridisk person, som äger ett bestämmande inflytande över den utländska juridiska personen, enligt av riks-försäkringsverket god-tagen förbindelse har att svara för avgift till försäkringen för tilläggspension enligt 19 kap. 1 §.

Hänsyn skall ej heller tagas till lön eller annan ersättning från främmande makt härvarande beskickning eller lönade konsulat eller från arbetsgivare, vilken tillhör beskickning eller konsulat som nu sagts och icke är svensk medborgare. Vad i detta stycke sägs skall icke gälla beträffande lön till svensk medborgare eller den som utan att vara svensk medborgare är bosatt i riket, såframt utländsk beskickning här i riket enligt av riks-försäkrings-verket godtagen förbindelse har att svara för avgift till försäkringen för till-läggspension enligt 19 kap. 1 §.

Den som åtagit sig förbindelse enligt tredje eller fjärde stycket skall anses såsom arbetsgivare.

3 §⁶

Med *inkomst av annat förvärvsarbete* avses

a) inkomst av här i riket bedriven rörelse;

b) inkomst av här belägen jordbruksfastighet, som brukas av den för-säkrade;

c) ersättning i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad för arbete för annans räkning; samt

d) sjukpenning enligt denna lag el-
ler *lagen (1954:243) om yrkesskade-
försäkring* eller motsvarande ersätt-
ning som utgår enligt annan författ-
ning eller på grund av regeringens
förordnande, i den mån ersättningen
träder i stället för inkomst som ovan
nämnts;

d) sjukpenning enligt denna lag el-
ler *lagen (1976:380) om arbetsskade-
försäkring* eller likartad ersättning
som utgår enligt annan författning
eller på grund av regeringens förord-
nande samt *livränta* som utgår enligt
lagen om arbetsskadeförsäkring eller
eljest med tillämpning av sagda lag,

⁶ Senaste lydelse 1976:77.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

i den mån ersättningen träder i stället
för inkomst som ovan nämnts;

allt i den mån inkomsten icke enligt 2 § är att hänföra till inkomst av
anställning.

Till inkomst som avses i första stycket a) och b) räknas även sådan inkomst
av rörelse eller jordbruksfastighet, som enligt punkt 13 av anvisningarna
till 32 § eller anvisningarna till 52 § kommunalskattelagen (1928:370) taxeras
hos försäkrad, om den försäkrade varit verksam i förvärvskällan i ej blott
ringa omfattning.

Har inkomst som avses i första stycket a), b) eller c) icke uppgått till
femhundra kronor för år, tages den ej i beräkning.

16 kap.

1 §⁷

Den som önskar komma i åtnjutande av pension skall göra ansökan hos
allmän försäkringskassa i enlighet med vad regeringen förordnar.

Åtnjuter försäkrad sjukpenning
eller ersättning för sjukhusvård en-
ligt denna lag, må allmän försäk-
ringskassa tillerkänna honom för-
tidspension utan hinder av att han
icke gjort ansökan därom.

Åtnjuter försäkrad sjukpenning
eller ersättning för sjukhusvård en-
ligt denna lag, må allmän försäk-
ringskassa tillerkänna honom för-
tidspension utan hinder av att han
icke gjort ansökan därom. *Detsamma
skall gälla då försäkrad åtnjuter sjuk-
penning, ersättning för sjukhusvård el-
ler livränta som utgår enligt lagen
(1976:380) om arbetsskadeförsäkring
eller eljest med tillämpning av sagda
lag.*

Åtnjuter försäkrad sjukbidrag eller till viss tid begränsad handikapper-
sättning, må den tid varunder sådan förmån skall utgå förlängas utan att
ansökan därom gjorts.

I den mån regeringen så förordnar må allmän försäkringskassa tillerkänna
den pensionsberättigade pension enligt denna lag utan hinder av att han
icke gjort ansökan därom.

För den försäkrades kostnader för läkarundersökning och läkarutlåtande
vid ansökan om förtidspension, handikappersättning eller vårdbidrag skall
ersättning utgå i enlighet med vad regeringen förordnar.

17 kap.

2 §⁸

Äger pensionsberättigad rätt till
livränta på grund av obligatorisk för-
säkring jämlikt lagen om försäkring
för olycksfall i arbete, lagen om för-
säkring för vissa yrkessjukdomar el-

Äger pensionsberättigad rätt till
livränta på grund av obligatorisk för-
säkring jämlikt lagen (1916:235) om
försäkring för olycksfall i arbete, la-
gen (1929:131) om försäkring för vis-

⁷ Senaste lydelse 1974:784.⁸ Senaste lydelse 1974:510.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

ler lagen om yrkesskadeförsäkring eller äger han jämlikt annan lag eller särskild författning eller enligt regeringens förordnande rätt till livränta, som bestämmes av eller utbetalas från riks försäkringsverket, minskas honom eljest tillkommande pension enligt vad nedan stadgas. Motsvarande skall äga tillämpning i fall då livränta utgår enligt utländsk lagstiftning om yrkesskadeförsäkring. Medför skada, för vilken livränta börjat utgivas, återigen sjukdom som berättigar till sjukpenning, skall det anses som om livränta utginge under sjukdomstiden. Har livränta eller del därav eller livränta för viss tid utbytts mot ett engångsbelopp, skall anses som om livränta utginge eller den utgående livräntan vore förhöjd med belopp som enligt de vid utbytet tillämpade försäkringstekniska grunderna svarar mot engångsbeloppet.

sa yrkessjukdomar eller lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring eller äger han jämlikt annan lag eller särskild författning eller enligt regeringens förordnande rätt till livränta, som bestämmes av eller utbetalas från riks försäkringsverket, minskas honom eljest tillkommande pension enligt vad nedan stadgas. Motsvarande skall äga tillämpning i fall då livränta utgår enligt utländsk lagstiftning om yrkesskadeförsäkring. *Vad nu sagts gäller ej i fråga om livränta som utgår enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller eljest med tillämpning av sagda lag och ej heller i fråga om livränta enligt utländsk lagstiftning som avräknats mot sådan livränta.* Medför skada, för vilken livränta börjat utgivas återigen sjukdom som berättigar till sjukpenning, skall det anses som om livränta utginge under sjukdomstiden. Har livränta eller del därav eller livränta för viss tid utbytts mot ett engångsbelopp, skall anses som om livränta utginge eller den utgående livräntan vore förhöjd med belopp som enligt de vid utbytet tillämpade försäkringstekniska grunderna svarar mot engångsbeloppet.

Folkpension och tilläggspension i form av förtidspension eller ålderspension minskas med tre fjärdedelar av den pensionsberättigade för samma tid tillkommande livränta såsom skadad; dock må avdrag å annan förtidspension än hel sådan ske endast om skadan inträffat före den tidpunkt från vilken pensionen utgår och avdrag å tilläggspension göras endast om den pensionsberättigade ägt tillgodoräkna sig pensionspoäng för minst ett år vid den tidpunkt då skadan inträffat.

Folkpension i form av ålderspension, änkepension eller barnpension ävensom tilläggspension i form av änkepension eller barnpension minskas med tre fjärdedelar av den pensionsberättigade för samma tid tillkommande livränta såsom efterlevande; dock må avdrag å tilläggspension göras endast om den avlidne ägt tillgodoräkna sig pensionspoäng för minst ett år vid den tidpunkt då skadan inträffat.

Minskning enligt denna paragraf skall i första hand göras å tilläggspension. Utan hinder av vad i paragrafen stadgas skall folkpension alltid utgå, i form av förtidspension eller barnpension med minst en fjärdedel, i form av än-

kepension med minst hälften samt i form av ålderspension med minst tre fjärdedelar av belopp som eljest skolat utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

Anmälan som avses i 11 kap. 7 § första stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring får utan hinder av andra stycket samma paragraf återkallas före utgången av september 1977 med verkan från och med ingången av år 1977 eller år 1978.

8 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare

dels att i 12 och 13 §§ ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",
dels att i 13 § ordet "inrikesdepartementet" skall bytas ut mot "socialdepartementet",

dels att 5 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Från ersättningen för inkomstbortfall skola avräknas sjukpenning och sjukpenningtillägg, var- till smittbäraren under tiden för ingripandet må vara berättigad på grund av försäkring enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller med stöd därav meddelade bestämmelser, *lagen (1954:774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjuk- kassa eller lagen (1954:243) om yr- kesskadeförsäkring.*

Från ersättningen skola jämväl avräknas sjukpenning som för tid för ingripandet utgår enligt *annan lag el- ler enligt särskild författning eller enligt Konungens förordnande och som be- stämmas av eller utbetalas från riks- försäkringsverket eller bolag som om- förmåles i 1 § lagen om yrkesskade- försäkring* ävensom livränta, som nå- gon åtnjuter på grund av att han är smittbärare, till den del den belöper å tid för ingripandet.

Vad i nästföregående stycke sägs skall äga motsvarande tillämpning, därest smittbäraren äger uppbära ersättning enligt främmande makts lagstiftning om yrkesskadeförsäkring.

Från ersättningen för in- komstbortfall skola avräknas sjuk- penning och sjukpenningtillägg, var- till smittbäraren under tiden för in- gripandet må vara berättigad på grund av försäkring enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring el- ler med stöd därav meddelade be- stämmelser.

Från ersättningen skola jämväl avräknas sjukpenning som för tid för ingripandet utgår enligt *lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller eljest med tillämpning av sagda lag* ävensom livränta, som någon åtnjuter på grund av att han är smittbärare, till den del den belöper å tid för ingripandet.

Vad i nästföregående stycke sägs skall äga motsvarande tillämpning, därest smittbäraren äger uppbära ersättning enligt främmande makts lagstiftning om *arbetsskadeförsäk- ring.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977. Äldre bestämmelser gäller fort- farande i fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 1973:469.

9 Förslag till Lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Härigenom föreskrives att 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

3 §

Vid bestämmande av ersättning för inkomstförlust eller förlust av underhåll avräknas förmån som den skadelidande med anledning av förlusten har rätt till i form av

1. ersättning, som utgår på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring, eller annan likartad förmån,

2. sjuklön eller pension som utges av arbetsgivare på grund av anställningsavtal,

3. pension som utgår på grund av kollektiv tjänstepensionsförsäkring,

4. periodisk ersättning som utgår på grund av sådan olycksfalls- eller sjukförsäkring som har meddelats på grund av kollektivavtal.

1. ersättning, som utgår på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring, eller annan likartad förmån,

Vid bestämmande av ersättning enligt 1 § första stycket 3 avräknas förmån som den skadelidande med anledning av skadan har rätt till enligt lagen (1977:000) om ersättning av statsmedel för ideell skada.

¹ Lagen omtryckt 1975:404.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

10 Förslag till

Lag om ändring i reglementet (1961:265) angående förvaltningen av riks-försäkringsverkets fonder

Häri-genom föreskrives i fråga om reglementet (1961:265) angående förvaltningen av riks-försäkringsverkets fonder¹

dels att i 1 och 9 §§ ordet "yrkesskadeförsäkringsfonden" skall bytas ut mot "arbetsskadeförsäkringsfonden",

dels att 2 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §²

Yrkesskadeförsäkringsfondens inkomster utgöras av

försäkringsavgifter enligt 38 och 39 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring samt tillägg som föranledas av tillämpningen av lagen om krigsförsäkring för sjömän m. fl.;

Arbetsskadeförsäkringsfondens inkomster utgöras av

avgifter enligt 7 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring;

återbetalda belopp enligt 12 § andra stycket lagen om försäkring för olycksfall i arbete och 51 § andra stycket lagen om yrkesskadeförsäkring;

bötesmedel enligt 34 § lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

kapitalbelopp, som inflyta vid inköp i riks-försäkringsverket av livräntor enligt 10 § lagen angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete eller på grund av verkets övertagande jämlikt 35 § lagen om försäkring för olycksfall i arbete samt 54 och 55 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring av annan åvilande skyldighet att utgiva ersättning i anledning av olycksfall eller sjukdom; samt

räntor och annan avkastning.

Yrkesskadeförsäkringsfondens utgifter utgöras av ersättningar och andra kostnader, som i anledning av inträffade skadefall skola utbetalas av riks-försäkringsverket eller allmän försäkringskassa på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, lagen om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer, lagen om yrkesskadeförsäkring och lagen om krigsförsäkring för sjömän m. fl., ävensom kostnader för omreglering, förhöjning och värdesäkring av ersättningar enligt dessa lagar;

Arbetsskadeförsäkringsfondens utgifter utgöras av ersättningar och andra kostnader, som i anledning av inträffade skadefall skola utbetalas av riks-försäkringsverket eller allmän försäkringskassa på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, lagen om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer, lagen om yrkesskadeförsäkring, lagen om krigsförsäkring för sjömän m. fl. och lagen om arbetsskadeförsäkring, ävensom kostnader för omreglering, förhöjning, uppräkning och värdesäkring av ersättningar enligt dessa lagar.

¹ Senaste lydelse av
1 § 1975:481,
9 § 1976:147.

² Senaste lydelse 1973:65.

Nuvarande lydelse

ersättningar, som skola utbetalas av riks försäkringsverket på grund av övertagande jämlikt 10 § lagen angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete, 35 § lagen om försäkring för olycksfall i arbete samt 54 och 55 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring av annan åvilande ersättnings-skyldighet;

belopp, som av riks försäkringsverket eller eljest återbetalas på grund av att för mycket influtit till verket i försäkringsavgift eller tillägg som i första stycket sägs;

belopp, som skola utbetalas för bestridande av förvaltningskostnader enligt 39 § andra stycket lagen om yrkesskadeförsäkring; samt

belopp, som utbetalas till följd av vad nedan i 3 § stadgas.

Föreslagen lydelse

belopp, som av riks försäkringsverket eller eljest återbetalas på grund av att för mycket influtit till verket i avgift som i första stycket sägs;

belopp, som skola utbetalas för bestridande av förvaltningskostnader enligt 7 kap. 3 § andra stycket lagen om arbetsskadeförsäkring; samt

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977 och tillämpas även dessförinnan på avgift enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

Lagen tillämpas även på försäkringsavgifter och förvaltningskostnader enligt äldre bestämmelser.

11 Förslag till

Lag om upphävande av vissa författningar om handläggning av ärenden angående yrkesskadeförsäkring

Häri genom föreskrives att följande författningar skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1977, nämligen

1. lagen (1973:60) om handläggning av vissa ärenden angående ersättning enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring m. m.,
2. kungörelsen (1973:185) om handläggning av vissa ärenden angående ersättning enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring m. m.

De upphävda författningarna gäller dock fortfarande i fråga om skada som har inträffat före den 1 juli 1977.

12 Förslag till**Lag om ändring i luftfartslagen (1957:297)**

Härigenom föreskrives att 11 kap. 1 § luftfartslagen (1957:297) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

11 kap.

1 §¹

Föreskrifter angående åtgärder, då luftfartyg är saknat, förolyckat eller nödställt eller fara hotar lufttrafiken (*flygräddningstjänst*), meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av luftfartsverket.

Regeringen må ålägga ägare eller innehavare av luftfartyg samt dem som göra tjänst å sådant fartyg eller vid flygplats eller annan anläggning för luftfarten skyldighet att medverka i flygräddningstjänsten, så ock meddela bestämmelser om ersättning av allmänna medel för sådan medverkan.

Regeringen må ålägga ägare eller innehavare av luftfartyg samt dem som göra tjänst å sådant fartyg eller vid flygplats eller annan anläggning för luftfarten skyldighet att medverka i flygräddningstjänsten, så ock meddela bestämmelser om ersättning av allmänna medel för sådan medverkan. *I fråga om ersättning vid personskada gäller lagen (1977:000) om statligt personskadeskydd.*

¹ Senaste lydelse 1976:11.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

13 Förslag till

Förordning om ändring i kungörelsen (1961:564) om ersättning av statsmedel för medverkan i flygräddningstjänst m. m.

Härigenom föreskrives att 1 och 3 §§ kungörelsen (1961:564) om ersättning av statsmedel för medverkan i flygräddningstjänst m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Ersättning av statsmedel må enligt nedan angivna grunder utgå dels för deltagande och annan medverkan i flygräddningstjänst, dels ock för skada, vilken tillfogas den som medverkar i sådan tjänst.

Ersättning av statsmedel må enligt nedan angivna grunder utgå dels för deltagande och annan medverkan i flygräddningstjänst, dels ock för *annan* skada *än personskada*, vilken tillfogas den som medverkar i sådan tjänst.

Vad i denna kungörelse stadgas om deltagande i flygräddningstjänst avser även färd till eller från platsen för tjänstgöringen i flygräddningstjänsten, såframt färden föranledes av och står i nära samband med tjänstgöringen.

3 §

Har någon under deltagande i flygräddningstjänst ådragit sig kroppsskada, skall vad som är stadgat i förordningen den 14 maj 1954 (nr 249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret, äga motsvarande tillämpning, därvid dock den enligt nämnda förordning på civilförsvarschef ankommande anmälningsskyldigheten skall åvila ledaren av flygräddningsföretaget.

Skada på kläder eller annat, vilken någon lidit till följd av deltagande i flygräddningstjänst, ersättes med belopp motsvarande skadans värde, där ej särskilda skäl föranleda att ersättningen bestämmes till lägre belopp.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1977. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet.

14 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1960:331) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.**

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1960:331) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.

dels att i 2 och 12–14 §§ ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att 8 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

8 §

Den som uttagits till arbete med stöd av 6 § första stycket äger av statsmedel erhålla ersättning för resa och andra kostnader för inställelse samt gottgörelse för utfört arbete och för skada som därunder åsamkats honom, allt enligt de föreskrifter *Konungen* meddelar.

För egendom, som tagits i anspråk jämlikt 6 § andra stycket, skall enligt föreskrifter, som meddelas av *Konungen*, lämnas ersättning av statsmedel. Har egendomen tagits i anspråk med nyttjanderätt, skall ersättning utgå, förutom för den förlorade avkastningen eller nyttan, jämväl för den skada eller försämring egendomen må hava lidit.

Ersättning av statsmedel må även tillerkännas den som genom eget arbete eller genom att tillhandahålla förnödenhet frivilligt varit verksam i skyddsarbete som avses i denna lag.

Den som uttagits till arbete med stöd av 6 § första stycket äger av statsmedel erhålla ersättning för resa och andra kostnader för inställelse samt gottgörelse för utfört arbete och för skada som därunder åsamkats honom, allt enligt de föreskrifter *regeringen* meddelar. *I fråga om ersättning vid personskada gäller dock lagen (1977:000) om statligt personskadeskydd).*

För egendom, som tagits i anspråk jämlikt 6 § andra stycket, skall enligt föreskrifter, som meddelas av *regeringen*, lämnas ersättning av statsmedel. Har egendomen tagits i anspråk med nyttjanderätt, skall ersättning utgå, förutom för den förlorade avkastningen eller nyttan, jämväl för den skada eller försämring egendomen må hava lidit.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet.

15 Förslag till**Förordning om ändring i kungörelsen (1961:457) om ersättning på grund av medverkan i skyddsarbete vid olyckor i atomanläggningar m. m.**

Häri genom föreskrives att 2 och 4 §§ kungörelsen (1961:457) om ersättning på grund av medverkan i skyddsarbete vid olyckor i atomanläggningar m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

För deltagande och annan medverkan i skyddsarbete samt för skada, vilken åsamkats någon som medverkat i sådant arbete, utgår ersättning av statsmedel enligt bestämmelserna i denna kungörelse.

För deltagande och annan medverkan i skyddsarbete samt för *annan* skada *än personskada*, vilken åsamkats någon som medverkat i sådant arbete, utgår ersättning av statsmedel enligt bestämmelserna i denna kungörelse.

Vad i kungörelsen stadgas om deltagande i skyddsarbete avser även färd till eller från platsen för tjänstgöringen, såframt färden föranletts av och stått i nära samband med tjänstgöringen.

4 §

Har någon under deltagande i skyddsarbete ådragit sig kroppsskada, skall vad som är stadgat i förordningen den 14 maj 1954 (nr 249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret, äga motsvarande tillämpning. Därvid skall det dock åligga länsstyrelsen att göra sådan anmälan till riksförsäkringsverket som enligt nämnda förordning ankommer på civilförvarschef.

Skada på kläder eller annat, vilken någon lidit till följd av deltagande i skyddsarbete, ersättes med belopp motsvarande skadans värde, om ej särskilda skäl föranleda att ersättningen bör bestämmas till lägre belopp.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1977. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet.

16 Förslag till**Lag om ändring i brandlagen (1974:80)**

Härigenom föreskrives i fråga om brandlagen (1974:80)¹
dels att i 20 och 22 §§ ordet "kroppsskada" skall bytas ut mot "personskada",

dels att 19 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***19 §**

Den som har deltagit i räddningstjänst eller i övning med brandstyrka är berättigad till ersättning av statsmedel för kroppsskada som han därvid har ådragit sig. I fråga om sådan ersättning skall vad som föreskrives i förordningen (1954:249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret äga motsvarande tillämpning. För skada på kläder eller andra personliga tillhörigheter är han berättigad till ersättning av kommunen. Den som frivilligt eller på anmodan med stöd av 10 § första stycket har deltagit i räddningstjänst och ej tillhör brandvärn är berättigad till ersättning av kommunen för arbete och tidspillan samt för kostnad för resa och uppehälle.

I fråga om ersättning vid personskada till den som har deltagit i räddningstjänst eller i övning med brandstyrka gäller lagen (1977:000) om statligt personskadeskydd. För skada på kläder eller andra personliga tillhörigheter är han berättigad till ersättning av kommunen. Den som frivilligt eller på anmodan med stöd av 10 § första stycket har deltagit i räddningstjänst och ej tillhör brandvärn är berättigad till ersättning av kommunen för arbete och tidspillan samt för kostnad för resa och uppehälle.

När transportmedel, redskap eller annan utrustning för räddningstjänst har tillhandahållits frivilligt eller tagits i anspråk med stöd av 11 §, är ägaren eller innehavaren berättigad till ersättning av kommunen för skada på utrustningen, förlorad avkastning eller nytta och kostnad med anledning av att utrustningen har tillhandahållits.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om skada som har inträffat före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse av 22 § 1975:96.

17 Förslag till**Förordning om ändring i kungörelsen (1974:411) om ersättning för deltagande i räddningstjänst m. m.**

Härigenom föreskrives att 4 § kungörelsen (1974:411) om ersättning för deltagande i räddningstjänst m. m. skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1977.

Den upphävda paragrafen gäller dock fortfarande i fråga om skada som har inträffat före den 1 juli 1977.

1 Inledning

1.1 Utredningens arbete m. m.

Direktiven framgår av vad chefen för socialdepartementet anförde till statsrådsprotokollet den 30 april 1971 i samband med att departementschefen bemyndigades tillkalla utredningsmän för utredningen.

Kommitténs huvuduppgift är enligt direktiven att göra en fullständig genomgång av hela lagstiftningen om yrkesskadeförsäkring. I betänkandet (SOU 1975:84) Ersättning vid arbetsskada lade kommittén fram förslag till en ny lag, kallad lagen om arbetsskadeförsäkring, som skall ersätta yrkesskadeförsäkringslagen (1954:243). Den nya lagen avser i princip endast skadefall som inträffar efter lagens ikraftträdande och saknar bestämmelser om frivillig försäkring. Enligt direktiven har kommittén att pröva även den frivilliga försäkringen och att överväga hur man i olika hänseenden skall förfara med äldre skadefall. I detta betänkande tar kommittén upp dessa frågor, liksom frågan om egenföretagares och uppdragstagares tillhörighet till arbetsskadeförsäkringen.

Kring yrkesskadeförsäkringen grupperar sig olika ersättningsanordningar som bygger på samma principer som denna, men där ersättning lämnas av statsmedel. Detta gäller militärsättningslagen (1950:261) (MEL), förordningen (1954:249) om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under tjänstgöring i civildförsvaret (CEF), vissa bestämmelser i brandlagen (1974:80), kungörelsen (1961:457) om ersättning på grund av medverkan i skyddsarbete vid olyckor i atomanläggningar m. m., kungörelsen (1961:564) om ersättning av statsmedel för medverkan i flygräddningstjänst m. m., förordningen (1954:250) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m. (AEF), förordningen (1954:247) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba sjömän m. fl. och förordningen (1954:248) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba fiskare. Slutligen kan här nämnas lagen (1954:246) om krigsförsäkring för sjömän m. fl.

Enligt direktiven bör kommitténs översyn omfatta även dessa ersättningsanordningar. I förevarande betänkande behandlas frågan hur gällande regler på dessa områden bör utformas i framtiden.

I huvudbetänkandet erinrar kommittén om att det framlagda lagförslaget aktualiserar frågor om upphävande eller ändring av bestämmelser i åtskilliga

författningar, framför allt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). Då samma bestämmelser skulle bli berörda av den översyn som ingår i förrevarande utredningsetapp, avstod kommittén från att i huvudbetänkandet lägga fram förslag om följdändringar. Sådana förslag läggs i stället fram i detta betänkande.

1.2 Den nya arbetsskadeförsäkringen

Kommitténs förslag till ny arbetsskadeförsäkring har efter remissbehandling med endast mindre avvikelser lagts till grund för regeringens proposition (1975/76:197) med förslag till lag om arbetsskadeförsäkring. Propositionen har den 25 maj 1976 antagits av riksdagen (SfU nr 40, rskr 377, SFS 1976:380). Den nya lagen om arbetsskadeförsäkring (LAF) träder i kraft den 1 juli 1977. I materiellt hänseende är en av de viktigaste förändringarna i förhållande till nuvarande yrkesskadelagstiftning att ersättning i form av livränta skall utgå endast om inkomstförlust uppkommer. Man har således övergått från ett i huvudsak medicinskt till ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp. Enligt den nya lagstiftningen har försäkrad, som till följd av arbetsskada fått sin arbetsförmåga nedsatt med minst 1/15, rätt till ersättning i form av livränta för den inkomstförlust som uppkommer. Livränta utgår dock ej om inkomstförlusten understiger 1/4 av basbeloppet. Underlaget för beräkning av livränta utgörs för den som är sjukpenningförsäkrad enligt 3 kap. AFL av hans sjukpenninggrundande inkomst vid den tidpunkt från vilken livränta skall utgå. För den som inte är sjukpenningförsäkrad liksom för personer som skadas i unga år finns särskilda bestämmelser. Livräntans kompensationsgrad har höjts till 100%. Livränta utgår nämligen med så stor del av den försäkrades livränteunderlag, som helt motsvarar graden av nedsättningen av hans förmåga att bereda sig inkomst genom arbete. I praktiken innebär det att livräntan utgör skillnaden mellan den inkomst som den försäkrade kan antas ha haft om han inte skadats och den inkomst som han trots skadan kan beräknas komma att få. Även yrkesskadebegreppet har genomgått en väsentlig förändring i den nya lagen. Man har övergått till beteckningen arbetsskada och förstår därmed alla skador och sjukdomar som har uppstått till följd av olycksfall i arbetet eller annan skadlig inverkan i arbetet. Denna regel ersätter bl. a. nuvarande särskilda förteckning över yrkessjukdomar. I fråga om samordningen mellan den allmänna pensioneringens förmåner och arbetsskadelivräntan innebär lagen förenklade regler jämfört med vad som nu gäller. Livräntan skall täcka den del av inkomstförlusten som inte ersätts genom förtidspension. Livräntan skall i princip vara pensionsgrundande för ålderspension från ATP. Den utgår fram till pensionsåldern 65 år, dock att en särskild garantiregel gäller för dem som har liten eller ingen ålderspension enligt AFL. Den nya arbetsskadeförsäkringen skall liksom yrkesskadeförsäkringen finansieras helt genom arbetsgivaravgifter. Administrationen av arbetsskadeförsäkringen decentraliseras från riks-försäkringsverket till de allmänna försäkringskassorna. Övergångsvis skall äldre yrkesskadeärenden handläggas av riks-försäkringsverket.

Den nya lagstiftningen gäller för skadefall som inträffar fr. o. m. den 1 juli 1977. De nya reglerna skall gälla även en skada som har uppstått till

följd av en inverkan som skett före lagens ikraftträdande, när skadan inte visar sig förrän efter denna tidpunkt.

1.3 Inledande orientering om gällande rätt

Kommittén lämnar här en summarisk redovisning för gällande rätt i de avsnitt av yrkesskadeförsäkringskomplexet som behandlas i denna utredningsetapp. Mera utförligt återkommer kommittén till gällande rätt under resp. avsnitt i de följande kapitlena.

1.3.1 *Frivillig försäkring enligt yrkesskadeförsäkringslagen*

Yrkesskadeförsäkringen är dels obligatorisk, dels frivillig. Den obligatoriska försäkringen omfattar i princip varje arbetstagare i allmän och enskild tjänst samt i den mån regeringen förordnar, elever vid vissa skolor och utbildningsanstalter. Yrkesskadeförsäkringen är öppen för frivillig anslutning, antingen enskilt eller kollektivt genom arbetsgivare, yrkes- eller fackorganisation eller skola. För de obligatoriskt yrkesskadeförsäkrade innebär den frivilliga försäkringen en möjlighet att komplettera den allmänna försäkringen med skydd vid skador som inträffar under fritid eller i egen verksamhet. För övriga utgör den frivilliga försäkringen ett komplement till den allmänna försäkringen dygnet runt och året om. Frivillig försäkring meddelas av RFV. I fråga om försäkringsskyddets omfattning och förmånernas storlek råder viss avtalsfrihet. Försäkringen bekostas genom avgifter från försäkringstagarna.

1.3.2 *Skador under militärtjänst*

De grundläggande bestämmelserna om ersättning med anledning av kroppsskada som ådragits under militärtjänstgöring finns i militärsätningslagen (1950:261). Lagen är tillämplig bl. a. på värnpliktiga, vapenfria tjänstepiktiga, elever vid skola för bistånds- och katastrofutbildning, hemvärnsmän och på viss av regeringen särskilt angiven frivillig personal, bl. a. medlemmar av de frivilliga försvarsorganisationerna. Ersättning utgår för skada på grund av olycksfall eller sjukdom, även om denna inte är yrkessjukdom. Lagen gäller även andra skador än sådana som inträffar under den egentliga tjänstgöringen. Skador som drabbar värnpliktig under fritiden, t. ex. när han uppehåller sig på förläggningssorten eller dess omgivning, ersätts enligt MEL. I fråga om förmånerna ansluter sig lagen i huvudsak till YFL. Vissa särbestämmelser finns dock. Sålunda skall sjukpenning och livränta inte utgå så länge tjänstgöringen varar. Vidare gäller att den årliga arbetsförtjänsten för bl. a. skadad värnpliktig inte får beräknas till lägre belopp än två och en halv gånger basbeloppet.

1.3.3 *Skador under civilförsvarstjänst, räddningstjänst m. m.*

Enligt förordningen (1954:249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret, utgår ersättning av statsmedel

om någon till följd av olycksfall eller sådan inverkan som avses i 6 § YFL drabbas av skada under tjänstgöring i civilförsvaret. Med sådan tjänstgöring jämställs utbildning eller övning för civilförvarstjänstgöring samt inställelse för inskrivning i civilförsvaret. Ersättningsbestämmelserna följer i stort sett YFL. För skada som omfattas av YFL utgår ingen ersättning.

Enligt 19 § brandlagen (1974:80) och kungörelserna (1961:564 och 1961:457) om ersättning av statsmedel för medverkan i flygräddningstjänst eller i skyddsarbete vid olyckor i atomanläggningar skall förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret äga motsvarande tillämpning, om någon ådragit sig kroppsskada under viss verksamhet som avses i dessa författningar.

1.3.4 *Skador under anstaltsvistelse*

Förordningen (1954:250) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m., gäller den som är häktad eller intagen på fångvårdsanstalt eller vårdas på allmän eller statsunderstödd enskild vårdanstalt för alkoholmissbrukare. På grund av skada, som under vistelse på häktet eller anstalten drabbar sådan person till följd av olycksfall eller sådan inverkan som avses i 6 § YFL, utgår ersättning av statsmedel, oavsett om skadan inträffat i eller utom arbete. Ersättningsbestämmelserna följer i stort sett YFL.

1.3.5 *Krigsförsäkring för sjömän m. m.*

Lagen (1954:246) om krigsförsäkring för sjömän m. fl. avser personer som tjänstgör ombord på svenskt fartyg och som inom område och under tid som regeringen bestämmer till följd av krigsåtgärd drabbas av olycksfall. För skada på grund av sådant olycksfall utgår ersättning som om skadan hade varit yrkesskada, även om den har inträffat utom arbetet. Den årliga arbetsförtjänsten skall enligt krigsförsäkringslagen beräknas till lägst två och en halv gång basbeloppet vid skadeårets början. Vid invaliditet eller dödsfall utgår dessutom särskilda kapitalbelopp.

Förordningen (1954:247) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba sjömän m. fl., ger ekonomiskt skydd i vissa fall då krigsförsäkringslagen inte gäller. Förordningen avser personer som har tjänstgjort på svenskt fartyg vilket genom sjöolycka utom riket har gått förlorat eller inte kunnat sättas i stånd, och som har drabbats av olycksfall till följd av krigsåtgärd under hemresa till Sverige med annat fartyg. Olycksfall skall ha inträffat inom sådant område och under sådan tid att krigsförsäkringslagen gäller. Enligt förordningen har regeringen rätt att besluta om ersättning av statsmedel i vissa andra fall än de nämnda.

Förordningen (1954:248) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba fiskare, avser personer som idkar fiske för sin utkomst och som under fiske eller vid försök att rädda människoliv ur sjönöd eller vid användning av fiskebåt utan att fiske bedrivs drabbas av olycksfall till följd av krigsåtgärd. Om krigsförsäkringslagen inte är tillämplig och om skadan inte har uppkommit vid användning av utländsk fiskebåt, har den skadade eller hans efterlevande rätt till engångsbelopp

efter samma grunder som enligt krigsförsäkringslagen gäller för ombordanställda och deras efterlevande.

1.3.6 Äldre skadefall

I fråga om ersättningarna på yrkesskadeområdet gäller den principen att varje skadefall skall regleras enligt de bestämmelser som gällde då skadefallet inträffade. Åtskilliga livräntor utgår därför enligt äldre lagstiftning, huvudsakligen 1901 års lag angående ersättning till följd av olycksfall i arbete, 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete och 1929 års lag om försäkring för vissa yrkessjukdomar. Utgående livräntor har höjts vid skilda tillfällen och är numera värdesäkrade genom anknytning till basbeloppet. De senaste och viktigaste höjningarna ägde rum genom lagen (1955:469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen (1916:235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m., lagen (1962:303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m. samt lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.

1.4 Vissa allmänna överväganden

Den nya lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring ger enligt kommitténs mening arbetstagare ett tillfredsställande skydd för ekonomisk skada till följd av olycksfall eller sjukdom i arbetet. De remissinstanser som yttrade sig när lagen förelåg i förslag ansåg i allmänhet att ersättningsanordningen fyllde ett angeläget behov och att förmånssystemet var väl utformat. Ett enligt socialförsäkringsutskott hade liknande uppfattning.

När kommittén nu har att se över militärsättningslagen (1950:261), förordningen (1954:249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret, vissa bestämmelser i brandlagen (1974:80) och kungörelserna (1961:564 och 1961:457) om ersättning av statsmedel för medverkan i flygräddningstjänst och i skyddsarbete vid olyckor i atomanläggningar, samt förordningen (1954:250) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m. utgör LAF den naturliga utgångspunkten. Liksom YFL:s regelkomplex är grundläggande för de nämnda specialförfattningarna bör arbetsskadeförsäkringslagen nu utgöra stommen i en reformerad ersättningsanordning. På grund härav och på i avsnitt 11.1 anförda skäl föreslår kommittén att den nuvarande uppdelningen av lagstiftningen på detta område i sex olika författningar skall ersättas av en enda gemensam lag, kallad lag om statligt personskadeskydd. Denna lag bör innehålla endast de särregler som är motiverade av den speciella verksamhet som den skyddade personkretsen ägnar sig åt. Genom hänvisning i lagen om statligt personskadeskydd till LAF bör i övrigt arbetsskadeförsäkringens regelskadekomplex gälla. Detta innebär ett likvärdigt skydd vid skada oavsett om skadan inträffar i arbetet eller i verksamhet som åläggs genom tjänsteplikt eller myndighets beslut. Den enskilde medborgaren kan härigenom lättare överblicka de ersättningsanordningar som gäller inom skilda delar av verksamheten i samhället. I avsnitt 3–6 skall kommittén närmare redogöra för sina överväganden beträffande de aktuella specialförfattningarna.

2 Egenföretagares arbetsskadeförsäkring – frivillig försäkring

2.1 Gällande bestämmelser

2.1.1 *Den obligatoriska försäkringens personkrets*

Enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring (LAF) skall varje arbetstagare omfattas av den nya arbetsskadeförsäkringen. I förhållande till YFL innebär detta främst att de nuvarande undantagen i 4 § för arbetsgivares make och andra familjemedlemmar har slopats. Enligt 5 § YFL får regeringen vidare undanta vissa arbetstagare hos staten eller kommun samt meddela avvikande föreskrifter i andra särskilda fall. Någon motsvarighet till dessa bestämmelser har inte tagits in i den nya lagen.

Arbetsavtalen, varmed förstås alla avtal som huvudsakligen går ut på arbetsprestation, indelas civilrättsligt sett i tjänsteavtal och uppdragsavtal. Parterna i tjänsteavtalet kallas arbetsgivare och arbetstagare. Parterna i uppdragsavtalet, vilket typiskt sett kännetecknas av att den arbetspresterande parten intar en i förhållande till motparten självständig ställning, kallas uppdragsgivare och uppdragstagare. I stället för uppdragstagare används ibland termen självständig företagare. Denna term är givetvis inte helt liktydig med uppdragstagare. En självständig företagare kan ju utöva annan verksamhet än att utföra arbete för annans räkning. Å andra sidan omfattar termen uppdragstagare även förvärvsarbetande som inte är självständiga företagare. Inom socialförsäkringen brukar man i fråga om uppdragstagare tala om att någon (fysisk person) utför arbete för annans räkning utan att vara anställd i hans tjänst (jfr 3 kap. 2 § AFL). De självständiga företagarna brukar kallas egenföretagare, och hit hör i stort sett de som driver rörelse eller jordbruk som enskild verksamhet. Huruvida egenföretagaren driver verksamheten själv eller med hjälp av anställda saknar betydelse i detta sammanhang.

YFL och LAF bygger i princip på det arbetstagarbegrepp som gäller inom den allmänna civilrätten och som har utbildat sig vid tillämpning av semesterlagstiftningen. Den allmänna försäkringen bygger i huvudsak på samma arbetstagarbegrepp men omfattar även övriga förvärvsarbetande, dvs. egenföretagare och uppdragstagare. Frågan huruvida någon är att anse som arbetstagare, uppdragstagare eller egenföretagare har emellertid där betydelse huvudsakligen för skyldigheten att betala socialförsäkringsavgifter. För uppdragstagare gäller dessutom särskilda regler.

En närmare redogörelse för arbetstagarbegreppet ligger utom ramen för detta betänkande. Beträffande förvärvsarbete som står utanför arbetsskadeförsäkringen är en uttömmande uppräkningsalltför komplicerad för att göras i detta sammanhang. Svårigheterna beror bl. a. på att en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet är avgörande för skyddet vid arbetsskada. Några exempel kan dock ges. De som innehar offentliga eller privata förtroendeuppdrag betraktas i allmänhet inte som arbetstagare. Hit hör bl. a. nämndemän o. l., kommittéledamöter, styrelseledamöter, förmyndare, gode män, personundersökare, övervakare och fosterföräldrar. Försäkringsskydd kan vidare saknas för vissa konsulter, arkitekter, läkare, revisorer, försäljare, kulturarbetare, artister och fotomodeller. Uppdrag som dessa förvärvsarbetande utför ingår ofta i en rörelse, och de är oskyddade även som egenföretagare. I fråga om YFL:s omfattning kan även hänvisas till arbetsrättskommitténs betänkande (SOU 1975:1) Demokrati på arbetsplatsen, s. 691 ff.

YFL anses enligt praxis inte tillämplig på anställda hos utländska ambassader eller hos andra som har immunitet här i landet. Inte heller LAF kommer att omfatta denna arbetstagargrupp.

Den obligatoriska försäkringens internationella räckvidd regleras varken i YFL eller LAF. Enligt ILO-konvention nr 121, som Sverige har ratificerat fr. o. m. år 1970, skall varje medlemsland inom sitt område jämställa utlänningar med egna medborgare i fråga om förmåner vid yrkesskada. Sverige har dessutom ratificerat ett flertal andra konventioner om lika behandling av utlänningar vid yrkesskada och om den obligatoriska försäkringens tillämplighet i vissa fall. Om försäkringens räckvidd inte regleras genom konvention, får den bestämmas med ledning av praxis. Detta torde för såväl yrkesskadeförsäkringen som den nya arbetsskadeförsäkringen innebära att svensk arbetstagare som utför arbete här för utländskt företags räkning regelmässigt anses omfattad av den obligatoriska försäkringen, och detta även om företagets verksamhet här är av tillfällig natur. Om en svensk arbetsgivare sysselsätter en från Sverige utsänd arbetstagare utomlands, anses denne försäkrad enligt svensk lag när arbetet är tillfälligt eller andra särskilda skäl talar för att arbetstagaren skall återvända hit inom begränsad tid. I praxis gäller i detta hänseende en ettårsregel. Beträffande utländsk arbetstagare som utför arbete här åt arbetsgivare i hemlandet tillämpas i huvudsak motsvarande regler.

Studerande är inte automatiskt yrkesskadeförsäkrade. Regeringen får emellertid föreskriva att den som vid viss skola eller på annat sätt genomgår yrkesutbildning e. d. skall anses som arbetstagare enligt YFL och således omfattas av den obligatoriska försäkringen. Enligt kungörelsen (1954:715), som är utfärdad med stöd av bemyndigandet, omfattas numera ett mycket stort antal elever av YFL. Även LAF kommer att gälla den som genomgår utbildning, men endast i den mån utbildningen är förenad med särskild risk för arbetsskada.

2.1.2 Frivillig yrkesskadeförsäkring

Den frivilliga yrkesskadeförsäkringen regleras i huvudsak genom särbestämmelser i 45–48 §§ YFL. Enligt 45 § får RFV meddela frivillig försäkring åt

- a. arbetsgivare som bedriver verksamhet här i landet för arbetstagare hos honom,
- b. utbildningsanstalt i riket för elever vid anstalten,
- c. svensk yrkes- eller fackorganisation för medlemmar i organisationen,
- d. varje här bosatt svensk medborgare samt här bosatt och mantalsskriven utlänning för egen del.

Försäkringen skall enligt huvudregeln avse alla i eller utom arbete ådragna olycksfallsskador och i den obligatoriska försäkringen ersättningsberättigande sjukdomar. Den frivilliga försäkringen gäller inte skador som täcks av det obligatoriska skyddet eller ersätts enligt MEL eller CEF (se kap. 3–6) eller orsakas av krigsåtgärd under krig i vilket riket befinner sig. Försäkringen omfattar även skador som har ådragits utom riket. YFL:s yrkesskadebegrepp och regler om orsakssamband gäller också i fråga om frivillig försäkring. Parterna har möjlighet att i försäkringsavtalet begränsa det skydd som försäkringen i och för sig kan ge. Detta innebär bl. a. att elever kan försäkras endast för skador i studiearbetet, att RFV har möjlighet att undanta exceptionella risker och att försäkring avseende endast skador under fritiden kan tecknas.

Reglerna om ersättning från den obligatoriska försäkringen gäller i allmänhet även för ersättning från den frivilliga försäkringen. Under den s. k. samordningstiden utgår ersättningen således normalt från den allmänna sjukförsäkringen. Sjukvårdersättning och sjukpenning utges emellertid även efter samordningstiden från sjukförsäkringen, dock längst till dess livränta börjar utgå (jfr 4 kap. 5 § AFL). Därvid utgår dessutom tillägg från den frivilliga försäkringen med så stort belopp att den totala ersättningen motsvarar vad som skulle ha utgetts om det hade gällt obligatorisk försäkring. I detta sammanhang och i fråga om livränta används även en antagen årsinkomst för hemmakar och studerande. Livränta från den frivilliga försäkringen medför inte avdrag på allmänna pensionsförmåner (17 kap. 2 § AFL). Rätten till ersättning från den frivilliga försäkringen får som har nämnts ovan begränsas i försäkringsavtalet. En egenföretagare kan därvid få sitt ersättningsunderlag bestämt till ett lägre belopp än som följer av bestämmelserna för obligatorisk yrkesskadeersättning.

I fråga om finansiering bygger försäkringen på ett kapitaltäckningssystem och en riskgraderad premiesättning. Avgifterna skall täcka både försäkringsförmåner och förvaltningskostnader. Grunderna för avgiftsberäkningen fastställs av regeringen. Avgifterna förs till en fond som förvaltas av RFV.

Försäkringsbeståndet framgår av nedanstående tabell. Antalet försäkrade har minskat under senare år, från 25 000 år 1970 till 20 000 år 1974. Ungefär hälften var skyddade genom försäkring som arbetsgivaren hade tecknat för dem enligt 45 § a. Dessa försäkringar gällde i allmänhet endast skador under fritid. Försäkring enligt 45 § b har inte meddelats efter år 1960.

År	45 § a			45 § c		45 § d		Totalantal försäkrade enligt 45 § YFL (ca)			
	Antal arbetsgivare	Antal försäkrade (ca)	Antal organisationer	Antal försäkrade (ca)	Antal försäkrade (ca)	Antal försäkrade	Egenföretagare	Kategorier			Fritidsförsäkringar
								Hemmakar	Studerande		
1970	732	12 200	11	5 500	7 370	2 712	2 392	122	2 144	25 000	
1971	692	12 000	11	5 450	7 175	2 544	2 386	150	2 095	24 000	
1972	661	11 000	11	4 900	6 659	2 265	2 405	145	1 844	23 000	
1973	602	10 500	11	4 800	6 559	2 227	2 160	160	2 012	22 000	
1974	609	10 500	10	3 200	6 302	2 101	2 112	141	1 948	20 000	
1975	552	1)	9	3 000	5 764	1 904	1 923	139	1 798	1)	

1) Uppgift härom kan inte lämnas förrän i februari 1977.

Av 1975 års 552 försäkringsavtal enligt 45 § a hade 15 tecknats av utländska ambassader. 61 hade tecknats av rörledningsfirmor, 27 av lantbrukare, 27 av rederier, 24 av ideella föreningar, 20 av mekaniska verkstäder och 17 av större industribolag. Resten var fördelad mellan en stor mängd olika arbetsgivargrupper. Försäkringarna enligt 45 § a gällde bortsett från ambassaderna och vissa utlandsanställda i allmänhet endast utom arbete. Av 1975 års 9 försäkringsavtal enligt 45 § c hade 7 tecknats av fiskarförbund och nästan alla de 3 000 försäkrade var fiskare. Försäkringarna enligt 45 § c gällde både i och utom arbete. Antalet försäkrade skall varje år ökas med Svenska Aeroklubbens medlemmar. Bland de 1 904 egenföretagare som år 1975 hade försäkring enligt 45 § d bör särskilt nämnas lantbrukare (658), köpmän (160), byggmästare (96), målare (83) och mekaniker (80). Skaderisken är i allmänhet ganska betydande för exempelvis lantbrukare.

I fråga om skadeanmälningar kan i korthet sägas att några tiotal sådana har gjorts per år såvitt angår försäkrade enligt 45 § a eller d och att antalet är lägre beträffande 45 § c. Inom de olika grupperna har i regel några eller enstaka livräntor till försäkrade och efterlevande beviljats varje år. Under år 1975 uppgick frivilliga yrkesskadeförsäkringsfondens kostnader för sjukpenning och sjukvårdsersättning till 131 000 kr., begravningskostnaderna till 8 820 kr. och livräntekostnaderna till 2,3 milj. kr. Vid slutet av år 1975 fanns 1 099 livränteförpliktelser. 1975 års avgiftsintäkter utgjorde 1,9 milj. kr. Behållningen i fonden uppgick den 29 juni 1976 till ca 34,1 milj. kr.

2.1.3 Vissa bestämmelser inom den allmänna försäkringen

Till den allmänna försäkringen är en frivillig sjukpenningförsäkring och en frivillig pensionsförsäkring anslutna (21 och 22 kap. AFL). Den frivilliga sjukpenningförsäkringen står öppen för bl. a. hemmamakar. För deras del avser försäkringen visst sjukpenningtillägg som tillsammans med vanlig sjukpenning får uppgå till högst 20 kr. Även den som på grund av studier eller annan utbildning under minst sex månader avstår från förvärvsarbete får försäkra sig för sådant sjukpenningtillägg. Är han inte berättigad till vanlig sjukpenning, kan försäkringen avse frivillig sjukpenning på högst 20 kr. För hemmamakeförsäkringen gäller en karenstid av 3, 18, 33 eller 93 dagar. Elevförsäkringen har endast en karenstid, nämligen 14 dagar. Den frivilliga pensionsförsäkringen kan omfatta livsvarig eller temporär ålderspension. I regel kan pensionen börja utgå först vid 55 års ålder. Pension får dock utges tidigare om den försäkrades arbetsförmåga är nedsatt med minst hälften. Pensionen utgår då med reducerat belopp.

Den som enligt AFL har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning, främst inkomst av jordbruk eller rörelse, kan göra anmälan om undantagande från ATP (11 kap. 7 § AFL). Undantagandet gäller då all hans inkomst av annat förvärvsarbete. Har undantagande skett, bortses från inkomsten av annat förvärvsarbete vid beräkning av pensionsgrundande inkomst. När undantagande från ATP gäller skall inkomsten av annat förvärvsarbete inte heller beaktas vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst (3 kap. 2 § första stycket AFL). Undantagande får alltså aldrig ske beträffande enbart ATP eller enbart sjukpenningförsäkringen utan måste alltid avse båda dessa

försäkringar. På inkomster som omfattas av undantagandet erlägger den försäkrade ingen tilläggspensionsavgift och hans sjukförsäkringsavgift beräknas enligt särskilda bestämmelser. Undantagandet gäller fr. o. m. året efter det då anmälan gjordes. Anmälan kan återkallas med verkan från nästa årsskifte. Undantagandet skall dock gälla minst fem år. Har återkallelse skett, kan nytt undantagande inte komma i fråga. Undantagandet kan på visst sätt minska rätten till pension på grundval av sådan inkomst som inte har undantagits från försäkringen. Undantagandet kan vidare reducera storleken av utgående pensionstillskott enligt lagen (1969:205) om pensions- tillskott. År 1975 torde ca 30 000 personer i åldrar intill 65 år ha varit undantagna från ATP på grund av egna önskemål. Denna siffra kan beräknas minska successivt.¹

Uppdragstagare, t. ex. den som har förtroendeuppdrag, anses fr. o. m. år 1976 som arbetstagare vid beräkning av sjukpenninggrundande och ATP-grundande inkomst enligt AFL, om ersättningen under året har uppgått till minst 500 kr. (3 kap. 2 § och 11 kap. 2 § AFL). I sådant fall är uppdragstagaren befriad från skyldighet att betala socialförsäkringsavgifter på uppdragsinkomsten. Denna skyldighet åvilar i stället uppdragsgivaren. Avgiftsskyldigheten omfattar avgifter till ATP, folkpension, sjukförsäkring, delpensionsförsäkring, arbetslöshetsförsäkring m. m., arbetsmarknadsutbildning, vuxenutbildning samt, fr. o. m. år 1977 till barnomsorgen. Detta system gäller dock inte automatiskt, om ersättningen är att hänföra till inkomst av rörelse som bedrivs av den som utför arbetet eller till inkomst av jordbruksfastighet som brukas av denne. I sådana fall måste parterna träffa ett s. k. likställighetsavtal för att reglerna skall tillämpas.

Om arbetet faller inom ramen för handel eller industri som bedrivs av den arbetspresterande, torde det i allmänhet inte kunna betraktas som arbete för annans räkning och likställighetsavtal kan då inte träffas. Så anses däremot kunna ske i fråga om ersättning för visst uppdrag som ingår i rörelse av sådan art att den huvudsakligen består av en samling fortlöpande uppdrag för annans räkning. Sålunda kan exempelvis arkitekter, konsulter och olika kulturarbetare träffa överenskommelse för avgränsade uppdrag som ingår i deras rörelser. Antalet uppdragstagare låter sig inte beräkna på ett tillförlitligt sätt. Pensionskommittén har emellertid i sitt i september 1975 avgivna delbetänkande (1975:74) Socialförsäkringsavgifter på uppdragsinkomster m. m. anfört (s. 24) att det totala avgiftsunderlaget för uppdragsersättningar år 1976 kan uppskattas till ca 1,9 miljarder kr.

Likställighetsavtalet är inget formbundet avtal. En anmälan till försäkringskassan från den som utger ersättningen är t. ex. tillräcklig. Som bevis för att parterna har kommit överens om att viss ersättning skall räknas som anställningsinkomst godtas även att den som har utgivit ersättningen i kontrolluppgift till taxeringen anger denna på sådant sätt att det framgår att han skall betala arbetsgivaravgift på den. Har så inte skett, ankommer det på inkomsttagaren att styrka att överenskommelse har träffats, antingen direkt med uppdragsgivaren eller genom kollektiv uppgörelse. Undantagsvis kan även sedvänja utgöra bevis för att parterna har varit ense om att inkomsten skall behandlas som anställningsinkomst. Det bör erinras om att ett likställighetsavtal inte för med sig att en rörelseinkomst skall betraktas som inkomst av tjänst också vid inkomsttaxeringen.

¹ Livförsäkringsskatte-
kommitténs betänkande
(SOU 1975:21) Pensions-
försäkring, s. 81 och 85.

2.2 Historik och tidigare förslag

1901 års olycksfallsersättningslag och 1916 års olycksfallsförsäkringslag omfattade endast arbetstagare. Frivillig försäkring för yrkesskada erbjöds första gången genom 1916 års lag. Arbetsgivare gavs då rätt att försäkra arbetstagare som inte omfattades av lagens obligatoriska skydd, t. ex. egna familjemedlemmar, för olycksfall *i arbete* (s. k. inomarbetsförsäkring). Arbetsgivaren kunde vidare försäkra en obligatoriskt eller frivilligt försäkrad arbetstagare för olycksfall *utom arbete* (s. k. utomarbetsförsäkring). Varken arbetsgivare, annan egenföretagare eller arbetstagare fick teckna försäkring för egen räkning. Inomarbetsförsäkringen gällde fr. o. m. år 1930 även för yrkessjukdomar. Utomarbetsförsäkringens olycksfallsbegrepp skulle bestämmas av rättstillämpningen. I praxis lät man efter hand denna försäkring täcka också olycksfall under arbete för egen räkning. Enligt en särskild förordning (1918:375) kunde vidare fiskare meddelas frivillig försäkring för skada till följd av olycksfall. Försäkringen knöt an till 1916 års lag.

Frågan om social olycksfallsförsäkring för egenföretagare har behandlats i socialvårdskommitténs betänkande (SOU 1951:25) med förslag till yrkesskadeförsäkringslag och socialförsäkringsutredningens betänkande (SOU 1952:39) angående sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring.

Socialvårdskommittén ansåg att de möjligheter som då stod mindre bärkraftiga företagare till buds att genom försäkring skydda sig mot de ekonomiska följderna av olycksfallsskada inte tillgodosåg behovet på ett tillfredsställande sätt och att det ur social synpunkt tedde sig önskvärt att bristerna blev avhjälpda. Man fann emellertid att en del av försäkringens bestämmelser om det obligatoriska skyddets räckvidd och förmåner inte passade så väl ens för den självständiga rörelseidkare som under hela året hade haft anställda och själv deltagit i arbetet. Även om de självständiga yrkesutövarna fördes in under lagen, skulle vidare stora grupper av befolkningen lämnas utanför. Kommittén ville därför inte föreslå att självständiga rörelseidkare skulle omfattas av obligatorisk eller frivillig yrkesskadeförsäkring. Kommittén förordade i stället att det infördes en särskild och frivillig försäkringsanordning för alla som inte omfattades av yrkesskadeförsäkringslagen. Kommittén såg dock gärna att försäkringen faktiskt blev obligatorisk i så stor utsträckning som möjligt. Anordningen, som kallades invaliditets- och dödsfallsförsäkring, skulle vara ett komplement till den allmänna sjukförsäkringen och gälla såväl i som utom arbete. I den mån inte särskilda regler gavs skulle yrkesskadeförsäkringslagens bestämmelser gälla.

Socialförsäkringsutredningen behandlade i sitt betänkande både den obligatoriska yrkesskadeförsäkringens personkrets och den frivilliga försäkringen men tog inte närmare upp frågan om obligatorisk försäkring för egenföretagare. Socialvårdskommittén hade i sitt betänkande sett som ett framtidsmål att olycksfallsförsäkringen helt inordnades i en allmän socialförsäkring med trygghetsbehovet som enhetlig norm. När socialförsäkringsutredningen behandlade frågan om frivillig försäkring anfördes bl. a. att det fanns ett verkligt behov av en av staten anordnad olycksfallsförsäkring också för egenföretagare. Även om ett lika försäkringsskydd för nedsättning eller förlust av arbetsförmågan eller vid dödsfall – oberoende av orsaken – kunde

anses vara ett framtidsmål för socialförsäkringen, borde detta inte hindra att staten som en etapp anordnade en frivillig och allmän olycksfallsförsäkring.

I remissyttrandena över socialvårdskommitténs förslag accepterades att yrkesskadeförsäkringen i stort sett borde behållas vid sitt dåvarande omfång. Den av kommittén skisserade invaliditets- och dödsfallsförsäkringen be-
rördes i allmänhet inte i remissyttrandena. För en sådan försäkring i form av komplement till den allmänna sjukförsäkringen uttalade sig emellertid bl. a. dåvarande riksförsäkringsanstalten och LO. Socialförsäkringsutredningen hade föreslagit att endast anställda skulle omfattas av den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen. De flesta remissinstanserna tillstyrkte detta eller lämnade det utan erinran. Också förslaget om en allmän frivillig yrkesskadeförsäkring godtogs av de flesta remissinstanserna.

I prop. 1953:178 om sjukförsäkring och samordning med yrkesskadeförsäkringen samt riktlinjer för den senare togs inte upp till särskild behandling huruvida egenföretagare borde vara obligatoriskt yrkesskadeförsäkrade. Det framhölls dock att även de egna företagarna tillförsäkrades ett visst skydd mot yrkesskador genom den obligatoriska sjukförsäkringen, ett skydd som utan större kostnader kunde kompletteras genom föreslagna frivilliga sjuk- och yrkesskadeförsäkringar.

Enligt prop. 1954:60, som låg till grund för YFL, skulle den nya yrkesskadeförsäkringen omfatta arbetstagare. I propositionen anfördes att tvekan inte borde råda om att frivillig inomarbetsförsäkring skulle finnas för anställda som inte omfattades av den obligatoriska försäkringen. Som exempel på sådana arbetstagare angavs vissa anhöriga till arbetsgivaren, vissa arbetstagare med utlandsanställning och arbetstagare som undantogs på grund av att arbetsgivaren hade diplomatisk immunitet. Det kunde däremot sättas i fråga om annan frivillig försäkring borde meddelas. Den allmänna sjukförsäkringen gav ju ett tillfredsställande skydd även vid flertalet olycksfallsskador. Vidare fanns möjlighet att teckna olycksfallsförsäkring hos privata försäkringsbolag. Det kunde dessutom göras gällande att staten saknade anledning att ordna ett bättre försäkringsskydd vid olycksfallsskador än då arbetsförmågan hade satts ned av andra orsaker. I propositionen erinrades emellertid om att 150 000 arbetstagare omfattades av frivillig utomarbetsförsäkring. Därvid nämndes även den särskilda fiskarförsäkringen. Vidare hade vid upprepade tillfällen framkommit önskemål om att olycksfallsförsäkringen skulle få gälla även andra än arbetstagare. Dessa önskemål hade dock delvis tillgodosetts genom den allmänna sjukförsäkringen. Det anmärktes också att företagare, hemmafruar och studerande kunde teckna frivillig sjukpenningförsäkring samt att det då var naturligt att just dessa grupper som ju inte omfattades av YFL:s obligatoriska skydd även gavs möjlighet att träffa avtal om frivillig yrkesskadeförsäkring. Det ansågs slutligen både praktiskt och rimligt att den frivilliga försäkringen öppnades för var och en för egen del. Till denna borde då också fiskarna ansluta sig.

Yrkesskadeutredningen, som bl. a. avgav betänkandet (1966:54) Yrkesskadeförsäkring, hade att lägga fram förslag till reviderad lagstiftning om yrkesskadeförsäkring. Utredningen skulle därvid även pröva möjligheten att föra in andra förvärvsarbetande än arbetstagare under yrkesskadeförsäkringsreglerna. I detta hänseende gjorde utredningen följande övervägan-

den. Den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen hade alltifrån begynnelsen varit inriktad på att utgöra ett skydd vid yrkesskada för den tjänande parten i ett arbetsavtal. Försäkringen bekostades av arbetsgivarna och bidrag av statsmedel utgick endast till omkostnaderna. För förvärvsarbete som inte var arbetstagare hade förvärvsverksamheten i allmänhet ett mer eller mindre starkt inslag av rörelse. Genom den allmänna försäkringen hade alla förvärvsarbete tillförsäkrats ett ekonomiskt skydd vid sjukdom, invaliditet och dödsfall. Det syntes därför utredningen föga motiverat att utvidga yrkesskadeskyddet, som ju hade byggts upp med tanke på arbetstagarnas behov av ekonomiskt skydd, till att omfatta även företagare. Utredningens förslag var dock inte enhälligt.

Utredningen ansåg vidare att den frivilliga försäkringen borde slopas. Denna utnyttjades främst som skydd vid olycksfall utom arbete och som skydd åt självständiga yrkesutövare. Utredningen anförde att försäkringen hade kommit till under en tid då det inte fanns ett allmänt täckande socialförsäkringssystem. Den allmänna försäkringen lämnade visserligen inte kompensation i alla situationer, men den täckte åtminstone de svåra skadorna och de mest behjärtansvärda fallen. Utredningens förslag till yrkesskadelag bröt radikalt med YFL, och utredningen fann det därför besvärligt att knyta en frivillig försäkring till det nya yrkesskadeskyddet. Det föreföll vidare utredningen mera rationellt att den som ville teckna frivillig yrkesskadeförsäkring hänvisades till den privata försäkringsmarknaden.

Utredningens förslag om yrkesskadeskyddets allmänna omfattning blev i huvudsak tillstyrkt eller lämnat utan erinran av remissinstanserna. Endast tre av dem tog upp frågan om den frivilliga försäkringen. RFV fann skälen för att slopa försäkringen i och för sig övertygande men anmärkte att frågan kunde komma i ett annat läge om en yrkesskadereform utformades efter andra principer än utredningen hade förordat. Staten borde dock åtminstone tillgodose de självständiga yrkesfiskarnas behov av en inte alltför dyr olycksfallsförsäkring. Riksförbundet landsbygdens folk accepterade att försäkringen avskaffades under förutsättning att samtliga förvärvsarbete tillförsäkrades samma förmåner vid yrkesskada som anställda och att avgiften för förmånen hölls på samma nivå som arbetsgivaravgiften. Svenska västkustfiskarnas centralförbund ansåg däremot att försäkringen fyllde ett stort behov hos yrkesfiskarna, som oftare än andra fick möta riskfyllda situationer i sitt arbete.

Den av utredningen föreslagna omläggningen av yrkesskadeförsäkringen genomfördes aldrig, och den frivilliga försäkringen behölls oförändrad. I propositionen härom (1967:147) gjordes inga särskilda uttalanden angående egenföretagarna. Det anfördes dock att yrkesskadeskyddets allmänna omfattning inte borde undergå någon ändring.

2.3 Överväganden

2.3.1 *Utsträckning av det obligatoriska skyddet*

I en skrivelse till regeringen i februari 1976 har kommittén anmält att den under utredningsarbetet med bl. a. frågan om den frivilliga yrkesskadeför-

säkringen har funnit att arbetsskadeförsäkringen bör ges samma tillämpningsområde som den allmänna försäkringen och att kommittén därför avser att i sitt slutbetänkande föreslå att försäkringsskyddet sträcks ut till egenföretagare och uppdragstagare.

I den under våren 1976 avlämnade propositionen med förslag till lag om arbetsskadeförsäkring (1975/76:197) förordade departementschefen att arbetsskadeskyddet i den lag som då föreslogs skulle gälla för arbetstagare. Till frågan om arbetsskadeskyddets utsträckning till egenföretagare och uppdragstagare avsåg han att återkomma när kommittén hade slutfört sitt återstående utredningsarbete. Han anförde därvid (s. 69 och 88) att denna och andra återstående frågor skulle behandlas i en särskild proposition till riksdagen inom sådan tid att ikraftträdandet av ytterligare bestämmelser kunde samordnas med arbetsskadeförsäkringens ikraftträdande den 1 juli 1977.

I en motion med anledning av propositionen (1975/76:2490) hemställdes att riksdagen skulle besluta att 1 kap. 1 § lagen om arbetsskadeförsäkring utformades så att därav klart framgick att lagen även omfattade egenföretagare i dennes yrkesutövning. Det hade dessutom i två under allmänna motionstiden väckta motioner (1975/76:552 och 1174) hemställts att riksdagen hos regeringen skulle uttala att de yrkesarbetande som stod utanför den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen obligatoriskt borde anslutas till den nya arbetsskadeförsäkringen resp. att reglerna för yrkesskadeförsäkringen borde utformas så, att man erhöi likvärdigt skydd till samma kostnad oavsett om man var anställd eller arbetade i eget företag. I socialförsäkringsutskottets enhälliga betänkande över propositionen (SfU 1975/76:40) anfördes: Utskottet vill i likhet med motionärerna starkt understryka angelägenheten av att även egenföretagarna redan från början omfattas av arbetsskadeskyddet i den nya lagen om arbetsskadeförsäkring. Utskottet är medvetet om att egenföretagarnas inrymmande i arbetsskadeskyddet kan vara förenat med vissa problem som kräver ytterligare överväganden men förutsätter att riksdagen – i enlighet med uttalandet i propositionen – kommer att föreläggas förslag om arbetsskadeskyddets utsträckning till egenföretagare i så god tid att regler av sådan innebörd kan träda i kraft samtidigt som lagen om arbetsskadeförsäkring den 1 juli 1977. Vad utskottet nu anført bör ges regeringen till känna.

Riksdagen beslöt i enlighet med betänkandet (rskr 377).

Huvudmotiven för kommitténs förslag

Socialförsäkringen för skador i arbete har alltsedan sin tillkomst gällt enbart för arbetstagare. Övriga förvärvsarbetande har själva fått skaffa sig försäkringsskydd på den privata försäkringsmarknaden eller genom frivillig försäkring enligt YFL eller AFL, om de har velat komplettera det skydd som den allmänna försäkringen ger. En sådan ordning har i huvudsak fungerat tillfredsställande. Det kan emellertid inte uteslutas fall av arbetsskada hos egenföretagare där inkomstbortfallet inte har kompenserats. Även om en privat försäkring kan täcka in de fall i vilka den allmänna försäkringen inte ger ersättning, t. ex. när arbetsförmågan är nedsatt med mindre än hälften, måste man nämligen räkna med att åtskilliga förvärvsarbetande av en eller annan anledning inte har något sådant kompletterande skydd.

Inom den allmänna försäkringen förekommer inte något generellt undantag för egenföretagare, och kommittén kan inte heller finna något bärande skäl för att inte ge alla som deltar i produktionen möjlighet att tillhöra den nya arbetsskadeförsäkringen.

Om man fångar in alla förvärvsarbetande under den nya försäkringen, skulle den i och för sig oskarpa gränsen mellan arbetstagare och egenföretagare mista mycket av sin betydelse på socialförsäkringsfältet. En sådan utvidgning är också ett stort steg på väg mot samordningen inom socialförsäkringslagstiftningen, särskilt samordningen mellan den allmänna försäkringen och försäkringen för skador i arbete. Mot en sådan utsträckning torde i och för sig kunna resas invändningar om att den skulle föra med sig såväl svårigheter i fråga om bevisning av orsakssamband mellan skada och skadlig inverkan som andra kontrollsvårigheter. Anledning saknas emellertid att anta att dessa svårigheter inte kan bemästras. Kommittén vill därvid särskilt peka på den frivilliga yrkesskadeförsäkringen och på likheten mellan egenföretagare och s. k. hemarbetare. Hemarbetarna, som länge stod utanför yrkesskadeförsäkringen, fördes utan större betänkligheter in under YFL vid dess tillkomst.

Kommittén föreslår således att egenföretagarna skall bli arbetsskadeförsäkrade på samma sätt som anställda. Egenföretagarnas anslutning bör i princip vara obligatorisk. Arbetsskadeförsäkringen blir en billig försäkring för de flesta egenföretagarna. Försäkringen måste givetvis för deras del finansieras genom egenavgifter.

En försäkring av egenföretagarna får anses föra med sig att även mellangruppen uppdragstagare bör omfattas av den nya lagen. Detta motiveras bl. a. av svårigheten att dra gränser mellan arbetstagare, uppdragstagare och egenföretagare. Uppdraget står vidare många gånger anställningen nära och uppdragstagaren befinner sig ofta socialt och ekonomiskt sett i samma situation som en arbetstagare.

Anknytning till ATP

Om egenföretagarna förs in under arbetsskadeförsäkringen, uppkommer särskilda problem beträffande dem som har anmält undantagande från ATP enligt 11 kap. 7 § AFL. Undantagandet inskränker rätten till ATP i form av ålderspension, förtidspension eller familjepension. Detta skulle med hänsyn till de samordningsregler i fråga om AFL-förmåner som finns i 4 kap. 4 § och 6 kap. 1 § LAF kunna föra med sig att egenföretagaren och hans efterlevande blev berättigade till större livränta från arbetsskadeförsäkringen än om den försäkrade hade varit ansluten till ATP. Livräntan skulle i den delen kunna betraktas som kostnadsfri ATP.

Berörda egenföretagare skulle alltså ur kostnadssynpunkt kunna bli en större belastning för arbetsskadeförsäkringen än andra förvärvsarbetande, ett förhållande som dessutom skulle bero på att de frivilligt har ställt sig utanför ATP. En möjlighet att komma till rätta med detta är att undanta dessa egenföretagare även från arbetsskadeförsäkringen. En annan lösning kan vara att låta dem betala en högre avgift än övriga. Avgiften skulle dock behöva tas ut efter så stor procentsats att försäkringen inte blev attraktiv. En tredje lösning är att låta undantagandet få verkan även i fråga

om arbetsskadeförsäkringens ersättningsnivå. Lösningen innebär att livränta enligt LAF inte skall utgå i den mån den föranleds av att den försäkrades rätt till ATP är påverkad av undantagandet. Det blir alltså nödvändigt att i förekommande fall räkna ut hur stor ATP som skulle ha utgått till den försäkrade eller hans efterlevande om undantagande aldrig hade gjorts. En liknande bestämmelse finns i 4 § lagen (1969:205) om pensionstillskott.

Undantagandet från ATP bör däremot anses sakna betydelse i fråga om sjukpenning från arbetsskadeförsäkringen efter samordningstiden och livränta före samordning med AFL-pension. Nämnade förmåner grundas visserligen i huvudsak på den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst, men enligt LAF skall från ATP undantagen inkomst räknas in i ersättningsunderlaget utan hinder av att den inte ingår i den sjukpenninggrundande inkomsten (4 kap. 8 §, 3 kap. 6 § andra stycket och 5 kap. 2 § andra stycket). I dessa avseenden kan det inte heller göras gällande att ett undantagande från ATP innebär en ekonomisk belastning för arbetsskadeförsäkringen. Det är ju här närmast fråga om att beräkna inkomstbortfallet på ett rättvist sätt.

Vid övervägande av de olika lösningarna i fråga om anknytningen till ATP har kommittén fäst särskild vikt vid att enhetlighet och samordning bör eftersträvas inom socialförsäkringssystemet. Kommittén vill därför undvika att tillhörighet till försäkringarna förekommer i flera olika kombinationer. Detta innebär att kommittén förordar en fast koppling mellan arbetsskadeförsäkringen och ATP. Ett undantagande från ATP skall alltså gälla även för arbetsskadeförsäkringen. Någon möjlighet till självständigt utträde ur denna försäkring bör inte heller införas. Kommittén har vidare övervägt att låta den som väl är arbetsskadeförsäkrad men tidigare har haft undantagande från ATP få bära följderna av undantagandet även i fråga om livränta från arbetsskadeförsäkringen. Livräntan borde i så fall samordnas (4 kap. 4 § och 6 kap. 1 § LAF) med den ATP som kunde ha utgått om undantagande aldrig hade gjorts (jfr 4 § lagen om pensionstillskott). Den som återkallar ett undantagande för att komma med i arbetsskadeförsäkringen skulle då emellertid många gånger få ett otillräckligt skydd och kanske bli tvungen att komplettera med en privat försäkring. Med hänsyn härtill och till att möjligheten att tillhöra arbetsskadeförsäkringen inte fanns när undantagandet anmäldes har kommittén inte velat föreslå någon sådan bestämmelse.

Utsträckningen av försäkringsskyddet föreslås träda i kraft samtidigt med LAF den 1 juli 1977. För att bereda även den som då har gällande undantagande från ATP möjlighet att tillhöra arbetsskadeförsäkringen redan från början föreslår kommittén att undantagandet därvid bör kunna återkallas utan hinder av att det inte har gällt under minst den femårsperiod som är bestämd i 11 kap. 7 § AFL.

Särskilda frågor beträffande uppdragstagare

Kommittén har tidigare uttalat att egenföretagarnas anslutning till LAF får anses föra med sig att också uppdragstagarna bör tas med. För uppdragstagarna, dvs. de som utför arbete för annans räkning utan att vara

anställda, gäller särskilda bestämmelser inom AFL (se avsnitt 2.1.3). Fr. o. m. år 1976 anses de flesta uppdragstagarna som arbetstagare enligt AFL. En tidigare allmän anordning med s. k. likställighetsavtal har emellertid behållits för egenföretagare. Reglerna grundar sig på ett utredningsförslag av pensionskommittén (SOU 1975:74).

Tvekan kan knappast råda om att det praktiskt sett är lämpligt att arbetsskadeförsäkra de uppdragstagare som automatiskt behandlas som arbetstagare inom AFL, t. ex. förtroendemän. Det kan däremot sättas i fråga om skyddet bör gälla alla uppdragstagare med likställighetsavtal. Det rör sig ju här om uppdrag som ingår i rörelse eller jordbruk och om personer som i och för sig är egenföretagare och för vilka kommittén föreslår särskilda regler. Gäller det en egenföretagare som omfattas av ATP och arbetsskadeförsäkringen, föreligger givetvis inga svårigheter. Problemet ställs emellertid på sin spets i fråga om egenföretagare som valt att stå utanför försäkringarna. Ett likställighetsavtal har inom AFL-området betydelse huvudsakligen för skyldigheten att betala socialförsäkringsavgifter. Inom arbetsskadeförsäkringen skulle avtalet däremot få karaktär av försäkringsavtal.

Frågan huruvida likställighetsavtal borde ges verkan även inom YFL-området har tidigare behandlats i betänkandet (SOU 1961:57) Sociallagstiftningen och de s. k. beroende uppdragstagarna. Frågan ansågs då vara komplicerad. Svårigheter befarades uppkomma när det gällde att utreda om parterna hade träffat likställighetsavtal före skadefallet. Dessa svårigheter kunde visserligen elimineras, om man föreskrev att avtalet inte blev gällande förrän det hade anmälts till vederbörande myndighet. Den arbetspresterande parten skulle i så fall inte få någon ersättning om anmälningsskyldigheten av en eller annan anledning inte hade fullgjorts. Detta ansågs ibland kunna leda till stötande resultat. Ett sådant anmälningsförfarande förmenades dessutom kunna bli betungande ur administrativ synpunkt.

Även yrkesskadeutredningen tog i sitt huvudbetänkande (SOU 1966:54) upp frågan om likställighetsavtal inom YFL. Utredningen hade därvid först avvisat tanken på att allmänt sträcka ut yrkesskadeskyddet till andra förvärvsarbetande än arbetstagare. Beträffande likställighetsavtalen anförde utredningen bl. a. att det givetvis måste fordras att avtal hade träffats innan arbetet påbörjades eller i vart fall innan skadan inträffade. Att avgöra huruvida så hade skett torde ofta ställa sig svårt, om man inte införde något slags anmälningsförfarande. Därigenom skulle man emellertid skapa en sorts frivillig försäkring som helt bröt mot det obligatoriska yrkesskadeskyddets automatiska karaktär. Utredningen, som ansåg att den frivilliga yrkesskadeförsäkringen borde slopas, kunde med hänsyn härtill inte förorda likställighetsavtal inom YFL.

De nu redovisade synpunkterna är enligt kommitténs mening fortfarande giltiga och kommittén, som i avsnitt 2.3.2 föreslår att den frivilliga försäkringen inte skall föras över till LAF, vill därför inte förorda att likställighetsavtal skall få verkan inom arbetsskadeförsäkringen. Kommittén vill dock påpeka att det i princip inte är fråga om att utesluta berörda uppdragstagare från den nya försäkringen. Den föreslagna modellen innebär endast att dessa skall behandlas som egenföretagare.

Beträffande uppdragstagarna finns även andra problem. Gränsen mellan de båda uppdragstagargrupperna, dvs. mellan uppdragstagare som automa-

tiskt anses som arbetstagare enligt AFL och uppdragstagare som först genom likställighetsavtal anses som arbetstagare, skall nämligen dras enligt skatterättsliga regler. Man måste då avgöra om uppdragstagaren driver rörelse eller jordbruk i skatterättslig mening. Därefter får bestämmas om ersättningen för uppdraget bör beskattas i rörelsen eller i jordbruket eller som inkomst av tjänst. Det torde i allmänhet inte vara förenat med några större svårigheter att klassificera uppdrag men man måste räkna med besvärliga gränsfall. Till detta kommer att uppdragstagarens taxering är avgörande för bedömningen. Man kan normalt inte räkna med att någon lagakraftvunnen taxering för skadeåret föreligger när arbetsskadefrågan skall avgöras. Detta ger enligt kommitténs mening ytterligare stöd åt ställningstagandet i föregående stycke. Härav torde vidare följa att någon skillnad inte bör göras mellan de båda uppdragstagargrupperna. Detta för i sin tur med sig att även vanliga uppdragstagare som i övrigt är egenföretagare och därvid har undantagande från ATP bör ställas utanför försäkringen. Den som inte har sådant undantagande är däremot arbetsskadeskyddad oavsett om han är vanlig uppdragstagare eller uppdragstagare med likställighetsavtal enligt AFL eller egenföretagare.

Övriga frågor

För egenföretagarnas (och uppdragstagarnas) del bör föreskrivas att arbetsskadeförsäkringen gäller endast när de är bosatta här i riket. Det får nämligen anses rimligt att beträffande självständiga företagare uttryckligen kräva en fast anknytning till Sverige. Därigenom erhålls även ett naturligt samband med den allmänna försäkringen, särskilt sjukpenningförsäkringen.

Egenföretagarna måste givetvis finansiera sin försäkring genom egenavgifter. I avvaktan på en översyn av reglerna om socialförsäkringsavgifter, som f. n. görs inom pensionskommittén, bör några nya avgiftsunderlag inte tillskapas. Beträffande egenavgift till arbetsskadeförsäkringen förordar yrkesskadeförsäkringskommittén därför en koppling till sjukförsäkringsavgiften. Slutlig ställning i denna fråga bör tas senare. Uppdragstagarnas försäkring bör bekostas genom avgifter från uppdragsgivarna såvitt avser uppdragstagare som enligt AFL skall jämnställas med arbetstagare. Eftersom egenföretagarna och uppdragstagarna inte ges bättre förmåner än arbetstagarna och allmänt sett inte löper större risk att råka ut för arbetsskada, bör redan fastställd procentsats för avgiftsuttag – 0,25 – kunna gälla även för dessa nya grupper. Inkomstunderlaget för sjukförsäkringsavgifter från egenföretagare för år 1977 torde kunna uppskattas till ca 10 000 milj. kr.

Det får anses praktiskt omöjligt att låta de nya avgiftsreglerna börja verka vid ett halvårsskifte; lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 1977. En i annat sammanhang (delpensionsförsäkringen) använd metod är att låta lagen träda i kraft vid halvårsskifte och samtidigt föreskriva att avgiftsreglerna skall tillämpas från årets början och att endast halv avgift skall tas ut på inkomsten under året. Eftersom förmånerna för de nya grupperna i princip bör täckas av motsvarande avgifter även andra halvåret 1977, föreslår kommittén att nämnda metod för avgiftsuttag skall användas i fråga om berörda arbetsskadeförsäkringsavgifter år 1977.

2.3.2 Frivillig försäkring

Frivillig försäkring enligt 45 § YFL får meddelas

- a. arbetsgivare som bedriver verksamhet här i landet för arbetstagare hos honom,
- b. utbildningsanstalt i riket för elever vid anstalten,
- c. svensk yrkes- eller fackorganisation för medlemmar i organisationen,
- d. varje här bosatt svensk medborgare samt här bosatt och mantalsskriven utlänning för egen del.

Försäkringsbeståndet har beskrivits i avsnitt 2.1.2. Antalet försäkrade har minskat påtagligt under senare år.

Den frivilliga försäkringen kom till när det inte fanns något allmänt täckande socialförsäkringssystem. Under de senaste decennierna har det emellertid vuxit fram en allmän socialförsäkring med utöver folkpension även sjukförsäkring och ATP. Förutsättningarna för den frivilliga yrkesskadeförsäkringen har därmed ändrats betydligt. Detta påpekades redan i yrkesskadeutredningens huvudbetänkande år 1966. Utredningen föreslog att den frivilliga försäkringen skulle slopas, och detta föranledde i allmänhet ingen kritik från remissinstanserna (se dock avsnitt 2.2). Den allmänna försäkringen har därefter byggts ut ytterligare. Till detta skall läggas att arbetsskadeförsäkringen nu föreslås omfatta i princip alla förvärsarbetande samt tillkomsten av TFY. Det torde således redan med beaktande härav vara berättigat att påstå att den frivilliga försäkringen numera har förlorat mycket av sin tidigare betydelse.

Yrkesskadeskyddet enligt 45 § a gäller huvudsakligen s. k. utlandsanställda och anställda hos utländska ambassader i Sverige. Dessa grupper kommer visserligen inte att omfattas av LAF men de kan få motsvarande skydd genom TFY. Bestämmelsen kan vidare omfatta arbetsgivares make och familjemedlemmar. Sådana arbetstagare kommer emellertid i motsats till vad som gäller enligt YFL att vara obligatoriskt försäkrade enligt LAF.

Försäkring enligt 45 § b har inte meddelats efter år 1960.

Skyddet enligt 45 § c gäller nästan uteslutande yrkesfiskare. Enligt kommitténs förslag i avsnitt 2.3.1 kommer emellertid fiskarna att bli obligatoriskt omfattade av LAF, oberoende av om de är arbetstagare eller egenföretagare. De har även möjlighet att få skydd enligt TFY.

Av de ca 5 750 personer som har egna försäkringar enligt 45 § d är ca 2 000 egenföretagare som kommer att falla in under LAF. I övrigt rör det sig om hemmakar och studerande. Även om ett visst behov av hemmakarförsäkring möjligen kan anses föreligga, har kommittén inte funnit tillräckliga skäl för att vid sidan av de försäkringar som kan erbjudas på den privata marknaden inrätta en frivillig försäkring inom LAF:s ram. Antalet studerandeförsäkringar är så litet att dessa får anses sakna betydelse vid övervägande om anordningen skall behållas.

En stor del av den frivilliga försäkringens personkrets kommer som har nämnts ovan att obligatoriskt omfattas av arbetsskadeförsäkringen och en del kan erhålla försäkringsskydd genom TFY. Fritidsförsäkringar förekommer inom samtliga tre tillämpade former för frivillig försäkring. Att meddela fritidsförsäkringar kan emellertid knappast vara någon mera angelägen uppgift för socialförsäkringen utan torde i första hand få ankomma på den privata försäkringsmarknaden.

Kommittén föreslår således att den frivilliga försäkringen inte skall föras över till LAF utan slopas den 1 juli 1977. Vid denna tidpunkt upphör alltså nu löpande avtal om frivillig yrkesskadeförsäkring att gälla.

Sloandet av försäkringen påverkar däremot inte rätten till ersättning i skadefall som har inträffat före den 1 juli 1977 (övergångsbestämmelserna till LAF). Erlagda premier är beräknade på försäkringstekniska grunder och medel finns därför för löpande ersättningar. Handläggningen av skadeärenden som faller under de nuvarande bestämmelserna bör liksom i fråga om YFL:s obligatoriska skydd ligga kvar hos RFV under ett övergångsskede.

3 Militärsättningslagen (MEL)

3.1 Gällande rätt

De grundläggande bestämmelserna om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring finns i militärsättningslagen (1950:261). Denna lag trädde i kraft den 1 juli 1950. Bestämmelserna i lagen ansluter i flera viktiga hänseenden till lagen om yrkesskadeförsäkring.

Lagen omfattar värnpliktiga, vapenfria tjänstepliktiga, hemvärnspersonal och viss frivillig personal som deltar i militärtjänstgöring. Den frivilliga personalen anges närmare i kungörelsen (1950:334) med tillämpningsföreskrifter till militärsättningslagen. Till frivilliga hänförs förutom hemvärnspersonal följande kategorier:

- a) personer som, utan att på grund av värnpliktslagens föreskrifter eller eljest vara krigstjänstgöringsskyldiga, på grund av krigsfrivilligavtal förbundit sig till tjänstgöring vid krigsmakten eller som genom annat särskilt avtal åtagit sig att frivilligt tjänstgöra inom totalförsvaret;
- b) medlemmar av sjövärnsskåren och de frivilliga försvarsorganisationerna;
- c) praktikanter vid armén, marinen eller flygvapnet, varmed avses ynglingar vilka i rekryteringsbefrämjande syfte beretts tillfälle att frivilligt tjänstgöra vid enhet tillhörande vederbörande försvarsgren; samt
- d) värnpliktiga hemvärnsmän som avses i kungörelsen (1951:549) om värnpliktiga hemvärnsmän.

Militärsättningslagens bestämmelser innebär att ersättning utgår för skada till följd av olycksfall under militärtjänstgöring och för sjukdom ådragen under sådan tjänstgöring. Med militärtjänstgöring jämställs inskrivningsförrättning, prövning för antagning som regementsofficers- eller reservofficersaspirant och sådan frivillig utbildning till gagn för försvaret som kontrolleras av myndighet. Enligt kungörelsen (1966:414) med vissa bestämmelser om vapenfria tjänstepliktiga gäller vad som i MEL föreskrivs om militärtjänstgöring vapenfri tjänstgöring.

Lagen omfattar inte bara skador under själva tjänstgöringen utan även färdolycksfall. Ersättning utgår sålunda för olycksfall under färd till tjänstgöring som skall påbörjas och under färd från avslutad tjänstgöring liksom under färd i samband med permission och fritid. Vidare ersätts skada som inträffat inom tjänstgöringsområdet även om vederbörande inte tjänstgjort vid skadetillfället. Även olycksfall under vistelse på allmän plats på tjänst-

göringsorten eller den omgivning av orten där värnpliktiga brukar vistas under fritiden ersätts enligt militärsättningslagen.

Liksom inom yrkesskadeförsäkringen anses orsakssamband mellan olycksfall och inträffad skada föreligga om inte betydligt starkare skäl talar däremot.

Militärsättningslagen ger till skillnad från yrkesskadeförsäkringen skydd även vid sådan sjukdom som inte är egentlig yrkessjukdom. Sjukdom som inte orsakats av olycksfall och som yppats under tjänstgöringen anses ådragen under denna om skälig anledning inte finns att anta att sjukdomen föranletts av annan orsak än tjänstgöringen och att denna inte väsentligt bidragit till sjukdomen. Sjukdom som yppats först efter tjänstgöringen anses vara ådragen under denna om tjänstgöringen skäligen kan antas ha väsentligen bidragit till sjukdomen.

Vid skada ersätts kostnader för sjukvård (läkar- och tandvård, sjukhusvård, läkemedel och resor) i samma mån som vid yrkesskada. Vid nedläggning av arbetsförmågan utgår sjukpenning, livränta och vårdbidrag enligt regler som i huvudsak motsvarar de som gäller vid yrkesskada. Sjukpenning, livränta och vårdbidrag får dock inte utgå så länge tjänstgöringen varar.

Sjukpenning beräknas enligt bestämmelserna om sjukpenning i AFL. Med sjukpenninggrundande inkomst avses därvid den skadades årliga arbetsförtjänst som skall beräknas enligt YFL:s principer. För den som ådragit sig skadan under värnpliktstjänstgöring och för hemvärnspersonal som fyllt 20 år får arbetsförtjänsten dock inte beräknas till lägre belopp än två och en halv gånger basbeloppet. Värnpliktig, som under grundutbildning eller repetitionsutbildning i direkt anslutning till grundutbildningen ådragit sig sjukdom som inte föranletts av tjänstgöringen men som efter tjänstgöringens slut medför nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften har rätt till s. k. särskild sjukpenning. Detsamma gäller om han efter tjänstgöringens slut ådragit sig sjukdomen under utryckningsmånaden eller månaden närmast efter denna. Den särskilda sjukpenningen utgår med det belopp som skulle ha utgått enligt AFL om den årliga arbetsförtjänsten motsvarade två och en halv gånger basbeloppet. Från den särskilda sjukpenningen avräknas i förekommande fall sjukpenning enligt AFL eller YFL.

Bestämmelserna i militärsättningslagen om ersättningarna under sjukdomstid är i övrigt samordnade med den allmänna försäkringens sjukförsäkring genom bestämmelsen i 4 kap. 5 § AFL att sjukvårdsersättning och sjukpenning endast utges i den mån beloppet överstiger vad som utgår enligt militärsättningslagen. Någon annan samordning under sjukdomstid mellan militärsättningslagen och AFL motsvarande den som gäller mellan YFL och AFL förekommer inte.

Livränta, vårdbidrag och begravningshjälp utgår efter samma regler som gäller för yrkesskador med det undantaget att den årliga arbetsförtjänsten för bl. a. värnpliktiga skall beräknas till lägst två och en halv gånger basbeloppet vid fastställande av livränta.

Ersättningarna bestäms i första instans av riks försäkringsverket. Verkets beslut kan överklagas hos försäkringsrådet, som även har att i första instans handlägga ärenden om utbyte av livränta mot engångsbelopp. Rådets beslut kan i sin tur överklagas hos försäkringsdomstolen.

3.2 Andra ersättningar till värnpliktiga vid militärskador

3.2.1 Värnpliktsavlöningskungörelsen

Värnpliktsavlöningskungörelsen (1970:676) reglerar förmåner till värnpliktiga och vapenfria tjänstepliktiga under tjänstgöringstiden. Värnpliktiga och vapenfria tjänstepliktiga får fri hälso- och sjukvård under tjänstgöring, in- och utryckningsdagar och vid färd till eller från tjänstgöringen. Vårdas den värnpliktige eller den tjänstepliktige vid tiden för utryckning på militär sjukvårdsavdelning får han fri sjukvård där under högst 90 dagar efter utryckningsdagen.

Avlider värnpliktig eller den tjänstepliktige under tid då han har rätt till fri sjukvård, utgår begravningshjälp till hans dödsbo med 2 000 kr.

3.2.2 Särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl.

Kungörelsen (1969:761) om särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga omfattar värnpliktiga, civilförsvarspliktiga under tjänstgöring i det allmänna civilförsvaret och vapenfria tjänstepliktiga. Olycksfallsskyddet gäller för skada till följd av olycksfall som inträffar under tjänstgöring och vid in- och utryckningsresor. Vid varaktig förlust av arbetsförmågan utgår ersättning med 150 000 kr. Vid varaktig nedsättning av arbetsförmågan utgår ersättning med det lägre belopp som svarar mot nedsättningen. Ersättningsbeloppen är inte värdesäkrade.

Nedsättningen av arbetsförmågan skall bedömas med hänsyn till skadans beskaffenhet och dess inverkan inte bara på den skadades förmåga i allmänhet att bereda sig inkomst av arbete utan även på hans förmåga att utöva sitt yrke. Vid bedömningen skall också skälig hänsyn tas till olägenheter av olika slag som skadan medfört för den skadade liksom graden av lyte och annat stadigvarande men. Olycksfallsskyddet är inte samordnat med andra förmåner av social natur som utgår av statsmedel vid invaliditet. Ersättning enligt trafikskadelagen (1975:1410) skall dock avräknas. Då staten är skadeståndsskyldig på grund av skadan får ersättningen avräknas mot skadeståndet.

Det särskilda olycksfallsskyddet omfattar inte frivilliga. För dem har skydd, som motsvarar det särskilda olycksfallsskyddet, anordnats genom kollektiva olycksfallsförsäkringar. Dessa tecknas av de frivilliga försvarsorganisationerna, som får statsbidrag till premierna.

3.2.3 Grupplivförsäkring

Värnpliktiga, frivillig personal, sjövärnsskårens personal, hemvärnsskårens personal, civilförsvarspliktiga under tjänstgöring i det allmänna civilförsvaret och vapenfria tjänstepliktiga har enligt kungörelsen (1963:243) angående grupplivförsäkring åt värnpliktiga m. fl. försäkringsskydd under tjänstgöring från det inryckningsresa till tjänstgöring påbörjas till dess färd för utryckning avslutas. Försäkringen ansluter till de regler som gäller för arbetstagare i statens tjänst. Vid dödsfall utgår ersättning till efterlevande med f. n. högst 58 200 kr. För varje barn under 20 år kan tilläggsbelopp utgå med högst 19 400 kr.

3.2.4 *Stiftelsen Kungafonden Med folket för fosterlandet*

Stiftelsen ger bidrag efter individuell prövning för att lindra ekonomiska svårigheter till följd av sjukdom eller skada.

3.3 Bakgrund till militärsättningslagen

Värnpliktiga, vissa volontärer och visst stammanskap erhöll ekonomiskt grundskydd vid olycksfall under militärtjänstgöring efter år 1909 enligt bestämmelserna i förordningen (1909:89) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Bestämmelserna i 1909 års militärsättningsförordning anslöt sig i stort sett till den då gällande olycksfallersättningslagen (1901:39). Ersättningsbeloppen var dock ca 50 % högre enligt förordningen. Om en olycksfallsskada orsakade en bestående nedsättning av arbetsförmågan med minst 10 %, var den skadade berättigad till livränta enligt förordningen. Förlust av arbetsförmågan ersattes med en årlig livränta på 450 kr. Vid nedsättning av arbetsförmågan utgavs ett i motsvarande mån lägre belopp. Värnplikts civila arbetsförtjänst inverkade inte vid beräkningen av livräntans storlek. Ersättningsbeloppen fördubblades år 1921 men förordningens ersättningsbestämmelser blev med tiden ändå otillfredsställande i åtskilliga hänseenden. Förordningen upphävdes genom 1927 års militärsättningsförordning (1927:234).

1927 års militärsättningsförordning innebar en anpassning till den då gällande olycksfallsförsäkringslagen (1916:235). Den omfattade värnpliktiga och viss fast anställd personal. Kungl. Maj:t fick enligt förordningen rätt att besluta om ersättning enligt angivna grunder till personer som skadats under frivilligt deltagande i militärtjänstgöring. I kungörelsen (1944:446) förordnades att 1927 års militärsättningsförordning skulle äga tillämpning på krigsfrivilliga och medlemmar av Sjövärnsskåren, Centralförbundet för befälsutbildning med därtill anslutna sammanslutningar, Frivilliga automobilkåren, Frivilliga motorcykelkåren, Riksförbundet Sveriges lottakärer, Föreningen Svenska blå stjärnan, Föreningen Svenska Röda korset samt praktikanter. Enligt förordningen utgavs årlig livränta då olycksfallsskada under militärtjänstgöring medförde fullständig arbetsoförmåga, med ett belopp som motsvarade i huvudsak två tredjedelar av den skadades årliga arbetsförtjänst. Då skadan medfört en bestående nedsättning av arbetsförmågan med minst 10 % utgavs livränta med ett i motsvarande mån lägre belopp. För värnpliktiga gällde enligt förordningen att deras årliga arbetsförtjänst antogs uppgå till vissa belopp. Dessa belopp varierade beroende på bl. a. värnpliktstjänstgöringens art, men de var helt oberoende av de värnplikts faktiska civila arbetsförtjänster. Det lägsta beloppet var 1 764 kr och det högsta beloppet var 2 700 kr.

Hemvärnsmän tillförsäkrades grundskydd vid olycksfall enligt bestämmelserna i förordningen (1941:593) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under hemvärnstjänstgöring. Kungl. Maj:t fick besluta att förordningen skulle tillämpas på skador som inträffat före den 1 juli 1941, då förordningen trädde i kraft.

1927 års militärsättningsförordning avlöstes av den nu gällande mi-

litärsättningslagen (1950:261, ändrad senast 1976:180). Den trädde i kraft den 1 juli 1950. Lagen anpassades 1954 till yrkesskadeförsäkringslagen.

Yrkesskadeutredningen framhöll i sitt år 1966 avgivna betänkande Ersättning vid yrkesskada i statlig tjänst m. m. (Ds S 1966:8) att behovet av särskilda regler om ersättning för skador ådragna under militärtjänstgöring var större tidigare då det i stort sett saknades allmänna trygghetsanordningar. Utredningen erinrade om att den under de senaste åren kraftigt utbyggda allmänna försäkringen bereder även dem som fullgör militärtjänstgöring skydd mot de ekonomiska följderna av sjukdom, invaliditet och försörjarens frånfälle. Mot den bakgrunden ställde utredningen frågan om det fortfarande fanns skäl för särskilda regler om ekonomiskt skydd vid skada på grund av militärtjänst. Utredningen menade att det fanns behov av sådana regler och åberopade tre skäl för denna ståndpunkt.

- Militärtjänsten är något som tvångsvis åläggs de tjänstgörande.
- Militärtjänsten innebär särskilda risker, som i regel inte föreligger vid civil verksamhet.
- Militärtjänsten hindrar i många fall den tjänstgörande från att bygga upp och förstärka de inkomstgraderade delarna av sitt skydd inom den allmänna försäkringen, dvs. sjukpenningskyddet och tilläggs pensionsskyddet.

Yrkesskadeutredningen föreslog en reformerad lagstiftning med skydd för den som skadas under värnpliktstjänstgöring m. m. Förslaget anknöt till utredningens förslag i huvudbetänkandet (SOU 1966:54) till yrkesskadelag. Vissa bestämmelser i militärsättningslagen kom genom utredningens förslag att ändras men förslaget ledde inte till någon helt ny författning.

3.4 Statistik

1. Antal anmälningar om skada under militärtjänstgöring

År	Anmälningar
1972	3 104
1973	3 099
1974	2 987
1975	3 100

Anmälningarna kan med hänsyn till skadans art uppdelas i följande grupper:

År	Lungsjukdomar	Olycksfall	Övriga sjukdomar
1972	211	2 542	393
1973	239	2 451	441
1974	318	2 232	437
1975	232	2 435	433

2. Utförlig skadestatistik upprättades tidigare. 1969 var sista året sådan statistik upprättades. Av denna kan följande inhämtas av intresse.

Framställning om ersättning kom in i 3 891 ärenden, som inte tidigare

hade behandlats av riksförsäkringsverket. Under året bifölls 3 467 framställningar och avslogs 469. I 1 239 fall utgavs ersättning för första gången under året. I 785 av dessa fall var anledningen till ersättning olycksfall och i 454 fall sjukdom. Invaliditetsersättning tillerkändes i 66 fall och dödsfallsersättning i 27 fall, där ersättning icke tidigare beviljats. Antalet tillkomna livräntor till efterlevande utgjorde 33. De fall, i vilka invaliditets- eller dödsfallsersättning för första gången beslutats, under år 1969, fördelade sig efter olycksfallets orsak och sjukdomens art på sätt som framgår av följande sammanställning.

Olycksfallets orsak	Antal		Sjukdomens art	Antal	
	Invaliditetsfall	Dödsfall		Invaliditetsfall	Dödsfall
Fordon	22	3	Influensa	–	–
Hästar	–	–	Lungtbc	1	8
Drunkning	–	–	Annan lungsjukdom	2	–
Flygning	–	4	Nerv- o. sinnessjukdomar	–	–
Maskiner eller verktyg	2	–	Hjärtsjukdom	1	–
Halkning eller fall	15	–			
Klämning, slag stöt, stick etc.	3	–			
Skott, minexpl., expl.	6	1			
Annan orsak	4	1			
Summa olycksfall	52	9		4	8

3. Totalt för hela militärsättningskomplexet löpte i januari 1975 4 272 egenlivräntor och 1 031 efterlevandelivräntor.

3.5 Allmänna överväganden

Vårt försvar är sedan lång tid tillbaka utformat efter den grundläggande principen att befolkningen är skyldig att ställa sig till förfogande för olika former av tjänstgöring inom försvaret. Många människor gör också betydande insatser i statens intresse genom att frivilligt genomgå utbildning och delta i övningar av militär beskaffenhet.

Att vissa särförmåner hittills utgått vid militärskador är i huvudsak en följd av att man ansett att skador under fullgörande av den medborgerliga skyldighet, som tjänstgöringen innebär, skall kompenseras med större ersättning än andra skador. Detsamma gäller för den som frivilligt bidrar till den viktiga uppgiften att stärka landets totalförsvar.

Bakom denna uppfattning ligger i sin tur den bedömningen att militär-tjänsten innebär större skaderisker än annan verksamhet. Den enskilde har därtill mycket små möjligheter att själv påverka risksituationen.

Detta resonemang är enligt kommitténs mening alltså bärande. Trots ansträngningar från de militära myndigheterna att göra tjänsten säkrare är fortfarande risken att råka ut för skada vid militärtjänstgöring betydande.

Värnplikten är en obligatorisk tjänstgöring som fullgörs av större delen av landets manliga befolkning. Genom alltmer omfattande läkarkontroller vid inskrivning och i viss mån även vid inryckning har de värnpliktiga visserligen kommit att bli en grupp där personer med nedsatt hälsotillstånd frikallats från tjänstgöring. Den värnpliktige fullgör emellertid sin tjänstgöring under förhållanden som avsevärt skiljer sig från hans civila liv. De alltmer ökade kraven på användbarhet hos den enskilde soldaten i ett modernt krig medför också särskilda påfrestningar för den värnpliktige och risker för skador under övningar och annan utbildning.

Det nu anförda motiverar enligt kommitténs mening att det även i fortsättningen finns ett skydd utöver den allmänna försäkringens vid skador som drabbar den som fullgör militärtjänstgöring.

Staten har sedan lång tid försökt att minska de ekonomiska följderna av personskador som uppkommit under militärtjänstgöring genom särskilda ersättningsanordningar. Successivt har det ekonomiska skyddet vid skador på grund av olycksfall under arbetsutövning förbättrats inom både den civila och den militära sektorn av samhällslivet. Bestämmelserna om ersättning för skada under obligatorisk och frivillig tjänstgöring inom försvaret har också ändrats åtskilliga gånger i en för skadelidande personer förmånlig riktning.

Militärskadeskyddet har alltid varit uppbyggt på i princip samma sätt som yrkesskadeförsäkringen. Utgående förmåner har emellertid varit generösare än yrkesskadeförsäkringens och försäkringsskyddet har varit vidare och omfattat även sjukdomar som inte är att anse som yrkessjukdomar i YFL:s mening. Militärsättningslagen har också, till skillnad från YFL, omfattat vissa skador i samband med fritid.

Kommittén har vid arbetet med arbetsskadeförsäkringen haft som målsättning att ersättningsskyddet bör sträva mot att i ekonomiskt hänseende försätta den arbetsskadade i samma situation som om skadan inte inträffat. Ersättningsskyddet har dock ansetts böra maximeras till vad som är betingat av sociala skäl och har därför begränsats till inkomstförluster motsvarande 7,5 basbelopp. Vidare har skyddet koncentrerats till skydd mot inkomstförlust. Kommittén har när det gäller ersättning för ideell skada hänvisat till arbetsmarknadens trygghetsförsäkring.

Det är enligt kommitténs mening riktigt att ge skyddet för militärskador en liknande inriktning. Den som skadas under militärtjänst bör alltså i ekonomiskt hänseende försättas i samma situation som om skadan inte inträffat. Ersättningen bör utgöra en renodlad kompensation för inkomstförlust. Det blir alltså i fortsättningen den reella nedsättningen i den skadades förmåga att bereda sig inkomst genom förvärvsarbete och inte den medicinska defekten som sådan som grundar rätt till livränta.

När det gäller ersättning för ideell skada, dvs. för sveda och värk samt lyte och annat stadigvarande men kompletteras militärsättningslagens ersättningsbestämmelser f. n. av det särskilda olycksfallsskyddet enligt 1969 års kungörelse. Vid bedömningen av den ersättning som kan utgå enligt kungörelsen skall skälig hänsyn tas till olägenheter av olika slag och graden av lyte och men som olycksfallet medfört för den skadade. Kungörelsens regler skiljer sig emellertid i väsentliga delar från trygghetsförsäkringens skydd vid yrkesskada. Om militärskador skall få samma skydd som ar-

betsskador måste övergången till en renodlad ersättning för inkomstförlust kombineras med en särskild ersättningsanordning som motsvarar de trygghetsförsäkringar som gäller för arbetstagare. Kommittén redovisar sina överväganden i detta hänseende i kapitel 8.

Den förbättring av yrkesskadeförsäkringens förmånssida som genomförts i lagen om arbetsskadeförsäkring bör även komma dem till del som skadas under militärtjänstgöring. Militärsättningens kompensationsnivå bör således höjas till 100 % och ersättningsunderlaget för livränta utökas till 7,5 basbelopp. Även i övrigt bör riktmärket vara att ersättningens materiella förmåner skall förstärkas.

3.6 Begreppet skada i militärsättningslagen

3.6.1 Gällande rätt

Militärsättningslagen ger under militärtjänstgöring ekonomiskt skydd vid skada till följd av olycksfall och vid sjukdom. Med skada till följd av olycksfall avses inte bara kroppsskada utan även skada på konstgjord lem eller därmed jämförlig anordning som är i bruk för sitt ändamål.

Skada under tid då riket befinner sig i krig ersätts inte enligt MEL.

Ett nära samband med reglerna om skada har de s. k. bevisreglerna i 3 § 1 och 2 mom. MEL. Enligt 1 mom. skall orsakssamband anses föreligga mellan ett inträffat olycksfall och en föreliggande skada om inte betydligt starkare skäl talar däremot. I 2 mom. första stycket sägs att *sjukdom, som yppas under militärtjänstgöring*, skall anses vara ådragen under denna, såvida skälig anledning inte finns att anta, att sjukdomens framträdande föranletts av annan orsak än tjänstgöringen och att denna inte väsentligen bidragit därtill. Enligt andra stycket skall *annan sjukdom* anses vara ådragen under tjänstgöringen, om denna skäligen kan antas ha väsentligen bidragit till sjukdomen. Om sjukdomen föranletts av olycksfall gäller i båda fallen bevisregeln i första momentet.

Den medicinska sambandsfrågan avser en skadas eller sjukdoms orsaksförhållande till en viss händelse. När det gäller det militära skadeskyddet omfattar sambandsfrågan även relationen till tjänstgöringen i dess helhet.

Ersättning utges enligt MEL inte bara då vederbörande deltagit i militärtjänstgöring utan även

- då vederbörande eljest på grund av tjänstgöringen uppehållit sig inom kasernområde, fartyg eller annan förlägningsplats eller i nära samband med tjänstgöringen lovligt uppehållit sig på allmän plats inom tjänstgöringsorten eller den omgivning därav, där värnpliktiga vanligen vistas under fritid, eller
- då han färdats till eller från tjänstgöringen samt färden föranletts av och stått i nära samband antingen med tjänstgöringen eller med permission eller annan ledighet. Med permission jämställs fritid, under vilken vederbörande haft rätt att utan särskilt tillstånd vistas utom tjänstgöringsorten.

Med militärtjänstgöring jämställs, som tidigare redovisats, av myndighet kontrollerad frivillig utbildning till gagn för totalförsvaret samt inskrivningsförrättning och viss antagningsprövning.

3.6.2 Utvecklingen fram till gällande rätt

Olycksfallsskada och sjukdom

Militärsättningslagens bestämmelser att ersättning utges inte bara för sådana skador och sjukdomar som omfattas av yrkesskadeförsäkringen utan även för andra under tjänstgöringen ådragna skador och sjukdomar har oförändrade överförts från 1909 års förordning och 1927 års förordning till MEL. Någon ändring i dessa regler har inte övervägts i något sammanhang. Socialvårdskommittén anförde i sitt förslag (tryckt som bilaga till prop. 1950:96) till ny militärsättningsförordning att utvidgningen av ersättningsrätten i jämförelse med yrkesskadeförsäkringen torde få anses vara betingad av de särskilda sjukdomsrisker, som kan vara förenade med militärtjänstgöring.

Bevisregeln beträffande skada till följd av olycksfall är samma som yrkesskadeförsäkringens bevisregel. Före 1955 fanns ingen regel i MEL om orsakssamband mellan olycksfall och skada. Vid tillkomsten av YFL infördes emellertid den regeln i MEL att orsakssamband skulle anses föreligga mellan ett inträffat olycksfall och en skada, såvida inte övervägande skäl talade däremot. Departementschefen framhöll i propositionen 1954:130 att regeln mer sällan skulle komma att få aktualitet eftersom den medicinska sambandsfrågan i MEL vanligen avsåg inte bara orsaksförhållandet till viss händelse utan även relationen till tjänstgöringen i dess helhet. Regeln intogs dock eftersom det inte ansågs uteslutet att den kunde få betydelse i vissa fall.

Efter förslag av andra lagutskottet (2LU 1967:68) infördes den nu gällande bevisregeln som innebär att orsakssamband anses föreligga, såvida inte betydligt starkare skäl talar däremot.

Bevisreglerna beträffande sjukdom är i stort sett likalydande de i 1927 års förordning. Socialvårdskommittén övervägde 1949 att inskränka presumptionsregeln beträffande sjukdom som yppats under tjänstgöring till att gälla endast när tjänstgöringen varat under längre tid i följd än en dag. En sådan begränsning ansåg dock kommittén utan egentlig praktisk betydelse eftersom det ligger i sakens natur att presumptionen försvagas om tjänstgöringen pågått så kort tid som högst en dag. Departementschefen anslöt sig i propositionen (1950:96) till vad socialvårdskommittén anförde i denna fråga.

Skyddets omfattning i tid och rum

Enligt 1909 års förordning ansågs militärtjänstgöring vara för handen endast under tid då den skadade för fullgörande av värnplikt eller tjänsteplikt nödgats uppehålla sig på viss ort eller i föreskriven ordning varit stadd på marsch eller annan färd. Uttrycket "viss ort" ansågs omfatta det s. k. fritidsområdet inom vilket värnpliktig utan att ha permission eller tjänstledighet fick vistas under tiden mellan revej och tapto.

1927 års förordning innehöll fram till 1944 samma bestämmelse i detta avseende som 1909 års förordning, dock med det tillägget att färd till och från militärtjänstgöring inbegreps i skyddet om färden föranletts av och stått i nära samband med tjänstgöringen.

I början av beredskapsåren framställdes i motioner vid flera riksdagar krav på ändring i reglerna om skyddets omfattning. Regeringen uppdrog i anledning härav åt riks försäkringsanstalten (RFA) att företa översyn av bl. a. tillämpningsområdet. RFA presenterade 1943 resultatet av översynen i en skrivelse till regeringen. I skrivelsen erinrade RFA bl. a. om att ersättning vid färd till och från tjänstgöring endast utgick om färden föranletts av och stått i nära samband med tjänstgöringen. Detta tolkades i praxis så att ersättning kunde tillerkännas skadad endast när färden haft samband med inryckning till eller utryckning från militärtjänst. Däremot utgick inte ersättning om skadan inträffat vid färd i samband med permission eller tjänstledighet, såvida inte färden företagits med av kronan tillhandahållet transportmedel eller företagits i trupp under militärbefäl.

Enligt RFA motiverade militärtjänstgöringens tvångsmässiga karaktär att ersättning skulle utgå för skador som åsamkades värnpliktiga vid resor som dessa företog till eller från hemmet vid permission.

Departementschefen var i den proposition (1944:107) som följde på RFA:s förslag inte beredd att förorda annan ändring än att med militärtjänstgöring skulle jämsställas av militär myndighet särskilt anordnad färd till och från tjänstgöring, som föranletts av och stått i omedelbart samband med permission eller annan ledighet.

Departementschefen tog vidare upp ett av civila departementet framfört förslag rörande tolkningen av uttrycket "viss ort" i MEF. Uttrycket "viss ort" ansågs omfatta det s. k. fritidsområdet inom vilket värnpliktig utan att ha permission eller tjänstledighet fick uppehålla sig under tiden mellan tapto och revelj. Då emellertid fritidsområdena var av varierande storlek – anförde departementschefen – och i vissa fall sådana områden över huvud taget inte var bestämda ledde tolkningen av uttrycket "viss ort" till irrationella resultat. På grund härav föreslogs att militärtjänstgöring skulle anses vara för handen – förutom då verklig tjänstgöring äger rum – under tid då vederbörande eljest på grund av tjänstgöringen uppehållit sig inom kasernområde eller motsvarande förlägningsplats.

Andra lagutskottet (2LU 1944:38) yttrade i utlåtande:

Utskottet kan icke ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag i denna del, som ju innebär en viss försämring i förhållande till nu tillämpad praxis. Den eftersträlvade likformigheten vid bedömningen av de särskilda fallen torde kunna nås på annat sätt. Med hänsyn till att det ligger i försvarets eget intresse att personalen erhåller rekreation och förströelse vill utskottet för sin del i huvudsaklig anslutning till ett av försäkringsrådet i dess remissyttrande väckt förslag förorda en sådan utvidgning av begreppet militärtjänstgöring i förevarande hänseende, att militärtjänstgöring skall anses ha varit för handen – utom då den skadade uppehållit sig inom kasernområde, fartyg eller annan förlägningsplats – under tid då han i omedelbart samband med tjänstgöringen lovligen uppehållit sig å allmän plats eller för allmänheten tillgänglig lokal inom tjänstgöringsorten eller den omgivning därav, där personal tillhörande manskapet vanligen vistas under fritid.

Genom denna definition göres såvitt angår personal, för vilken fritidsområde gäller, ingen annan ändring i nu gällande regler beträffande ersättningsrätt vid skada under tid då vederbörande ej har permission eller tjänstledighet, än att den omständigheten att ett fritidsområde är förhållandevis stort ej kommer att inverka på ersättningsrätten.

I motsats till nu gällande regler medgiver utskottets förslag rätt till ersättning även vid olycksfall under permission eller annan ledighet under förutsättning att olycksfallet

inträffat å allmän plats eller lokal inom tjänstgöringsorten eller den omgivning därav, där personal tillhörande manskapet vanligen vistas under fritid. Om personalens rörelsefrihet genom särskild föreskrift begränsats, medför enligt den föreslagna bestämmelsen olycksfall, som inträffar utom det tillåtna området, ej rätt till ersättning, även om den skadade kan anses ha uppehållit sig inom område som avses i den föreslagna bestämmelsen. Detta framgår av bestämmelsen, att uppehållet skall ha skett "lovligt".

Genom den i definitionen införda bestämmelsen att uppehållet skall ha skett "i omedelbart samband med tjänstgöringen" har utskottet velat från ersättningsrätt undantaga fall då vistelsen å tjänstgöringsorten eller dess omgivning icke direkt är betingad av tjänstgöringen. Om exempelvis en värnpliktig, som beviljats ledighet för vårdande av enskilda angelägenheter, kvarstannar i orten, skall han icke vara berättigad till ersättning för olycksfall som inträffar under ledigheten.

Vad gäller färdolycksfallen anförde utskottet:

Enligt utskottets mening tala övervägande skäl för att personalen tillförsäkras rätt till ersättning för skador även under enskilda ledighetsresor. Detta gäller i synnerhet den personal som tjänstgör å annan ort än hemorten, alltså det stora flertalet, beträffande resor till hemorten. Men även beträffande resor med annat mål och beträffande annan personal synes en sådan ersättningsrätt i många fall vara skälig. Att i förevarande avseende draga en bestämd gräns mellan olika slag av resor med hänsyn till deras ur försvarets synpunkt mer eller mindre vällovliga ändamål är mycket vanskligt. En gränsdragning enligt det motionsvis framförda förslaget, att ersättningsrätt skulle föreligga för skador under resor, vid vilka ersättning utgår för resekostnad, har skäl för sig. Denna utväg bör emellertid enligt utskottets mening ej beträdas, eftersom den skulle från ersättningsrätt utesluta bland annat skador som inträffa under vanlig permission, således även vid resa under söndagsledighet på s. k. militär veckoslutsbiljett. Den skulle dessutom medföra den mindre önskvärda konsekvensen att vid ett olycksfall, som vid ett och samma tillfälle drabbat flera, en del kanske skulle erhålla ersättning, medan andra skulle bli utan, trots att de företagit resan i liknande ändamål som de ersättningsberättigade. På grund av vad sålunda anförts har utskottet stannat vid att föreslå en generell ersättningsrätt för skador som inträffa på färd till eller från tjänstgöringen, där färden föranletts av och stått i omedelbart samband med permission eller annan ledighet.

Riksdagen (rskr 1944:315) beslutade i enlighet med utskottets förslag.

Bestämmelserna om skyddets omfattning i tid och rum i 1927 års förordning överfördes i sak oförändrade till 1950 års MEL.

Som villkor för ersättningsrätt föreskrivs att uppehåll resp. färd skall stå i *nära* samband med tjänstgöringen eller med permission. Tidigare angavs graden av fordran på samband med *omedelbart*. Efter det att motsvarande krav i OL på *omedelbart* samband med arbetet mjukats upp till *nära* vid tillkomsten av YFL, vidtogs motsvarande ändring i MEL år 1954. 1955 tillfogades beträffande färdolycksfallen att med permission skall likställas fritid, varunder vederbörande ägt rätt att utan särskilt tillstånd vistas utom tjänstgöringsorten. Tillägget föranleddes av att en faktisk inskränkning i ersättningsrätten hade uppkommit genom att manskapet fått vidgad rätt att utan beviljad permission eller annan ledighet vistas utom tjänstgöringsorten på fritid. Departementschefen framhöll (prop. 1955:179) att ersättning skulle utgå enligt samma förutsättningar som gällde för färd vid permission. Detta har i praxis tolkats så att inte bara färd mellan bostad och tjänstgöringsort anses omfattad av skyddet utan även färd mellan tjänstgöringsort och ort där den värnpliktige avser att roa sig, utöva idrott eller liknande sysselsättning.

Yrkesskadeutredningen framhöll i sitt betänkande (Ds S 1966:8) att bestämmeiserna medfört betydande gränsdragningsproblem och i vissa situationer lett till inte önskvärda resultat. Som exempel angavs att en värnpliktig med hemmet inom tjänstgöringsorten och tillhörande ett seriefotbollslag är skyddad enligt MEL vid spel inom orten, men inte när han med sitt lag deltar i spel på annan ort. Den som bor utanför tjänstgöringsorten är på bosättningsorten inte skyddad, såvida inte skadan inträffar under färd till och från tjänstgöringen. Utredningen ansåg att det inom yrkesskadeskyddet använda begreppet "arbetsområde" var en användbar förebild vid avgränsningen av skyddet i rummet. I första hand skulle således skador som ådragits under utövning av militärtjänst räknas in under skyddet.

När det gäller fritidsskador ville yrkesskadeutredningen inskränka skyddet till att omfatta endast den tid då värnpliktsavlönad uppehåller sig inom förläggningsområdet.

Även skyddet vid färdolycksfall föreslogs ändrat. Endast resor vid inryckning till och utryckning från militärtjänstgöring föreslogs omfattade av skyddet. Vid färder i samband med helger och annan ledighet skulle vederbörande få lita till det allmänna skyddet.

Överbefälhavaren och försvarets sjukvårdsstyrelse framhöll i yttrande över förslaget att det förläggingsområde (arbetsområde) utredningen sökt definiera syntes vara ett väl snävt område. Skyddet borde vidare gälla under de värnpliktigas fria resor.

Försvarets civilförvaltning fann förslaget innebära en avsevärd försämring i förhållande till gällande regler. Gränsdragningen ansågs alltför snäv och mindre lämplig ur bl. a. personalvårdssynpunkt.

Försäkringsrådets majoritet ansåg utredningens förslag att inskränka ersättningsrätten till att avse skada inom förläggingsområdet innebära en sakligt mera motiverad och ur tillämpningssynpunkt mera adekvat avgränsning än enligt gällande bestämmelser. Rådet ifrågasatte dock om inte färder mellan förläggingsområdet och hemmet i samband med permission eller annan ledighet borde omfattas av MEL.

En minoritet i rådet ansåg att färder till hemorten liksom vistelse på förläggingsorten borde inrymmas i det särskilda skyddet när det gällde värnpliktsavlönade. Däremot ansåg minoriteten lika med majoriteten att skador som inträffar "i den omgivning av förläggingsorten, där personer tillhörande manskapet vanligen vistas under fritid", inte skulle falla under MEL.

Yrkesskadeutredningens förslag i denna fråga ledde inte till ny lagstiftning.

Värnpliktigas reseförmåner

Under tjänstgöring får värnpliktig fri resa vid in- och utryckning och vid tjänstledighet för enskild angelägenhet av synnerlig vikt i form av s. k. fria ledighetsresor. Antalet fria ledighetsresor beräknas till en för varje hel tjänstgöringsperiod om 30 dagar under grundutbildningen och en för varje hel tjänstgöringsperiod om 60 dagar under annan utbildning.

Från och med den 1 juli 1974 får värnpliktiga under grundutbildning och fr. o. m. den 1 augusti 1974 värnpliktiga under repetitionsutbildning dessutom köpa ett valfritt antal resor till ett enhetspris av 10 kr per resa

(s. k. Vpl 10). Både fria ledighetsresor och "Vpl 10-resor" gäller vid valfri resa till plats inom landet med allmänna kommunikationer. Transporter till hemorten sker i stor omfattning också med särskild chartertrafik. Flyg får användas vid fri ledighetsresa till och från Gotland och i allmänhet om reseavståndet till hemorten är mer än 800 km. I dessa fall får värnpliktig dessutom köpa en 10-kronors flygresor per 30-dagarsperiod.

Om allmänt kommunikationsmedel saknas eller inte kan anlitas utan avsevärd tidsförlust får annat färdmedel, t. ex. bil, användas varvid resekostnadsersättning utgår. För ledighets- samt in- och utryckningsresor utanför Sverige kan ersättning utgå enligt särskilda föreskrifter.

Vad som här har sagts om fria resor till värnpliktig gäller även vapenfri tjänstepliktig.

Fri resa tillhandahålls också i samband med inskrivningsförrättning.

Ytterligare förbättringar har utlovats i proposition 1975:37 för dem som har långa och/eller tidsödande resor till hemorten.

3.6.3 Överväganden

Skadebegreppet

Sjukdomsriskerna under militärtjänstgöring måste fortfarande sägas vara större än vid annan verksamhet. De värnpliktigas förlägningsförhållanden bidrar till att öka smittoriskerna. Övningar som företas under realistiska förhållanden kan medföra starka påfrestningar på den enskildes fysiska och psykiska kondition. Det torde därför inte finnas anledning att nu ifrågasätta den alltsedan år 1909 rådande ordningen att inte bara skador till följd av olycksfall utan även sjukdomar som ådragits under militärtjänstgöring skall omfattas av skyddet. Att försöka införa ett sjukdomsbegrepp motsvarande det inom arbetsskadeförsäkringen skulle leda till en försämring av skyddet för den personal som omfattas av MEL. Kommittén vill därför inte föreslå någon ändring av MEL:s regler i detta hänseende.

Bevisreglerna

Den bevisregel som gäller vid olycksfall är i sak identisk med motsvarande i lagen om arbetsskadeförsäkring och bör följaktligen överföras oförändrad till den nya lagen.

Bevisreglerna vid sjukdom, som inte orsakats av olycksfall, är olika för det fall sjukdomen visade sig under tjänstgöringen och för det fall sjukdomen visade sig först sedan tjänstgöringen upphört. Sjukdom som visat sig under tjänstgöring anses ådragen under denna såvida skälig anledning inte finns att anta, att sjukdomens framträdande föranletts av annan orsak än tjänstgöringen och att denna inte väsentligen bidragit till den. Sjukdom som visar sig efter tjänstgöringen anses ådragen under denna om tjänstgöringen skäligen kan antas ha väsentligt bidragit till sjukdomen.

Reglerna om sjukdom som yppats under tjänstgöringen kan synas generösa och tyckas leda till att så gott som alla sjukdomar – även sådana som den värnpliktige haft före tjänstgöringen – faller inom skyddet. Det måste ju i många fall vara svårt att säkert säga att inte tjänstgöringen kan

antas ha väsentligen bidragit till sjukdomens framträdande. Man måste emellertid komma ihåg att i vart fall de som fullgör sin militära grundutbildning utgör en i hälsohänseende utvald kategori. Vid såväl inskrivning som inryckning företas en hälsoundersäkning. Den som lider av sjukdom kan då frikallas från tjänstgöring. På grund av detta måste sannolikheten för att sjukdom som visat sig under sådan tjänstgöring också är orsakad av denna anses vara stor. Även det förhållandet att tjänstgöringens påfrestningar bidragit till att en latent sjukdom brutit ut motiverar att ersättning utgår. Vid normal, "civil" livsföring hade kanske sjukdomen inte framträtt.

När det gäller sjukdom som yppats efter tjänstgöringen är presumptionen omvänd. Sjukdomen anses i första hand ha inträffat av annan orsak än tjänstgöringen. Endast om tjänstgöringen kan antas ha väsentligen bidragit till sjukdomen anses sjukdomen ådragen under tjänstgöringen. I dessa fall har viss tid förflutit från det tjänsten upphörde. Kontrollen av den enskildes hälsa har frantagits de militära myndigheterna. Vid tillkomsten av 1927 års förordning framhöll riks försäkringsanstalten (RFA) att möjligheten kunde finnas att sjukdom, som yppats efter tjänstgöringens slut, orsakats av omständighet som inträffat först då. Starkare krav måste därför ställas på bevisningen rörande orsakssammanhanget än för sjukdom som yppats under tjänstgöringen. Departementschefen delade RFA:s synpunkter i den proposition (1927:179) som efter riksdagens godkännande ledde till 1927 års förordning.

Kommittén anser att de nuvarande bevisreglerna i sjukdomsfallen är lämpligt utformade och föreslår därför att de oförändrade överförs till den nya lagen.

Skyddets omfattning i tid och rum

Bestämmelserna i 2 § om när militärtjänstgöring skall anses ha varit för handen fick sin nuvarande huvudsakliga utformning under beredskapsåren. De värnpliktigas förhållanden var då annorlunda dagens. Den värnpliktige hade små möjligheter att vistas utom militärförläggningen eller garnisonsorten under sin fritid. Bestämmelserna om permission och annan ledighet ledde till att den värnpliktige var bunden till ett ganska snävt geografiskt område. Det var vidare ovanligt att den värnpliktige ägde tillgång till bil. De militära reseförmånerna var begränsade.

I dag är den värnpliktiges tjänstgöringsförhållanden ganska lika arbetstagarens genom att han har rätt att utan särskilt tillstånd vistas varhelst han vill mellan tjänstetidens slut och början. De värnpliktigas rörlighet har ökat dels genom att många av dem har bil, dels genom att de för en ringa kostnad kan resa med de allmänna kommunikationerna.

De värnpliktigas ökade fritid och större möjligheter att företa resor har medfört att bestämmelserna om fritidsskador och färdolycksfall ofta anses orättvisa av de värnpliktiga. Den som är bosatt på tjänstgöringsorten får de fritidsskador, som inträffat där, ersatta enligt MEL, medan den, som bor en timmes bilresa därifrån inte omfattas av skyddet vid skada som inträffar på hemorten.

Reglerna leder vidare till att ersättning ges för skada som inträffar under "rent privata" resor till eller från exempelvis en ort där de värnpliktiga

avser att roa sig. Under uppehållet på orten saknar de dock skydd såvida inte det är fråga om en sådan ort där värnpliktiga vanligen vistas under fritid.

Gränsdragningsvårigheterna har blivit stora och ändring av reglerna synes redan av denna anledning motiverad.

Kommittén har under sina överväganden av denna fråga funnit att skyddet måste vara mycket omfattande eller mycket inskränkt om man vill undvika gränsdragningsproblem och stötande konsekvenser i praxis.

Det förefaller mot bakgrund av de kraftigt förstärkta förmåner som föreslås i och för sig motiverat att anpassa skyddets territoriella omfattning till det som gäller för arbetstagare, dvs. att skyddet endast skall gälla skador som uppstår under deltagande i den egentliga tjänstgöringen och vid färd mellan bostad och tjänstgöringsställe.

En sådan ordning skulle emellertid stämma dåligt överens med det ansvar kommittén anser att statsmakterna bör ta för den som fullgör den medborgerliga skyldighet värnplikten innebär. På fritiden är den värnpliktige hänvisad till en förläggning av kollektiv karaktär. Hans livsföring och fritidsvanor kan antas påverkas av detta till att bli annorlunda än hans normala. De ökade resemöjligheterna innebär att han ofta söker sig till andra orter än förläggningssorten på fritiden. Under vistelse på sådan ort saknar han normalt skydd mot följderna av skada. Det är vidare att märka att den värnpliktige i allmänhet inte har någon förvärvsinkomst. Hans ekonomiska situation är följaktligen sådan att han har begränsade möjligheter att teckna egen försäkring för skador.

Kommittén föreslår mot bakgrund av det nu anförda att skyddet för de värnpliktiga skall utsträckas till att omfatta inte bara skador i tjänsten och skador under viss fritid utan i princip alla skador som inträffar under utbildningstiden, dvs. även skador under övningsuppehåll och annan fritid.

Kommitténs förslag innebär att skyddet skall få samma omfattning som det statliga grupplivförsäkringsskyddet. Enligt det anses tjänstgöring föreligga under tid från det färd för inryckning till tjänstgöringen påbörjas till dess färd för utryckning från tjänstgöringen avslutas. Det så utformade grupplivsskyddet gäller även för frivillig personal under tjänstgöring med viss anknytning till totalförsvaret.

Vad kommittén anför om skyddets omfattning för värnpliktiga har naturligtvis samma tyngd såvitt gäller vapenfria tjänstepliktiga och elever vid katastrof- och biståndsutbildning. När det gäller den frivilliga personalen kan visserligen sägas att deras i allmänhet mycket korta tjänstgöringsperiod inte hindrar dem från att förvärvsarbeta och härigenom skaffa sig eget försäkringsskydd för fritidsskador. I syfte att undvika gränsdragningsproblem och med tanke på den stora utvidgning av skyddet som förslaget innebär för de värnpliktiga har kommittén emellertid stannat för att samma ordning bör gälla för den frivilliga personal som deltar i verksamhet inom totalförsvaret. Genom denna kategoris mycket korta sammanhängande tjänstgöringsperioder får utvidgningen marginell betydelse.

Enligt kommitténs mening måste ett skydd som det föreslagna förses med vissa begränsningar. Sådana är nödvändiga vid bl. a. förvärvsarbete och utlandsvistelse. I specialmotiveringen redogörs närmare för kommitténs överväganden i detta hänseende.

3.7 Ersättning vid inkomstförlust

3.7.1 *Nuvarande ordning*

3.7.2 *Ersättning vid sjukdom*

Om olycksfall medfört sjukdom som förorsakat förlust av arbetsförmågan eller nedsättning av den med minst hälften utgår enligt MEL sjukpenning fr. o. m. dagen efter dagen för olycksfallet om sjukdomen varat i mer än två dagar. Sjukpenning utgår inte för tid under vilken tjänstgöringen varar. Den skadade har rätt till hel sjukpenning om arbetsförmågan är nedsatt med minst hälften.

Sjukpenningen utgör 90 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. Med sjukpenninggrundande inkomst avses den skadades årliga arbetsförtjänst. Vid sjukdomsrecidiv sedan livränta börjat utgå får hel sjukpenning inte utgå med lägre belopp än som motsvarar livräntan för dag.

Den skadade mister inte sin rätt till sjukpenning från allmän försäkringskassa därför att han har rätt till sjukpenning enligt MEL. Däremot har han inte rätt till dubbel ersättning. Ibland kan en värnpliktig på grund av sitt civila arbete vara tillförsäkrad högre sjukpenning från sjukförsäkringen än vad som kan utgå enligt MEL. I sådant fall får han skillnaden från sjukförsäkringen. Bestämmelse härom finns i 4 kap. 5 § tredje stycket AFL. Under tid då försäkrad fullgör värnpliktstjänstgöring utgår dock inte sjukpenning enligt AFL men han anses fortfarande ha kvar sin sjukpenninggrundande inkomst.

3.7.3 *Ersättning vid invaliditet*

Invalidlivränta utgår till den skadade om skadan efter sjukdomstillståndets upphörande medför under längre eller kortare tid bestående förlust av arbetsförmågan eller nedsättning av denna med minst en tiondel. Livräntan bestäms med ledning av ett ersättningsunderlag, som utgör viss del av den skadades årliga arbetsförtjänst.

Invaliditetsbedömningen

Invaliditetsbedömningen inom militärsättningslagen är samma som yrkesskadeförsäkringens. I huvudbetänkandet (SOU 1975:84 s. 104 ff) lämnas en redogörelse för bedömningen inom yrkesskadeförsäkringen, den allmänna försäkringen och skadeståndsrätten. Förutom den redogörelsen, till vilken hänvisas, bör här nämnas att den ersättning som utgår enligt kungörelsen (1969:761) om särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl. beräknas med utgångspunkt från den medicinska invaliditetsgraden.

Kompensationsnivån

Reglerna i MEL följer helt motsvarande regler inom yrkesskadeförsäkringen. Dessa innebär att i ersättningsunderlaget medräknas hela den årliga arbetsförtjänsten upp till två gånger basbeloppet medan överskjutande belopp upp till tre gånger basbeloppet medräknas till tre fjärdedelar och belopp därutöver

upp till fem basbelopp medräknas till hälften.

Vid förlust av hela arbetsförmågan utgör den årliga livräntan 11/12 av ersättningsunderlaget. Om nedsättningen av arbetsförmågan ligger mellan 30 och 100 % utgör livräntan en mot graden av nedsättningen svarande del av ersättningsunderlaget, minskad med 1/12 av detta. Vid nedsättning av arbetsförmågan med mindre än 30 % uppgår livräntan till den del av 2/3 av ersättningsunderlaget som svarar mot invaliditetsgraden. Den andel av ersättningsunderlaget som gäller vid en viss invaliditetsgrad blir alltså mindre ju lägre invaliditetsgraden är. Vid en invaliditetsgrad om 50 % förhåller sig livräntan till ersättningsunderlaget som fem till tolv. Om invaliditetsgraden i stället är 20 % är förhållandet som två till femton. Då den försäkrade fyller 65 år sänks livräntan med 1/4.

Den årliga arbetsförtjänsten

Sjukpenning, invaliditets- och efterlevandelivräntor fastställs på grundval av den skadades årliga arbetsförtjänst. Regler om dennas beräkning finns i 9 § MEL som hänvisar till yrkesskadeförsäkringens bestämmelser. En redogörelse för dessa har lämnats i SOU 1975:84 s. 114–115.

Reglerna i MEL om beräkning av den årliga arbetsförtjänsten skiljer sig på en punkt från YFL:s regler. Enligt 9 § YFL får den årliga arbetsförtjänsten för en yrkesskadad inte beräknas till lägre belopp än 1 800 kr. Samma belopp gäller enligt MEL men inte för den som skadats under värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänstgöring. Den årliga arbetsförtjänsten får i sådant fall inte beräknas till lägre än två och en halv gånger basbeloppet vid skadeårets ingång. Detsamma gäller ersättning till hemvärnsman för tid efter det att denne fyllt 20 år eller då det är fråga om livränta till efterlevande till hemvärnsman.

3.7.4 Överväganden

Kompensationsnivån

Under återopande av principen att en yrkesskadad genom försäkringen skall försättas i samma ekonomiska situation som om skadan inte inträffat, har efter förslag av kommittén i huvudbetänkandet LAF utformats så att sjukpenning och livränta skall bestämmas efter en kompensationsnivå av 100 %. Någon självrisk skall inte finnas.

Detta bör tillämpas även på sjukpenning och livränta som utgår i anledning av militärskada.

Samordningstid

Arbetsskadeförsäkringens regler om ersättning vid sjukdom är samordnade med den allmänna sjukförsäkringens på så sätt att arbetsskadad som är omfattad av sjukförsäkringen, äger för tid t. o. m. nittionde dagen efter den då skadan inträffade, dock längst till den dag skadan medför rätt till livränta eller t. o. m. den dag rätten till sjukpenning upphör (samordningstiden), rätt att från allmän försäkringskassa erhålla sjukvårdsersättning och sjuk-

penning såsom vid annan sjukdom. För tiden efter samordningstidens utgång svarar arbetsskadeförsäkringen helt för eventuell ersättning.

Ersättningen vid sjukdom enligt militärsätningslagen är i princip inte samordnad med sjukförsäkringen. Någon samordningstid finns således inte. Däremot utgår inte någon ersättning från militärsätningen eller sjukförsäkringen under den tid tjänstgöringen varar. Under tjänstgöringstiden erhåller den värnpliktige i stället fri hälso- och sjukvård samt dag ersättning eller penningbidrag enligt värnpliktsavlöningskungörelsen (1970:676). Enligt kommitténs mening finns inga bärande skäl för att frånga den nu gällande ordningen att sjukpenning- och livränteförmånerna sätter in först när tjänstgöringen avslutats och då genast utgår från militärsätningen. Eventuellt skulle en regel att allmänna försäkringen svarar för ersättningen under de första 90 dagarna innebära en viss nedgång i antalet ersättningsärenden. Frågan övervägdes (prop. 1954:130) när MEL i samband med tillkomsten av YFL anpassades till denna. Man avstod emellertid då från att införa samordning.

Att nu införa samordning skulle förmodligen endast medföra en mycket liten nedgång av antalet ersättningsärenden. Det förhållandet att ersättning utgår först efter tjänstgöringens slut innebär att många ärenden avvecklas dessförinnan. En sådan regel skulle dessutom innebära viss försämring bl. a. genom att sjukförsäkringen inte ger full ersättning för sjukvårdskostnader. Det bör också påpekas att ett av de viktigaste skälen för samordning inom yrkesskadeförsäkringen, nämligen att man slipper ta ställning till yrkessjukdomsbegreppet, saknar relevans i fråga om militärskador.

Invaliditetsbedömningen

Enligt LAF skall invaliditetsbedömningen i fortsättningen ske efter ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp och den nedre gränsen för ersättningsberättigande invaliditet sätts vid en nedsättning av arbetsförmågan med en femtondel.

Samma regler bör gälla i en reformerad militärsätningsförfattning. Kommittén hänvisar i övrigt till vad som anförs härom i huvudbetänkandet (s. 117 ff).

Den årliga arbetsförtjänsten

Kommitténs resonemang i huvudbetänkandet om beräkningen av den årliga arbetsförtjänsten kan sammanfattas enligt följande.

Då reglerna om den årliga arbetsförtjänsten till övervägande del innebär att den försäkrade kommer i en sämre ställning än enligt reglerna om sjukpenninggrundande inkomst finner kommittén att den årliga arbetsförtjänsten inte längre kan anses vara ett ändamålsenligt underlag för beräkning av sjukpenning inom yrkesskadeförsäkringen. Enligt kommitténs mening är det önskvärt att samma beräkningsgrunder för sjukpenning gäller inom hela socialförsäkringsområdet. Behovet av enhetliga regler förstärks genom den decentralisering av yrkesskadeförsäkringens sjukersättningsärenden till försäkringskassorna som redan genomförts och den ytterligare decentralisering som kommittén i det följande kommer att förorda.

Kommittén föreslår att, för den som är sjukpenningförsäkrad, hans sjukpenninggrundande inkomst skall läggas till grund även för sjukpenning från yrkesskade-

försäkringen. För den som inte är sjukpenningförsäkrad men ändå har inkomst av förvärvsarbete föreslås som sjukpenningunderlag hans inkomst av sådant arbete beräknad med tillämpning av bestämmelserna om sjukpenninggrundande inkomst i 3 kap. 2 § AFL. Genom att kommittén föreslår att sjukpenningen i normalfallet även efter samordningstidens slut skall grundas på den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst kan sjukpenningen under hela sjukdomsperioden anpassas till den inkomst den försäkrade skulle ha haft om skadan inte inträffat. Då invaliditetstillståndet inträder skall sjukpenningen avlösas av livränta. Om denna skulle bestämmas på grundval av en årlig arbetsförtjänst som är låst vid inkomstförhållandena vid tiden för skadans inträffande kan livräntan bli lägre än sjukpenningen.

Kommittén anser att det nuvarande regelsystemet om årlig arbetsförtjänst som grund för livräntan inte bör behållas. Såväl sjukpenningen som livräntan skall enligt kommitténs förslag utgöra full kompensation för den av yrkesskadan föranledda inkomstförlusten. Det kan därför inte komma i fråga att livräntan uppgår till ett lägre belopp än sjukpenningen. Enligt kommitténs mening bör samma inkomstunderlag ligga till grund för både sjukpenning och livränta. Kommittén föreslår därför att livräntan skall bestämmas på grundval av den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst vid den tidpunkt från vilken livräntan skall utgå. För personer som inte har rätt till sjukpenning från sjukförsäkringen föreslås en garantiregel innebärande att livräntan skall baseras på den inkomst, som skulle ha utgjort sjukpenninggrundande inkomst om den skadade varit sjukpenningförsäkrad enligt AFL.

När det gäller vissa kategorier skulle den föreslagna ordningen kunna leda till ofördelaktigt resultat. Det gäller bl. a. unga yrkesskadade och studerande. För dessa föreslås särregler. För den som skadats i unga år innebär dessa att livränteunderlaget räknas upp när den skadade uppnår 18, 21 och 25 års ålder. För studerande skall inkomstunderlaget för utbildningstiden utgöra den inkomst som han skulle fått om han avbrutit studierna och börjat förvärvsarbete. För tiden efter beräknad studietid föreslås en bestämmelse som tar sikte på den inkomst som den försäkrade efter avslutad utbildning skulle ha uppnått då han börjat förvärvsarbete. Vid den tidpunkt då studierna kan antas vara avslutade skall sålunda underlaget, om det därigenom blir högre, beräknas till den inkomst av förvärvsarbete som den försäkrade skäligen kan antas ha uppnått om skadan ej inträffat. För varje särskilt fall får undersökas vad som skall anses vara en normal begynnelselön i yrket.

Om den skadade inte utbildas till något bestämt yrke är en individuell bedömning av de framtida inkomstförhållandena knappast möjlig. Kommittén föreslår därför en garantiregel för sådana studerande innebärande att livränteunderlaget skall beräknas till två gånger basbeloppet för tiden före 21 års ålder, två och en halv gånger basbeloppet för tiden därefter fram till 25 års ålder samt tre gånger basbeloppet för tiden fr. o. m. 25 års ålder.

Som övre gräns för bestämmande av ersättningsunderlaget för sjukpenning och livränta föreslår kommittén sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet.

Kommittén föreslår vidare en minimiregel. Ersättningsunderlaget för sjukpenning efter samordningstidens slut och för livränta föreslås beräknat till 4 500 kr även om årsinkomsten inte uppgår till detta belopp.

Riksdagen har genom antagandet av lagen om arbetsskadeförsäkring i allt väsentligt godtagit kommitténs resonemang i detta hänseende.

Enligt 1927 års förordning antogs de värnpliktigas årliga arbetsförtjänst utgöra vissa belopp. Dessa belopp varierade beroende på bl. a. värnplikts-tjänstgöringens art, men de var helt oberoende av de värnpliktigas faktiska civila arbetsförtjänster. Intill den 1 juli 1944 indelades de värnpliktiga i två ersättningsklasser. Mellan 1944 och 1950 fanns fyra ersättningsklasser graderade efter arten av värnpliktstjänstgöring och den värnpliktiges ålder.

Det lägsta beloppet var 1 764 kr och det högsta beloppet var 2 700 kr.

Socialvårdskommittén föreslog (se bilaga till prop. 1950:96) att den årliga arbetsförtjänsten skulle beräknas enligt grunderna i olycksfallsförsäkringslagen, dock med tillämpning av vissa minimibelopp. Som ett skäl mot en gradering av de värnpliktigas ersättningar vid kroppsskador i förhållande till deras civila inkomst, hade vid tillkomsten av 1927 års förordning åberopats att de värnpliktigas förmåner i övrigt inte påverkades av deras civila förhållanden. Detta argument ansåg inte socialvårdskommittén bärkraftigt. Att de värnpliktiga inte fick compensation för ekonomiskt avbräck under tjänstgöringstiden kunde, enligt socialvårdskommittén, inte motivera att ersättning vid skada utgick efter mindre förmånliga regler än vid olycksfall i avlönat arbete. När det gällde minimibeloppens avvägning borde enligt kommitténs mening beaktas dels att antalet av de fall i vilka skälighetsberäkning enligt olycksfallslagen måste göras, reducerades om relativt höga minimibelopp fastställdes, dels att överkompensation borde undvikas.

Departementschefen anslöt sig (prop. 1950:96) till socialvårdskommitténs uppfattning. Han framhöll bl. a. att det förhållandet att många värnpliktiga ännu inte trätt in i förvärvslivet talade för att ett relativt högt minimibelopp borde fastställas och föreslog att det skulle utgöra 3 600 kr.

Propositionen vann riksdagens bifall.

Minimibeloppet ändrades därefter vid två tillfällen och utgjorde 5 000 kr år 1967 då det i samband med införandet av värdesäkring av livräntorna höjdes till ett belopp motsvarande två och en halv gång basbeloppet vid ingången av det år skadan inträffade.

Som framgår av det ovan anförda beräknas den årliga arbetsförtjänsten för MEL:s personkrets i enlighet med YFL:s regler. För den som skadas under värnpliktstjänstgöring och för hemvärnspersonal som fyllt 20 år skall dock beaktas att den årliga arbetsförtjänsten inte får beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar 2 1/2 basbelopp.

Enligt kommitténs mening är det riktigt och lämpligt att för dem som skall omfattas av det militära skadeskyddet använda sig av samma regler om sjukpenningunderlag och livränteunderlag som tagits in i lagen om arbetsskadeförsäkring.

När det gäller de frivilliga uppstår inga problem med att anknyta till reglerna om ersättningsunderlag i LAF. Under de i regel mycket korta tillfällena de är i tjänst inverkar denna inte på deras sjukpenninggrundande inkomst.

Den som fullgör värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst får i regel sina inkomstförhållanden helt ändrade under tjänstgöringstiden. Han kan enligt 3 kap. 15 § AFL inte heller få någon sjukpenning. Tjänstgöringen skall emellertid inte påverka den sjukpenninggrundande inkomst, som gäller vid tjänstgöringstidens början. Eftersom värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst inte medför ändring av den sjukpenninggrundande inkomsten kan den sjukpenninggrundande inkomsten användas som ersättningsunderlag även för dessa kategorier. För den som skadas i unga år och för vissa studeranden kompletteras huvudprincipen i LAF med särskilda bestämmelser. Dessa särbestämmelser torde ha stor betydelse för dem som skadas under sin militära grundutbildning. De stärker emellertid skyddet endast för dem som tillhör enligt 1 kap. 1 § andra stycket LAF försäkrade studerandegrupper

eller varit förvärvsarbetande före tjänstgöringens början. Det finns emellertid åtskilliga värnpliktiga som strax före militärtjänstgöringen inte kan hänföras till någon av dessa kategorier men som, om inte skadan kommit emellan, haft för avsikt att efter militärtjänsten påbörja förvärvsarbete eller sådan utbildning som nämns i 1 kap. 1 § andra stycket LAF. För dessa studerande och för de andra som på grund av militärtjänstgöringen inte hunnit skaffa sig någon sjukpenninggrundande inkomst måste alltså finnas en garantiregel. Principen att den skadade skall försättas i samma ekonomiska läge som om skadan inte inträffat måste ju med tanke på dess skadeståndsrättsliga ursprung rimligtvis avse även ett på längre sikt tänkt ekonomiskt läge.

Den i dag gällande garantiregeln innebär att den årliga arbetsförtjänsten inte får beräknas till lägre belopp än 2 1/2 basbelopp. Bestämmelsen gäller skada som uppkommit under värnpliktstjänstgöring och beträffande hemvärnspersonal, ersättning för tid efter det den skadade fyllt 20 år eller då fråga är om livränta till efterlevande till hemvärnspersonal.

Som ovan anförts anser kommittén det nödvändigt med en garantiregel för dem som genom militärtjänstgöringen kommit att sakna eller hindrats från att bygga upp sin sjukpenninggrundande inkomst. Då det endast är en lång sammanhängande tjänstgöring som har sådan effekt bör garantiregeln endast gälla värnpliktiga, vapenfria tjänstepliktiga och elever vid bistånds- och katastrofutbildning. De frivilligas tjänstgöring är däremot av mycket kort varaktighet. De korta tillfällena under vilka de är i tjänst inverkar inte på deras planering av arbete eller studier och därmed inte heller på deras sjukpenninggrundande inkomst. Kommittén har därför inte ansett att de frivilliga bör omfattas av garantiregeln.

En grupp frivilliga som kräver särskilda överväganden är hemvärnspersonalen. I dag omfattar garantiregeln denna personal. Före 1941 förutsatte rätten till ersättning vid hemvärnsskada beslut av Kungl. Maj:t i varje enskilt fall. Först genom förordningen (1941:593) om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under hemvärnstjänstgöring, som trädde i kraft den 1 juli 1941, kom rätten till ersättning att regleras i författning. Vid tillkomsten av förordningen diskuterades om den årliga arbetsförtjänsten skulle liksom för de värnpliktiga antas utgöra vissa fixa belopp eller om hemvärnsmännen skulle jämföras med de av 1929 års militärsättningsförordning omfattade fast anställda i försvaret. För de fast anställda bestämdes den årliga arbetsförtjänsten efter den verkliga arbetsinkomsten. Departementschefen framhöll i den proposition (1942:290), som låg till grund för förordningen, att det inte var tilltalande att den som vid sidan av sitt civila arbete frivilligt fullgjorde hemvärnstjänst och skadades skulle erhålla lägre ersättning än om han skadats genom olycksfall i arbetet. Den årliga arbetsförtjänsten föreslogs därför bli bestämd efter samma grunder som för vid försvaret fast anställd personal. "I betraktande av hemvärnspersonalens värdefulla, på frivillighetens grund vilande insats för rikets försvarsberedskap" föreslogs vidare den särbestämmelsen, att livränta inte skulle utgå efter lägre arbetsförtjänst än lägsta arbetsförtjänsten för värnpliktiga, 1 764 kr. Propositionen godtogs av riksdagen (BU 1941:71 rskr. 481). När sedan reglerna om minimibelopp vid beräkandet av årlig arbetsförtjänst ändrades fr. o. m. den 30 juni 1946 för fast anställt manskap justerades också reglerna för hemvärnspersonal. Det innebar att arbetsförtjänsten inte fick beräknas till lägre belopp än 3 000

kr vid bestämmande av sjukpenning efter fyllda 21 år eller livränta. Vid tillkomsten av 1950 års militärsättningslag diskuterades en regel om minimibelopp för de värnpliktiga. I samband därmed (prop. 1950:96 s. 68, 111) konstaterades att det redan fanns en sådan regel för fast anställt manskap och hemvärnspersonal. Dessa kategorier kom därför att jämte värnpliktiga omfattas av garantiregeln i 9 § MEL. Garantiregeln för de värnpliktiga motiverades av att dessa ofta saknade jämförbar "civil" årlig arbetsförtjänst. Motivet för garantiregeln för hemvärnsmännen var som nämnts ett annat, nämligen deras värdefulla insats för rikets försvarsberedskap.

Det finns enligt kommitténs mening i dag knappast någon anledning att behandla hemvärnspersonalen annorlunda än övriga frivilliga. Huvudregeln att den skadade skall försättas i samma ekonomiska situation som om skadan inte inträffat leder till att en garantiregel endast behövs för den som har en lång sammanhängande tjänstgöring. Till sådan kategori kan hemvärnspersonalen inte hänföras. Kommittén föreslår därför att garantiregeln inte skall gälla denna personal. När det gäller en hemvärnsman som på grund av studier inte har fått någon sjukpenninggrundande inkomst kan dock garantiregeln för studerande bli aktuell.

Med utgångspunkt i dels principen att ersättningen i fortsättningen skall utgöra en kompensation för inkomstförlust, del utvecklingen mot den ökade differentieringen av repetitionsutbildningen med i vissa fall mycket korta övningar kan ifrågasättas om inte garantiregeln i MEL endast bör omfatta grundutbildningen. Den som fullgör repetitionsutbildning har i allmänhet inträtt i arbetslivet och erhållit en sjukpenninggrundande inkomst. För den som genomgår yrkesutbildning gäller särskilda regler om ersättningsunderlag. En garantiregel för den som fullgör repetitionsutbildning skulle med hänsyn härtill inte i första hand motiveras av försäkringstekniska skäl utan närmast på överväganden med sikte på tjänstens tvångsmässiga karaktär och dess vikt för vårt samhälle. Enligt kommittén är ett sådant resonemang kanpnast bärande. Med fog kan sägas att även medlemmarna i de frivilliga försvarsorganisationerna i hög grad bidrar till landets försvar. Många arbetstagare utför också riskfyllda uppgifter av stort värde för samhället. Att bestämma ersättningen efter graden av samhällsnytta bör inte komma ifråga.

Vid en slutlig bedömning av vad kommittén nu anført har kommittén stannat för att utforma garantiregeln som en hjälpregel för bestämmande av ersättningsunderlag för dem som på grund av längre tids tjänstgöring är ur stånd att själva påverka sitt sjukpenningunderlag. Garantiregeln föreslås därför gälla värnpliktig, vapenfri tjänstepliktig och elev vid bistånds- och katastrofutbildning som skadats under grundutbildning eller repetitionsutbildning i omedelbar anslutning till grundutbildning. Däremot skall den inte gälla vid annan repetitionsutbildning. Regeln skall i materiellt hänseende – i likhet med vad som föreskrives i 4 kap. 10 § LAF om beräkning av livränteunderlag för studerande – innebära att ersättningsunderlaget ej får beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar två gånger basbeloppet för tid före 21 års ålder, två och en halv gånger basbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och tre gånger basbeloppet för tid fr. o. m. 25 års ålder.

Till frågan om specialbestämmelser för vissa studerande – i syfte att uppnå överensstämmelse med den ordning som gäller för dessa i LAF – återkommer kommittén i specialmotiveringen.

3.7.5 Särskild sjukpenning

22 a § MEL lyder:

Har värnpliktig under grundutbildning eller motsvarande utbildning enligt 27 § 1 mom. D. värnpliktslagen eller under repetitionsutbildning i direkt anslutning till grundutbildning ådragit sig sjukdom, som efter tjänstgöringens slut medför nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften men som ej berättigar till ersättning enligt denna förordning, har han rätt till särskild sjukpenning. Detsamma gäller om han efter tjänstgöringens slut ådragit sig sjukdomen under uttryckningsmånaden eller månaden närmast efter denna.

Den särskilda sjukpenningen utgår med det belopp som skulle ha utgått enligt lagen om allmän försäkring vid en sjukpenninggrundande inkomst svarande mot den i 9 § denna förordning angivna lägsta årliga arbetsförtjänsten. Från den särskilda sjukpenningen skall avräknas sjukpenning som utgår enligt lagen om allmän försäkring eller lagen om yrkesskadeförsäkring eller enligt grunderna för sistnämnda lag.

Bestämmelsen i 22 a § MEL om särskild sjukpenning trädde i kraft den 1 juli 1970. Vid dess tillkomst framhöll departementschefen bl. a. (prop. 1970:102).

Det sjukpenningsskydd som värnpliktig har genom militärsättningsförordningen och lagen om allmän försäkring kan i vissa fall vara otillfredsställande. Många av dem som fullgör grundutbildning eller motsvarande utbildning har låg sjukpenning eller ingen sjukpenning alls från den allmänna försäkringen. Om den värnpliktige är sjuk när tjänstgöringen upphör, men på grund av att sjukdomen inte har samband med denna, inte har rätt till ersättning enligt militärsättningsförordningen, får han ett i sjukpenninghänseende sämre skydd än om han under tjänstgöringstiden hade kunnat få inkomst av förvärsarbete och därigenom bygga upp ett sjukpenningsskydd.

Enligt 3 kap. 15 § AFL utgår inte sjukpenning för tid då försäkrad fullgör värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst. Tjänstgöringstiden skall emellertid inte påverka den sjukpenninggrundande inkomst, som gällde vid tjänstgöringens början. När tjänstgöringen upphör blir den värnpliktige således berättigad till sjukpenning i enlighet med den inkomst han hade vid inryckningen. Enligt samordningsreglerna i 4 kap. 5 § AFL utgår vid skada som berättigar till sjukpenning enligt MEL, ersättning från försäkringskassa endast i den mån beloppet från sjukförsäkringen överstiger vad som utgår enligt MEL.

De som har behov av särskilt sjukpenningsskydd vid utryckningen är de värnpliktiga som vid inryckningen saknade sjukpenninggrundande inkomst eller hade mycket låg sådan. Genom att fullgöra en lång sammanhängande militärtjänstgöring hindras de från att bygga upp sitt sjukpenningsskydd. Den bedömning som låg till grund för 1970 års beslut om införande av särskild sjukpenning synes alltså bärande. Kommittén föreslår därför att reglerna om den s. k. särskilda sjukpenningen behålls i huvudsak oförändrade. Det belopp som sjukpenningen skall bestämmas till bör dock ändras i konsekvens med vad som föreslagits om lägsta ersättningsunderlag, dvs. två gånger basbeloppet för tid före 21 års ålder, två och en halv gånger basbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och tre gånger basbeloppet för tid fr. o. m. 25 års ålder.

4 Skador under civilförsvartjänst

4.1 Gällande rätt

Civilförsvarsplikten omfattar både män och kvinnor i åldern 16–65 år. Den innebär i fredstid skyldighet att genomgå utbildning högst 30 dagar, eller i fråga om vissa kvalificerade befattningar, högst 60 dagar. Civilförsvarspliktig är också skyldig att delta i övningar under högst 60 timmar under varje följd av tre år. De faktiska tjänstgöringstiderna är f. n. avsevärt kortare än de maximala. Under utbildningsåret 1972/73 var den genomsnittliga utbildningstiden 4–5 dagar för omkring 66 % och 9–10 dagar för omkring 24 %. För omkring 10 % var utbildningstiden 15–20 dagar.

Civilförsvaret skall anordnas dels som allmänt civilförsvär, dels som verkskydd. Verkskyddet är i första hand avsett för skyddet av den egna arbetsplatsen men kan även tas i anspråk för uppgifter utanför denna.

Civilförsvarspliktiga erhåller under utbildning, övning och färd för inryckning eller utryckning fri sjukvård. Avlider civilförsvarspliktig under tid då han är berättigad till fri sjukvård utgår begravningshjälp.

Enligt förordningen (1954:249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret (CEF) utgår ersättning av statsmedel om någon till följd av olycksfall eller sådan inverkan som avses i 6 § YFL, drabbas av skada under tjänstgöring i civilförsvaret.

I skyddet inbegrips även olycksfall vid vistelse inom förlägningsområde på grund av tjänstgöringen och vid färd till eller från platsen för tjänstgöringen om färden föranleds av och står i nära samband med tjänstgöringen. Som tjänstgöring räknas även inställelse för inskrivning i civilförsvaret.

I fråga om ersättning hänvisar CEF – med ett undantag – till bestämmelserna härom inom yrkesskadeförsäkringen. Undantaget gäller samordningstiden. Någon sådan gäller inte enligt CEF. Ersättning utgår fr. o. m. den dag skadan inträffade efter de bestämmelser i YFL som vid yrkesskada gäller efter samordningstidens utgång. Sjukpenning utgår dock inte för den dag då skadan inträffade men däremot för de två följande dagarna om skadan någon följande dag medfört nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften.

Ersättning enligt CEF utgår inte i anledning av skada för vilken den skadade är obligatoriskt försäkrad enligt YFL.

Riksförsäkringsverket bestämmer och utger ersättning.

Kungörelsen (1969:761) om särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl. gäller för civilförvarspliktig personal under föreskriven tjänstgöring i det allmänna civilförsvaret, som fullgörs efter inskrivning i civilförsvaret och under tjänstgöring vid krigsmakten enligt lagen (1952:269) om skyldighet för civilförvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten.

Kungörelsen (1963:243) angående grupplivförsäkring åt värnpliktiga m. fl. omfattar civilförvarspliktig personal under tjänstgöring som nyss nämnts.

4.2 Utvecklingen fram till gällande CEF

1954 års CEF föregicks av förordningen (1941:595) om ersättning vid kroppsskada ådragen under tjänstgöring vid luftskyddet m. m. När luftskyddsorganisationen år 1944 ombildades till civilförsvaret fick förordningen en annan benämning. Vid förordningens tillkomst år 1941 ingick i luftskyddet dels tvångsvis uttagen personal dels frivilliga. Sociala försvarsberedskapskommittén, som fått i uppdrag att utreda luftskyddspersonalens skadeskydd, föreslog i sitt betänkande (SOU 1941:1) att ersättning vid kroppsskada skulle utgå med motsvarande tillämpning av den då gällande militärsättningsförordningens regler om ersättning till fast anställt manskap, dock endast i den mån ersättning inte utgick enligt olycksfallsförsäkringslagen eller yrkessjukdomsförsäkringslagen. I den proposition (1941:290) som följde på kommitténs förslag erinrade departementschefen bl. a. om att kommitténs förslag innebar att ersättning skulle utgå såväl för skador till följd av olycksfall, som för sjukdomar. Den tjänstgöring och de övningar som förekommer under fredstid, torde dock – sade departementschefen – i allmänhet inte vara av beskaffenhet att motivera bestämmelser om ersättning för andra sjukdomar än sådana, som omfattas av yrkessjukdomsförsäkringslagen. Med hänsyn härtill föreslogs i propositionen att bestämmelserna i olycksfallsförsäkringslagen och yrkessjukdomsförsäkringslagen i tillämpliga delar skulle lända till efterrättelse i fråga om ersättning till luftskyddspersonalen. Förslaget antogs av riksdagen.

När yrkesskadeförsäkringslagen antogs 1954 reviderades CEF i enlighet med denna. Någon samordning med sjukförsäkringen infördes dock inte för CEF:s del.

4.3 Tidigare förslag

Frågan om civilförvarspliktigas förmåner har behandlats av Utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl. (UFV). I sitt betänkande (SOU 1973:40) Civilförvarsförmåner har utredningen föreslagit att de civilförvarspliktiga skall ges i huvudsak samma skydd vid skada och sjukdom som det MEL ger. Någon separat lagstiftning för civilförvarspersoner i detta avseende är enligt UFV inte längre motiverad. Med undantag för det särskilda sjukpenningsskyddet bör i huvudsak de regler som gäller för värnpliktiga kunna tillämpas. UFV säger bl. a.:

Sjukdomar i allmänhet som ådrages under civilförvarstjänstgöring bör enligt UFV:s uppfattning vara ersättningssgilla även om de inte orsakats av olycksfall eller är sådan yrkessjukdom som avses i lagen om yrkesskadeförsäkring. Det synes därvid lämpligt

att reglerna i MEF i fråga om presumtion (bevisregeln) tillämpas för ifrågavarande sjukdomar.

Vad gäller skadeskyddets avgränsning i rummet synes det även vara möjligt och lämpligt att tillämpa de regler som finns i MEF. UFV är dock medveten om att MEF:s regler i fråga om skadeskyddets territoriella giltighet behöver preciseras och moderniseras. MEF innehåller den garantiregeln att den årliga arbetsförtjänsten inte får räknas till lägre belopp än två och en halv gånger basbeloppet vid skadeårets ingång. Garantiregeln har stor betydelse för värnpliktiga men för civilförsvarspliktiga torde en sådan motsvarande regel relativt sällan bli tillämplig. De allra flesta av dessa har förvärvsinkomster som uppgår till högre belopp än 18 250 kr/år ($2,5 \times 7\,300$:-) som utgör lägsta gräns för 1973. Undantag kan gälla för hushållsarbetande kvinnor, men för dessa finns redan en särskild garantiregel. Något hinder mot att tillämpa garantiregeln om två och en halv gånger basbeloppet vid beräkning av den årliga arbetsförtjänsten för civilförsvarspliktiga torde dock inte föreligga. UFV är för sin del närmast benägen förorda att sagda regel införs jämväl för de civilförsvarspliktiga.

Det synes inte finnas skäl att bibehålla den nuvarande rätten enligt 1954 års förordning för civilförsvarspliktiga att erhålla skadeersättning före tjänstgöringens avslutande. En övergång till MEF:s regler om när ersättning skall börja utgå bedöms vara möjlig.

I fråga om de olika ersättningsformerna bedöms i huvudsak oförändrade regler böra gälla. Något egentligt behov av att införa den särskilda sjukpenningen som gäller för värnpliktiga även på civilförsvarspliktiga föreligger inte. Jämförelse med värnpliktiga som fullgör repetitionsutbildning enligt värnpliktslagen talar också för att den särskilda sjukpenningen inte utvidgas till att omfatta civilförsvarspliktiga.

Riksförsäkringsverket har för vardera åren 1971 och 1972 utbetalat ersättning till ca 40 personer med tillämpning av förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret. De årliga kostnaderna beräknas under nämnda år ha utgjort 10 000–15 000 kr. De av UFV här förordade utvidgningarna av skadeskyddet torde inte medföra några märkbara kostnadsökningar.

UFV erinrar vidare om att yrkesskadeförsäkringskommittén i sitt utredningsarbete kommer att se över skadeskyddet för civilförsvarspliktiga. Vid bifall till UFV:s förslag bör därför – säger UFV – genomförandet därav övervägas närmare av yrkesskadeförsäkringskommittén.

I den proposition (1975:37) som följde på UFV:s förslag hänvisade departementschefen till yrkesskadeförsäkringskommitténs arbete och sade sig därför avstå från förslag om ändring i CEF.

4.4 Statistik

Under år 1972 inkom 41 anmälningar om skada till RFV, under år 1973 32, under år 1974 28 och under år 1975 32.

I januari 1975 löpte 14 egenlivräntor och 2 efterlevanderäntor.

4.5 Överväganden

Civilförsvarsplikten är liksom värnplikten en medborgerlig skyldighet. Till följd härav har sedan länge funnits en särskild ersättningsanordning för den som skadas medan han fullgör civilförsvarsplikten. Enligt kommitténs mening är de skäl som i kapitel 3 anförts till stöd för att behålla en särskild

ersättningsanordning för de värnpliktiga bärande även när det gäller de civilförsvarspliktiga.

De civilförsvarspliktiga får vid övning och utbildning i stor utsträckning samma förmåner som värnpliktiga. Riksdagen har i maj 1975 beslutat (FöU 1975:18, rskr 1975:195) att värnpliktiga under repetitionsutbildning och civilförsvarspliktiga fr. o. m. den 1 januari 1977 skall få dagpenning som anknyter till sjukpenningförsäkringen. Vid skada och dödsfall gäller kungörelsen om särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl. och kungörelsen om grupplivförsäkring åt värnpliktiga m. fl. även för civilförsvarspliktig personal. (Dock ej för civilförsvarspliktig personal inom verkskyddet.) Då de civilförsvarspliktigas tjänstgöring företer stora likheter med de värnpliktigas under repetitionsutbildning eller med de frivilligas bör de civilförsvarspliktigas skydd vid olycksfall och sjukdom i princip vara detsamma som för dessa kategorier. Anledningen till att civilförsvarspersonalen hittills knutits till yrkesskadeförsäkringens regler var att man 1941 inte ville låta andra sjukdomar än yrkessjukdomar omfattas av skyddet. Civilförsvartjänstgöringens karaktär av tjänsteplikt talar enligt kommitténs mening för en utvidgning. Det ter sig inkonsekvent att hemvärnspersonal och annan frivillig personal omfattas av det vidare skyddet men inte civilförsvarspliktiga. Kommittén föreslår därför att ersättningen till den som skadas under civilförsvartjänstgöring bestäms enligt samma regler som föreslås gälla för värnpliktiga och frivilliga. Detta innebär – förutom att även andra sjukdomar än yrkessjukdomar kommer att omfattas av skadeskyddet – att skyddets omfattning i tid och rum utvidgas. I dag har de civilförsvarspliktiga – såvitt angår fritidsskador – skydd endast när de uppehåller sig inom förlägningsområde. Kommitténs förslag innebär att alla fritidsskador som inträffar medan tjänstgöringen pågår kommer oberoende av var de inträffar att innefattas i skyddet. Å andra sidan kommer rätten att erhålla skadeersättning för tid under vilken tjänstgöringen pågår att försvinna. Ersättning utgår enligt den nya lagen först sedan tjänstgöringstiden upphört. Något skäl att i detta avseende behandla de civilförsvarspliktiga annorlunda än värnpliktiga kan kommittén inte finna.

Kommittén anser inte heller att det finns anledning att låta de civilförsvarspliktiga omfattas av garantiregeln för ersättningsunderlagets beräkning eller få rätt till särskild sjukpenning. De civilförsvarspliktigas tjänstgöring är nämligen så kortvarig att den inte påverkar deras sjukpenninggrundande inkomst.

5 Ersättning för personskada i samband med räddningstjänst

5.1 Räddningstjänst enligt brandlagen (1974:80)

I 19 § *brandlagen* (1974:80) stadgas att den som deltagit i räddningstjänst eller i övning med brandstyrka är berättigad till ersättning av statsmedel för kroppsskada som han därvid ådragit sig. I fråga om sådan ersättning skall vad som föreskrivs i CEF äga motsvarande tillämpning. Enligt 1 § *brandlagen* förstås med räddningstjänst verksamhet som syftar till att vid brand, oljeutflöde, ras, översvämning eller annat nödläge avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön. Lagen är inte tillämplig på bl. a. sjöräddning, fjällräddning eller på oljebekämpning till havs.

Enligt *brandlagen* är i princip alla mellan 16 och 65 år tjänstepliktiga när det behövs för släckning av brand. Bland de tjänstepliktiga i en kommun får brandstyrelsen ta i anspråk lämpliga personer för tjänst i brandvärn. Den som tagits ut är skyldig delta i övningar under högst 20 timmar per år. Vid vissa nödlägen får länsstyrelsen förordna att alla i länet mellan 16 och 65 år skall vara skyldiga att på anmodan av visst brand- eller polisbefäl delta i räddningstjänst i den mån hälsa och kroppskrafter tillåter.

Enligt en bestämmelse i *kungörelsen* (1974:411) om ersättning för deltagande i räddningstjänst m. m. anses färd till och från platsen för övning eller räddningstjänst som deltagande i räddningstjänst om färden föranletts av övningen eller tjänsten och stått i nära samband med denna.

5.2 Atomskydd

I *lagen* (1960:331) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. finns bestämmelser, som ger länsstyrelsen långtgående befogenheter i samband med räddningsarbete efter sådan olycka. Länsstyrelsen får förbjuda vistelse utomhus och tillträde till visst område samt förordna om avspärning och bortförande av livsmedel och om inskränkning i rätten att nyttja mark, vatten, naturprodukter eller egendom. Kan behovet av arbetskraft för genomförande av skyddsåtgärder inte tillgodoses på annat sätt, får länsstyrelsen förordna om tjänsteplikt för alla som är mellan 18 och 65 år. Om länsstyrelsen meddelat sådant förordnande är den tjänstepliktige skyldig att på anfordran av polisbefäl lämna sådant bistånd som hans kroppskrafter

och hälsotillstånd tillåter. Om den som uttagits till arbete åsamkas skada har han rätt till ersättning av statsmedel. Ersättning får även tillerkännas den som frivilligt varit verksam i skyddsarbete. I kungörelsen (1961:457) om ersättning på grund av medverkan i skyddsarbete vid olyckor i atomanläggning m. m. stadgas att om någon under deltagande i skyddsarbete har ådragit sig kroppsskada skall vad som är stadgat i CEF äga motsvarande tillämpning.

Som deltagande i skyddsarbete anses även färd till eller från platsen för tjänstgöringen om färden föranletts av och stått i nära samband med tjänstgöringen.

5.3 Flygräddningstjänst

Med flygräddningstjänst menas enligt 11 kap 1 § luftfartslagen (1957:297) åtgärder då luftfartyg är saknat, förolyckat eller nödställt eller fara hotar lufttrafiken. Föreskrifter om flygräddningstjänst meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av luftfartsverket. Enligt nämnda lagbestämmelse får regeringen ålägga ägare eller innehavare av luftfartyg samt dem som gör tjänst på sådant fartyg eller vid flygplats eller annan anläggning för luftfarten skyldighet att medverka i flygräddningstjänsten. Regeringen får vidare meddela bestämmelse om ersättning av allmänna medel för sådan medverkan. Närmare bestämmelser i ämnet finns i 114–121 §§ luftfartskungörelsen (1961:558). Enligt 115 § leds flygräddningstjänsten av luftfartsverket eller den som erhållit verkets uppdrag därtill. I 118 § stadgas att då det erfordras för flygräddningstjänst skall den som tjänstgör vid flygplats eller annan anläggning för luftfarten vara pliktig att fullgöra tjänsten även på tid då sådan skyldighet eljest inte åligger honom.

Med stöd av luftfartslagen (1957:297) har meddelats *kungörelsen (1961:564) om ersättning av statsmedel för medverkan i flygräddningstjänst m. m.* Enligt kungörelsen utgår ersättning av statsmedel enligt bestämmelserna i CEF till den som ådragit sig kroppsskada under deltagande i flygräddningstjänst eller vid färd till och från platsen för tjänstgöringen om färden föranleds av och står i nära samband med tjänstgöringen.

5.4 Statistik

Under år 1972 inkom en anmälan om skada på grund av verksamhet för brandsläckning till RFV, under år 1973 ingen, under år 1974 3 anmälningar och under år 1975 inkom 5 anmälningar.

I januari 1975 löpte 5 egenlivräntor och 5 efterlevanderäntor på grund av verksamhet för brandsläckning fr. o. m. 1948.

Några livräntor har inte beviljats på grund av verksamhet vid flygräddning eller atomolycka.

5.5 Överväganden

Bestämmelserna om ersättning för kroppsskada som ådragits vid deltagande i flygräddningstjänst tillämpas mycket sällan. Motsvarande regler vid atomolycka har aldrig tillämpats. Också brandlagens bestämmelser om ersättning för kroppsskada vid räddningstjänst tillämpas sällan, eftersom dessa uteslutande tar sikte på sådana större olyckor där brandvärdet eller tjänstepliktiga kallas att delta. Vid normal brandsläckning tjänstgör den kommunalt organiserade brandkåren, som består av arbetstagare hos kommunen. Dessa får vid skada ersättning enligt yrkesskadeförsäkringslagens regler.

Tjänsteplikt för allmänheten föreligger endast vid räddningstjänst enligt brandlagen och vid atomolycka enligt lagen om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggning m. m. Vid flygräddningstjänst föreligger ingen allmän skyldighet att delta. Enligt luftfartslagen får regeringen ålägga endast ägare eller innehavare av luftfartyg samt den som gör tjänst på sådant fartyg eller vid flygplats eller annan anläggning för flygfarten skyldighet att medverka i flygräddningstjänst.

I den i dag gällande lagstiftningen på dessa områden föreskrivs att ersättning skall utgå i enlighet med bestämmelserna i CEF till den som drabbats av skada när han deltagit i bekämpande av olycka.

Det är enligt kommitténs mening naturligt att den som vid ett visst nödläge tvångsvis uttagits till eller frivilligt deltagit i räddningsarbete erhåller ersättning av statsmedel för personskada som drabbar honom. Det är likaså naturligt att skyddet utformas i enlighet med de bestämmelser som föreslås gälla för den som deltar i militärtjänstgöring eller civilförvarstjänstgöring. Anknytningen till dessa bestämmelser innebär bl. a. att ersättning utgår såväl för skada till följd av olycksfall som för sjukdom som ådras under tjänstgöringen. Vidare innebär bestämmelserna i fråga om skyddets omfattning i tiden att skydd åtnjuts från det färd för påbörjande av verksamheten inleds till dess färd efter avslutad tjänstgöring upphör. På grund av verksamhetens korta varaktighet i anslutning till en konkret olyckshändelse och på grund av bevisreglernas utformning torde bestämmelserna i praktiken inte innebära någon utvidgning i förhållande till nuvarande regler.

6 Skador under anstaltsvistelse

6.1 Gällande rätt

Förordningen (1954:250) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m. (AEF) omfattar den som är häktad eller intagen på fångvårds- eller tvångsarbetsanstalt eller, den som vårdas på allmän eller statsunderstödd enskild vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller, den som på arbetshem fullgör arbete, som jämlikt 41 § lagen om socialhjälp eller 72 § barnavårdslagen förelagts honom.

Om någon som nu nämnts under vistelsen på häktet, anstalten eller arbetshemmet drabbas av skada till följd av olycksfall eller sådan inverkan som avses i 6 § yrkesskadeförsäkringslagen (YFL), utgår ersättning av statsmedel oavsett om skadan inträffat i eller utom arbetet. Olycksfall som inträffar vid färd till eller från häktet, anstalten eller arbetshemmet, omfattas av förordningen, om färden föranleds av och står i nära samband med vistelsen där.

Ersättningen utgår i princip i enlighet med bestämmelserna i YFL och lagen om allmän försäkring (AFL). Vissa särbestämmelser finns dock. Bland annat kompletteras reglerna i 9 § YFL om beräkning av årlig arbetsförtjänst med en bestämmelse att skälig hänsyn skall tas till årsinkomsten av förvärvsarbete för en arbetstagare med samma arbetsförmåga som den skadade och i det yrke denne hade då han omhändertogs. Om han då saknade yrke skall skälig hänsyn tas till inkomsten för en med honom jämförlig arbetstagare på den ort, där han senast arbetat eller haft sin verksamhet eller huvudsakligen uppehållit sig.

Sjukpenning och livränta utges inte till den skadade under den tid han är intagen. Efterlevandelivränta kan dock utges för denna tid om särskilda skäl talar för det. 90-dagarssamordningen enligt YFL gäller i övrigt.

Om skadan föranletts av att den skadade åsidosatt ordningsföreskrifter eller om särskilda omständigheter eljest talar för det får ersättning nedsättas eller dras in.

Ersättning utgår inte enligt AEF till skadad som omfattas av den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen.

Riksförsäkringsverket (RFV) bestämmer ersättningen.

6.2 Utvecklingen fram till gällande rätt

AEF föregicks av förordningen (1938:102) om olycksfalls- och yrkessjukdomsersättning åt tvångsarbetare m. fl. och förordningen (1938:103) om sådan ersättning åt fångar m. fl. Bestämmelserna i dessa förordningar korresponderade med bestämmelserna i 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbetet och 1929 års lag om försäkring för vissa yrkessjukdomar. I övrigt var innehållet i huvudsak samma som i 1954 års förordning.

Vid tillkomsten av 1938 års förordningar (prop. 1938:18) angavs grunden för ersättningen åt tvångsarbetare hänga samman med avsikten med intagningen, som var att förmå den intagne att för framtiden fullgöra sina skyldigheter mot anhöriga. Detta syftet ansågs bli förfelat om den försörjningspliktiges arbetsförmåga gick förlorad genom olycksfall i det arbete som anvisats honom. Vidare framhölls att då ersättning för olycksfall i arbetet annars regelmässigt utgick det måste kännas särskild bittert att sådan ersättning inte fanns då arbetet blivit förelagt som ett tvång.

När det gällde fångar och intagna på alkoholistanstalter framhölls att syftet med frihetsberövandet var att försöka göra den omhändertagne till en samhällsduglig medborgare. Det överensstämde dåligt med det syftet att överlåta åt den intagne att efter utskrivningen försöka reda sig på egen hand, sedan han som en direkt följd av det ålagda arbetet blivit för framtiden mer eller mindre arbetsoförmögen.

I förordningarna föreskrevs inte som villkor för ersättningen att olycksfallet inträffat i arbetet. Departementschefen framhöll emellertid att en intagen inte borde få ersättning för varje olycksfallsskada som inträffat under vistelsen på anstalten. Detta sades särskilt gälla då den skadade genom viss verksamhet för sitt eget nöje eller i sitt eget särskilda intresse framkallat olycksfallet. Därför intogs särskilda bestämmelser om att ersättningen i vissa fall kunde nedsättas eller inte alls utgå.

Vid tillkomsten av 1954 års förordning (prop. 1954:94) anfördes samma motiv som 1938. De viktigaste förändringarna i skyddet var sådana som hängde samman med införandet av YFL. Bl. a. infördes samordning med sjukförsäkringen.

Yrkesskadeutredningen föreslog att det alltjämt skulle finnas en särskild författning om ersättning till den som skadats vid vistelse på anstalt. Utredningen erinrade om att det allmänna skyddet byggts ut under de år som gått och att det därför var tveksamt om det fanns tillräckliga skäl att behålla en särskild reglering för de anstaltsintagna. Utredningen stannade dock för att man inte skulle frånga den princip som gällde.

I särskilt yttrande framhöll tre reservanter att det med hänsyn till den allmänna försäkringens effektivitet inte fanns tillräckliga skäl för att anstaltsintagna fick kompletterande förmåner. Man erinrade om att majoritetens förslag även skulle gälla vid olycksfall utom arbetet.

Försäkringsrådets majoritet, som yttrade sig över förslaget, anslöt sig till reservanternas uppfattning. En minoritet inom rådet menade att såväl allmänt sociala som vägande individualpreventiva skäl talade för den ordning som föreslagits.

RFV ansåg det vara tveksamt med särskilt skydd utöver AFL. Kortare frihetsberövanden behöver inte medföra ändring i sjukpenningklass och tor-

de heller inte påverka rätten till tilläggspension. RFV ifrågasatte om inte regeringen kunde besluta om ersättning i varje särskilt fall, då skadad anstaltsvårdad skäligen borde få kompensation för utebliven socialförsäkringsförmån.

Kriminalvårdsstyrelsen anförde:

Även om det allmänna försäkringsskyddet i dag förefaller vara relativt betryggande utbyggt, talar likväl enligt styrelsens uppfattning starka skäl för att bibehålla separata bestämmelser för anstaltsklientelet. Det extra skydd, som här tillkommer detta klientel kan vid en jämförelse med övriga arbetstagarkategorier visserligen förefalla exklusivt, särskilt i fråga om de anstaltsintagna, som före anstaltsvistelsen inte i någon högre grad kvalificerat sig för att komma i åtnjutande av den föreslagna yrkesskadelagens förmåner. Häremot kan anföras att anstaltsklientelet i många stycken har en avvikande ställning i jämförelse med "normalarbetaren". Den senare har i regel själv valt sin arbetsplats och har utbildat sig för ett visst yrke. De anstaltsintagna kan få arbetsuppgifter som de tidigare inte sysslat med, de känner sig osäkra och ovana i arbetsmiljön och de upplever i regel vistelsen på anstalten som något negativt. Dessa faktorer är ägnade att öka risken för olycksfall och yrkesskador. Utan det ekonomiska skydd, som tillkommer dem enligt gällande bestämmelser skulle deras situation efter anstaltsvistelsen försämrast. Det bör också beaktas, att de i många fall inte har den trygghet, som ligger i en socialt etablerad familjerelation. Det särskilda yrkesskadestydd, som sedan 1938 tillförsäkrats anstaltsklientelet, är sålunda enligt styrelsens mening väl motiverat.

Socialstyrelsen ansåg att anknytningen till yrkesskadeförsäkringen borde behållas. De skäl för sådan anknytning som åberopades i motiven till 1938 och 1954 års författningar ansågs fortfarande äga giltighet.

Yrkesskadeutredningens förslag ledde inte till lagstiftning.

6.3 Vissa inskränkningar i förmåner enligt AFL för anstaltsintagna

Sjukpenning utgår enligt 3 kap. 15 § AFL inte för tid då försäkrad är intagen i annat barnhem än mödrahem eller i ungdomsvårdsskola, är häktad eller intagen i fångvårds- eller arbetsanstalt eller i annat fall än nu sagts av annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad. Försäkrad som är intagen på vårdanstalt för alkoholmissbrukare har rätt till sjukpenning under vistelsen på anstalten, men hans sjukpenning minskas enligt de regler som gäller angående sjukpenning vid sjukhusvård. Den som är intagen på kriminalvårdsanstalt får sin sjukpenningplacering påverkad på så sätt att om intagningen varar en längre tid bortfallet av förvärvsinkomst leder till lägre sjukpenninggrundande inkomst eller till att den intagne inte längre anses tillhöra sjukpenningförsäkringen.

Om den som är berättigad till folkpension är intagen på fångvårdsanstalt, är häktad eller eljest på statens bekostnad är intagen på anstalt utgår inte folkpension med de vanliga beloppen utan endast i form av ett visst garantibelopp.

6.4 Statistik

Skador ådragna under anstaltsvistelse

År	Antal anmälningar
1972	126
1973	132
1974	103
1975	79

I november 1975 löpte 102 egenlivräntor och 4 efterlevandelivräntor beviljade enligt 1938 och 1954 års författningar.

6.5 Överväganden

6.5.1 *Behovet av särskilt skydd för anstaltsintagna*

Det har sedan 1938 funnits ett särskilt skydd utöver samhällets allmänna ersättningsanordningar för intagna på olika anstalter. I samband med yrkesskadeutredningens förslag år 1966 till reformerad yrkesskadelagstiftning ifrågasatte flera remissinstanser om det var motiverat att behålla en särskild reglering för dessa kategorier. Det skäl som framför allt åberopades mot en särskild reglering var att den allmänna socialförsäkringen i tillräcklig grad gav förmåner till den som skadat sig under vistelse på anstalt. Yrkesskade försäkringskommittén kan för sin del inte ansluta sig till denna uppfattning. De anstaltsintagna torde tvärtom utgöra en sådan grupp som ofta har bristfälligt skydd i den allmänna försäkringen vid skada och sjukdom. Genom vistelsen på anstalt går de nämligen miste om möjligheten att bygga upp sitt sjukpenningskydd och sin pensionsgrundande inkomst. Det är redan på grund härav rimligt att de tillförsäkras ett extra skydd för skador som drabba dem medan de är intagna på anstalten.

Den omständigheten att det råder arbetsplikt på vissa anstalter (kriminalvårdsanstalter och allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare) och att intagna på alla anstalter varom nu är i fråga av olika skäl uppmuntras att arbeta förstärker angelägenheten av ett särskilt skydd. Som framhölls redan i förarbetena till 1938 års författningar i detta ämne ter det sig stötande att den som arbetar av tvång inte har det skydd som alla andra förvärvsarbetsande har genom arbetsskade försäkringen. Att de som är intagna på anstalt är utsatta för särskilda olycksrisker, bl. a. genom att de ofta utför ovana arbetsuppgifter och saknar klar motivation för arbetet, torde vara ostridigt. Av kriminalvårdsstyrelsen redovisad statistik framgår att den intagne råkar ut för fler olycksfall i arbetet än normalarbetaren.

En inte oväsentlig funktion har den nuvarande förordningen genom att tjäna som gruppolycksfallsskydd för de intagna när de inte befinner sig i arbete. Det har sedan länge ansetts vara riktigt att staten svarar för de skador som någon ådrar sig även utom arbetet när han berövats friheten. Enligt kommitténs mening är detta fortfarande en riktig princip.

Kommittén anser mot bakgrund av det anförda att det alltså bör finnas

en ersättningsanordning som ger en intagen på anstalt skydd för ekonomisk skada till följd av olycksfall eller sjukdom som ådragits under intagnings-tiden.

6.5.2 Den skyddade personkretsen

Enligt förordningen (1954:250) om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under vistelse i anstalt m. m. (AEF) omfattas följande personer av skyddet:

1. den som är intagen på fångvårdsanstalt,
2. den som är intagen på tvångsarbetsanstalt,
3. den som vårdas på allmän eller statsunderstödd enskild vårdanstalt för alkoholmissbrukare,
4. den som är häktad,
5. den som på arbetshem fullgör arbete som jämlikt 41 § lagen om socialhjälp och 72 § barnavårdslagen förelagts honom.

Häktade och intagna på kriminalvårdsanstalt omfattas av skyddet i dag. Kommittén föreslår ingen ändring härvidlag.

Lagen (1885:27) angående lösdriwares behandling, enligt vilken intagning i tvångsarbetsanstalt kunde ske, har upphört att gälla den 1 januari 1965 och ersatts av lagen (1964:450) om samhällsfarlig asocialitet. Med stöd av denna lag kan domstol i vissa fall förordna om intagning på arbetsanstalt. Enligt vad som upplysts från socialutredningen, som överväger lagens fortsatta existens, tillämpas lagen inte längre. Socialutredningen kommer förmodligen att föreslå att lagen skall upphöra att gälla. Så länge lagen gäller bör emellertid intagen på arbetsanstalt omfattas av ersättningsskyddet.

Med allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare menas enligt lagen (1954:579) om nykterhetsvård,

1. anstalt eller avdelning därav som av staten inrättats för sådant ändamål,
2. av landsting, kommun, förening, stiftelse eller annan anordnad anstalt eller avdelning därav, vilken av regeringen erkänts såsom allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare.

Den som vistas på allmän vårdanstalt kan vara tvångsintagen eller ha frivilligt gått in på anstalten. Den som tas in efter frivillig ansökan måste förbinda sig att stanna kvar under viss tid, dock högst 6 månader. Vårdtiden för den som tvångsintagits är 1 år eller om han förut varit intagen, 2 år. Både för tvångsintagen och frivilligt intagen gäller arbetsplikt.

Nykterhetsvårdslagen gäller inte i fråga om den som intagits på enskild statsunderstödd vårdanstalt. De som är intagna på sådan anstalt omfattas emellertid också av AEF:s skydd. Anledningen härtill är att kostnaderna för de enskilda anstalternas anordnande och drift bestrids av statsmedel. En kontroll ligger i att understöd endast ges till anstalt där vård bedrivs på ett ändamålsenligt sätt. Samtliga vårdanstalter – statligt anordnade, erkända och statsunderstödda enskilda – står vidare under samma tillsynsmyndighet, nämligen socialstyrelsen.

Socialutredningen kommer i sitt betänkande att föreslå en reformerad nykterhetsvård. Oberoende härav utgår kommittén ifrån att någon form

av vårdanstalter för alkoholmissbrukare kommer att finnas även i framtiden. Med hänsyn härtill har kommittén i avvaktan på socialutredningens förslag utformat sitt förslag med utgångspunkt i den nuvarande nykterhetsvården och överfört gällande bestämmelser såvitt avser den skyddade personkretsen oförändrade.

Vad till sist gäller dem som nämns i 5 ovan har bestämmelserna i 41 § socialhjälpslagen och 72 § barnavårdslagen om arbete i arbetshem upphävts år 1964 (SFS 1964:66–67). Efter den 1 juli 1964 får ingen kvarhållas i arbetshem eller hållas till tvångsarbete enligt socialhjälp- eller barnavårdslagen. I den nya lagen bör därför denna personkrets mönstras ut.

Kommittén har övervägt frågan om det finns skäl att utvidga ersättningskyddet till ytterligare kategorier som av olika anledningar berövats friheten. De grupper kommittén därvid tänker på är bl. a. ungdomsvårdsskoleelever, intagna på sjukhus för sluten psykiatrisk vård, anhållna, gripna och andra som tillfälligt omhändertagits av polisen eller kriminalvården.

Ungdomsvårdsskolor inrättas och drivs av staten. Ändamålet med sådana skolor är att bereda vård, fostran och utbildning åt dem som omhändertagits för samhällsvård och skrivits in som elever vid skolorna. Vården av eleverna äger rum inom eller utom skolan. Vården inom skolan skall vara så anordnad att den skapar förutsättningar att överföra eleven till friare vård. Om det anses lämpligt får elev beredas arbete eller utbildning annorstädes än i skolan. Vård utom skolan skall anlitas så snart det kan ske. För sådan vård kan eleven överlämnas till enskilt hem eller placeras i lämplig anstalt. Den som är inskriven i ungdomsvårdsskola räknas – vare sig han vårdas inom eller utom skolan – som intagen i skolan. Ungdomsvårdsskoleeleverna jämföras enligt kungörelsen (1954:715) angående tillämpningen av lagen om yrkesskadeförsäkring å vissa elever m. fl. med arbetstagare och omfattas således av yrkesskadeförsäkringen. Elever på ungdomsvårdsskolor omfattas inte av lagen om arbetsskadeförsäkring men torde utgöra sådana studerande som regeringen får föreskriva skall jämföras med arbetstagare. Arbetsskadeförsäkringen gäller emellertid i sådant fall endast under utbildningsmoment då särskild risk för arbetsskada föreligger. Enligt kommitténs mening bör ungdomsvårdsskoleeleverna åtnjuta skydd under hela den tid de vistas på skolan och även under viss tid av vården utom skola. Då bl. a. sjukförsäkringslagstiftningen beträffande ungdomsvårdsskoleeleverna bygger på att dessa är jämförda med dem som är intagna på kriminalvårds- eller arbetsanstalt bör denna kategori även åtnjuta det skydd som övriga intagna har. Kommittén föreslår därför att ungdomsvårdsskoleeleverna skall omfattas av personskadeskyddet.

De som dömts till sluten psykiatrisk vård eller eljest tvångsintagits för sådan vård saknar skydd enligt AEF. Att psykiatriska vårdfall inte omfattas motiverades vid förordningens tillkomst (prop. 1938:18) med att "otillräckliga" personer inte bör få fördelar som andra som vårdas på sjukvårdsanstalter inte har bara för att de begått en straffbelagd handling.

De personer som är intagna på sjukhus omfattas i dag av de landstingskommunala patientförsäkringarna, vilka är uppbyggda i huvudsak som trygghetsförsäkringen. Även patienter som bereds sluten psykiatrisk vård har detta skydd. Kommittén ser inte någon anledning varför man skall för den sistnämnda patientgruppen införa ett kompletterande skydd lagstiftnings-

vägen. Liksom hittills ser kommittén det som väsentligt att samtliga patientgrupper behandlas lika ur ersättningssynpunkt.

Häktade har i dag skydd enligt AEF under vistelsen på häktet och vid färd till och från häktet. De häktade utgör emellertid bara en del av dem som av tvång vistas på de allmänna häktena eller vid kriminalvårdsanstalternas häktesavdelningar. Den blandning av olika kategorier omhändertagna som förekommer på häkten, belyses av följande sammanställning (hämtad från Ds Ju 1975:8) avseende allmänna häktet i Göteborg.

Sammanställning över olika kategorier intagna i allmänna häktet i Göteborg. Manliga och kvinnliga avdelningar juli-december 1973.

	Antal	
	Män	Kvinnor
För brott gripna eller anhållna	1 478	126
Omhändertagna enl.		
Utlänningslagen	181	22
Barnvårdslagen	153	16
Nykerhetsvårdslagen	116	1
Omhändertagna för		
straffverkställighet	2	0
fylleri (endast kvinnliga avd.)	0	367
övervakningsnämnder	32	0
identitetskontroll	2	1
mentalsjuka	40	4
barn	1	0
Övriga	33	65
<i>Transporter:</i>		
Till läkare, sjukhus eller polikliniker	51	32
Till häkningsdomstol	500	27
Till länsstyrelse	2	0
Till övervakningsnämnd	12	0
Förpassning till annan ort	959	97
Rättegångar	528	32

De fall som i huvudsak kan förekomma när någon är berövad friheten och vistas på anstalt, häkte eller i polisarrest utan att åtnjuta AEF:s skydd är följande:

1. Anhållen såsom misstänkt för brott (24 kap. 5 § RB). I normalfallet högst 9 dagar.
2. Gripen såsom misstänkt för brott (23 kap. 9 § RB). Högst 12 timmar.
3. Omhändertagen enligt lagen (1973:558) om tillfälligt omhändertagande. Högst 6 timmar.
4. Uppkommer fråga om avvisning, förpassning, utvisning eller förvisning enligt utlänningslagen får i vissa fall förordnas att utlänning skall tas i förvar. Förvaringstiden är högst 14 dagar men kan i vissa fall vara upp till 2 månader. För längre tids förvaring än 2 månader krävs synnerliga skäl. Utlänning som tagits i förvar intas i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.
5. Uppkommer fråga att förklara villkorligt medgiven frihet från verkställighet av fängelse förverkad kan övervakningsnämnd enligt 26 kap. 22 § BrB förordna att den frigivne skall omhändertas på lämpligt sätt i avbidan på vidare förordnande. Motsvarande bestämmelser finns be-

träffande den som undergår skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller in-
tärning i 28 kap. 11 §, 29 kap. 11 § resp. 30 kap. 14 § BrB. I 38 kap.
12 § samma balk föreskrivs skyldighet för polismyndighet att lämna
handräckning för omhändertagande enligt dessa bestämmelser eller för
den dömdes inställande i mål eller ärende enligt balken.

Några bestämmelser om sättet för omhändertagande enligt förord-
nande av övervakningsnämnd finns inte. Övervakningsnämnden får
bestämma såsom den finner lämpligt. Det vanliga torde emellertid vara,
att nämnden låter placera den omhändertagne i fristående arrest eller
i arrest som är ansluten till allmänt häkte.

6. Enligt 33 § barnavårdslagen (1960:97), 21 § nykterhetsvårdslagen
(1954:579) och 7 § lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk
vård i vissa fall kan polismyndighet i avvaktan på annan myndighets
beslut omhänderta någon för att underlätta att lämplig vård sätts in
eller annan åtgärd kan vidtas.
7. I en rad författningar finns bestämmelser som ger möjlighet att hos
polismyndighet påkalla handräckning för omhändertagande eller in-
ställelse hos viss myndighet. Som exempel på sådana bestämmelser
kan nämnas 94 § barnavårdslagen (1960:97), 56 § nykterhetsvårdslagen
(1954:579) och 35 § lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk
vård i vissa fall. Den som omhändertagits enligt något av dessa lagrum
– i avbidan på transport eller beslut om placering på viss inrättning
– kan för kortare eller längre tid vara omhändertagen i arrest som är
fristående eller ansluten till allmänt häkte. I allmänhet sträcker sig
förvaringstiden bara över några timmar eller en natt. I undantagsfall
kan den bli ett par veckor.
8. Berusade personer som anträffas på allmän plats får omhändertas av
polisen. Förvaringen äger rum i polisarrest. Den normala förvarings-
tiden är fem–sex timmar. Enligt riksdagens beslut i anledning av re-
geringens proposition 1975/76:113 med förslag till ny lag om omhän-
dertagande av berusade personer skall berusade även i fortsättningen
i normalfallet förvaras i arrestlokaler. Längsta tid för omhändertagande
skall enligt huvudregeln vara åtta timmar.

Omkring 25 000 personer anhålls årligen. Maximitiden är i sådant
fall normalt 9 dagar, men det stora flertalet anhållanden är betydligt
kortvarigare. Av en undersökning av riksåklagaren framgår bl. a. att
59 % av alla anhållna under år 1970 frigavs senast dagen efter an-
hållandet.

Av kriminalvårdsstyrelsens statistik framgår att nära 29 000 personer
togs in i de allmänna häktena år 1973. I genomsnitt var 114 personer
intagna där per dag. På fängvårdsanstalterna intogs år 1972 sammanlagt
2 381 häktade, gripna eller anhållna och i genomsnitt fanns där 336
personer av denna kategori per dag.

Tiden för omhändertagandet skiftar starkt mellan olika kategorier
av dem som omhändertas på de allmänna häktena och vid kriminal-
vårdsanstalternas häktesavdelningar. I många fall varar omhänderta-
gandet bara några timmar, t. ex. när en person omhändertas enligt de
sociala vårdlagarna för att inställas på sjukhus, anstalt e. d. Andra gånger
kan häktningstiden – t. ex. i samband med rättspsykiatriska under-

sökningar – sträcka sig över flera månader.

Av de olika kategorier som mera kortvarigt vistas på anstalter, häkten och i polisarrester har endast häktade skydd enligt AEF. Övriga har endast den allmänna försäkringens skydd. Härav följer att en och samma person under sin vistelse i häktet har olika skydd när han först är gripen och anhållen och när han sedan blir häktad. Enligt kommitténs mening är denna ordning otillfredsställande. I princip bör envar som genom myndighets beslut berövas friheten ha ekonomiskt skydd för personskada som drabbar honom under vistelsen i häkte eller liknande. Än mer påkallat synes det vara med sådant skydd under frihetsberövanden som inte beslutats av domstol. Det ter sig stötande att t. ex. den som kanske av misstag anhållits för en gärning från vilken han sedan blir friad av domstol inte annat än genom skadeståndskrav får ersättning för skada som till följd av olyckshändelse drabbat honom medan han var anhållen.

Om man låter ersättningsskyddet omfatta även anhållna och sådana som eljest för annat ändamål än verkställighet av påföljd är intagna på kriminalvårdsanstalt, häkte eller i polisarrest får skyddet en viktig funktion som gruppolycksfallsskydd. Kriminalvården har i den mån polisen inte utför transporter hand om så gott som alla transporter av häktade, interner, anhållna, ungdomsvårdsskoleelever, alkoholmissbrukare och personer som skall utvisas eller är föremål för annan liknande åtgärd enligt utlänningslagen. Kriminalvårdens häkten och anstalter används därvid medan man väntar på och samordnar transporter. Det är enligt kommitténs mening angeläget att enhetliga ersättningsregler gäller vid de skador som kan uppkomma i samband med denna transportverksamhet.

Kommittén föreslår därför att ersättningsskyddet skall gälla följande personkrets såvitt nu är fråga nämligen den som är

- a) intagen i kriminalvårdsanstalt
- b) intagen i arbetsanstalt eller ungdomsvårdsskola
- c) intagen i allmän eller statsunderstödd enskild vårdanstalt för alkoholmissbrukare,
- d) anhållen, häktad eller den som i annat fall är intagen i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest utan att påföljd verkställs.

6.5.3 Ersättningsanordningens materiella innehåll

I dag innebär bestämmelserna i AEF att yrkesskadeförsäkringens regler om ersättning i stort sett skall gälla. För kommittén framstår det som naturligt att denna princip alltså skall gälla. Vidare finner kommittén det motiverat att de anstaltsintagna får i övrigt samma skydd som övriga som fått sin rörelsefrihet inskränkt. Det innebär att vad kommittén i det föregående har föreslagit om personskadeskydd för värnpliktiga m. fl. även skall gälla för de anstaltsintagna.

En anknytning till personskadeskyddet innebär bl. a. att de anstaltsintagna – till skillnad från vad som nu gäller – får skydd även vid andra sjukdomar än yrkessjukdomar. Detta framstår för kommittén som lika motiverat vid vistelse på anstalt som vid annan tvångsmässig verksamhet. Anknytningen innebär vidare att skyddets omfattning i tiden utvidgas. Enligt gällande

regler har de anstaltsintagna skydd under vistelsen på anstalten för såväl skador i arbetet som skador utom arbetet. I kommitténs förslag utsträcks skyddet till att gälla även viss del av den tid som den intagne vistas utom anstalt på permission eller för rehabilitering. Enligt kommitténs mening är det angeläget att de intagna har skydd även när de under viss del av verkställighetstiden eller vårdtiden vistas utom anstalt. De saknar oftast möjlighet att skaffa sig eget försäkringsskydd på den privata försäkringsmarknaden under denna begränsade tid medan de fortfarande är att anse som intagna på anstalt. Det kan här erinras om att verksamheten på såväl kriminalvårdsanstalter och ungdomsvårdsskolor som vårdanstalter för alkoholmissbrukare redan från början i princip inriktas på åtgärder som förbereder den intagne för tillvaron utanför anstalten. Anpassningen i samhället söker man såvitt avser kriminalvårdens klientel tillgodose bl. a. genom att ge intagen i lokalanstalt möjlighet att under arbetstid utföra arbete eller delta i undervisning, utbildning eller annan verksamhet utom anstalten. Kommittén anser att en skada som drabbar en anstaltsintagen under sådan tid bör omfattas av ersättningsskyddet i den mån arbetsskadeförsäkringens bestämmelser inte gäller. Att ersättningen i vissa fall när den intagne t. ex. missbrukat friheten till att begå brottslig gärning eller liknande får sättas ned eller dras in kommenteras i specialmotiveringen.

I 4 § AEF finns en hjälpregel för att beräkna den årliga arbetsförtjänsten. Hjälpregeln gäller vid sidan av de regler som finns i 9 § YFL. Enligt hjälpregeln skall man vid beräkning av en intagens årliga arbetsförtjänst ta skäligen hänsyn till årsinkomsten för en arbetstagare med samma arbetsförmåga och samma yrke som den skadade hade när han togs in på anstalten eller om han då inte hade något yrke till motsvarande inkomst för en med honom jämförbar arbetstagare på den ort där han senast arbetat eller vistats.

Bestämmelsen i 4 § tillkom ursprungligen genom beslut av 1942 års riksdag (prop. 1942:295, 2LU nr 51 och rskr nr 486). Grunden för regeln var att man funnit det svårt att finna tillfredsställande underlag för beräkningen av den årliga arbetsförtjänsten för anstaltsklientelet. Sociala skäl ansågs tala för att viss årlig arbetsförtjänst beräknades även för den fullt arbetsföra person som inte tidigare helt utnyttjat sin arbetsförmåga. Vid tillämpningen av bestämmelsen skulle enligt riksdagens uppfattning dock skäligen hänsyn tas inte bara till den skadades fysiska förutsättningar för arbete utan även till hans arbetsvillighet och egenskaper i övrigt.

Enligt kommitténs mening bör bestämmelserna i lagen om arbetsskadeförsäkring om sjukpenningunderlag och livränteunderlag gälla även för de anstaltsintagna. Det stora flertalet av dessa är intagna endast för kortare tid och har kvar den sjukpenningplacering de hade vid intagningen. Den sjukpenninggrundande inkomsten kan i sådant fall läggas till grund för sjukpenning och livränta. För den vars vistelse på anstalt varat så länge att han uteslutits ur sjukpenningsförsäkringen måste emellertid särskilda bestämmelser tillskapas. Sådana kan också vara motiverade i de fall där den intagne genom en längre tids intagning fått försämrade möjligheter att bygga upp sin sjukpenninggrundande inkomst. Bestämmelserna bör i materiellt hänseende utformas i överensstämmelse med vad kommittén tidigare föreslagit för värnpliktiga m. fl. Sammanfattningsvis föreslår därför kommittén att ersättningsunderlaget för en intagen, som vid skadans inträffande hade

varit intagen längre tid än sex månader, inte skall få bestämmas till lägre belopp än vad som motsvarar två gånger basbeloppet för tid före 21 års ålder, två och en halv gånger basbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och tre gånger basbeloppet för tid fr. o. m. 25 års ålder.

Någon annan motsvarighet till nuvarande hjälpregel i 4 § AEF föreslås inte. För den anstaltsintagne som före intagningen avhållit sig från förvärsarbete utgörs ersättningsunderlaget av minimibeloppet 4 500 kr, om inte vistelsen på anstalt varat längre tid än sex månader när skadan inträffade. Genom bl. a. övergången till ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp och införandet av en 100-procentig kompensationsnivå finns inte längre skäl för nuvarande särbestämmelse i 4 § AEF.

7 Ersättnings administration

7.1 Gällande rätt

Ersättningen enligt MEL, CEF och anslutande författningar samt AEF administreras av riks försäkringsverket (RFV) och handläggs på verkets yrkesskadeavdelning. Tillsyns- och besvärsmyndighet är försäkringsrådet, som även har att i första instans handlägga frågor om utbyte av livränta mot engångsbelopp. Högsta besvärinstans är försäkringsdomstolen.

Enligt en av 1973 års riksdag antagen lag (1973:60), som trätt i kraft den 1 juli 1973, får regeringen förordna att allmän försäkringskassa i RFV:s ställe skall handlägga ärenden angående sjukpenning och sjukvårdsersättning enligt YFL och krigsförsäkringslagen samt enligt MEL, CEF, AEF och övriga författningar om ersättning av statsmedel. Sådant förordnande har i särskild kungörelse (1973:185) meddelats i fråga om sjukvårdsersättning och sjukpenning enligt YFL. Undantag gäller dock för vissa skador. Någon decentralisering av administrationen av militärskador och liknande skador har inte skett.

Enligt den nya lagen om arbetsskadeförsäkring skall handläggningen av skadeärenden decentraliseras från RFV:s yrkesskadeavdelning till de allmänna försäkringskassorna. Ärenden angående egenlivränta och ärenden där prövning skall ske om yrkessjukdom föreligger skall avgöras av försäkringskassornas pensionsdelegation.

7.2 Uttalanden i förarbetena till 1973 års partiella decentralisering av vissa yrkesskadeärenden

1973 års beslut grundade sig på ett förslag som kommittén lagt fram i ett delbetänkande 1972 (Ds S 1972:3). I detta anförde kommittén att skador som någon ådragit sig under tjänstgöring i civilförsvaret, under brandsläckning, under skyddsarbete vid olyckor i atomanläggning samt under vistelse på anstalt m. m. borde undantas från decentralisering. Det rörde sig här enligt kommittén om ett obetydligt antal skadefall, sammanlagt 100–200 per år. Övervägande praktiska skäl ansågs tala mot en överflyttning.

Vad angår militärersättningsärenden konstaterade kommittén att ersätt-

ning utgår i stort sett enligt samma regler som finns i YFL. De skäl som talade för en överflyttning av sjukersättningsärenden enligt YFL gällde enligt kommittén också beträffande sjukersättningsärenden enligt MEL. Kommittén menade dock att det var lämpligt att dröja något med ett decentraliseringsbeslut i denna del med hänsyn till att försäkringskassorna tidigare inte haft någon kontakt med MEL:s bestämmelser.

I fråga om militärsättningsärendena avstyrkte riksförsäkringsverket i sitt yttrande över kommitténs förslag en omedelbar decentralisering. Verket hänvisade till att dessa ärenden ofta gav anledning till samarbete mellan verket och försvarets civilförvaltning redan innan av skadorna föranledda sjukdomstillstånd upphört. Försvarets civilförvaltning och utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl. ifrågasatte om inte ärendena enligt MEL t. v. borde undantas från decentralisering i avvaktan på en översyn av bestämmelserna i lagen. Utredningen framhöll därvid att utvecklingen inom försvaret med ökad fritid och vidgade resemöjligheter för de värnpliktiga medfört ett ökat antal svårbedömda gränsfall vid tillämpning av förordningens bestämmelser om skyddets giltighetsområde. Med nuvarande regler kunde en decentralisering väntas medföra risk för oenhetlig rättstillämpning utan att några direkta rationaliseringsvinster uppnåddes. För de militära myndigheterna torde enligt utredningen en samtidig decentralisering av sjukersättnings- och livränteärendena vara att föredra. LO och Försäkringskassaförbundet ansåg att överförandet av ärenden enligt MEL inte borde uppskjutas. LO menade därvid att sambandsfrågorna då det gäller militärskador är betydligt enklare än enligt YFL samt påpekade att antalet militärskadeärenden endast uppgår till 3 000–4 000 per år.

Departementschefen (prop. 1973:4) delade kommitténs uppfattning att ärenden enligt MEL, CEF, AEF och liknande författningar inte borde föras över till försäkringskassorna redan den 1 juli 1973 men ansåg att lagen borde ge regeringen möjlighet att senare förordna om decentralisering om det befanns lämpligt. Den så utformade lagen antogs av riksdagen. Denna möjlighet för regeringen har inte utnyttjats.

7.3 Kommitténs motiv för decentralisering av yrkesskadeärenden

I 1972 års betänkande (Ds S 1972:3) framfördes olika skäl för och emot överflyttning av vissa ärenden enligt YFL till försäkringskassorna. Kommittén framhöll därvid att dessa skäl ägde giltighet även i fråga om en generell decentralisering samt att kommittén utgick från att en sådan skulle komma till stånd. Vid sina överväganden tog kommittén i första hand hänsyn till den försäkrades intressen och betonade de fördelar i fråga om säkerhet i bedömningen och snabbhet i handläggningen som en personlig kontakt mellan den försäkrade och försäkringskassan innebär. Vidare framhölls att en handläggning på det lokala planet skulle göra det lättare att besluta om adekvat vård och andra rehabiliteringsåtgärder. En decentralisering skulle också medföra administrativa förenklingar genom att vissa arbetsrutiner kunde slopas. Å andra sidan anförde kommittén att en decentralisering kunde medföra risk för oenhetlighet i rättstillämpningen men att risken

inte borde överdrivas, åtminstone inte beträffande den typ av ärenden det då var fråga om.

I sitt slutbetänkande (SOU 1975:84) föreslog kommittén att skaderegleringen inom den nya arbetsskadeförsäkringen i sin helhet skulle överföras till försäkringskassorna. Kommittén anförde i anslutning härtil:

Eftersom den partiella decentraliseringen omfattar endast vissa sjukersättningsärenden hänför sig erfarenheterna därav till ett relativt begränsat fält. Enligt vad som inhämtats från RFV:s tillsynsavdelning och flera försäkringskassor har emellertid de erfarenheter som föreligger från de drygt två år som förflutit sedan reformen genomfördes varit goda. De skäl som kommittén tidigare har anfört till stöd för en decentralisering har alltså bärkraft. Övergången till ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp inom yrkesskadeförsäkringen gör det nu möjligt att ta steget fullt ut till en total decentralisering. Även frånvaron av menersättning underlättar en sådan åtgärd.

Förslaget har godtagits av statsmakterna. Ärenden som skall avgöras enligt YFL eller äldre lagstiftning skall dock tills vidare ligga kvar hos RFV.

7.4 Överväganden

De skäl för en decentralisering av yrkesskadeärenden som kommittén anför i 1972 och 1975 års betänkanden synes bärande även för militärsättningsärenden och liknande ärenden. Ersättningsbestämmelserna föreslås nu bli i stort sett gemensamma för samtliga dessa ärenden och handläggande myndighet får endast en lag, lagen om statligt personskadeskydd, att tillämpa mot tidigare sex författningar. Antalet ärenden torde komma att uppgå till ca 3 000 per år.

De materiella reglerna kommer till stor del att överensstämma med LAF:s regler. I de avseenden lagen om statligt personskadeskydd avviker från LAF torde personskadeskyddets regler vara mer lättillämpade. Så saknas t. ex. yrkessjukdomsbegreppet. Kommitténs förslag att utvidga skyddets giltighetsområde innebär vidare att tidigare gränsdragningssvårigheter försvinner. Dessa omständigheter innebär att det för försäkringskassornas personal inte blir mer komplicerat att handlägga ärenden enligt lagen om statligt personskadeskydd än ärenden enligt LAF. De materiella reglernas likhet i de båda författningarna gör att man kan bortse från att antalet ärenden blir litet vid varje enskild försäkringskassa.

Kommittén föreslår därför att skaderegleringen inom den nya lagen förläggas till försäkringskassorna.

När det gäller ärenden enligt nu gällande eller äldre lagstiftning föreslås i likhet med vad som gäller för yrkesskadeärenden att dessa alltså skall administreras av RFV.

Handläggningen av ärenden enligt den nya lagstiftningen hos försäkringskassorna bör följa samma ordning som gäller för arbetsskadeärenden. Det innebär att frågor om rätt till egenlivränta skall avgöras av kassans pensionsdelegation liksom frågan om sjukdom ådragits under skyddstiden.

Kommittén återkommer till vissa administrativa specialfrågor i samband med övervägandena rörande ersättning för ideell skada och krigsförsäkringen för sjömän.

7.5 Administrationen av arbetsskaderegleringen för statsanställda

Kommittén har i sitt huvudbetänkande inte föreslagit några särskilda regler om arbetsskadeförsäkring för statsanställda. Arbetstagare hos staten omfattas av YFL på samma sätt som andra arbetstagare och kommer också att tillhöra arbetsskadeförsäkringen. De statsanställdas YFL-förmåner bestäms normalt av riks försäkringsverket i första instans. Ärendena handläggs där inom en särskild sektion på andra skaderegleringsbyrån. Antalet skadeanmälningar uppgår f. n. till ca 1 300 om året. Varje år tillkommer ca 200 nya livräntor. Däri ingår livräntor vid omkring 35 dödsfall. YFL-ersättningen utgår för de statsanställdas del av statsmedel och staten betalar därför ingen arbetsgivaravgift till försäkringen (s. k. självrisk). Staten svarar dock för försäkringsrådets och riks försäkringsverkets förvaltningskostnader beträffande statens arbetstagare. Vissa myndigheter betalar själva ut YFL-ersättningen men vanligtvis görs utbetalningen av riks försäkringsverket. Statens särställning inom yrkesskadeförsäkringen regleras genom en särskild kungörelse (1954:670). Det finns vidare två kungörelser (1954:716 och 1959:4) med undantagande resp. särskilda regler för vissa arbetstagare. Dessa båda kungörelser saknar numera praktisk betydelse (huvudbetänkandet s. 170 och 171).

Statens arbetstagare har alltså rätt till samma förmåner från YFL som andra arbetstagare. Även AFL gäller utan inskränkning för statsanställda. I fråga om sjukvårdsersättning och pension enligt AFL finns inte några särregler. Sjukpenning betalas däremot i allmänhet ut som lön, varvid gäller s. k. arbetsgivarinträde. De statsanställda har försäkringsskydd även genom avtal (AST m. fl.). Detta skydd är förmånligare än det allmänna socialförsäkringsskyddet. Samordningen mellan förmånerna görs på lönesidan. Lönefrågorna kan ibland vara ganska besvärliga, och riks försäkringsverket har efter hand både fått olika uppgifter i detta och andra hithörande sammanhang och blivit ett rådgivande organ i fråga om statsanställdas förmåner vid yrkesskada.

Enligt LAF skall staten fortfarande stå självrisk beträffande sina arbetstagare (7 kap. 1 § och prop. s. 89 och 108). Kommittén föreslår nu att skadeärendena decentraliseras och handläggs på samma sätt som andra arbetsskadeärenden. Den omständigheten att ersättningen skall utgå av statsmedel eller att riks försäkringsverket f. n. även har andra uppgifter i detta sammanhang utgör enligt kommitténs mening inte tillräckliga skäl att ha någon särskild handläggningsanordning för dessa skadeärenden. Riks försäkringsverkets andra hithörande uppgifter synes i princip kunna ligga kvar hos verket men denna fråga bör övervägas i annat sammanhang.

Det ankommer på regeringen att meddela närmare bestämmelser om utbetalning av ersättning och finansiering i fråga om statsanställdas arbetsskadeförmåner. Kommittén vill slutligen erinra om att den nya försäkringen gör det nödvändigt att se över bestämmelserna om statsanställdas löne- och pensionsförmåner vid arbetsskada.

7.6 Kostnader

Vid de beräkningar som kommittén har låtit göra har framkommit att kommitténs förslag till lag om statligt personskadeskydd föranleder kostnadsökning i förhållande till nuvarande ordning under de första åren. Kostnadsökningen torde understiga en milj. kr årligen. Efter någon tid torde kostnaderna sjunka. Kostnadsminskningen kan inte beräknas närmare men årskostnaden för personskadeskyddet torde på sikt komma att motsvara nuvarande kostnad för ersättningar till den personkrets som i dag omfattas av MEL, CEF och AEF.

8 Ersättning för ideell skada

8.1 Gällande ordning inom YFL, MEL, CEF och AEF

Vid invaliditet utgår enligt YFL och närliggande författningar i princip endast ersättning för inkomstbortfallet. Inom yrkesskadeförsäkringen liksom inom de ersättningsanordningar som gäller vid militär- och civilförsvartjänstgöring och anstaltsvistelse m. m. används emellertid det medicinska invaliditetsbegreppet som utgångspunkt för invaliditetsbedömningen. Detta förhållande har – som utvecklas närmare i huvudbetänkandet s. 118 ff – medfört att livräntorna för den övervägande delen skadade, nämligen de med lindrigare skador, faktiskt kommit att bli något annat än kompensation för inkomstförlust. De framstår därför närmast som ersättning för lyte eller stadigvarande men av annat slag. Härigenom har de ersättningsanordningar varom nu är i fråga kommit att fjärma sig från de motiv som en gång lades till grund för dem. Den breddning i ersättningsrätten som tillämpningen av den medicinska invaliditetsbedömningen medfört i praxis har ursprungligen inte varit avsedd. Ersättning för ideell skada ingår formellt sett inte i YFL, MEL, CEF och AEF.

8.2 Särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl.

Värnpliktiga, vapenfria tjänstepliktiga och civilförsvarspliktiga har, utöver grundskyddet i MEL och CEF, ett särskilt skydd som vid vissa olycksfall ger ersättning för ideell skada. Bestämmelser härom finns i kungörelsen (1969:761) om särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl. och innebär följande. Skyddet omfattar skador som inträffar under tjänstgöringen samt under inryknings- och utryckningsresor. Skador som inträffar utanför förläggningen under ledighet och fritid undantas dock från kungörelsens tillämpningsområde. Ersättning utgår vid förlust eller bestående nedsättning av arbetsförmågan på grund av skadan. Vid fullständig invaliditet utgår ersättning med 150 000 kr och vid partiell invaliditet utgår ett i motsvarande mån lägre belopp. Vid invaliditetsbedömningen skall skälig hänsyn tas till olägenheter av olika slag som skadan medfört för den skadade liksom till graden av lyte och annat stadigvarande men. Ersättningen samordnas

inte med andra ersättningsförmåner i vidare mån än att ersättning enligt trafikskadelagen (1975:1410) avräknas. Staten får avräkna ersättningen från skadestånd som staten kan förpliktas utge. Det särskilda olycksfallsskyddet omfattar skador som har inträffat år 1969 och senare.

Det särskilda olycksfallsskyddet omfattar inte frivilliga. För dem har skydd, som motsvarar det särskilda olycksfallsskyddet, anordnats genom kollektiva olycksfallsförsäkringar. Dessa tecknas av de frivilliga försvarsorganisationerna, som erhåller statsbidrag till premierna.

8.2.1 Statistik över tillämpningen av det särskilda olycksfallsskyddet

Antal utbetalade ersättningar 1969–första halvåret 1976

År	Invaliditet i procent						Summa
	<10	10–14	15–19	20–24	25–29	> 30	
1969	–	–	–	–	–	2	2
1970	9	4	1	1	–	2	17
1971	30	8	1	5	1	–	45
1972	38	7	4	1	1	–	51
1973	21	4	–	1	–	1	27
1974	31	3	4	–	–	4	42
1975	33	4	4	2	–	–	43
första halvåret 1976	5	–	1	–	–	–	6
Summa	167	30	15	10	2	9	233

8.3 Särskild ersättning till skadade värnpliktiga m. fl.

I regeringens proposition 1975/76:139 föreslogs särskild ersättning åt värnpliktiga, vapenfria tjänstepliktiga, civilförsvarspliktiga och vissa frivilliga som har skadats svårt vid olycksfall under tjänstgöring inom försvaret före den 1 januari 1969.

Enligt förslaget skulle den särskilda ersättningen utgå till personer som är födda år 1908 eller senare om skadan har medfört rätt till livränta av statliga medel och orsakat en bestående nedsättning av arbetsförmågan med minst en fjärdedel. Vid fullständig invaliditet föreslogs en engångsersättning om 50 000 kr och vid partiell invaliditet ett lägre belopp som beräknas efter invaliditetsgraden. Den särskilda ersättningen skall utgöra ersättning för sveda och värk samt lyte och annat stadigvarande men. Riksdagen (FöU 31, rskr 280) har den 5 maj 1976 antagit propositionen.

8.4 Arbetsskadeförsäkringen

I lagen om arbetsskadeförsäkring renodlas livräntans centrala funktion att kompensera för inkomstbortfall genom anknytning till de principer som

gäller för invaliditetsbedömningen inom den allmänna försäkringen. Det blir i fortsättningen den reella nedsättningen i den skadades förmåga att skaffa sig inkomst genom förvärvsarbete och inte den medicinska defekten som sådan som skall grunda rätt till livränta.

Man har inte funnit anledning att i den nya lagen om arbetsskadeförsäkring föra in någon särskild rätt till ersättning för lyte och men. Departementschefen framhöll i prop. 1975/76:197 med förslag till lag om arbetsskadeförsäkring att arbetsgivarna genom avtal om trygghetsförsäkring har tagit på sig ett skadeståndsrättsligt ansvar för personskada som har orsakats av arbetet. Genom avtalen om trygghetsförsäkring kan den skadade tillförsäkras ersättning för lyte och men på grund av skador i arbetet. Frågan om ersättning för lyte och men har därigenom fått en tillfredsställande lösning. Den nya lagstiftningen har därför renodlats till en på inkomstbortfallet inriktad socialförsäkring.

8.5 Trygghetsförsäkringen (TFY)

Under senare år har s. k. trygghetsförsäkringar växt fram genom olika kollektivavtal på arbetsmarknaden. Den första trygghetsförsäkringen kom till år 1971 och gällde anställda inom stuverifacket. Snart följde avtal om trygghetsförsäkring för bleck- och plåtslageriarbetare samt för arbetare inom gruvindustrin. Statstjänstemännen fick en på kollektivavtal grundad trygghetsförsäkring år 1972 som byggde på stuverifackets trygghetsförsäkring. Den 16 maj 1974 träffade SAF, LO och PTK överenskommelse om definitiva försäkringsvillkor för trygghetsförsäkring vid yrkesskada. Överenskommelsen har därefter antagits som kollektivavtal av de till dessa organisationer anslutna förbunden. Samma dag träffades även avtal om trygghetsförsäkring för kommunanställda. Även för andra anställda har sådana avtal senare träffats.

Avsikten med TFY är att den som drabbas av personskada genom olycksfall i arbetet skall få ersättning enligt skadeståndsrättens normer utan att behöva visa att arbetsgivaren eller annan är skadeståndsskyldig. Från TFY utges sålunda ersättning oavsett om någon är vållande till skadan. TFY är avsedd att komplettera förmånerna inom den allmänna försäkringen och yrkesskadeförsäkringen. Ersättning utgår därför inte i den mån den försäkrade uppbär sjukpenning, pension eller livränta enligt dessa försäkringar.

Ersättning till yrkesskadad utgår för sjukvårdskostnader, för förlorad arbetsinkomst, för sveda och värk och bestående lyte eller men samt för rehabilitering.

Ersättning för sveda och värk under akut sjukdomstid lämnas i normalfallet vid arbetsoförmåga som har varat mer än 30 dagar och beräknas med tillämpning av vissa tabellnormer. För lyte och men lämnas ersättning när defekten kan förutses bli bestående för framtiden, dock tidigast då den akuta sjukdomstiden har upphört. Ersättningen beräknas enligt särskild tabell med utgångspunkt i den medicinska invaliditetsgraden och den skadades ålder. Härutöver kan ersättning utgå, om det bestående lytet eller menet har medfört t. ex. vanprydande ärr, amputationsdefekt, värk som inte har beaktats

vid bestämmandet av den medicinska invaliditetsgraden, förlust av sinnesfunktion eller tänder eller inre organ. Amputationsdefekt m. m. ersätts genom tillägg på tabellen för lyte och men. Ersättning kan vidare utgå för allmänna olägenheter av skadan. Allmänna olägenheter ersätts genom att ersättningsbeloppen för lyte och men förhöjs.

Inom det statliga området kallas den på avtal mellan parterna på den statliga arbetsmarknaden grundade trygghetsförsäkringen för *statens personskadeförsäkring*. Personskadeförsäkringens regler och tabellnormer såvitt avser ideell skada är samma som de inom TFY. Frågan om ersättning enligt personskadeförsäkringen avgörs av en statlig nämnd, trygghetsnämnden. Tre av nämndens sju ledamöter representerar de statsanställdas huvudorganisationer. Ersättningarna utbetalas av riks-försäkringsverket.

8.5.1 Jämförelse mellan ersättningsbelopp enligt särskilda olycksfalls-skyddet för värnpliktiga och enligt TFY

Ersättning i kronor till en 25-åring som skadats år 1976

Invalidi-tetsgrad	Kungörelsen om särskilt olycksfalls-skydd	Lyte och men enligt TFY 1976	Lyte och men + allmänna olägenheter 1976 enligt TFY
100 %	150 000 kr	83 900 kr	116 399 kr
80	120 000	64 700	97 100
60	90 000	47 900	80 300
40	60 000	31 100	63 500
30	45 000	21 600	54 000
20	30 000	16 800	42 000
10	15 000	10 800	16 200
5	7 500	5 400	8 100
1	1 500	1 100	1 650

8.6 Överväganden

8.6.1 Målsättningen

Kommittén har tidigare framhållit att målsättningen i dess reformförslag är att ge värnpliktiga, civilförsvarspliktiga, anstaltsintagna m. fl. samma för-måner vid skada som en förvärvsarbetande får vid arbetsskada. Detta för-verkligas när det gäller ersättning för inkomstförlust genom att den fö-reslagna lagen om statligt personskadeskydd anknytter till bestämmelserna härom i lagen om arbetsskadeförsäkring.

Inom skadeståndsrätten och i praktiken också inom yrkesskadeförsäk-ringen gäller sedan länge att ersättning vid personskada utgår även för ideell skada. För värnpliktiga och civilförsvarspliktiga finns dessutom sedan 1969 en särskild ersättningsanordning som bl. a. innehåller en bestämmelse om att hänsyn skall tas till bl. a. lyte och annat stadigvarande men vid fast-ställande av ersättning. Genom att arbetsmarknadens parter avtalsvägen genom TFY kommit överens om att ideell ersättning skall utgå vid skada i arbetet har kommittén i huvudbetänkandet ansett att frågan om ersättning

för lyte och men fått en tillfredsställande lösning för arbetstagarnas del. Kommitténs målsättning att åstadkomma en så långtgående jämställdhet som möjligt mellan den som skadas i förvärvsarbete och den som skadas i verksamhet inom samhällets försvar eller under anstaltsvistelse kräver att det tillskapas en ersättningsanordningsanordning som ger dessa två sistnämnda ersättning för ideell skada på liknande sätt som den förstnämnda får genom TFY. Genom övergången till ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp vid bestämmande av ersättning för inkomstförlust kommer många skadade inte att få någon livränta eftersom skadan inte medför någon minskning av förvärvsförmågan. Inte desto mindre kan den medicinska skadan orsaka olägenheter när det gäller den skadades allmänna livsföring. Enligt kommitténs mening bör ersättning för sådana olägenheter utgå oberoende av om skadeståndsrättsligt ansvar kan fastställas. Kommittén föreslår därför att den personkrets som omfattas av den föreslagna lagen om statligt personskadeskydd genom en särskild ersättningsanordning ges rätt till ersättning för lyte och annat liknande men. I samband därmed kan kungörelsen om särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl. upphävas.

8.6.2 *Menersättningens utformning*

Önskemålet att uppnå likställighet mellan den som skadas i arbete och den som skadas under av staten anordnad verksamhet leder enligt kommitténs mening till att bestämmelserna om menersättning bör utformas efter mönster av den TFY som gäller på det statliga området dvs den statliga personskadeförsäkringen. Kommittén föreslår därför att den som drabbas av skada på vilken lagen om statligt personskadeskydd i princip är tillämplig skall ha rätt till ersättning för sveda och värk, bestående lyte och men samt olägenheter i övrigt till följd av skadan i den utsträckning som anges i den statliga personskadeförsäkringen. Denna rätt bör slås fast i en särskild lag. I kommitténs förslag till sådan lag, kallad för lag om ersättning av statsmedel för ideell skada, har tagits in föreskrifter som fastslår rätten till ideell ersättning. Ersättningen föreslås utgå med belopp som skulle ha utgått om den skadade hade omfattats av statens personskadeförsäkring. De tabellnormer för ersättning för sveda och värk, lyte och men och olägenheter i övrigt till följd av skadan som tillämpas av den statliga personskadeförsäkringen skall således följas. Detta innebär att värnpliktiga och andra som omfattas av lagen får samma ersättning för ideell skada som arbetstagare hos staten får. Ersättningen skall utgå med engångsbelopp och beräknas med utgångspunkt från den medicinska invaliditetsgraden och den skadades ålder.

Genom kommitténs förslag slås rätten till ersättning fast i lag men ges rätten materiellt innehåll genom ett avtal på arbetsmarknaden. Denna teknik, som inte saknar motsvarighet i tidigare lagstiftning, har den fördelen att de grupper som omfattas av lagen vid varje tillfälle är tillerkända samma förmåner som arbetstagare på vilka trygghetsavtalet gäller.

Avtalen om trygghetsförsäkring innehåller den bestämmelsen att den som har rätt till ersättning från trygghetsförsäkringen inte får föra skadeståndstalan rörande ersättning för skada som omfattas av försäkringen mot arbetsgivare eller mot arbetstagare hos arbetsgivaren. De författningsreglerade

ersättningsanordningar som finns i AFL, LAF, MEL, kungörelserna om särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga och om statligt förarskydd saknar motsvarande inskränkning i rätten att föra skadeståndstalan. I AFL (20:7) och LAF (genom hänvisning till 20:7 AFL) sägs tvärtom att den som har rätt till ersättning enligt lagarna inte är hindrad därav att göra gällande det anspråk på skadestånd utöver ersättningen, som må tillkomma honom.

Genom anknytningen till den statliga personskadeförsäkringen kommer ersättningen för ideell skada att utgå med belopp som ligger gott och väl i nivå med de belopp som vanligtvis utdöms av domstolarna i skadeståndsprocessen. Härigenom kan man anta att det blir sällsynt med skadeståndsanspråk i framtiden. På grund härav och då övriga författningsreglerade ersättningsanordningar saknar inskränkning i rätten att föra skadeståndstalan avstår kommittén från att föreslå sådan inskränkning som gäller inom trygghetsförsäkringarna.

För att undvika att dubbel ersättning utges bör föreskrivas i 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207) att ersättningen skall avräknas vid bestämmande av skadestånd som omfattar ersättning för ideell skada. Kommittén förutsätter att ersättning från trygghetsförsäkringarna inte kommer att utges i den mån ersättning enligt den föreslagna lagen utgår. Ersättning enligt trafikskadelagen (1975:1410) bör ej utgå för skada som omfattas av lagen. Om den ovan föreslagna ändringen i skadeståndslagen genomförs behövs ingen ändring i trafikskadelagen eftersom 9 § trafikskadelagen innehåller hänvisning till 5 kap. skadeståndslagen.

8.6.3 *Menersättningens personella omfattning*

Enligt kommitténs mening bör lagen om ersättning av statsmedel för ideell skada omfatta alla de grupper som åtnjuter skydd enligt den föreslagna lagen om statligt personskadeskydd. Detta innebär en kraftig förstärkning för bl. a. de anstaltsintagna som i dag inte omfattas av det särskilda olycksfallsskyddet. Det särskilda olycksfallsskyddet gäller endast värnpliktiga, vapenfria tjänstepliktiga och civilförsvarspliktig personal under i kungörelsen angiven tjänstgöring. Kommittén anser att det är oförenligt med målsättningen att i ersättningshänseende jämställa personskadeskyddets personkrets med arbetstagare att undantaga någon grupp från rätten till ideell ersättning. Beträffande en kategori nämligen den civilförsvarspliktiga personalen i verksskyddet kan gränsdragningsproblem uppkomma gentemot TFY. Kommittén återkommer till denna fråga i specialmotiveringen till lagen.

8.6.4 *Menersättningens territoriella omfattning*

Kommittén har ansett att grundskyddet enligt lagen om statligt personskadeskydd av sociala skäl bör utvidgas till att omfatta även viss del av den skyddade personkretsens fritid. Skyddet föreslås i princip gälla under hela den tidsperiod någon fullgör t. ex. värnpliktstjänstgöring eller är berövad friheten genom att vara intagen på anstalt. Denna vida ersättningsrätt har kommittén funnit motiverad när det gäller det grundläggande skyddet för inkomstförlust. Skälet härför har främst varit att den skadade saknat större möjlighet att själv bygga upp ett skydd mot inkomstförlust. När det gäller

ersättning för ideell skada kan detta skäl inte åberopas för en ersättningsrätt utvidgad till fritiden. Kommittén har därför stannat för att ersättningsrätten bör begränsas till vad som gäller inom den statliga personskadeförsäkringen och således omfatta endast skador som inträffar under själva tjänstgöringen, verksamheten eller vistelsen inom förlägningsområde, häkte, anstalt eller liknande samt under resor till eller från dessa. Däremot skall skyddet inte omfatta skador som i annat fall inträffar utanför förlägningsområde, anstalt eller liknande under permission, ledighet eller anna fritid.

8.6.5 *Menersättningens administration*

Kommittén har i huvudbetänkandet föreslagit att skaderegleringen inom den nya arbetsskadeförsäkringen i sin helhet förs över till försäkringskassorna. I nu förevarande betänkande föreslås att även administrationen av ärenden enligt lagen om statligt personskadeskydd skall handläggas av kassorna i första instans. Kommittén har övervägt att föreslå att även menersättningen skall administreras av de allmänna försäkringskassorna. Olikaheter i de grundläggande förutsättningarna för rätt till menersättning respektive rätt till livränta och sjukpenning talar emellertid mot en sådan ordning. Någon motsvarande skadereglering ombesörjer inte heller kassorna när det gäller arbetsskador och avsaknaden av erfarenhet kan därför göra skaderegleringen till en belastning för kassorna. Att samtidigt med decentraliseringen av arbetsskadeförsäkringen och militärsättningsärenden m. fl. påföra kassorna även denna nya ersättningsanordning finner kommittén därför mindre lämpligt.

Kommittén har övervägt att låta trygghetsnämnden handha administrationen av menersättningen. Trygghetsnämnden har en väl utbyggd administration. Den är sammansatt för att avgöra ärenden om ersättning till statstjänstmän. Trygghetsnämndens arbetssätt är emellertid inte anpassat för att behandla ärenden om ersättning till här diskuterade grupper. De utredningar som är nödvändiga i skadefallen görs nämligen normalt av den myndighet där den skadade är anställd. Myndigheten avgör om det är fråga om olycksfall i arbetet. RFV avgör om det är fråga om yrkessjukdom. För att nämnden skall kunna handlägga ärenden enligt den föreslagna lagen utan att förutsättningarna för nämndens arbete rubbas krävs därför att annan myndighet än nämnden utreder ärendet och bedömer om skadan inträffat under sådana förhållanden att menersättning kan utgå. Av skäl som tidigare redovisats kan inte kassorna utnyttjas för ändamålet. En annan omständighet som talar mot trygghetsnämnden som handläggande myndighet är att dess beslut endast kan omprövas genom hänskjutande till en skiljenämnd. Enligt kommitténs mening bör ärenden angående menersättning liksom andra ärenden kunna prövas i domstol och i fler instanser än en.

Kommittén har i stället prövat om riks-försäkringsverket kan bli handläggande myndighet för menersättningen. I och för sig är verket väl lämpat att handha administrationen av menersättningen. Verket har stor erfarenhet av frågor som hänger samman med ett medicinskt invaliditetsbegrepp och har sedan länge administrerat militärsättningsärenden och ärenden rörande ersättning till anstaltsintagna. Kontaktvägar till försvarets civilförvaltning och kriminalvårdsstyrelsen finns redan och bör kunna utnyttjas även i fram-

tiden. Kommittén föreslår därför att riksförsäkringsverket skall administrera den nya menersättningen. Verkets beslut skall så länge försäkringsrådet finns kunna överklagas dit och rådets beslut hos försäkringsdomstolen.

8.6.6 *Kostnader*

Kostnaderna för det särskilda olycksfallsskyddet för värnpliktiga m. fl. har under de senaste fyra åren uppgått till ca en halv miljon kr årligen. Kommitténs förslag till lag om ersättning av statsmedel för ideell skada kommer att medföra ökade kostnader för statsverket. De totala kostnaderna torde emellertid inte komma att överstiga 1 milj. kr.

9 Krigsförsäkring för sjömän m. fl.

9.1 Gällande rätt

Enligt YFL är i princip alla arbetstagare försäkrade för skada till följd av olycksfall i arbetet. Försäkringen omfattar även sådana olycksfall, som orsakas av krigsåtgärd, dock inte i krig i vilket Sverige deltar. Genom *krigsförsäkringslagen* (1954:246) lämnas ett kompletterande skydd vid krigsolycksfall för den som tjänstgör ombord på fartyg. Denna lag omfattar även olycksfall som inträffar utom arbetet. Den gäller i likhet med YFL inte skada till följd av krig, i vilket vårt land är indraget.

Krigsförsäkringslagen är en fullmaktslag i det att den gäller endast inom område och tid, som regeringen bestämmer. Genom kungörelsen (1954:278) angående tillämpningen av lagen om krigsförsäkring för sjömän m. fl. har regeringen förordnat att lagen skall tillämpas t. v. inom samtliga farvatten samt, vid vistelse i land, inom utrikes ort där fartyget befinner sig.

Lagen omfattar alla som tjänstgör ombord på svenskt fartyg och som är obligatoriskt försäkrade enligt YFL. Vidare omfattas statlig befattningshavare som under utövande av sin befattning tjänstgör ombord på utländskt fartyg. Härmed avses i första hand lotsar.

Skada till följd av krigsolycksfall skall anses utgöra yrkesskada vare sig olycksfallet skett i eller utom arbetet. YFL:s bestämmelser om obligatorisk försäkring skall – bortsett från vissa särbestämmelser – äga tillämpning.

Särreglerna innebär i första hand att ersättning utgår utöver vad som följer av YFL. Den skadades årliga arbetsförtjänst får inte beräknas till lägre belopp än 2 1/2 basbelopp. Vidare utgår utöver livränta ett engångsbelopp till skadad och efterlevande. Vid förlust av arbetsförmågan och vid dödsfall uppgår engångsbeloppet till 6 gånger basbeloppet. Vid nedsättning av arbetsförmågan utgår det lägre belopp som svarar mot nedsättningen.

Arbetsgivare är skyldig att för krigsförsäkringen erlagga ett särskilt tillägg till försäkringsavgiften enligt YFL. Enligt uppgift från riksförsäkringsverket påförs arbetsgivarna numera inte sådant tillägg.

Krigsförsäkringslagen innehåller en presumtionsregel, som motsvarar den i 24 § YLF om försäkrad som försvunnit, men är mera gynnsam för de efterlevande än 24 § YFL. Enligt krigsförsäkringslagen skall person som försvunnit inom lagens tillämpningsområde anses ha omkommit genom krigsolycksfall om det inte är sannolikt att annan orsak till försvinnandet förelegat.

Lagen får inte tillämpas på personer som tjänstgör ombord på krigsfartyg. Vid sidan av krigsförsäkringslagen avser *förordningen (1954:247) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba sjömän m. fl.* att bereda ekonomiskt skydd i vissa fall, då krigsförsäkringslagen inte gäller. Förordningen avser person, som tjänstgjort på svenskt fartyg vilket genom sjöolycka utom riket gått förlorat eller efter olyckan inte kunnat istandsättas. Om sådan person drabbas av olycksfall till följd av krigsåtgärd under hemresa till Sverige med annat fartyg inom område och tid att krigsförsäkringslagen gäller utgår ersättning av statsmedel. Ersättningen bestäms i enlighet med krigsförsäkringslagens regler.

Ersättningen bestäms av riksförsäkringsverket.

Då det kan förekomma att person som tjänstgjort på svenskt fartyg i annat fall än som sagts ovan under hemresa drabbas av olycksfall till följd av krigsåtgärd, har regeringen vidare tillagts rätt att besluta om ersättning av statsmedel enligt reglerna i krigsförsäkringslagen, "om skäl äro därtill".

Även *förordningen (1954:248) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba fiskare* anknuter till krigsförsäkringslagen. Förordningen avser den som idkar fiske som yrke eller eljest för sin utkomst under fiske eller vid försök att rädda människoliv ur sjönöd eller vid användning av fiskebåt utan att fiske därvid bedrivs, drabbas av olycksfall till följd av krigsåtgärd. Om krigsförsäkringslagen inte gäller, och om skadan inte uppkommit vid användning av utländsk fiskebåt utgår ett engångsbelopp till skadad eller efterlevande enligt samma grunder som enligt krigsförsäkringslagen.

9.2 Utvecklingen fram till gällande rätt

År 1937 tillkom lagen (1937:348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer. Vid lagens tillkomst gällde OL. Enligt OL var personer som tjänstgjorde ombord på svenska fartyg obligatoriskt försäkrade för olycksfall i arbetet, oberoende av om olycksfallet inträffat till följd av krigsåtgärd eller inte. Vid livränteberäkning enligt OL togs årlig arbetsförtjänst, som översteg 3 000 kr, inte i beräkning. Understeg arbetsförtjänsten 450 kr skulle den beräknas till detta belopp.

Departementschefen anförde i prop. 1937:313 med förslag till krigsförsäkringslag bl. a. följande:

Då krig pågår eller krigsfara är för handen, äro med sjötrafik till områden, som därav beröras, förenade betydligt större risker för de sjöfarande till liv och lem än under fredliga förhållanden. Det är ett rimligt krav, att de sjömän, vilka med de större riskerna för ögonen giva sig ut till sjöss, som kompensation därför tillförsäkras högre ersättningar vid inträffat olycksfall än de, som under vanliga förhållanden utgå.

Ombord å fartyg tjänstgörande personer äro enligt bestämmelserna i 1916 års olycksfallsförsäkringslag obligatoriskt försäkrade för skada till följd av olycksfall i arbetet. Allmängiltiga lagbestämmelser om förhöjd ersättning vid olycksfall, förorsakade av krigsförhållanden, saknas däremot för närvarande i vårt land. Avtalsvis ha emellertid – genom överenskommelser mellan Sveriges redareförening och de ombordanställdas organisationer – för ett enstaka fall, det nu pågående spanska inbördeskriget, bestämts

sådana förhöjda ersättningar. De skola utgå vid olycksfall, som förorsakats av krigshändelser vid fart inom områden, som beröras av nämnda krig.

De sjömän, som begiva sig ut till av krig berörda områden, synas emellertid med visst fog kunna räkna med att samhället självt tillser, att, om en olycka skulle inträffa, skälig högre ersättning under alla förhållanden är dem tillförsäkrad. Häremot kan visserligen invändas, att samhället icke annat än i undantagsfall bör för en särskild grupp arbetare giva bestämmelser om olycksfallsersättning, vilka avvika från de i den allmänna olycksfallsförsäkringslagen meddelade. Ett sådant undantagsförhållande synes mig emellertid föreligga beträffande nu ifrågakarande slags arbetare, vilka fullgöra sina tjänsteåligganden i farvatten, som på grund av krig eller krigsfara äro för sjöfarten osäkra. Det är nämligen ett samhällsintresse av stor vikt, att samfärdseln över haven till och från vårt land under alla förhållanden upprätthålles i så stor utsträckning som möjligt. I våra grannländer Danmark och Norge hava också nyligen lagbestämmelser antagits, enligt vilka vissa högre ersättningsbelopp utgå till sjömän vid olycksfall i arbete, som förorsakas av krigshändelser. Med hänsyn till det anförda har jag ansett mig böra föreslå införande i svensk rätt att lagbestämmelser angående obligatorisk krigsförsäkring för olycksfall i arbete av ombord å fartyg tjänstgörande personer.

Förslaget, som godtogs av riksdagen, var konstruerat så att högre ersättning utgick vid krigsförsäkring än som utgick enligt OL. Därutöver föreskrevs endast, att OL:s bestämmelser i övrigt utan undantag skulle gälla. Beträffande innehållet i de särskilda reglerna kan nämnas, att sådana regler gavs beträffande beräkning av den årliga arbetsförtjänsten för bestämmande av sjukpenning eller livränta. Sålunda hade den i OL stadgade minimigränsen höjts från 450 till 2 900 kr, medan maximigränsen höjts från 3 000 till 4 800 kr. Enligt lagen skulle i vissa fall, utöver livränta, utgå vissa engångsbelopp. I 1937 års lag uppgick beloppen, om den försäkrade var befälhavare, styrman eller maskinbefäl till lägst 5 000 kr och högst 9 000 kr, och annars till ett belopp av 4 800 kr. Vid nedsättning av arbetsförmågan utgick det lägre belopp, som svarade mot nedsättningen i arbetsförmågan.

Krigsförsäkringslagen gällde ursprungligen enbart inom arbetet och ombord på fartyget. Efter en framställning av Sveriges redareförening och de ombordanställdas organisationer utvidgades (prop. 1941:275) lagen till att gälla all tid ombord på fartyget och vid all vistelse i land på den utrikes ort där fartyget befinner sig.

Under giltighetstiden för 1937 års lag skedde ändringar av maximi- och minimibeloppen för årliga arbetsförtjänsten liksom av engångsbeloppen.

Genom 1954 års lagstiftning inom detta område skedde samordning av yrkesskadeförsäkringen och sjukförsäkringen. Departementschefen anförde i prop. 1954:90 med förslag till ny krigsförsäkringslag bl. a.:

Det torde – eftersom här är fråga om en teknisk översyn av 1937 års krigsförsäkringslag – ej finnas anledning att i detta sammanhang frånga de grunder på vilka den nuvarande lagen är uppbyggd. Systemet med högre minimibelopp för den årliga arbetsförtjänstens beräkning samt engångsbelopp utöver livräntan bör därför bibehållas. Jag är ej heller beredd att nu föreslå annan ändring i de bestämmelser i detta hänseende som nu gäller än att jag, av skäl som jag i det följande skall ange, förordar att minimibeloppet för den årliga arbetsförtjänsten höjes från 3 600 kr till 5 000 kr.

Förutom höjningen av minimibeloppet vid beräkningen av arbetsförtjänsten kom maximibeloppet – genom den samtidigt införda yrkesskadeför-

säkringslagen – i krigsförsäkringsfallen att höjas från 7 200 kr till 15 000 kr. I fråga om det belopp, som i vissa fall skall utgå utöver livränta, skedde inte någon ändring genom den nya krigsförsäkringslagen.

Yrkesskadeutredningen begränsade sig i sitt arbete (SOU 1966:54) till att anpassa krigsförsäkringslagens regler till utredningens förslag till ny yrkesskadelag. Enligt utredningen skulle vid krigsolycksfallsskada alltjämt utgå ett särskilt engångsbelopp. Tillräckliga skäl ansågs inte föreligga för att göra skillnad i ersättningshänseende efter vederbörandes befattning. Förslaget saknade därför sådan differentiering. Som högsta ersättningsbelopp föreslogs 6 basbelopp. Utredningen föreslog vidare att den skadades föräldrar skulle uteslutas ur den ersättningsberättigade efterlevnadskretsen.

Sjöfolksförbundet – i vars remissyttrande LO instämde – hade ingen annan erinran mot förslaget än att förbundet motsatte sig en utmönstring av föräldrarna.

Genom lagändring kom från den 1 januari 1968 minimibeloppet för beräkning av årlig arbetsförtjänst att fastställas till 2 1/2 basbelopp. Samtidigt bestämdes engångsbeloppet till 6 basbelopp oberoende av den skadades befattning.

Förordningen (1954:247) om ersättning av statsmedel vid olycksfall som till följd av krigsåtgärd drabba sjömän m. fl. föregicks av förordningen (1940:213) om ersättning av statsmedel i vissa fall för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsåtgärd. Innehållet i den gamla förordningen är så gott som identiskt med det i 1954 års lag.

1940 års förordning tillkom mot bakgrund av konkreta händelser inträffade under 1939. Krigsförsäkringslagen ansågs inte tillämplig då ombordanställda, vars fartyg förlist, skadades genom krigsåtgärd under hemtransport på annat fartyg. Omständigheterna var i sådant fall – enligt departementschefen i prop. 1940:105 – sådana att ersättning skäligen borde utgå. Staten borde svara för ersättningen. Detta motiverades av att staten i de tider som då var hade ett synnerligen starkt intresse av att sjöfolkets förhållanden ordnades så att det inte undandrog sig att ställa sina tjänster till förfogande.

Förordningen (1954:248) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba fiskare avser att vid krigsolycksfall garantera fiskare eller deras efterlevande samma engångsbelopp som enligt krigsförsäkringslagen tillkommer de ombordanställda och deras efterlevande. Enligt förordningen (1918:375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall kunde fiskare genom försäkring i riksförsäkringsanstalten få skydd enligt i huvudsak OL:s grunder. Om ett olycksfall som omfattades av fiskarförsäkringen hade orsakats av krigsåtgärd skulle enligt kungörelsen (1942:218) utges ett tillägg av statsmedel motsvarande 50 % av den ersättning, som utgick i form av sjukpenning, livränta eller begravningshjälp.

Genom införandet av YFL upphävdes 1918 års förordning. Fiskarna fick i stället möjlighet att teckna frivillig försäkring enligt YFL. Genom förordningen (1954:248) om ersättning av statsmedel vid olycksfall, som till följd av krigsåtgärd drabba fiskare – vilken ersatte 1942 års kungörelse om statliga tillägg – får fiskarna vare sig de tecknat frivillig försäkring eller inte samma engångsbelopp som enligt krigsförsäkringslagen utgår till ombordanställda vid krigsolycksfall.

Yrkesskadeutredningen fann i sitt betänkande (stencil S 1966:8) om ersättning vid yrkesskada i statlig tjänst att förordningarna om ersättning till hemresande sjömän och fiskare kommit till obetydlig tillämpning. Med hänsyn härtill ifrågasattes om inte bestämmelserna kunde slopas. Den allmänna försäkringens utbyggnad ansågs också tala i den riktningen. Utredningen ansåg emellertid att skyddet fortfarande hade sin mission att fylla. Utredningen menade att minfaran fortfarande var en realitet. Den skyddade personkretsen sades fullgöra en funktion vars uppehållande utgör ett vitalt samhällsintresse. Reglernas materiella innehåll föreslogs därför finnas kvar anpassade till utredningens huvudförslag om yrkesskadeskyddet. Reglerna om skyddet för hemresande sjömän föreslogs infogade i krigsolycksfallslagen, som tidigare föreslagits ersätta krigsförsäkringslagen. För fiskarna föreslogs en särskild lag.

RFV, som yttrade sig över yrkesskadeutredningens förslag ifrågasatte om det fanns skäl behålla särskilda bestämmelser för hemresande sjömän och fiskare, som genom krigsåtgärd drabbats av skada. Verket förordade att ersättning skulle beviljas efter proposition i varje särskilt fall eller att regeringen bemyndigades av riksdagen att besluta om ersättning ur en viss fond.

Sjöfolksförbundet ansåg att frågan borde utredas ytterligare. LO instämde i detta yttrande.

Yrkesskadeutredningens förslag ledde inte till andra ändringar än ersättningsbeloppen höjdes och gjordes lika för de olika personalkategorierna ombord.

9.3 Begreppet arbetsskada enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

För att olycksfall skall kunna grunda rätt till ersättning krävs liksom i YFL att olycksfallet har samband med arbetet. Enligt gällande praxis omfattar yrkesskadeskyddet sjömans fritid under vistelse ombord på fartyg på vilket han är anställd. Olycksfall under sådan fritid anses alltså som olycksfall i arbetet. Även då skadan inträffat på plats nära fartyget eller inom speciellt hamnområde kan ersättning utgå. Om skadan eljest inträffar under fritid vid sjömannens vistelse i land utgår däremot ingen ersättning. I huvudbetänkandet anför kommittén att det visserligen kan sägas att sjömännen på grund av sina speciella förhållanden är bundna till fartyget – arbetsplatsen även under sin fritid. En liknande bundenhet föreligger emellertid för åtskilliga andra grupper arbetstagare som i sitt arbete tvingas att för kortare eller längre tid övernatta utanför hemmet, t. ex. anläggningsarbetare. Att för särskilda grupper göra undantag från försäkringens grundläggande princip att olycksfallet skall äga samband med den skadades arbete har kommittén inte funnit möjligt. Det särskilda behov av socialt skydd vid sjukdom och olycksfall som sjöman kan ha, får anses på ett tillfredsställande sätt bli tillgodosett genom bestämmelserna i sjömanslagen (1973:282).

I sitt remissyttrande över betänkandet ansåg TCO att en uttrycklig regel borde tas in i den nya lagen om att ersättning skulle utgå till sjöman för

skada under landpermission eller väntetid i samband med avlösning. Regeln skall dock kunna begränsas till att avse fritid under vistelse i utlandet. Yrkanden av liknande innebörd framställdes av Sveriges fartygsbefälsför-
ening och av Svenska sjöfolksförbundet. LO ansåg sjöfolksförbundets syn-
punkter vara beaktansvärda men påpekade att problemet inte är begränsat
till de ombordanställda utan gäller även andra arbetstagare som beordras
att utföra arbete utom riket under längre eller kortare tidsperioder.

Den av riksdagen antagna lagen om arbetsskadeförsäkring innehåller ingen
specialregel för sjöfolk.

9.4 TFY

Mellan Sveriges redareförening och de ombordanställdas fackliga organi-
sationer har slutits avtal om trygghetsförsäkring. Skyddet omfattar bl. a.
olycksfall i arbetet. Olycksfall i arbetet har samma innebörd i TFY som
i yrkesskadeförsäkringen. Ersättning utgår således vid olycksfall som in-
träffar ombord på fartyget vare sig den skadade var i tjänst vid olyckstillfället
eller inte. Skada som inträffar under fritid vid sjömans vistelse i land ersätts
däremot i allmänhet inte.

9.5 Vissa ersättningar som utgår enligt kollektivavtal

Enligt kollektivavtal mellan Sveriges redareförening och Svenska sjöfolks-
förbundet utgår extra ersättning om 1 500 kr till arbetstagare på fartyg som
förlist till följd av krigshändelse.

Mellan Sveriges redareförening och de ombordanställdas organisationer
träffas regelmässigt avtal om s. k. krigsriskersättning när krig eller politiska
oroligheter utbrutit i visst område. Avtalen innebär att vid vistelse inom
riskzonen utgår lönen med viss procentuell förhöjning.

När avtal träffats om att krigsriskersättning skall utgå vid fart inom visst
angivet område är enligt avtal mellan redareföreningen och de ombordan-
ställdas organisationer redare som har fartyg i området skyldig att i för-
säkringsbolag teckna *krigsolycksfallsförsäkring*. Försäkringen anknyter till la-
gen om krigsförsäkring för sjömän och innebär att höjda ersättningsbelopp
utgår vid dödsfall och invaliditet vid olycka till följd av krigshandling. Enligt
avtalet skall ersättningen vara 112 000 kr, inkl. ersättning enligt lagen om
krigsförsäkring för sjömän. Vid dödsfall utgår särskilda barntillägg om
18 000 kr per barn.

Då ersättningen enligt krigsförsäkringslagen vid 100 % invaliditet och
dödsfall för år 1976 är 58 200 kr, blir kompletteringsbeloppet enligt den
kollektiva krigsolycksfallsförsäkringen 53 800 kr förutom barntilläggen. Här-
till kan dock tillkomma ett tilläggsbelopp vid invaliditet. Enligt avtalet skall
nämligen 112 000 kr utgå i händelse av invaliditet som gör den anställda
oförmögen att i fortsättningen utöva sjömansyrket. Sådan invaliditet behöver
inte medföra fullt ersättningsbelopp enligt krigsförsäkringslagen. För det
fall endast en del av detta belopp utgår skall krigsolycksfallsförsäkringen
täcka mellanskillnaden.

9.6 Arbetsmarknadens försäkringsaktiebolag (AFA)

Grupplivförsäkringen är en kollektiv efterlevandeförsäkring som ingår i anställningsvillkoren för flertalet arbetstagare. Avtalen gäller vart för sig på respektive område av arbetsmarknaden. På den privata arbetsmarknaden sköts grupplivförsäkringen av ett av SAF och LO ägt bolag, Arbetsmarknadens försäkringsaktiebolag.

Tjänstegrupplivförsäkringen för sjöfolk har följande regel om försäkringens giltighet i samband med krigstillstånd:

Vid arbetstagarens eller hans makes/makas dödsfall, som inträffar vid vistelse utanför Sverige inom område, där krigstillstånd råder, eller inom ett år efter sådan vistelse och som beror på detta förhållande, är AFA fritt från ansvarighet.

Efter tre år från det försäkringen meddelats gäller denna inskränkning endast om dödsfallet förorsakats av deltagande i kriget.

Med område, där krigstillstånd råder, förstås enligt AFA:s avtalstext, såväl område som utsätts för krigshandlingar mellan två eller flera öppet krigförande parter, som område, där till följd av inbördeskrig, politiska oroligheter av motsvarande karaktär eller utländsk macts infiltration krigshandlingar förekommer. Från AFA har uppgetts att vistelse ombord på fartyget anses som vistelse i Sverige.

9.7 Statistik

I november 1975 löpte följande livräntor

1.	beviljade enligt 1937 års krigsförsäkringslag	
	<i>egenlivräntor</i>	<i>efterlevandelivräntor</i>
	20	224
2.	beviljade enligt 1954 års krigsförsäkringslag	
	<i>egenlivräntor</i>	<i>efterlevanderäntor</i>
	3	5

Ingen livränta löper enligt 1940 eller 1954 års förordningar om ersättning av statsmedel vid olycksfall som till följd av krigsåtgärd drabba sjömän m. fl. I vart fall 1940 års förordning har dock tillämpats i några fall.

Engångsbelopp till fiskare har utbetalats vid några få tillfällen.

9.8 Överväganden

Det huvudsakliga motivet för krigsförsäkringslagen var vid dess tillkomst att man ville förstärka den relativt låga ersättning som utgick enligt OL med en extra ersättning. Den extra ersättningen skulle utgå vid olycksfall i arbetet som orsakats av krigsåtgärd. Skyddet gällde således ursprungligen inte olycksfall utom arbetet.

Detta motiv för lagen – att förstärka grundförmånerna vid yrkesskada – kan enligt kommitténs mening inte längre åberopas som skäl för att behålla

lagen. Den bärande principen i den nya arbetsskadeförsäkringslagen är att den skadade skall försättas i samma ekonomiska situation som om skadan inte hade inträffat. Denna princip förverkligas bl. a. genom att kompensationsnivån höjs till 100 % och ersättningsunderlaget för livränta utökas till 7,5 basbelopp.

Förutom livränta från arbetsskadeförsäkringen utgår ersättning i form av engångsbelopp från TFY för bl. a. lyte och men och allmänna olägenheter. Ersättning för lyte och men och för allmänna olägenheter enligt TFY utgick för 1975 med följande belopp jämförda med krigsförsäkringens engångsbelopp.

	TFY 25-åring	50-åring	Engångsbelopp enligt krigsför- säkringslagen (6 basbelopp)
100 %	107 800	80 850	54 000
80 %	90 000	67 500	43 200
50 %	65 600	49 200	27 000
20 %	39 000	29 250	10 800
10 %	15 000	11 250	5 400

Från TFY utges, som sammanställningen visar, belopp som klart överstiger det engångsbelopp som utges enligt krigsförsäkringslagen.

Förmånerna vid skada i arbetet till följd av krigsåtgärd blir genom LAF och TFY sålunda så tillfredsställande att det ursprungliga motivet för krigsförsäkringslagen inte längre kan anses giltigt.

Det finns emellertid ett annat motiv för krigsförsäkringslagen, vilket tillkom genom lagändring år 1942. Då utvidgades lagen till att gälla skador till följd av krigsåtgärd som inträffat i land under sjömannens fritid. I förarbetena (prop. 1941:275) till den ändringen sägs bl. a. att sjömän ofta måste gå i land för att uträtta ärenden. Vidare nödgas besättningarna lämna fartyget vid bombanfall för att söka skyddsrum i land. Departementschefen framhöll att det var rimligt att de ombordanställda under de då rådande utomordentliga förhållandena var försäkrade för de risker, som var i fråga, även när de inte vistades ombord och i arbete.

1940 års förordning (1940:213) vidgade utomarbetsskyddet ytterligare till att gälla skador till följd av krigsåtgärd som inträffa under sjömans hemresor till Sverige. Förordningen motiverades (prop. 1940:105) av att staten i de tider som då var hade ett starkt intresse av att sjöfolkets förhållanden ordnades så att det inte undandrog sig att ställa sina tjänster till förfogande.

Detta andra motiv för krigsförsäkringslagstiftningen – att vidga yrkesskadadeskyddets tillämpningsområde – kan alltjämt återopas eftersom varken LAF eller TFY gäller vid skador utom arbetet.

Sjöman som skadas till följd av krigsåtgärd när han befinner sig i land på sin fritid står utan ersättning från LAF och TFY. Kommittén, som inte velat utsträcka arbetsskadadeskyddet till att omfatta sjömans fritidsskador i land, anser att det fortfarande finns fog för att ge sjömannen skydd under de exceptionella förhållanden som krig innebär. Sjömannens arbetsförhållanden skiljer sig från andra arbetstagares på det sättet att sjömannen ibland tvingas befinna sig inom områden där krig eller politiska oroligheter råder.

Samfärdseln till sjöss upprätthålls i allmänhet trots att krigshändelser förekommer i hamnar och omgivande farvatten. De ombordanställda kompenseras för krigets risker bl. a. genom de särskilda lönetillägg som utgår avtalsvis vid fart i riskområde. Avtalsvis tecknas vidare särskild krigsolycksfallsförsäkring. Någon säkerhet för att försäkring föreligger vid ett inträffat olycksfall finns emellertid inte, om inte obligatorisk försäkring gäller. Med hänsyn till att sjömannens skydd i detta avseende sedan mycket länge varit utvidgat genom krigsförsäkringslagen och "hemreseförordningen", vilka i vart fall under beredskapsåren får antas ha haft stor betydelse för skadade och efterlevande, bör det alltså finnas en ersättningsanordning som ger skydd när arbetsskadeförsäkringen inte gäller.

Vid sina överväganden av hur skyddet skall konstrueras har kommittén stannat för att en reformerad krigsförsäkringslagstiftning för sjömän endast bör ge ersättning i de fall LAF inte gäller på grund av att skadan inte inträffat i arbetet. I sådana situationer utgår inte heller ersättning från TFY.

I fråga om förmånerna bör lagen anknyta till LAF med det tillägget att särskild ersättning om sex basbelopp alltså bör utgå.

Eftersom lagen föreslås avse endast utomarbetsskydd och motivet för lagen framför allt är samhällets intresse av att samfärdseln till sjöss upprätthålls trots risk för krigsskador bör ersättningen utgå av statsmedel.

Administrationn av ersättningsanordningen bör med hänsyn till ärendenas sällsynta förekomst och speciella art ligga kvar hos riksförsäkringsverket.

Förordningen (1954:248) om ersättning av statsmedel vid olycksfall som till följd av krigsåtgärd drabba fiskare garanterar fiskare eller deras efterlevande ett engångsbelopp om högst 6 basbelopp vid skada eller dödsfall. Fiskarnas grundskydd vid yrkesskada är i dag beroende på om de tecknat frivillig försäkring. Kommittén föreslår i kapitel 2 att den frivilliga yrkesskadeförsäkringen skall upphöra samt att egenföretagare skall omfattas av arbetsskadeförsäkringen. Detta innebär att fiskarnas grundskydd vid yrkesskada kommer att förstärkas i hög grad. Arbetsskadeförsäkringen för egenföretagare föreslås emellertid konstruerad så att utträde är möjligt. Om egenföretagaren begärt undantagande från ATP skall han inte heller omfattas av arbetsskadeförsäkringen.

Den fiskare som är ansluten till LAF kommer att få ett mycket gott ekonomiskt skydd vid skada och vid dödsfall. Arbetsskadeförsäkringen torde dessutom innefatta även skador som inträffar under sådana förhållanden som nämns i 1 § av fiskarnas krigsersättningsförordning. Någon särskild lagstiftning av det skälet att LAF har snävare tillämpning än förordningen är därför inte nödvändig. Genom att fiskarna numera kan teckna försäkring för yrkesskada i TFY har de vidare möjlighet att få kompletterande ersättning t. ex. för ideell skada.

På grund av vad som anförts ovan föreslår kommittén att den nuvarande krigsersättningsförordningen för fiskare upphävs. Genom anslutning till LAF och TFY får fiskaren bättre ersättning vid skada än vad som kan utgå enligt den frivilliga yrkesskadeförsäkringen och enligt förordningen. Som ytterligare skäl för att slopa krigsersättningen för fiskare kan anföras krigsersättningens karaktär av beredskapslagstiftning. Förordningen har tilläm-

pats i mycket få fall och är i dagens läge helt betydelselös. Om det åter skulle uppstå sådana extraordinära förhållanden som under beredskapsåren och om av fiskarna vanligen utnyttjade farvattnen skulle bli osäkra på grund av andra länders krig kan frågan om ytterligare ersättning för personskada till fiskare tas upp till nya överväganden.

10 Äldre skadefall

10.1 Inledning

Under hela den tid vi har haft särskilda ersättningsbestämmelser på yrkesskadeområdet har huvudprincipen vid ersättnings fastställande varit att de bestämmelser som gällde när skadan inträffade följt skadan även under den fortsatta ersättningsregleringen.

Enligt kommitténs direktiv bör en reviderad lagstiftning om yrkesskadeförsäkring inte tillämpas på skadefall som inträffat före den nya lagstiftningens ikraftträdande. Kommittén har dock att särskilt överväga frågan vad man i olika hänseenden skall göra med de äldre skadefallen i samband med den nya lagstiftningens genomförande.

Under utredningsarbetet har kommittén funnit att bland de åtgärder beträffande de äldre skadefallen som bör övervägas är i första hand någon form av uppräknings av utgående livräntebelopp. Vidare bör samordningen mellan ersättningarna från den allmänna försäkringen och ersättningarna från yrkesskadeförsäkringen ses över. Bestämmelserna om ersättning till en livräntetagare som på nytt insjuknar på grund av den skada som föranlett livräntan kan också behöva revideras.

10.2 Livräntebeståndet

Det totala livräntebeståndet uppgick i juli 1976 till cirka 81 000 livräntor, varav något mer än 15 % utgjorde efterlevandelivräntor. Följande tabell utvisar antalet livräntor fördelade på egenlivräntor och efterlevandelivräntor och uppdelade med hänsyn till de författningsbestämmelser enligt vilka livräntan beviljats.

Antalet i juli 1976 utgående livräntor fördelade på tillämpad författning

Tillämpad författning	Egen- liv- räntor	Efterlevandelivräntor till			
		Änkor ¹	Barn	Föräldrar	Summa
1901 års lag	502	21			523
1916 års lag (OL)	25 497	3 371		67	28 935
1929 års lag (YL)	509	264			773
1954 års lag (YFL)	37 847	4 937	2 085	74	44 943
Övriga	4 504	1 069	115	132	5 820
Summa	68 859	9 662	2 200	273	80 994

¹ Här innefattas även med änkor jämställda kvinnor samt änklingar.

Tabellen illustrerar hur lång giltighet en lagstiftning angående livränta har efter det att lagen upphört att gälla för nya skador. Alltjämt utgår det alltså 523 livräntor med stöd av 1901 års lagstiftning trots att denna ersattes år 1916 med olycksfallsförsäkringslagen. Vidare kan det noteras att över 40 % av samtliga livräntor har beviljats enligt författningar som är äldre än YFL.

Antalet nya livräntor uppgår till ca 3 000 per år och i genomsnitt upphör ca 1 000 livräntor. Livräntebeståndet ökar således f. n. med omkring 2 000 livräntor per år.

Enligt RFV fördelar sig livräntorna på olika invaliditetsgrader på följande sätt. I knappt 1/3 av fallen är invaliditetsgraden under 15 %, i omkring hälften under 20 %, i omkring 8/10 under 33 1/3 % och i 9/10 under 50 %. Endast ca var tionde livränta grundas alltså på en invaliditet om 50 % eller mera.

Det första livräntebeslutet i ett yrkesskadefall avser i regel begränsad tid och förutsätter att omprövning sker efter utgången av denna tid. Erfarenhetsmässigt omprövas en invalidlivränta i genomsnitt tre gånger med omkring två års intervall innan beslut om definitiv livränta fattas. Under år 1974 omprövade RFV 8 570 livräntor. Av dessa hade i 4 % av fallen skadan inträffat/ypplats före år 1959.

Cirka 77 % av de gamla livräntorna uppgick till lägre belopp än 5 000 kr. I 93 % var livräntan lägre än 10 000 kr och i 99 % lägre än 16 000 kr. 25 % av livräntorna utgick med belopp under 1 000 kr per år. Cirka 31 000 livräntor utgår till personer som fyllt 65 år.

10.3 Tidigare uppräknings

En av principerna vid bestämmande av livräntors storlek är att de är beroende av den försäkrades årliga arbetsförtjänst vid skadetillfället. Vissa maximi- och minimiregler har därjämte uppställt.

För att utjämna skillnaden i ersättningsnivån från olika tider inom olycksfallsförsäkringslagstiftningen infördes år 1950 och 1953 särskilda ersättnings-tillägg. Ersättnings-tillägg utgick endast vid högre invaliditetsgrader än 30 procent. Det kan nämnas att särskilda dyrtidstillägg utgick under 1940-talet.

De utgick som procentuella tillägg och varierade mellan 150 och 20 procent beroende på invaliditetsgrad och tid när skadan inträffade.

Efter införandet av YFL den 1 januari 1955 företogs fr. o. m. år 1956 en genomgripande reform beträffande de äldre livräntorna. Den omreglering av livräntorna som då gjordes utfördes efter en annan metod än tidigare. I stället för en schablonmässig uppräknings av livräntebeloppen innebar *lagen (1955:469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbetet m. m.* en uppräknings av den årliga arbetsförtjänsten, som är grundläggande för ersättningsbestämmande. Om arbetsförtjänsten motsvarade medelarbeitsförtjänsten för det år skadan inträffade räknades arbetsförtjänsten upp till 6 600 kr oberoende av när under åren 1918–1954 skadan inträffat. Var arbetsförtjänsten högre eller lägre än medellönen för skadeåret räknades den upp i proportion härtill, dock högst till 7 920 kr. Full uppräknings skedde endast om invaliditeten uppgick till minst 30 procent.

Omregleringen av ersättningarna illustreras av följande tabell.

Skadeår	Maximum för beräkning av årlig arbetsförtjänst	Medelarbeitsförtjänst för skadade försäkrade	Livränta för helinvald med angiven medelarbeitsförtjänst	
			Ursprunglig	Efter omreglering
1918	1 800	1 600	1 067	6 050
1921	2 400	2 100	1 400	6 050
1935	3 000	1 800	1 200	6 050
1943	3 900	2 900	1 933	6 050
1950	7 200	5 400	4 950	6 188
1954	7 200	6 600	5 500	6 050

Efter omregleringen år 1955 har yrkesskadelivräntor räknats upp vid ytterligare två tillfällen 1962 och 1967. Vid båda tillfällena använde man sig av metoden att räkna upp utgående livräntebelopp med vissa procent. 1962 års höjning gällde från och med den 1 januari 1963. Genom *lagen (1962:303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m.* höjdes livräntorna med 30 % om skadan inträffat 1955 eller tidigare, med 20 % om skadan inträffat 1956 eller 1957 och med 10 % om skadan inträffat åren 1958 eller 1959. Lagen avsåg skadade under 67 års ålder med minst 20 % invaliditet, skadade fyllda 67 år med minst 30 % invaliditet och efterlevande. Förhöjningen fick inte leda till att livräntan översteg det belopp som den enligt YFL skulle uppgått till om arbetsförtjänsten beräknades till 15 000 kr.

Genom *lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.* genomfördes en ytterligare uppräknings av gamla livräntor. Dessa skulle höjas med 25 % om skadan inträffat år 1961 eller tidigare, med 20 % om skadan inträffat åren 1962–1964 och med 10 % om skadan inträffat åren 1965–1967. Uppräknings gällde även livräntor som grundades på låga invaliditetsgrader. Livräntorna värdesäkrades efter höjningen genom att anknytas till basbeloppet.

De livräntor som höjts genom de nu behandlade författningarna är livräntor beviljade enligt YFL och 1954 års lag om krigsförsäkring för sjömän

m. fl. och enligt dessa lagars föregångare dvs OL, YL och 1937 års lag om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer. Skadorna hade inträffat i privat och kommunal tjänst.

Enligt dessa fem lagar utgår också ersättning av statsmedel, när staten står som arbetsgivare och vid sidan av dessa lagar finns en mängd författningar om ersättning av statsmedel. Även inom detta område har uppskrivning och värdesäkring av livräntorna ägt rum. Sålunda har 1955 års omregleringslag, 1962 års förhöjningslag och 1967 års värdesäkringslag sina motsvarigheter på det statliga området genom *förordningen (1955:470) angående omreglering av vissa ersättningar av statsmedel i anledning av olycksfall i arbetet m. m.*, *förordningen (1962:304) om förhöjning av vissa ersättningar av statsmedel i anledning av yrkesskada m. m.* och *förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor, som utgår av statsmedel m. m.*

Ersättningar enligt 1909 och 1927 års militärsätningsförfordningar omfattades i princip inte av omregleringsförfordningen eller förhöjningsförfordningen. I stället innehåller *förordningen (1950:262) angående omreglering av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring* bestämmelser om uppräknig av dessa ersättningar. Den militära omregleringsförfordningen bygger inte på den årliga arbetsförtjänsten, utan ersättningarna bestäms i fixa belopp, som är avpassade efter invaliditetsgraden. I samband med 1955 års omreglering och 1962 års förhöjning räknades beloppen upp.

Ersättning enligt 1901 års olycksfallsätningslag har räknats upp 1921 och 1938. 1952, 1955 och 1962 skedde återigen viss förhöjning, liksom 1967 då ersättningen även värdesäkrades genom anknytning till basbeloppet.

De uppräkniggar som nu nämnts avser den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen och ersättningar av statsmedel. Det har emellertid funnits statsunderstödd frivillig försäkring för fiskare (1908 och 1918 års kungörelse resp. förordning). De livräntor som beviljats med stöd av dessa författningar har omreglerats, förhöjts och värdesäkrats 1956, 1962 och 1967.

När det gäller den frivilliga yrkesskadeförsäkringen bemyndigades RFV 1965 (prop. 1965:45, 2LU 41, rskr 229) att disponera yrkesskadeförsäkringsfonden för uppskrivning av livräntor grundade på en invaliditetsgrad av lägst 30 %. I regleringsbrev 1969/70 bemyndigades åter RFV att räkna upp livräntor grundade på frivillig försäkring.

10.4 Överväganden

10.4.1 *Motiv för uppräkniggar*

Den nya arbetsskadeförsäkringslagen är avsedd att träda i kraft den 1 juli 1977. De yrkesskador som inträffat dessförrinnan kommer inte att beröras av de nya bestämmelserna. De nya reglerna innebär att försäkringens förmanssida förstärks kraftigt. De nya livräntorna kommer att skilja sig från de äldre framför allt genom att kompensationsnivån höjts till 100 % och ersättningsunderlaget för livränta utökats till 7 1/2 basbelopp. Detta innebär att de äldre livräntorna i många fall kommer att framstå som små i jämförelse med de nya och att tröskeleffekter uppstår mellan gamla och nya livräntor.

Redan här finns ett motiv för att låta det nya förmånssystemet "smitta av sig" på de äldre skadefallen.

Som redovisats i det föregående har de äldre livräntorna räknats upp vid flera tillfällen och livräntorna följer sedan den 1 januari 1968 prisnivån i samhället genom att vara anknutna till basbeloppet. Någon anknytning till den allmänna standardutvecklingen finns inte. De inkomster som utgör underlag för beräkning av de äldre livräntorna framstår därför ofta som mycket små i jämförelse med vad den skadade som frisk hade kunnat skaffa sig i dagens läge. Trots uppräknings- och värdesäkring har de äldre livräntorna kommit att släpa efter standardutvecklingen. Den standardökning som de fullt förvärvsarbetande har fått åtnjuta bör enligt kommitténs mening komma även den till del som på grund av yrkesskada inte har kunnat arbeta alls eller arbeta i endast begränsad omfattning.

Det nu anförda motiverar enligt kommitténs mening att man i anslutning till införandet av den nya arbetsskadeförsäkringen förbättrar livränteförmåerna för de äldre skadefallen.

10.4.2 *Metod vid uppräknings*

I huvudbetänkandet (SOU 1975:84 s. 118) påpekar kommittén att tillämpningen av det medicinska invaliditetsbegreppet kan ge till resultat att vissa skador överkompenseras och vissa underkompenseras. Flera undersökningar visar att det förra är vanligt vid lägre invaliditeter och det senare vid högre invaliditeter. Enligt kommitténs mening kan man dra den slutsatsen av undersökningarna att skador med låg invaliditet nästan undantagslöst inte har någon inverkan på förvärvsförmågan.

Mot bakgrund av vad kommittén anför i huvudbetänkandet beträffande det nuvarande livräntebeståndet och den medicinska invaliditetsbedömningens förefaller en generell uppräknings av alla gamla livräntor föga motiverad. En sådan uppräknings skulle förstärka olägenheterna med det medicinska invaliditetsbegreppet. Med hänsyn till att arbetsskadeförsäkringen skall grundas på ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp och det är införandet av arbetsskadeförsäkringen som motiverar livränteuppräknings, bör målsättningen enligt kommitténs mening i stället vara att uppräknings skall ske endast i de fall där yrkesskadan minskat den skadades förvärvsförmåga. Den metod som framstår som riktigast för att uppnå denna målsättning är att efter individuell prövning räkna upp livräntan i den mån livränta skulle ha utgått enligt LAF. Man skulle därvid kunna tillämpa LAF:s bestämmelser om kompensationsnivå och därigenom ge full täckning för inkomstbortfallet. Kommittén har låtit företa en stickprovsstudie i syfte att utröna om det är möjligt att göra en rättvis omprövning av äldre livräntor med utgångspunkt i LAF:s regler. Undersökningen har omfattat ett mindre antal skadefall och värdena är därför osäkra men undersökningen belyser svårigheterna att bedöma invaliditetsgraden hos de äldre skadefallen med tillämpning av den nya lagens grundsatser. Det visade sig bl. a. mycket svårt och i vissa fall omöjligt att göra någon beräkning av den skadades i och för sig möjliga arbetsinkomst som fullt frisk. Detta var särskilt framträdande då den skadade uppbär hel förtidspension, var arbetslös eller av annan anledning

saknade förvärvsarbete. Det visade sig också i många fall vara omöjligt att efter några års förlopp fastställa om inkomstbortfallet berodde på skadan eller på andra omständigheter.

På grund härav är det enligt kommitténs mening inte en framkomlig väg att företa en individuell omprövning av de gamla livräntorna. I stället måste man välja en generell metod och avstå från kravet i varje enskilt fall på att inkomstbortfall i realiteten föreligger. Den begränsningen i rätten till uppräknings kan dock göras att livräntor som grundar sig på relativt låga invaliditetsgrader inte skall få omfattas av uppräknings. De tidigare nämnda undersökningarna visar ju att skador med låg invaliditet nästan undantagslöst saknar inverkan på förvärvsförmågan. Utgående ersättning utgör därför ingen kompensation för inkomstförlust utan i stället en ersättning för lyte och men. Det kapitaliserade värdet av dessa låga livräntor motsvarar väl den ersättning för lyte och men som numera kan utgå från TFY. Vid tidigare uppräknings har gränsen i allmänhet satts vid 30 %. På senare tid har vid uppräknings av vissa statliga ersättnings gränsen för att omfattas av ersättningsanordningen satts vid 25 %. Kommittén anser att gränsen bör bestämmas på samma sätt i förevarande sammanhang och föreslår att uppräknings av äldre skadelivräntor skall ske generellt i alla fall där invaliditetsgraden enligt den äldre lagstiftningen uppgår till minst 25 %.

Kommittén har under sina överväganden av vilken metod som skall användas vid en generell uppräknings undersökt vilket resultat en omreglering enligt den modell som tillämpades genom 1955 års omregleringslag skulle ge i dag. Målsättningen för kommittén har därvid varit att alla skadade skall få den årliga arbetsförtjänsten som ligger till grund för livräntan uppräknad till samma värde oberoende av när skadan inträffat. Kommittén har utfört en provomräknings enligt formeln

$$\frac{\text{Årlig arbetsförtjänst vid skadetillfället} \times 3 \text{ basbelopp}}{\text{medelarbetsförtjänsten för skadeåret}}$$

Provomräknings visar att livräntebeloppet genom denna metod ökar med 55–60 % om skadan har inträffat före 1955 och med omkring 20 % om skadan inträffat 1955–1967. Vid skador som inträffat efter 1967 ger metoden negativa resultat på grund av att medelarbetsförtjänsten för åren efter 1967 varit högre än tre gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet.

Omregleringsmetodens förtjänst ligger främst i att de livräntetagare vars livräntor grundar sig på låga arbetsförtjänster och restriktiva ersättningsregler får en avsevärd förbättring. Förbättringen kan emellertid inte ses isolerad utan måste bedömas med beaktande av gällande skatteregler. Livräntebelopp, som utgår i de fall frågan om ersättning i anledning av yrkesskadan prövats jämlikt de bestämmelser som gällde efter den 1 januari 1955, anses enligt 32 § kommunalskattelagen (1928:370) som skattepliktig intäkt till hela sitt belopp. När frågan om livränta prövats efter de regler som gällde före den 1 januari 1955 beskattas livräntan endast till reducerat belopp. Som skattepliktig intäkt räknas endast viss del av livräntans belopp efter en fallande skala beroende på livräntetagarens ålder under beskattningsåret. Om exempelvis livräntetagaren är 64–69 år skall endast 40 % av livräntan räknas som skattepliktig intäkt.

Skattereglerna innebär att uppräkningsens reella värde blir betydligt högre för den som skadats före 1955 än för den vars livränta utgår på grund av skada som inträffat efter den 1 januari 1955. För att få rättvist resultat måste omregleringsmetoden därför differentieras för äldre och nyare fall eller kombineras med ändrade beskattningsregler. Kommittén är inte beredd att förorda någondera lösningen utan anser i stället att en procentuell uppräkningsmetod bör komma till användning. Med en procentuell uppräkningsmetod kan skillnaderna i beskattningshänseende beaktas genom att procentsatserna avpassas utöver vad som är motiverat enbart av principen om kompensation för utebliven förvärvsinkomst. Vid bestämmandet av lämplig procentsats kan vägledning fås av resultatet av kommitténs omregleringsundersökning. Denna gav en procentuell förhöjning av livräntan på 55 till 60 % för den som skadats före 1955 och ca 20 % för den som skadats 1955–1967. Om man önskar utjämna den effekt som oförändrade skatteregler medför för livräntor beviljade före 1955 bör den procentsats som dessa livräntor skall höjas med, sättas vid ca 30 %. För senare beviljade livräntor bör procentsatsen sättas lägre och liksom vid tidigare uppräkningsstillfällen sänkas för de senast beviljade livräntorna. Kommittén föreslår därför att livräntan räknas upp till den som skadats före 1955 med 30 %, till den som skadats under åren 1955 t. o. m. 1967 med 20 % och till den som skadats efter 1967 med 10 %.

I många fall innebär den procentuella uppräkningsen att ökningen av livräntan blivit mycket måttlig. Detta gäller främst livräntor som grundar sig på en invaliditetsgrad om 25 % och strax däröver och skadefall som inträffat för många år sedan. I syfte att undvika att livränta höjs med allt för obetydligt belopp föreslår kommittén att uppräkningsen alltid skall ske med minst 500 kr.

I huvudbetänkandet (s. 131) framhåller kommittén att det är angeläget att livräntorna anpassas efter den allmänna standardhöjning som sker i samhället. Kommittén säger sig förutsätta att pensionskommittén, som utreder frågan om standardsäkring inom den allmänna pensioneringen, beaktar frågans särskilda vikt för de yrkesskadade och lägger fram förslag i sådan tid att en standardsäkring kan ingå i den nya lagen om arbetsskadeförsäkring. Om en standardsäkring av livräntan kommer till stånd bör den enligt kommitténs mening omfatta även livräntor som beviljats före den nya lagens ikraftträdande.

Kostnaderna för en uppräkningsen enligt den föreslagna metoden av alla livräntor med en invaliditetsgrad av 25 % och högre uppgår enligt beräkningar som RFV för kommitténs räkning låtit göra till 36 000 000 kr när det gäller skador under privat eller kommunal anställning och till ca 4 000 000 kr när det gäller skador under statlig anställning. Kostnaderna för uppräkningsen av livräntor som utgår på grund av skador som inträffat under värnplikts-tjänstgöring, civilförsvarstjänstgöring och liknande uppgår till ca 5 000 000 kr. Merkostnaden för garantiregeln att livränta skall räknas upp med lägst 500 kr utgör ca 1 000 000 kr när det gäller skador under privat och kommunal anställning, ca 60 000 kr när det gäller skador i statlig tjänst och ca 44 000 kr för övriga skador.

Kommittén har endast beaktat den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen och författningsreglerade ersättningar som utgår av statsmedel. Frågan om

uppräknning av livräntor som grundar sig på frivillig yrkesskadeförsäkring får övervägas i annat sammanhang.

10.5 Samordningen mellan yrkesskadelivränta och pensionsförmåner från den allmänna försäkringen

10.5.1 *Nuvarande ordning*

Livränta till yrkesskadad är f. n. i princip livsvarig. Enligt YFL och MEL reduceras dock livräntan till 3/4 av sitt belopp fr. o. m. den månad under vilken den skadade fyllt 67 år (65 år i fråga om skada som inträffar efter den 30 juni 1976). Samordningen mellan livränta och pension följer samma regler oberoende av om pensionen utgår i form av förtidspension eller ålderspension. I fråga om samordningen på pensionssidan gäller i princip samma regler vare sig ersättningen utgår enligt nyare eller äldre bestämmelser.

Om pensionsberättigad har rätt till livränta enligt yrkesskadeförsäkringslagen eller enligt någon av de övriga särskilda ersättningsbestämmelserna och ersättningen inte utgår på grund av frivillig försäkring, så skall den folk- och tilläggspension, som tillkommer honom, minskas enligt 17 kap. 2 § AFL.

Folkpension och tilläggspension i form av förtidspension eller ålderspension minskas med 3/4 av invalidlivräntan.

Den som har partiell förtidspension kan vara förvärvsarbetande och därvid drabbas av yrkesskada. Den livränta, som har då får, är till sin storlek beroende av den, på grund av den tidigare invaliditeten reducerade, arbetsförtjänst han hade vid olyckstillfället. Liksom den partiella pensionen utgår vid sidan av denna arbetsförtjänst, har man ansett att den livränta, som ersätter arbetsförtjänsten, bör lämna pensionen orubbad, i den mån inte den till följd skadan ökade sammanlagda invaliditeten medför att högre partiell eller hel pension skall utgå. Därför har stadgats att avdrag på partiell förtidspension får ske endast om skadan inträffat före den tidpunkt, från vilken pensionen utgår.

Om den försäkrade var invalidiserad till följd av yrkesskada redan innan han började intjäna de pensionspoäng, som ligger till grund för tilläggspension, har det ansetts vara oberättigat att låta livräntan reducera tilläggspensionen. Den till grund för tilläggspensionen liggande arbetsförtjänsten kan nämligen antas vara lägre till följd av yrkesskadeinvaliditeten. Därför har stadgats att avdrag på tilläggspension får ske endast om den pensionsberättigade intjänat pensionspoäng för minst ett år vid den tidpunkt då yrkesskadan inträffade.

Har livränta eller del därav utbytt mot ett engångsbelopp, skall vid samordningen anses som om livräntan alltjämt utgick eller utgående livränta var förhöjd med belopp, som svarar mot engångsbeloppet.

Folkpension i form av ålderspension, änkepension eller barnpension och tilläggspension i form av änkepension eller barnpension minskas med 3/4 av den pensionsberättigade för samma tid tillkommande efterlevandelivränta.

Har man rätt till både folkpension och tilläggspension, skall avdrag för

yrkesskadeersättning göras i första hand på tilläggspensionen.

Åtminstone något av folkpensionen skall bli kvar att utbetala. Sålunda skall efter avdrag alltid vara kvar minst 1/4 av förtidspension och barnpension. Av änkepension skall alltid minst 1/2 utbetalas. Och av ålderspension skall minst 3/4 vara kvar.

I samband med tillkomsten av de år 1967 beslutade procentuella uppräkningsarna av äldre yrkesskadelivräntor och värdesäkringen av livräntor genom anknäpning till basbelopp uppkom särskilda problem i samordningsfallen. Man stannade för att livräntorna skulle värdesäkras i sin helhet och att minskning därefter skulle ske enligt de ovan redovisade samordningsreglerna. Det stadgades därför att de samordningsregler, som gäller för grundlivräntan, skall gälla även för de förhöjningar, som föränleds av värdesäkringslagstiftningen. I fråga om livräntor, som redan vid ikraftträddandet av värdesäkringslagstiftningen den 1 januari 1968 var samordnade med allmän pension, skulle det emellertid kunna inträffa – i synnerhet när livräntan var liten – att höjningen verkade reducerande på pensionen. För att undvika detta har stadgats att belopp, varmed livränta höjts genom den procentuella uppräkningsen, samt sådan höjning av detta belopp, som föränleds av den automatiska värdestegringen, inte får beaktas vid tillämpningen av samordningsreglerna i fråga om sådan livräntetagare som vid utgången av år 1967 åtnjöt pension, som minskats med hänsyn till livräntan.

10.5.2 Arbetsskadeförsäkringen

LAF:s bestämmelser om åldersförmåner innebär att livräntan upphör att utgå då livräntetagaren fyller 65 år. För den som efter uppnådda 65 år saknar ålderspension eller har en låg pension gäller en garantiregel att livräntan skall utgå även efter 65 års ålder i den mån pensionsförmånerna inte uppgår till minst 65 % av livräntebeloppet. Pensionsförmånerna skall inte reduceras utan utgå ograverade. Livräntan skall beaktas vid beräkning av pensionsgrundande inkomst. Är någon som har rätt till livränta samtidigt berättigad till förtidspension med anledning av den inkomstförlust som har föränlett livräntan, utgår livräntan endast i den mån den överstiger pensionen.

10.5.3 Överväganden

Statsmakterna har vid flera tillfällen slagit fast att den riktiga principen för en samordning, när en förmån från den allmänna pensioneringen sammanträffar med en förmån från yrkesskadeförsäkringen, är att den allmänna förmånen utgår fullt ut och att yrkesskadeförmånen utformas som ett komplement till den allmänna förmånen. Vid tillkomsten av lagen om allmän försäkring ansågs det inte möjligt att genomföra denna princip. Som ett provisorium har man tagit in samordningsbestämmelser som bygger på den motsatta principen dvs. reduktionen av de sammanlagda pensions- och livränteförmånerna sker på pensionssidan. Utgångspunkten för den nuvarande samordningen är att man å ena sidan velat hindra överkompensation – den förvärsarbetande får ju vid inträde i pensionsåldern normalt vidkännas en minskning av sina intäkter – och å andra sidan velat se till att det utgår något högre ersättning i pensionsfall som har samband med yrkesskada än

i andra pensionsfall. Detta senare är motiverat av att den yrkesskadades tilläggspension kan antas vara lägre än andras genom att skadan hindrat honom från att bygga upp sin pensionsgrundande inkomst.

Bestämmelserna i 17 kap. 2 § AFL får till resultat att i de pensionsfall där rätt till yrkesskadelivränta föreligger, utgår en något högre sammanlagd åldersförmån än i övriga fall. Ökningen motsvarar 1/4 av yrkesskadelivräntan.

De nuvarande samordningsreglerna ger enligt kommitténs mening i de flesta fall tillfredsställande materiellt resultat. Att en yrkesskadad i åtskilliga situationer får vidkännas sämre åldersförmåner till följd av yrkesskadan än om han hade kunnat arbeta fullt under sitt yrkesverksamma liv hänger framför allt samman med äldre yrkesskadelagstiftnings låga kompensationsnivå och bestämmelser om beräkning av årlig arbetsförtjänst. Dessa brister i äldre lagstiftning har man tidigare och nu genom kommitténs förslag i avsnitt 10:4 försökt begränsa genom uppräknig av äldre livräntor. I de fall livräntetagaren på grund av yrkesskadan saknar eller har låga tilläggspensionsförmåner kompenseras han av pensionstillskott. De nuvarande samordningsreglerna ger f. ö. förmånligast resultat för den som saknar eller har låg ATP. Detta hänger samman med bestämmelserna att reduktionen i första hand skall göras på tilläggspensionen och att viss del av folkpensionen skall lämnas orörd.

Kommittén är emellertid medveten om att många livräntetagare upplever det negativt att pensionsförmånerna reduceras med viss del av livräntans belopp. Livräntan utgår ju som kompensation för yrkesskador och borde därför inte få försämra deras pensionsförmåner. Psykologiskt känner de sig därför berövade viss del av sin pension och satta i ett sämre läge än icke yrkesskadade pensionärer. Synpunkter av detta slag har kommit fram i olika sammanhang och kommittén har därför övervägt att ändra på samordningsreglerna även i äldre skadefall. En möjlighet skulle vara att helt slopa samordningen och låta pension och livränta löpa vid sidan av varandra. En sådan dubbelersättning kan emellertid inte vara förenlig med principerna i ett socialförsäkringssystem. Inslaget av överkompensation som blir följden av en sådan ordning ökar dessutom ytterligare i de många fall där skadan inte orsakat någon inkomstförlust.

En annan utväg skulle vara att låta pensionerna utgå helt men föreskriva visst större avdrag på livräntesidan än vad som sker f. n. (livräntan minskas i dag med 1/4 av sitt belopp vid inträde i pensionsåldern). Undersökningar som kommittén gjort visar att de materiella effekterna av en sådan ordning inte blir tillfredsställande. Kommittén har undersökt effekterna av att låta pensionerna utgå helt medan livräntan minskats med 3/4 respektive 1/2 av sitt belopp. Endast den som har ATP-förmåner som överstiger 20 000 kr. tjänar på att pensionerna utgår helt när livräntan reduceras med 3/4. Om man reducerar livräntan med endast 1/2 tjänar fortfarande livräntetagare med hög ATP mest på denna ordning. Den sammanlagda ökningen av ersättningsbeloppen blir mycket hög för den som har goda ATP-förmåner vid en 50-procentig reduktion av livräntan. De livräntetagare som saknar ATP eller har låg sådan får däremot vidkännas minskning av den sammanlagda ersättningen i jämförelse med vad de erhåller enligt gällande regler. I de fall där livräntan är hög blir minskningen mycket betydande.

Dessa effekter leder till att en omvänd samordning rimligen måste kombineras med en garantiregel av innebörd att äldre bestämmelser fortfarande skall tillämpas om dessa leder till gynnsammare resultat. En omvänd samordning innebär därför en administrativ belastning eftersom tillämpande myndighet alltjämt måste kontrollera vilken ersättning som skulle ha utgått enligt de gamla reglerna. För den enskilda livräntetagaren skulle regelkomplexet framstå som mycket invecklat och svåröverskådligt. Hans möjligheter att kunna överblicka vilka åldersförmåner han har rätt till skulle inte förbättras. Den psykologiska belastningen av nuvarande samordningsregler skulle inte heller kunna elimineras.

Till detta kommer ytterligare en omständighet som talar mot en ändring av nuvarande samordningsregler, nämligen skattebestämmelserna. Dessa innebär ju som tidigare nämnts att livränta till den som skadats före 1955 räknas som skattepliktig intäkt endast till viss del av sitt belopp. För exempelvis den som är mellan 64 och 69 år upptas endast 40 % av livräntans belopp som skattepliktig intäkt. Om samordningen skulle ändras så att livräntan minskade men pensionsförmåner ökade, kan effekten med oförändrade skattebestämmelser bli negativ. Om t. ex. livräntan reducerades

	Livränta	ATP	Folkpension	Summa	Värde efter skatt
Ex. A					
Nu utgående förmåner efter samordn. enligt 17:2	15 000	0	10 350	25 350	23 726
Förmåner efter upphävande av samordn. enligt 17:2 och minskning av den oreducerade livräntan med 3/4	5 000	10 000	9 500	24 500	20 900
Ex. B					
Nu utgående förmåner efter samordn. enligt 17:2	30 000	0	8 700	38 700	35 335
Förmåner efter upphävande av samordn. enligt 17:2 och minskning av den oreducerade livräntan med 3/4	10 000	10 000	9 500	29 500	25 092
Ex. C					
Nu utgående förmåner efter samordn. enligt 17:2	15 000	8 750	9 500	33 250	28 494
Förmåner efter upphävande av samordn. enligt 17:2 och minskning av den oreducerade livräntan med 3/4	5 000	20 000	9 500	34 500	26 500
Ex. D					
Nu utgående förmåner efter samordn. enligt 17:2	30 000	0	9 100	39 100	37 940
Förmåner efter upphävande av samordn. enligt 17:2 och minskning av den oreducerade livräntan med 3/4	10 000	20 000	9 500	39 500	30 600

med mer än 1/4 och pensionsförmånerna utgår ograverade minskar den sammanlagda ersättningens realvärde. Uppställningen på föregående sida visar de förmåner som utgår enligt nuvarande samordningsbestämmelser och de som skulle utgå om pensionsförmånerna utgick ograverade och livräntan minskades med 3/4. I exemplen har ATP-förmånerna angetts till 10 000 kr och 20 000 kr. Livräntan uppgår före inträdet i pensionsåldern till 20 000 kr resp. 40 000 kr och reduceras vid inträdet till 15 000 resp. 30 000 kr. Värdet efter skatt har framräknats med utgångspunkt i de bestämmelser som gäller för den som skadats före 1955, varvid livräntan reducerats med 40 % vid fastställandet av taxerad inkomst. Reglerna om avdrag för nedsatt skatteförmåga har beaktats.

En annan omständighet som ökar osäkerheten om värdet av en omvänd samordning är det arbete som pågår inom pensionskommittén med frågan om standardsäkring. Det torde vara mycket tveksamt om samhällets resurser räcker till för en standardsäkring av pensionerna. Däremot är det mera troligt och enligt yrkesskadeförsäkringskommitténs tidigare uttalade uppfattning önskvärt att yrkesskadelivräntorna kommer att standardsäkras. Även de äldre skadefallen bör omfattas av en standardsäkring. Om de äldre livräntorna standardsäkras men inte pensionsförmånerna skulle en omvänd samordning innebära att livräntetagaren genom samordningen fick en standard-säkrad livränta utbytt mot en icke standard-säkrad pension.

De anförda omständigheterna föranleder kommittén att inte föreslå någon ändring i de nuvarande samordningsreglerna för de äldre skadefallen. Det är emellertid viktigt att livräntetagarna får klar insikt i hur reglerna är konstruerade och att utbetalningen av pensionerna och livräntan sker gemensamt. Enligt uppgift från RFV sker utbetalningen i dag på det sätt att livräntan skickas ut på en anvisning och den reducerade pensionen på en annan. Enligt kommitténs mening bör utbetalningen ske genom en enda anvisning. Uträkningarna skall redovisas lättfattligt, så att livräntetagaren förstår att han faktiskt får större total ersättning än den icke yrkesskadade. Informationsbehovet hos de yrkesskadade bör tillgodoses inte bara genom att utbetalade belopp redovisas klarare utan även genom att livräntetagaren när han börjar uppbära pension tillställs lättfattlig information om vilka förmåner som kommer att utgå, hur förmånerna är samordnade och grunden för samordningsbestämmelserna.

10.6 Ersättning till livräntetagare som insjuknar på nytt på grund av den skada som föranlett livräntan

10.6.1 Nuvarande ordning enligt YFL

Frågan om sjukpenningsskyddet för livräntetagare med restarbetsförmåga har uppmärksamrats särskilt av kommittén. F. n. medför gällande regler att olika ersättningar utgår om en sådan livräntetagare insjuknar i en ny åkomma eller får recidiv i den åkomma som berättigar honom till livränta.

Livräntetagare, som blir sjuk i annan sjukdom än den som har föranlett livräntan, får nämligen behålla livräntan och får därutöver sjukpenning från den allmänna sjukförsäkringen enligt AFL:s regler, på den inkomst som

han har på grund av restarbetsförmågan. Denna sjukpenning motsvarar 90 % av den sjukpenninggrundande inkomsten.

Livräntetagare, som får återfall i den skada som föranlett livräntan, mister däremot enligt 16 § YFL sin livränta under sjuktiden och får i stället sjukpenning från yrkesskadeförsäkringen. Enligt huvudregeln motsvarar sjukpenningen 90 % av den årliga arbetsförtjänsten. Sjukpenningen måste dock minst uppgå till det belopp som skulle ha utgått från den allmänna sjukförsäkringen om det inte varit fråga om yrkesskada. Sjukpenningen beräknas vid recidiv efter inkomsten på restarbetsförmågan. I intet fall får sjukpenningen enligt 13 § YFL understiga det belopp som skulle ha utgått i livränta per dag vid 100-procentig invaliditet.

I realiteten innebär detta att den skadade i sistnämnda fall får nöja sig med förmåner som motsvarar livräntan medan han i det förstnämnda fallet får såväl livränta som sjukpenning på restarbetsförmågan.

10.6.2 *Arbetsskadeförsäkringen*

Kommittén kritiserade nu redovisade bestämmelser i recidivfallen i sitt huvudbetänkande (s. 178) och anförde – under erinran om vissa riksdagsmotioner – bl. a. följande.

Om livränta utgår på grund av yrkesskada och yrkesskadan på nytt medför sjukdom som grundar rätt till sjukpenning, får enligt 16 § YFL den skadade inte uppbära livräntan under sjukdomstiden. Denna bestämmelse har aktualiserats i två vid 1970 års riksdag väckta motioner, I:242 och II:282, vilka överlämnats till kommittén för beaktande. I motionerna framhålls att en livräntetagare som har inkomst av förvärvsarbete kan få sämre kompensation om han får återfall i den sjukdom som ligger till grund för livräntan än om han insjuknar i annan sjukdom. Motionärerna finner detta otillfredsställande, eftersom inkomstbortfallet blir lika stort oberoende av sjukdomens art.

Även om vissa principiella skäl kan anföras till stöd för att livränta och sjukpenning inte samtidigt skall utgå på grund av samma arbetsskada, delar kommittén i huvudsak motionärernas uppfattning att nuvarande bestämmelser icke ger nöjaktigt resultat. Av kommitténs principinställning i fråga om 100-procentig kompensation för inkomstförlust på grund av arbetsskada följer att en arbetsskadad, som ånyo blir sjuk på grund av arbetsskadan och därigenom går miste om inkomst som han förvärvat genom sin restarbetsförmåga, skall få ersättning från arbetsskadeförsäkringen även för denna förlust. Ur administrativ och lagteknisk synpunkt har kommittén funnit den lämpligaste lösningen av denna ersättningsfråga vara att livräntan fortsätter att utgå och kompletteras med sjukpenning från arbetsskadeförsäkringen beräknad på den sjukpenninggrundande inkomst som finns fastställd för restarbetsförmågan och som också gäller för beräkning av sjukpenning vid annan sjukdom.

En uttrycklig bestämmelse härom har tagits in i 3 kap. 7 § lagen om arbetsskadeförsäkring.

10.6.3 *Överväganden*

Om livräntetagare på nytt insjuknar på grund av den skada som föranlett livräntan får han enligt YFL inte uppbära livräntan under sjukdomstiden. Han får i stället sjukpenning från yrkesskadeförsäkringen som dock inte

får utgå med lägre belopp än som motsvarar livräntan för dag räknad. In-sjuknar han i "annan" sjukdom får han behålla livräntan och får därutöver sjukpenning från sjukförsäkringen. Den sjukpenningen utgör 90 % av den sjukpenninggrundande inkomst som han har genom sin restarbetsförmåga.

YFL:s regler har följaktligen den effekten att ersättningen för en partiellt arbetsför livräntetagare kan bli lägre vid recidiv än vid annan sjukdom. Många upplever detta som en "lucka" i lagen. Den nya lagen om arbets-skadeförsäkring har också utformats så att dessa olägenheter inte kommer att drabba de skadefall som inträffar efter den 30 juni 1977. Kommittén anser emellertid att de nu gällande reglerna är så otillfredsställande att ändring är befogad även såvitt avser de tidigare inträffade skadefallen. Samma ersättning bör utgå när en livräntetagare drabbas av recidiv som när han insjuknar i annan sjukdom. Under sjukdomstiden bör han således få behålla livräntan och dessutom få sjukpenning från yrkesskadeförsäkringen oberoende av sjukdomsorsak. Eftersom livräntan och sjukpenningen i recidivfallen kompenserar samma totala inkomstförlust bör den sammanlagda ersättningen inte få överstiga den maximala ersättning som kan utgå i sjukpenning enligt AFL, dvs. 90 % av 7,5 basbelopp. En spärregel av innebörd att det sammanlagda beloppet av livränta och sjukpenning vid recidiv inte skall få överstiga vad som skulle ha utgått i sjukpenning enligt AFL vid en sjukpenninggrundande inkomst om 7,5 basbelopp måste därför införas.

11 Specialmotivering

11.1 Förslaget till lag om statligt personskadeskydd

Som framgår närmare av redogörelserna i avsnitt 3–7 för kommitténs överväganden såvitt avser skador som uppstår under militärtjänstgöring och liknande verksamhet föreslår kommittén att det fortfarande skall finnas särskilda ersättningsanordningar utöver lagen om allmän försäkring. De nya bestämmelserna bör enligt kommitténs mening ansluta till arbetsskadeförsäkringens regler i så stor utsträckning som möjligt. Endast när verksamhetens speciella karaktär gör det nödvändigt med andra bestämmelser bör särreglering tillgripas. En annan utgångspunkt som kommittén haft i sitt arbete är att de olika författningarna bör ges mer enhetliga regler. Detta är inte bara en fråga om större rättvisa mellan olika grupper utan sammanhänger även med kommitténs strävan att decentralisera administrationen till försäkringskassorna. Man vinner också ökade möjligheter att lättfattligt informera allmänheten om den nya lagstiftningens innehåll och därigenom undvika rättsförluster för den enskilde. Kommittén har under sina överväganden av hur den framtida lagstiftningen på detta område skall utformas funnit det möjligt att sammanföra de nu gällande sex författningarna till en enda gemensam lag för alla de kategorier som på grund av tjänsteplikt eller myndighets dom eller beslut under viss tid står till offentlig myndighets förfogande eller befinner sig i förvar hos sådan myndighet. Det finns enligt kommitténs mening flera skäl som talar för en gemensam lag. Det viktigaste skälet är att ersättningsreglerna skall ges i huvudsak samma innehåll i materiellt hänseende för samtliga personkategorier som nu är i fråga. Ofta hänvisas till bestämmelserna i LAF. Att splittra regelkomplexet på flera olika författningar är omotiverat och försvårar överblicken av bestämmelserna på området. Författningsinformation och rättstillämpningen främjas om i huvudsak likalydande regelkomplex återfinns i så få författningar som möjligt. Kommittén föreslår därför att bestämmelserna i de nu gällande sex författningarna om ersättning för kroppsskada ådragen under militärtjänst, civilförsvarstjänst, räddningstjänst m. m. och vistelse på anstalt ersätts av en gemensam lag, kallad lag om statligt personskadeskydd.

Den föreslagna lagen bör i likhet med LAF renodlas att gälla endast ersättning för ekonomisk skada. Ersättning för ideell skada bör som kom-

mittén redovisat i kapitel 8 regleras för sig. I detta avseende lägger kommittén fram ett förslag till lag om ersättning av statsmedel för ideell skada.

1 §

I paragrafen anges den skyddade personkretsen. Denna utgörs med ett undantag av samma kategorier som nu omfattas av MEL, CEF, katastrof-kungörelserna och AEF. Dessutom har tillkommit anhållna och andra som för annat ändamål än verkställighet av påföljd är intagna i anstalt, häkte eller polisarrest. Undantaget utgöres av befälsanställda vid civilförsvaret. CEF gäller envar som drabbas av skada under tjänstgöring i civilförsvaret och således även de befälsanställda. Utredningen rörande systemet för för-måner åt värnpliktiga ansåg i betänkandet (SOU 1973:40) Civilförsvarfsför-måner att den befälsanställdes försäkringsskydd borde korrespondera med vad som gäller för försvarsmaktens reservofficerare. För dem gäller lagen om yrkesskadeförsäkring. Tidigare omfattades reservofficerare liksom annan fast anställd personal i försvarsmakten av MEL. Statsmakterna ansåg emel-lertid att arbetstagare hos försvaret inte bör ges någon särställning i jämförelse med andra arbetstagare. Delaktigheten av MEL:s, i förhållande till YFL:s utvidgade skydd innebar en sådan särställning. Fr. o. m. 1971 gäller därför MEL endast för värnpliktiga och frivilliga och inte för reservofficerare och andra arbetstagare. Enligt kommitténs mening bör samma ordning tillämpas inom civilförsvaret. I lagen om statligt personskadeskydd har kommittén därför inte tagit med de befälsanställda vid civilförsvaret. I stället får dessa i fortsättningen sitt skydd som övriga arbetstagare hos staten genom ar-betsskadeförsäkringen.

I *första punkten* har medtagits förutom de som fullgör tjänstgöring enligt civilförsvarslagen, en del av den personkrets som i dag omfattas av MEL. Denna lag omfattar värnpliktiga varmed förstås den som fullgör tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller eljest åtnjuter förmåner enligt grunder som gäller för värnpliktig. Det sistnämnda syftar på dem som fullgör tjänstgöring enligt lagen om vapenfri tjänst, dem som utbildas enligt kungörelsen (1971:331) om bistånds- och katastrofutbildning och dem som genomgår utbildning till regementsofficer, reservofficer eller annan liknande utbildning som inte fullgörs enligt värnpliktslagen. Enligt kommitténs mening bör samtliga nämnda grupper och således även den som utbildas till regementsofficer, reservofficer eller liknande utbildning som inte fullgörs enligt värnpliktslagen omfattas av personskadeskyddet. Emellertid anser kommittén det motiverat att ur lagteknisk synpunkt jämställa de sistnämnda med frivilliga. Som kom-mittén senare anför bör det ligga i regeringens hand att bestämma vilka frivilliga hos försvarsmakten som skall omfattas av personskadeskyddet. I paragrafens sista stycke ges regeringen en sådan befogenhet. Kommittén utgår från att regeringen vid sitt ställningstagande härvidlag tar med de nämnda grupperna. I förevarande punkt har kommittén däremot tagit med sådana värnpliktiga som tjänstgör eller genomgår inskrivningsprövning en-ligt värnpliktslagen, lagen om vapenfri tjänst eller genomgår bistånds- och katastrofutbildning enligt särskilda bestämmelser.

Med inskrivningsprövning avser kommittén inskrivningsförrättning enligt värnpliktslagen och civilförsvarslagen. När det gäller antagningsprövning för regementsofficers- och reservofficersaspiranter och antagningsprövning

som anordnas för plutonofficersaspiranter och teknikeraspiranter bör det ligga i regeringens hand att bestämma om sådan prövning skall innefattas i skyddet. Kommittén anser att dessa grupper bör omfattas av skyddet.

Den personkrets som tagits upp under *andra punkten* utgörs av den som i dag omfattas av 19 § brandlagen (1974:80), 4 § kungörelsen (1961:457) om ersättning på grund av medverkan i skyddsarbete vid olyckor i atomanläggning m. m. och 3 § kungörelsen (1961:564) om ersättning av statsmedel för medverkan i flygräddningstjänst m. m. Bestämmelserna om plikt att medverka i skyddsarbete vid atomolycka och i flygräddningstjänst finns i lagen (1960:331) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggning m. m. och i luftfarstslagen (1957:297). I punkten hänvisas därför till – förutom brandlagen – dessa båda lagar.

Vilka närmare kategorier som avses i *tredje punkten* har behandlats utförligt i kap. 7.

I paragrafens *sista stycke* anges att även frivilliga skall kunna omfattas av personskadeskyddet.

MEL omfattar genom direkt föreskrift frivillig personal. Med frivilliga avses enligt 1 § MEL hemvärnspersonal och sådan i militärtjänstgöring frivilligt deltagande personal, som enligt regeringens förordnande hänförs under MEL. I tillämpningskungörelsen (1950:261) till MEL föreskrivs att till frivilliga hänförs förutom hemvärnspersonal

- a) personer som, utan att på grund av värnpliktslagens föreskrifter eller eljest vara krigstjänstgöringsskyldiga, genom frivilligavtal förbundit sig till tjänstgöring vid försvarsmakten eller som genom annat särskilt avtal åtagit sig att frivilligt tjänstgöra inom totalförsvaret,
- b) medlemmar av sjövärnsskåren och de frivilliga försvarsorganisationerna,
- c) praktikanter vid armén, marinen eller flygvapnet, varmed avses ynglingar vilka i rekryteringsbefrämjande syfte beretts tillfälle att frivilligt tjänstgöra inom totalförsvaret,
- d) värnpliktiga hemvärnsmän som avses i kungörelsen (1951:549) om värnpliktiga hemvärnsmän.

Enligt kommitténs mening bör personskadeskyddet gälla alla de frivilliga som nu omfattas av MEL. Som tidigare nämnts bör även de som genomgår utbildning till regementsofficerare och annan liknande frivillig utbildning som inte genomförs enligt värnpliktslagen omfattas. Likaså bör de som utan att tjänstgöringsplikt föreligger deltar i verksamhet för att avvärja eller begränsa skador på människor eller egendom omfattas. Kommittén syftar därvid på deltagare i fjällräddning och sjöräddning.

Att direkt i lagtexten ange alla de frivilliggrupper som bör omfattas av personskadeskyddet finner kommittén tungrott och därför mindre lämpligt. En smidigare anpassning till rådande förhållanden uppnås om det – liksom nu i huvudsak gäller enligt MEL – får ankomma på regeringen att förordna vilka frivilliga som skall tillerkännas skydd enligt lagen.

2 §

Enligt 6 § CEF och 8 § AEF utgår inte ersättning i anledning av skada för vilken den skadade är obligatoriskt försäkrad enligt YFL. Enligt 8 § AEF utgår inte heller ersättning i anledning av skada för vilken den skadade

är frivilligt försäkrad enligt YFL. MEL har inte några motsvarande bestämmelser.

I förevarande paragraf har kommittén tagit in en bestämmelse av samma principiella innebörd. Med hänsyn till det militära skadeskyddets utvidgning i tid och rum har bestämmelsen gjorts generellt tillämplig. Enligt kommitténs bedömning måste det vara en riktig princip att ersättning skall utgå i första hand från LAF, om man kan härleda ett arbetstagare- – arbetsgivareförhållande. Den värnpliktige som skadas under övningsuppehållet medan han förvärvsarbetar bör således, liksom den intagne som vid vård utom anstalt skadas medan han utför arbete hos en arbetsgivare, ersättas enligt LAF.

4 §

I denna paragraf anges den tid under vilken någon är omfattad av personskadeskyddet. Kommittén har funnit det praktiskt att kalla denna tid för skyddstid.

1. För dem som avses i 1 § första stycket 1 har kommittén behandlat förevarande fråga utförligt i kap. 3. Personskadeskyddet föreslås för dem gälla från det färd för inryckning till tjänstgöring eller verksamhet påbörjas till dess färd från tjänstgöringen eller verksamheten avslutas efter utryckningen. För den värnpliktige innebär detta att han omfattas av skyddet under hela sin utbildningstid, såväl då utbildning pågår som under fritid och under övningsuppehåll. För hemvärnsmannen som deltar i hemvärnsövningar under en eller två dagar i taget innebär regeln att han har skydd under dessa dagar men inte under tid till nästa övningsomgång.
2. När det gäller dem som deltar i katastrofbekämpande verksamhet innebär bestämmelsen i andra punkten att de har skydd under den konkreta händelsen eller övningen och vid färd dit och hem. Bestämmelsen överensstämmer med gällande regler.
3. Skyddet för den som är intagen på anstalt föreslås i tredje punkten gälla från det färd till anstalt påbörjas till dess färd från anstalten efter frigivning avslutas. Regeln innebär att den intagne har skydd även under den tid han vistas utom anstalt på exempelvis försökspermission och tillfällig permission enligt 49 § lagen (1954:579) om nykterhetsvård, korttidspermission enligt 32 § lagen (1974:263) om kriminalvård i anstalt (KvaL), frigivningspermission enligt 33 § KvaL eller i rehabiliteringssyfte enligt 34 § KvaL. Detta skall gälla även när tid för vistelse utanför anstalt enligt 35 § KvaL ej skall inräknas i verkställighetstiden. De fall som avses i 35 § är enligt förarbetena till KvaL (prop. 1974:20 s. 147) när den intagne missbrukat friheten genom att avvika eller att utnyttja den för annat ändamål än det avsedda, t. ex. brottslig verksamhet. Frågan huruvida ersättning i sådant fall skall sättas ned eller dras in får bedömas enligt 15 § lagen om statligt personskadeskydd.

Det bör nämnas att med frigivning avses även villkorlig frigivning enligt 26 kap. 6 § brottsbalken. Tid under vilken någon är villkorligt frigiven omfattas således inte av skyddet.

Intagen på vårdanstalt för alkoholmissbrukare kan som nämnts få försökspermission och tillfällig permission. Tillfällig permission beviljas för

högst sju dagar i följd, försökspermission betydligt längre. (för återstoden av vårdtiden eller för viss tid). Försökspermission brukar beviljas ganska tidigt. Redan efter ett par månaders vårdtid är det vanligt att den intagne får lämna anstalten på försökspermission. Följden i sådana fall är att tiden för vård utom anstalt kan bli mycket lång. Kommittén har därför funnit det motiverat att i följande paragraf ta in en regel om begränsning av skyddstiden vid vård utom anstalt. I praktiken skrivs emellertid den intagne ut från anstalten före vårdtidens utgång om han sköter sig under permissionen. Frågan om utskrivning i förtid brukar tas upp efter sex månaders vårdtid. Den som missköter sig under permission tas åter in på anstalten, varefter ny försökspermission kan beviljas. Om den permitterade hämtas åter från permission skall enligt 52 § andra stycket nykterhetsvårdslagen den tid under vilken han vistats utom anstalten inte räknas in i vårdtiden. Den nu föreslagna skyddstidsbestämmelsen innebär emellertid att personskadeskyddet skall gälla även under sådan tid oberoende av om den skall anses som vårdtid. Ersättningen kan dock vid skada under sådan tid dras in eller sättas ned med stöd av 15 §.

För den som är intagen på ungdomsvårdsskola jämställs utskrivning med frigivning.

För häktade, anhållna och de som i annat fall är intagna på anstalt gäller skyddet under vistelsen i och under färd till eller från anstalten, häktet eller polisarresten.

5 §

Paragrafen innehåller vissa begränsningar av personskadeskyddets omfattning.

Första stycket innebär att skyddet inskränks vid vistelse utom Norden. Utan sådan begränsning skulle eljest det av kommittén föreslagna utvidgade fritidsskyddet medföra rätt till ersättning enligt lagen vid skada under fritidsresor i utlandet. En värnpliktig som under övningsuppehåll företar en nöjestur till en turistort utomlands skulle få ett statligt försäkringsskydd för skada under resan. Enligt kommitténs mening saknas det motiv att utvidga försäkringsskyddet så långt. Däremot kan skäl åberopas för att låta vistelse inom Norden omfattas. Över de nordiska riksgränserna pågår en omfattande trafik. I Tornedalen sker t. ex. ett livligt kontaktutbyte. Enligt en undersökning från 1971 (NU 1971:7) har 80 % av dem som bor i Sverige och 60 % av dem som bor i Finland släktingar på andra sidan gränsen. Andra kontaktorsaker är gränshandel, nöjesliv och religionsutövning. Visst kommunalt samarbete bedrivs också. Liknande förhållanden kan redovisas från andra gränstrakter. För personer som är bosatta vid eller förlagda vid gränserna ingår därför ofta vistelse i grannlandet som ett naturligt inslag i fritiden.

Försvarsmakten anordnar ibland resor för värnpliktiga till länder utanför Norden. Under dessa bör skyddet naturligtvis gälla. Likaså bör värnpliktiga som är bosatta utanför Norden åtnjuta samma skydd under uppehåll i hemlandet som om han var bosatt i Sverige i de fall staten bekostat hans hemresa. Liknande fall kan tänkas för andra kategorier än värnpliktiga. Flygräddningstjänst kan t. ex. bedrivas utom Norden. I sådant fall bör skyddet också

gälla. Kommittén har därför begränsat undantaget för utlandsvistelse så att undantaget inte gäller i de fall där utlandsresor anordnats eller betalats av staten.

I *andra stycket* har en regel tagits in som begränsar skyddstiden vid vård utom anstalt till de första sex månaderna av denna vård. Om permissions-tiden i undantagsfall skulle överstiga sex månader får det anses rimligt att den intagne ordnar sitt skydd på annat sätt. Om den intagne tas in på anstalten och ny permission beviljas börjar ny skyddad sexmånadersperiod att löpa.

6 §

Paragrafen innehåller den centrala bestämmelsen att varje skada, dvs. olycksfall eller sjukdom, som någon ådragit sig under skyddstiden grundar rätt till ersättning.

Den föreslagna paragrafen innebär ingen ändring i förevarande avseende för den personkrets som omfattas av MEL. För civilförsvarspliktiga, deltagare i räddningstjänst, atomolycksbekämpning och flygräddning samt för anstaltsintagna innebär regeln däremot en utvidgning i förhållande till nuvarande ordning. Dessa kategorier har i dag endast skydd för olycksfall och yrkessjukdomar som avses i 6 § YFL men inte skydd för andra sjukdomar. Likheten mellan tjänstgöringsförhållandena för de värnpliktiga och övriga grupper talar, som kommittén utvecklat i tidigare kapitel, för en sådan utvidgning av skyddet. När det gäller deltagare i katastrofbekämpning och civilförsvarspliktiga har utvidgningen mindre praktisk betydelse eftersom varje tjänstgöringstillfälle har kort varaktighet, vilket får betydelse vid tillämpning av bevisreglerna i 8 §.

Det kan här erinras om att kommitténs förslag överensstämmer – såvitt gäller civilförsvarspliktiga – med vad UFV föreslagit i sitt betänkande (SOU 1973:40) Civilförsvarsförmåner på denna punkt.

7 §

Denna paragraf motsvarar den nuvarande bevisregeln i 3 § 1 mom. MEL och överensstämmer med bevisregeln om olycksfall i arbetet i 2 kap. 2 § LAF.

8 §

Paragrafen överensstämmer i sak med bevisreglerna i 3 § 2 mom. MEL. Dessa har kommenterats av kommittén i den allmänna motiveringen i kap. 3.

Enligt 6 § lagförslaget, omfattar personskadeskyddet (liksom MEL) alla skador som ådragits under skyddstiden. Med detta skadebegrepp behöver man – till skillnad från vad som följer av LAF – inte konstatera om det förekommit någon skadlig inverkan. Man behöver inte heller göra någon farlighetsbedömning av denna inverkan. Skadebegreppet anknyter i stället till skadans förhållande till skyddstiden i dess helhet. Har den inträffat under skyddstiden är den i princip ersättningsgill. Bevisreglerna i förevarande pa-

ragraf är konstruerade med utgångspunkt i detta resonemang. När det gäller skada som visat sig under skyddstiden skall skadan anses vara ådragen under denna om skälig anledning inte finns att anta att skadan har orsakats av annat än den verksamhet som omfattas av skyddet och att denna inte har väsentligt bidragit till sjukdomen. Regeln innebär att orsakssamband mellan den skyddade verksamheten och sjukdom som visat sig under denna presumeras föreligga om inte starka skäl talar emot det.

När det gäller sjukdom som visat sig efter skyddstiden krävs för ersättningsrätt att den skyddade verksamheten kan antas ha väsentligt bidragit till skadan. Presumtionen är här omvänd.

Bestämmelserna har fått en annan språklig utformning än i MEL. Någon ändring i sak är dock inte avsedd.

9 §

I 2 kap. 3 § LAF föreskrivs att med skada skall avses personskada och skada på protes eller annan liknande anordning som används för avsett ändamål när skadan inträffade. I 2 kap. 4 § LAF sägs att skada till följd av annat än olycksfall skall anses ha inträffat den dag då skadan visade sig. Dessa bestämmelser bör ha motsvarande tillämpning i fråga om skada enligt förevarande lag.

10 §

Förmåner vid skada skall enligt denna paragraf i princip vara lika med de förmåner som utges efter samordningstiden vid arbetsskada enligt LAF. Någon samordning med den allmänna sjukförsäkringen på sätt som sägs i 3 kap. 1 § LAF skall inte förekomma. Sjukpenning skall utgå fr. o. m. dagen efter det skadan inträffade, om inte annat följer av 11 § andra stycket. De förmåner som kan utgå vid skada är ersättning för sjukvårdskostnader, sjukpenning, livränta och begravningshjälp.

Ersättningen för sjukvårdskostnader skall i sin helhet utgå från personskadeskyddet. En nyhet i förhållande till nuvarande ordning är att även konvalecentvård inom riket blir ersättningsberättigad.

Genom hänvisning till LAF kommer invaliditetsbedömningen i den nya lagen att anknyta till de principer som gäller inom den allmänna försäkringen. Det blir därigenom den faktiska nedsättningen i den skadades förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete som bestämmer livräntans storlek. Livräntan skall kunna ersätta årlig inkomstförlust upp till 7,5 basbelopp mot f. n. 5 basbelopp. Samordningen med den allmänna pensioneringen blir samma som inom arbetsskadeförsäkringen, dvs. livräntan skall täcka den del av inkomstförlusten som inte ersätts genom pension. Livräntan blir pensionsgrundande inom ATP.

11 §

Värnpliktiga och anstaltsintagna har fri sjukvård under tjänstgörings- resp. anstaltstiden. Kommittén föreslår ingen ändring härvidlag. I första stycket av denna paragraf har därför tagits in en bestämmelse att sjukvårdsersättning

enligt denna lag utgår endast om staten inte tillhandahåller förmånen på annat sätt.

Sjukpenning och livränta till skadad utgår enligt 6 § 5 mom. MEL inte för tid under vilken tjänstgöringen varar. Bestämmelsen inverkar enligt ett motivuttalande från 1944 inte på den skadades rätt att få ersättning under ny tjänstgöring. Detta innebär att den som skadas under grundutbildningen inte får ersättning från MEL förrän grundutbildningen avslutats genom hemförlovning. Om han får en livränta på grund av skadan utgår denna även under tid när han fullgör repetitionsutbildning. CEF saknar motsvarande regel. Däremot föreskriver AEF (5 §) att sjukpenning och livränta inte skall utges till den skadade för tid under vilken han är häktad eller är intagen på anstalt eller arbetshem.

I 20 § MEL finns vidare en bestämmelse av innebörd att sjukpenning och livränta i anledning av sjukdom, som inte förorsakats av olycksfall, inte utges för tid varunder ersättningstagaren undergår frihetsstraff eller tvångsarbete eller är intagen i säkerhetsanstalt eller i skola tillhörande barna- och ungdomsvården.

Andra stycket i förevarande paragraf har utformats efter samma princip som nu gäller i MEL och AEF och innebär att sjukpenning och livränta inte skall utges för den tid under vilken tjänstgöring eller anstaltsvistelse pågår. Under sådan tid gör den skadade normalt ingen inkomstförlust. Den som deltar i verksamhet inom försvaret får samma förmåner oavsett om han är sjuk eller frisk. Den som är intagen på kriminalvårdsanstalt kan i vissa fall få vidkännas inkomstförlust vid sjukdom eftersom han inte kan delta i anstaltens arbetsverksamhet. Ersättningen för arbete i anstalt är emellertid vanligen låg och kan inte jämföras med förvärvsinkomst. Kommittén ser därför ingen anledning att föreslå något undantag från huvudregeln för denna begränsade kategori av anstaltsklientelet.

Ett särskilt problem i förevarande sammanhang utgör de intagna på vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Den som vårdas på allmän eller enskild anstalt anses ha förlorat minst hälften av sin arbetsförmåga och är därför berättigad till sjukpenning under intagningen. De deltar emellertid normalt i arbete på anstalten till följd av gällande regler om arbetsplikt och får f. n. 10 kr/dag i flitpengar. Dessa speciella förhållanden skulle i och för sig kunna åberopas för en särbehandling av nykterhetsvårdens anstaltsintagna. Kommittén har emellertid stannat för att låta samma förutsättningar för det förstärkta sjukpenningsskyddet – och livränteskyddet – genom personskadelagen gälla för dessa intagna som för andra intagna.

I LAF finns inga inskränkningar i rätten att få sjukpenning efter samordningstiden eller att få livränta. Under samordningstiden gäller däremot AFL:s regler vilket innebär (3 kap. 15 § AFL) att sjukpenning inte utgår för tid under vilken den försäkrade fullgör militärtjänstgöring, är häktad eller intagen på kriminalvårdsanstalt eller arbetsanstalt eller i annat fall av annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad. Personskadeskyddslagens bestämmelser tar sikte på motsvarande bestämmelser i LAF efter samordningstidens slut. Kommittén har inte funnit det motiverat att göra någon avvikelse från denna princip i förevarande sammanhang. Bortsett från den inskränkning som ligger i att sjukpenning och livränta inte utgår under skyddstiden föreslås därför ingen avvikelse från LAF:s

regler om förmåner efter samordningstiden. Detta innebär att någon motsvarighet till 20 § MEL inte heller återfinns i den föreslagna lagen.

Det bör nämnas att andra stycket endast avser den tjänstgöring under vilken skadan inträffade. Den som skadats under tjänstgöring i hemvärnet skall således inte mista ersättningen när han deltar i ny hemvärnstjänstgöring eller fullgör värnpliktstjänstgöring.

12 §

Huvudprincipen är att sjukpenning- och livränteunderlag skall fastställas efter LAF:s regler. I förevarande paragraf har tagits in en garantiregel med samma innehåll som garantiregeln i 4 kap. 10 § andra stycket LAF för studerande som inte utbildas till något bestämt yrke. Garantiregeln innebär att ersättningsunderlaget ej får beräknas lägre än 2 basbelopp för tid före 21 års ålder, 2 1/2 basbelopp för tid mellan 21 och 25 års ålder och 3 basbelopp för tid fr. o. m. 25 års ålder. Bestämmelsen motsvaras av 9 § andra stycket MEL. Denna garantiregel omfattar värnpliktiga och hemvärnspersonal, som fyllt 20 år. Som utvecklats i den allmänna motiveringen föreslår kommittén att regeln bara skall gälla för den som på grund av längre tids sammanhängande tjänstgöring är ur stånd att själv påverka sitt ersättningsunderlag genom inkomst av förvärvsarbete. Detta innebär att regeln liksom nu skall omfatta värnpliktiga, vapenfria och biståndselever men endast då de fullgör längre tids tjänstgöring, dvs. grundutbildning och repetitionsutbildning i omedelbar anslutning till grundutbildning. Hemvärnspersonalen skall däremot inte omfattas eftersom de icke vid något tillfälle fullgör någon längre tids sammanhängande utbildning eller tjänstgöring. Garantiregeln föreslås vidare utvidgad till att gälla den som är intagen på anstalt under längre tid än sex månader. Svårigheterna för dem att av egen kraft bygga upp ett ersättningsunderlag har berörts i den allmänna motiveringen i kap. 6.

Regementsofficersaspiranter och reservofficersaspiranter bör enligt kommitténs mening omfattas av garantiregeln. Det bör emellertid ligga i regeringens hand att besluta härom. I sista meningen har regeringen givits den möjligheten.

13 §

Denna paragraf gäller beräkning av ersättningsunderlaget för dem som omedelbart före skyddstiden studerade eller just avslutat sina studier.

Det har inom yrkesskadeförsäkringen ansetts otillfredsställande att fastställa en livsvarig ersättning efter inkomstförhållandena vid olycksfallet, om den skadade då, på grund av låg ålder eller oavslutad yrkesutbildning, inte hade full lön eller kanske inte hade någon lön alls. YFL har därför tillförts specialregler i 9 § tredje och fjärde styckena om beräkning av årlig arbetsförtjänst för sådana försäkrade. Dessa bestämmelser har enligt 9 § MEL gjorts tillämpliga även på den som skadas under militär tjänstgöring. Bestämmelserna har kanske sin största betydelse just vid tillämpningen av MEL med hänsyn till det stora inslaget av yngre icke färdigutbildade personer som fullgör militärtjänstgöring.

Bestämmelsen i 9 § tredje stycket YFL tar sikte på den som vid tiden

för skadans inträffande ej fyllt 25 år och innebär att uppräknings skall ske av den årliga arbetsförtjänsten vid 18, 21 och 25 års ålder. Uppräkningen bygger på antaganden om genomsnittslönen för ifrågavarande åldersgrupper i den försäkrades yrke. Arbetsförtjänsten skall beräknas till det belopp vartill inkomsten av förvärvsarbete skäligen kan uppskattas, med hänsyn till arten av den skadades sysselsättning vid tiden för skadans inträffande. När det gäller den som skadats under värnpliktstjänstgöring har man i praxis tagit hänsyn till den skadades sysselsättning vid tiden före påbörjandet av värnpliktstjänstgöring. En motsvarande bestämmelse om uppräknings av livränteunderlaget för den som skadats före 25 års ålder har tagits in i 4 kap. 9 § LAF. Denna bestämmelse har genom hänvisningen till LAF i 10 § lagen om statligt personskadeskydd gjorts tillämplig även på den som omfattas av personskadeskyddet. I likhet med nuvarande ordning skall hänsyn därvid tas till den sysselsättning den skadade hade före skyddstidens början.

När det gäller den som genomgår yrkesutbildning vid tiden för skadans inträffande föreskriver 9 § fjärde stycket YFL att den årliga arbetsförtjänsten skall beräknas till vad han skulle ha förtjänat om han vid tiden för skadans inträffande avbrutit utbildningen och börjat förvärvsarbete. Med yrkesutbildning avses i 9 § YFL inte bara sådan yrkesutbildning som i 3 § YFL nämnda studerande åtnjuter utan all yrkesutbildning. Bestämmelserna i 9 § fjärde stycket YFL har vid tillämpningen av MEL tolkats så att man utgått från den utbildning som den skadade hade vid inryckningen.

I 4 kap. 10 § LAF har tagits in en bestämmelse som innebär att vissa studerande som skadas under riskfylld utbildning skall få sitt ersättningsunderlag under beräknad utbildningstid bestämt lägst till den inkomst som de skulle ha fått om de när skadan inträffade hade avbrutit utbildningen. För tiden efter utbildningstidens slut utgörs livränteunderlaget av den inkomst av förvärvsarbete som sannolikt skulle ha utgått om skadan inte inträffat. Bestämmelserna kompletteras med en garantiregel för den som inte utbildas till något bestämt yrke av innehåll som redovisats under föregående paragraf.

Genom att 4 kap. 10 § LAF enbart avser vissa studerande nämligen de som genomgår utbildning med särskild risk för arbetsskada är det nödvändigt med en specialregel i lagen om statligt personskadeskydd, om inte nuvarande skydd skall försämrats t. ex. för de många värnpliktiga som just avslutat utbildning före inryckningen eller som avbrutit utbildningen för att fullgöra militärtjänstgöring. I förevarande paragraf har därför tagits in en bestämmelse att ersättningsunderlaget för alla som omedelbart före skyddstiden genomgick eller hade avslutat utbildning lägst skall beräknas till det belopp som följer av 4 kap. 10 § LAF.

Samtliga studerande kommer därigenom att bli delaktiga av de materiella förbättringar som ligger i 4 kap. 10 § LAF och som innebär – utöver garantiregeln – att hänsyn skall tas till vederbörandes sannolika inkomst som utbildad, när den beräknade utbildningstiden väl är slut.

14 §

Paragrafen överensstämmer i huvudsak med 22 a § MEL och har närmare motiverats i avsnitt 3.7.5.

15 §

Paragrafen innehåller – liksom 6 kap. 7 § LAF – en hänvisning till 20 kap. 3 § AFL. Enligt denna får ersättning dras in eller sättas ned om den som har rätt till ersättning bl. a. uppsåtligen åsamkat sig skadan eller ådragit sig skadan vid förövandet av handling för vilken ansvar genom lagakraftig dom ådömts honom.

AEF innehåller även den inskränkningen att ersättningen till häktad eller intagen på anstalt får dras in eller sättas ned om skadan föranletts av att ordningsföreskrifter åsidosatts eller eljest särskilda omständigheter föranleder det (7 § AEF). Den bestämmelsen kommenteras inte närmare i förarbetena till AEF. Vid tillkomsten av 1938 års förordning i samma ämne framhöll departementschefen (prop. 1938:18) att huvudregeln var att ersättning skulle utgå när någon under vistelsen på anstalt skadades till följd av olycksfall. En anstaltsintagen borde emellertid inte tillerkännas ersättning för varje skada som han genom olycksfall ådrog sig under vistelsen på anstalten. Detta gällde särskilt ”då den skadade genom viss verksamhet för sitt eget nöje eller i sitt eget särskilda intresse framkallat olycksfallet”.

Kommittén anser att det inte går att undvara motsvarande inskränkning i den nya lagen. Vissa handlingar som om de förövats utom anstalt skulle föranleda ansvar genom dom leder inte till åtal när de utförs på anstalt. Ersättning vid olycksfall som inträffar i samband med sådan handling och vid olycksfall som inträffar t. ex. i samband med rymning bör kunna sättas ned eller dras in om särskilda skäl talar för det. Enligt kommitténs mening bör bestämmelsen utnyttjas restriktivt och endast gentemot den skadade. Livränta till efterlevande och begravningshjälp bör liksom hittills utgå med oavkortat belopp.

Övergångsbestämmelser

Övergångsbestämmelserna har utformats efter mönster av övergångsbestämmelserna till LAF. Det innebär bl. a. att den nya lagen kommer att gälla även en sjukdom som har uppstått under tjänstgöring eller anstaltsvistelse som ligger före lagens ikraftträdande när sjukdomen inte visar sig förrän efter denna tidpunkt. MEL, CEF, AEF eller äldre lagstiftning kommer således inte att tillämpas i dessa fall. Det är endast MEL, CEF och AEF som upphävs genom införandet av den nya lagen. De tre författningar som innehåller bestämmelser om räddningstjänst har däremot fortfarande betydelse i fråga om annat än ersättning vid personskada.

I 22 a § MEL föreskrivs att särskild sjukpenning skall utges under grundutbildning eller motsvarande utbildning enligt 27 § 1 mom. D värnpliktslagen (1941:967). I 27 § 1 mom. D återfinns numera en regel om bistånds- och katastrofutbildning. Det är emellertid inte denna utbildning som åsyftas i 22 a § MEL utan den specialtjänst som bl. a. läkare, tandläkare och tekniker kunde fullgöra fram till den 1 juni 1972 i stället för ”vanlig” militärutbildning. Efter lagändring (1971:129) fullgör dessa kategorier numera grundutbildning och repetitionsutbildning liksom övriga värnpliktiga. Det kunde därför tyckas motiverat att helt slopa hänvisningen till 27 § 1 mom. D. värnpliktslagen i dess äldre lydelse. Så är emellertid inte möjligt eftersom enligt

övergångsbestämmelserna till ändringen av värnpliktslagen (prop. 1971:88) den som påbörjat specialtjänstutbildning före den 1 juni 1972 skall fullgöra resterande utbildningstid enligt de gamla bestämmelserna. Det är därför nödvändigt att i övergångsbestämmelserna till lagen om statligt personskadeskydd föreskriva att med grundutbildning skall jämnas utbildning enligt 27 § 1 mom. D. i dess lydelse före den 1 juni 1972.

11.2 Förslaget till lag om ersättning av statsmedel för ideell skada

I likhet med LAF avser lagen om statligt personskadeskydd ersättning för ekonomisk skada. Ersättning för lyte och men vid arbetsskada regleras helt genom de avtal om trygghetsförsäkring som parterna på arbetsmarknaden har kommit överens om. Den personkrets som omfattas av lagen om statligt personskadeskydd är emellertid inte arbetstagare i den verksamhet som lagen avser att täcka. Deras rätt till ideell ersättning måste därför fastslås i författning. Den författningsmässiga utformningen bestäms av regeringsformen.

I den nya regeringsformen (RF) anges ett antal ämnen där normgivningskompetensen i första hand skall ligga hos riksdagen och utövas genom lagstiftning. De viktigaste av de bestämmelser som beskriver detta *primära lagområde* finns såvitt gäller den offentliga rätten i 8 kap. 3 §. Bestämmelserna i 3 § innebär att till detta område skall räknas sådana föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna, som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. Med "ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden" förstås sådana åtgärder från normgivarens sida som allmänt anses innebära inskränkningar i enskildas dittillsvarande handlingsfrihet, möjligheter att förfoga över egendom etc. Till lagområdet skall enligt uttrycklig bestämmelse i 3 § andra stycket räknas bl. a. föreskrifter som begränsar någon av de fri- och rättigheter som anges i 2 kap. den nya RF, bland dem rörelsefriheten. Bestämmelserna i 3 § har utformats på sådant sätt att även en föreskrift, som t. ex. i något hänseende begränsar omfattningen av ett redan föreliggande ingrepp i enskildas förhållanden och därför kan sägas gå i "berättigande" riktning, omfattas av kravet på lagform.

Den nya RF öppnar möjlighet för riksdagen att delegera en del av sin primärkompetens till regeringen. De viktigaste av dessa bestämmelser finns i 8 kap. 7 och 8 §§. Reglerna i 7 § avser delegation på den offentliga rättens område. Denna delegationsmöjlighet avser med andra ord de normgivningsområden, som beskrivs i bl. a. 8 kap. 3 §. Inom dessa kan, med vissa begränsningar, föranledda av den nya RF:s reglering av medborgerliga fri- och rättigheter, delegation äga rum beträffande vissa angivna ämnen. Bland dem ingår inte försvarsfrågor eller kriminalvårdsfrågor.

De delar av det primära lagområdet som inte kan öppnas för regeringen genom delegation utgör det *obligatoriska lagområdet*.

På grund av 8 kap. 13 § första stycket 1 har regeringen behörighet att utan särskilt bemyndigande i lag meddela *föreskrifter om verkställighet* av

lag. Detta gäller även om lagen ligger inom det obligatoriska lagområdet och verkställighetsföreskrifterna således rör ett ämne som i princip inte får regleras annat än i lagform. Bestämmelserna om verkställighetsföreskrifter får emellertid inte tillämpas på sådant sätt att den nya RF:s övriga kompetensfördelningsregler sätts ur kraft. Det är inte avsett att man skall förfara så att riksdagen beslutar mycket allmänt hållna lagregler inom lagområdet som sedan fylls ut av regeringen med "verkställighetsföreskrifter". I prop. 1973:90 s. 211 säger departementschefen:

Med föreskrifter om verkställighet av lag bör enligt min mening i första hand förstås tillämpningsföreskrifter av rent administrativ karaktär. I viss utsträckning torde det emellertid vara ofrånkomligt att tillåta, att regeringen med stöd av sin behörighet att besluta verkställighetsföreskrifter i materiellt hänseende "fyller ut" en lag, även om lagen i och för sig skulle befinna sig inom det obligatoriska lagområdet. En förutsättning för att regeringen skall få göra detta måste emellertid vara, att den lagbestämmelse som skall kompletteras är så detaljerad att regleringen inte tillförs något väsentligt nytt genom den av regeringen beslutade föreskriften. I verkställighetsföreskriftens form får således inte beslutas om något som kan upplevas som ett nytt åliggande för enskilda eller om något som kan betraktas som ett tidigare ej föreliggande ingrepp i enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden.

Av det ovan anförda torde följa att rätten till menersättning för de grupper som genom värnpliktstjänstgöring eller i annat fall genom myndighets beslut berövats sin rörelsefrihet måste meddelas i lag. Delegation till regeringen kan inte äga rum. Regeringen kan däremot meddela de närmare föreskrifter som behövs för verkställigheten av lagen. Lagen måste dock vara så detaljerad att regleringen inte tillförs något väsentligt nytt genom regeringens föreskrifter. I enlighet härmed fastslås i den föreslagna lagen rätten till ersättning. Det får ankomma på regeringen att fastställa de närmare ersättningsbeloppen genom verkställighetsföreskrifter. De författningsändringar som kan föranledas av framtida höjningar av ersättningsbeloppen kräver av nu angivna skäl inte lagform utan kan beslutas av regeringen.

1 §

Den i lagen om statligt personskadeskydd skyddade personkretsen har rätt till menersättning vid skada som sägs i nämnda lag.

Kommittén har särskilt övervägt om civilförsvarspliktig personal i verkskyddet bör omfattas av lagen. Civilförsvaret skall anordnas dels som allmänt civilförvar, dels som verkskydd. Verkskyddet är i första hand avsett för skyddet av den egna anläggningen. Enligt civilförsvarslagen (1960:74) åligger det anläggningens ägare att utge ersättning för tjänstgöring i verkskyddet till de i hans tjänst anställda. I en motion (1975:2062) till 1975 års riksdag ifrågasatte motionären om inte kostnadsansvaret borde flyttas över från företagen till det allmänna eftersom verkskydden inte uteslutande är avsedda för det egna företaget. Försvarsutskottet (FöU 1975:18) menade, under erinran om ett tidigare riksdagsbeslut, att verkskyddet i stor utsträckning även måste anses vara ett företagareintresse. Utskottet ansåg därför att motionen borde avslås. Riksdagen (rskr 1975:195) biföll utskottets hemställan.

Bestämmelserna i kungörelsen om särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga gäller dels under föreskriven tjänstgöring i det allmänna civilförsvaret, som fullgörs efter inskrivning i civilförsvaret, dels under tjänstgöring vid

försvarsmakten enligt lagen (1952:269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten. Detta innebär att civilförsvarspliktig personal som tjänstgör inom verkskyddet står utanför det särskilda olycksfallsskyddet.

När det gäller verkskyddspersonalens möjligheter att få ersättning från TFY torde det vara klart att sådan ersättning utgår när de skadas på arbetsplatsen. Verkskyddsutbildningen äger emellertid som regel rum på civilförsvarsstyrelsens utbildningsanläggningar runt om i landet, t. ex. Rösersberg och Sandö. Utbildningskostnaderna, dvs. kostnader för lärare, kursmaterial och kost och logi tas ut av arbetsgivarna enligt fastställd taxa. Ersättning till den civilförsvarspliktige för förlorad inkomst betalas direkt till den anställda av arbetsgivaren. Ersättningen får inte understiga det penningbidrag eller den civilförsvarspenning som bestäms i civilförsvarsavlöningskungörelsen. Många arbetsgivare betalar dock full lön. Enligt AST åtnjuter statligt anställd tjänsteman tjänstledighet med B-avdrag under föreskriven tjänstgöring i civilförsvaret.

I CEF föreskrivs att ersättning enligt förordningen inte skall utgå i anledning av skada för vilken den skadade är obligatoriskt försäkrad enligt YFL. Frågan om ersättning till den som skadats under verkskyddsutbildning utom arbetsplatsen vid civilförsvarsstyrelsens utbildningsanläggningar torde inte ha prövats av tillämplande myndigheter. Det är därför svårt att säkert säga om TFY skulle anses tillämplig på sådan skada. Man kan emellertid våga anta att bedömningen enligt såväl YFL som LAF skulle bli att skada som inträffar på arbetsstället anses som yrkes- resp. arbetsskada medan skada som inträffar på civilförsvarsstyrelsens utbildningsanstalter under tjänstledighet från det ordinarie arbetet inte anses som sådan skada och att CEF:s ersättningsregler får tillämpas. Då TFY följer yrkesskadeförsäkringens yrkesskadebegrepp kan man anta att inte heller TFY anses omfatta skada som drabbar verkskyddspersonal på civilförsvarsstyrelsens utbildningsanstalter. Civilförsvarspliktiga i verkskyddet kan således få ersättning för ideell skada endast om förutsättningarna för att få skadestånd föreligger. Kommittén anser att detta förhållande är otillfredsställande. Ersättningsanordningarna för denna personkrets bör vara lika heltäckande som för övriga kategorier som omfattas av lagen om statligt personskadeskydd. Kommittén föreslår därför att civilförsvarspliktiga i verkskyddet skall få ersättning för lyte och men i den mån skadan omfattas av lagen om statligt personskadeskydd. Det är enligt kommitténs mening rimligt att staten och inte arbetsgivarna står för kostnaderna för skada som inträffar på civilförsvarsstyrelsens anläggningar. Om ersättning skulle utgå som skadestånd hade inte arbetsgivaren utan staten varit betalningsansvarig. Arbetsgivarna har vidare ingen möjlighet att påverka miljön och därmed risken för skada på internaten.

Rätten till menersättning är till skillnad från rätten till ersättning för inkomstbortfall inte begränsat vid låga invaliditetsgrader. Även om nedsättningen av förvärvsförmågan understiger 1/15 kan menersättning utgå.

De slag av ersättningar som kan utgå är ersättning för sveda och värk, lyte och men samt olägenheter i övrigt till följd av skadan. Med olägenheter i övrigt avses dels ersättning för t. ex. amputationsdefekt, vanprydande ärr, förlust av sinnesfunktion eller tänder eller inre organ, dels ersättning för

vad som i trygghetsförsäkringarna anges som allmänna olägenheter. Därmed avses bl. a. fördyrade levnadskostnader som kan uppkomma i framtiden på grund av skadan och allmän risk för förlust av mer extraordinära inkomster.

I paragrafens andra stycke inskränks rätten till ersättning. Endast skador som uppkommit inom verksamheten i fråga eller under vistelse inom det område där verksamhet bedrivs eller under resa dit berättigar till menersättning. Fritidsskador ersätts inte enligt lagen såvida inte skadan uppstått i samband med färdolycksfall. Den som är intagen på anstalt eller på ungdomsvårdsskola kan således inte få menersättning vid skada som inträffar under vård utom anstalten eller skolan om inte skadan uppstått medan han färdades till eller från anstalten eller skolan.

2 §

Paragrafen innehåller genom hänvisning till AFL och lagen om statligt personskadeskydd bestämmelser om indragning och nedsättning av ersättning, återbetalningsskyldighet, preskription och utmätningsförbud. När det gäller anmälan, utbetalning av ersättning, uppgiftsskyldighet etc. får det ankomma på regeringen att meddela närmare föreskrifter härom. Det praktiska förfarandet när det gäller anmälan bör anknyta till anmälan enligt lagen om statligt personskadeskydd. Försäkringskassa som mottagit sådan anmälan bör vidarebefordra denna till riksförsäkringsverket som har att pröva om ersättning för lyte och men m. m. kan utgå. Det är angeläget att försäkringskassan sänder över samtliga anmälningar och inte bara anmälan om skada som enligt kassans bedömande berättigar till ersättning enligt lagen om statligt personskadeskydd. Menersättning kan ju som tidigare sagts utgå även om nedsättningen i förvärvsförmågan understiger 1/15.

3 §

Besvärsoverensstämmelserna överensstämmer med de gängse inom yrkesskadeförsäkringen. Utredningen rörande besvärsoverensorganisationen inom socialförsäkringen m. m. har i betänkandet (Ds S 1975:9) Övergångsfrågor beträffande besvärsoverensorganisationen inom yrkesskadeförsäkringen föreslagit att försäkringsrådet skall upphöra den 30 juni 1978. Därefter skall en ny mellaninstans överta rådets uppgifter. Riksdagen har godtagit utredningens principförslag. Besvärsoverensreglerna i 3 § kommer därför att gälla endast en kort tid.

11.3 Förslaget till lag om ersättning till sjömän vid personskada till följd av krigshändelse

1 §

Paragrafen ersätter såväl 1 § krigsförsäkringslagen som 1 § ”hemreseförordningen”. Bestämmelsen innebär att arbetsskadeförsäkringslagens skydd utsträcks till sjömans vistelse i land på sin fritid. Om sjömannen skadas till följd av krigshändelse när han befinner sig ombord på fartyget gäller LAF

och TFY. Skyddet utsträcks vidare att gälla under sjömans hemresa till Sverige. Till skillnad mot gällande bestämmelser skall skyddet omfatta väntetid och gälla resa även på annat transportmedel än fartyg. Med sjöman avses arbetstagare som enligt sjömanslagen (1973:282) anses som sjöman och med ort där fartyget ligger den ort som är hamnens huvudort; jämför 13 § utlänningskungörelsen (1969:136). Med krig skall förstås såväl krigshandlingar mellan två eller flera öppet krigförande parter som krigshandlingar till följd av inbördeskrig, politiska oroligheter av motsvarande karaktär eller utländsk maktinfiltration. "Krigshändelse" skall tolkas på samma sätt som "krigsåtgärd" har tolkats i praxis vid tillämpningen av 1937 och 1954 års krigsförsäkringslag.

2 §

Ersättning skall i första hand utgå från arbetsskadeförsäkringen. Om denna emellertid inte skulle vara tillämplig skall ersättning utgå enligt förevarande lag. Inskränkningen i paragrafens andra led har förts över från krigsförsäkringslagen.

3 §

Vid skada som avses i lagen skall arbetsskadeförsäkringens ersättningsbestämmelser ha i princip motsvarande tillämpning.

4 §

Den särskilda ersättningen skall beräknas efter den medicinska invaliditetsgraden. Ersättningen är avsedd att ge kompensation för att TFY-ersättning inte utgår vid skada som omfattas av lagen.

5 §

Den ersättningsberättigade kretsen utvidgas till att omfatta även sådan sammanboende kvinna som kan få ersättning enligt LAF. I enlighet med bestämmelserna i LAF föreslås att den nuvarande rätten för änking att få ersättning inte skall överföras till den nya lagen.

11.4 Förslaget till lag om uppräkningslag av yrkesskadelivräntor m. m.

1 §

Paragrafen har utformats i anslutning till 1 § 1962 års förhöjningslag och 1 § 1967 års värdesäkringslag.

2 §

Av sista stycket följer att det är livräntan efter tidigare tillägg, omregleringar, förhöjningar och basbeloppsanknytning vid tidpunkten för den föreslagna lagens ikraftträdande som skall ligga till grund för uppräkningslag.

4 §

Denna paragraf har sin motsvarighet i 4 § 1967 års värdesäkringslag. Innebörden av bestämmelsen är att den skadade när livränta byts ut mot sjukpenning enligt YFL:s recidivregler i 16 § första stycket garanteras en sjukpenning som motsvarar livräntan efter uppräknig.

5 §

Paragrafen motsvarar 5 § 1967 års värdesäkringslag och har berörts i den allmänna motiveringen i kapitel 10.

6 §

Paragrafen utgör en garantiregel för den livräntetagare som drabbas av recidiv. En närmare redogörelse för regeln har lämnats i avsnitt 10.6. Oberoende av vad YFL eller äldre lagstiftning stadgar skall den som drabbas av recidiv få uppbära både livränta och sjukpenning. Den sammanlagda ersättningen för dag får dock inte överstiga maximibeloppet för hel sjukpenning enligt AFL.

7 §

I enlighet med gängse principer på detta område skall kostnaderna för uppräknigen såvitt gäller skador i privat och kommunal tjänst täckas genom arbetsskadeförsäkringsavgifter. När det gäller kostnaderna för uppräknig av ersättningar som utgår av statsmedel svarar staten för dessa.

11.5 Förslaget till lag om uppräknig av yrkesskadelivräntor som utgår av statsmedel m. m.

1 §

I denna paragraf anges i överensstämmelse med 1 § förordningen (1967:920) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor som utgår av statsmedel m. m. de grundförfattningar enligt vilka livräntorna utgår. Två författningar har tillkommit, nämligen kungörelsen (1961:564) om ersättning av statsmedel för medverkan i flygräddningstjänst och brandlagen (1974:80) (punkterna 25 och 27).

Livräntor enligt författningarna under 1 § punkterna 1, 2 och 5 utgår i huvudsak, men inte helt, av statsmedel. Enligt bestämmelserna i paragrafens andra stycket skall uppräknigen betalas av statsmedel även för den del av livräntan som utgår i annan ordning. På samma sätt har förfarits vid tidigare livräntehöjningar.

11.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

1 kap. 1 §

Genom ändringen i inledningsparagrafen omfattar lagen i princip alla förvärsarbetande. I enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen har beträffande egenföretagare och uppdragstagare föreskrivits villkor om bosättning i Sverige och om att undantagande från ATP inte får gälla. Det är att märka att uppdragstagare inte som inom AFL (3 kap. 2 §) formellt skall anses som arbetstagare. I fråga om förmåner från arbetsskadeförsäkringen skall uppdragstagarna i stället följa samma regler som egenföretagarna. Kravet på försäkring för ATP beträffande inkomst av annat förvärsarbete än anställning gäller även uppdragstagare som anses som arbetstagare enligt AFL och som dessutom har sådan inkomst.

6 kap. 1 §

Bestämmelserna i det nya fjärde stycket gäller den som efter skadetillfället anmäler undantagande från ATP beträffande inkomst av annat förvärsarbete än anställning. Underlåtenhet att betala ATP-avgift får samma verkan som undantagande. Med hänsyn till de samordningsregler mellan livränta och ATP som finns i LAF (4 kap. 4 § och 6 kap. 1 § första och andra styckena) kan ett undantagande från ATP föra med sig att arbetsskalivräntan till den försäkrade eller hans efterlevande blir större än om han hade varit ansluten till ATP beträffande all sin inkomst. Livräntan skulle i den delen kunna betraktas som avgiftsfri ATP. Kommittén har i fråga om försäkringens anknytning till ATP (avsnitt 2.3.1) funnit det skäligt att bortse från denna effekt såvitt angår undantagande som har gällt före skadetillfället. En senare anmälan om undantagande bör däremot rimligtvis inte lämnas obeaktad. Som ett nytt fjärde stycke i paragrafen har därför tagits in bestämmelser av innebörd att livräntan vid sådan anmälan skall samordnas med den ATP som kunde ha utgått om anmälan inte hade gjorts (jfr 4 § lagen om pensionstillskott).

Egenföretagare för vilken sjukpenningförsäkringen jämlikt 3 kap. 11 § AFL gäller med karenstid (3, 33 eller 93 dagar) bör i enlighet med vad kommittén har förordat i fråga om verkan av undantagande från ATP inte under denna tid få kompletterande sjukpenning från arbetsskadeförsäkringen i den mån tiden ligger inom samordningstiden. Detta kräver ingen ändring i LAF.

7 kap.

Här återfinns de nya avgiftsbestämmelserna. Bestämmelserna i 2 § första stycket har getts samma innehåll som flertalet motsvarande regler om arbetsgivaravgifter. Hänvisningen i 2 § första stycket till 3 kap. 2 § AFL gäller alla uppdragstagare som skall anses som arbetstagare inom AFL. Detta innebär att avgift får betalas också för sådan uppdragstagare som på grund av undantagande från ATP står utanför arbetsskadeförsäkringen enligt 1 kap. 1 § LAF.

Kostnader som föranleds av den av kommittén föreslagna lagen om uppräkning av yrkesskadelivräntor m. m. skall enligt denna täckas genom arbetsskadeförsäkringsavgifterna. Detta har markerats även i 3 § första stycket 2 i förevarande kapitel.

8 kap.

I detta kapitel har införts bestämmelser om anmälan av arbetsskada som har drabbat egenföretagare och uppdragstagare (1 § andra stycket). Uppdragstagarna jämställs med egenföretagare i fråga om förmåner och bör därför själva göra skadeanmälan. I 8 kap. har vidare föreslagits tillägg som närmast bör betraktas som följdändringar. Med uppdragsgivare i 7 och 11 §§ skall förstås den som civilrättsligt sett har gett någon som inte är anställd hos honom i uppdrag att utföra arbete för hans räkning.

Ikraftträdande m. m.

Den föreslagna utvidgningen av arbetsskadeförsäkringen bör i enlighet med riksdagens beslut vid antagandet av LAF (se inledningen till avsnitt 2.3.1) träda i kraft samtidigt med denna.

Som har föreslagits i den allmänna motiveringen bör de nya avgiftsbestämmelserna ges verkan på inkomst från och med januari 1977. De försäkrade för vilka endast halv avgift skall tas ut år 1977 är egenföretagare, uppdragstagare, arbetstagare som är gift med arbetsgivaren och vissa andra arbetstagare som är släkt med arbetsgivaren.

11.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

2 kap. 13 § och 3 kap. 13 §

Bestämmelserna gäller samordning mellan den allmänna sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen och andra liknande ersättningsystem. Nuvarande bestämmelser om samordning med bl. a. YFL finns i 4 kap. 5 § AFL men flyttas den 1 januari 1977 (SFS 1976:279) över till 2 kap. 13 § och 3 kap. 13 § AFL. De av kommittén föreslagna ändringarna innebär ingen omläggning av samordningen; jfr även 11 § YFL med 3 kap. 1–3 §§ LAF. I fråga om YFL och LAF skall alltså ersättning vid arbetsskada i princip utgå från sjukförsäkringen under de första 90 dagarna. För motsvarande ersättning av statsmedel enligt MEL och lagen om statligt personskadeskydd eller ersättning enligt äldre författningar finns ingen samordningstid. I dessa fall utgår den särskilda ersättningen i första hand och sjukförsäkringen fungerar endast som ett komplement. När det gäller förmåner enligt lagen om statligt personskadeskydd kommer regeln normalt att sakna praktisk betydelse, eftersom ersättningsnivån då bestäms av LAF:s regler om förmåner efter samordningstidens slut och alltså är högre än sjukförsäkringens nivå. Särskild sjukpenning enligt 14 § lagen om statligt personskadeskydd skall emellertid utgå endast i den mån den är högre än AFL-sjukpenningen.

Detta har markerats genom ändringen i 3 kap. 13 § AFL. Det bör slutligen anmärkas att den av kommittén föreslagna lagen om ersättning till sjömän vid personskada till följd av krigshändelse helt följer LAF i fråga om ersättning vid sjukdom och att samordningstiden på 90 dagar således kommer att gälla även där.

4 kap. 11 §

Ändringen i denna paragraf (3 kap. 13 § tredje stycket år 1976) är en ren följdändring. Uttrycket "likartad ersättning" skall således här täcka såväl sjukpenning som är knuten till LAF:s regler som sjukpenning enligt YFL och till YFL anslutna författningar.

11 kap. 2 och 3 §§

Som har föreslagits i kommitténs huvudbetänkande (s. 140 och 141) och den därpå följande propositionen (s. 80) bör arbetsskadelivränta beaktas vid beräkning av pensionsgrundande inkomst inom ATP. Syftet är att tillförsäkra den arbetsskadade i princip samma pensionsförmåner som han skulle ha fått om han inte hade blivit skadad. De föreslagna ändringarna kommer med nuvarande bestämmelser i 11 kap. 1 § AFL inte att beröra den som uppbär förtidspension, eftersom pensionsgrundande inkomst inte fastställs för honom. Härmed sammanhängande problem omfattas av pensionskommitténs (S 1970:40) pågående översyn av pensionsbestämmelser.

Lagändringarna tar sikte på alla egenlivräntor som utgår enligt LAF eller med tillämpning av LAF. LAF:s livräntor är till skillnad från livräntor enligt YFL eller motsvarande eller äldre författningar renodlade ersättningar för förlust av arbetsinkomst som kunde ha varit ATP-grundande. Som har nämnts nyss skall också livränta enligt lagen om statligt personskadeskydd grunda rätt till ATP. Detsamma gäller livränta enligt lagen om ersättning till sjömän vid personskada till följd av krigshändelse, dock inte särskild ersättning enligt 4 §.

Liksom i fråga om sjukpenning enligt LAF, YFL eller motsvarande regler får i förekommande fall göras en uppdelning mellan ersättning för anställningsinkomst och ersättning för inkomst av annat förvärvsarbete när den pensionsgrundande inkomsten fastställs. Livränta kommer liksom sjukpenning att vara fri från egenavgift till socialförsäkringarna m. m.

16 kap. 1 §

Pension enligt AFL utgår normalt på särskild ansökan. I andra stycket av förevarande paragraf föreskrivs emellertid att förtidspension får utges utan ansökan när den försäkrade uppbär sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård enligt AFL. Genom tillägget i detta stycke föreslår kommittén att samma ordning skall gälla när sådan förmån eller egenlivränta utgår enligt det nya systemet för ersättning vid arbetsskada o. i. Denna fråga har berörts i RFV:s remissvar över kommitténs huvudbetänkande.

17 kap. 2 §

Denna paragraf reglerar samordningen mellan allmän pension och livränta enligt YFL eller motsvarande eller äldre författningar. Samordningen innebär att pensionsförmånerna reduceras på visst sätt. Enligt LAF och motsvarande nya lagar skall samordningen ske på livräntesidan. Som har redovisats i avsnitt 10.5.3 har kommittén inte funnit det möjligt att vända på samordningen även i fråga om livränta enligt gällande eller äldre författningar. Detta för med sig att de nuvarande samordningsbestämmelserna i 17 kap. 2 § AFL under lång tid kommer att ha avsevärt vidare tillämpning i praktiken än de nya samordningsreglerna. Kommittén har därför ansett det ändamålsenligt att låta paragrafen stå kvar i huvudsak oförändrad och därvid endast undanta de nya livräntorna. De gamla reglerna bör vidare fortfarande gälla för utländsk livränta som inte har räknats av mot någon av de nya livränteförmånerna.

Ikraftträdande m. m.

Ändringarna i AFL måste givetvis träda i kraft samtidigt med det nya systemet för ersättning vid arbetsskada.

Kommittén har i detta betänkande föreslagit att egenföretagare och uppdragstagare skall omfattas av arbetsskadeförsäkringen. Försäkringen skall dock inte gälla för den som har anmält undantagande från ATP enligt 11 kap. 7 § AFL. Ett sådant undantagande gäller under minst fem år och räknas alltid per helt år. Den som har undantagande bör emellertid ges möjlighet att redan från början, dvs. från den 1 juli 1977, vara försäkrad för arbetsskada. Han bör därför kunna återkalla sin anmälan om undantagande i förtid. Återkallelsen kommer då i fråga om ATP att gälla från 1977 års början. Eftersom återkallelsen medför skyldighet att betala egenavgift till ATP och arbetsskadeförsäkringen och även påverkar sjukförsäkringsavgiften, bör man dessutom låta egenföretagaren välja mellan att gå in i försäkringarna redan år 1977 eller vänta till den 1 januari 1978. Betänketiden bör bestämmas till tre månader från lagens ikraftträdande. Information om bestämmelsen bör ges redan när lagen har antagits av riksdagen. Det bör inte heller möta något hinder att sända in återkallelsen före den 1 juli 1977.

11.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1956:293) om ersättning åt smittbärare

De föreslagna ändringarna utgör huvudsakligen rena följdändringar och avsluter i viss mån till ändringarna i 2 kap. 13 § och 3 kap. 13 § AFL.

11.9 Förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Ändringen i 5 kap. 3 § första stycket, som gäller inkomstförlust och förlust av underhåll, innebär endast att de mot skadeståndet avräkningsbara förmånerna utökas med ersättningar från det nya systemet för ersättning vid arbetsskada o. l.

Kommittén har i avsnitt 8.6.2 föreslagit att förmåner enligt lagen om ersättning av statsmedel för ideell skada skall räknas av mot motsvarande skadestånd. En liknande bestämmelse finns f. n. i 8 § kungörelsen (1969:761) om särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl. Den nya bestämmelsen bör stå i skadeståndslagen och då lämpligen tas in som ett nytt andra stycke i 5 kap. 3 §.

11.10 Förslaget till lag om ändring i reglementet (1961:265) angående förvaltningen av riks försäkringsverkets fonder

Yrkesskadeförsäkringsfonden har genom LAF fått benämningen arbetsskadeförsäkringsfonden. Det är alltså inte fråga om någon ny fond.

Vad gäller reglementets 2 § har kommittén endast föreslagit nödvändiga följdändringar. Avgifter enligt YFL kommer under några år att flyta in till fonden jämsides med arbetsgivaravgifter och nya egenavgifter enligt LAF. Något tillägg till YFL-avgiften enligt lagen om krigsförsäkring för sjömän m. fl. har inte tagits ut under senare år. Ny motsvarande försäkringsersättning skall utgå av statsmedel.

Förslaget om tillämpning av lagändringen på de nya avgifterna redan före ikraftträdandet är en följd av motsvarande förslag i fråga om avgiftsuttaget.

11.11 Förslaget till lag om upphävande av vissa författningar om handläggning av ärenden angående yrkesskadeförsäkring

Dessa författningar kommer alltså att ha betydelse för äldre skadefall. Kommittén har emellertid funnit det lämpligt att upphäva bestämmelserna redan nu och därvid föreskriva att de fortfarande skall gälla för de äldre fallen.

11.12 Förslagen till lag om ändring i luftfartslagen (1957:297) och författningsändringar i övrigt

Författningarna har samband med förordningen (1954:249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret. Denna och andra motsvarande förordningar upphävs genom lagen om statligt personskadeskydd. De författningsregler i vilka ändring nu föreslås har däremot fortfarande betydelse i fråga om annat än ersättning vid personskada. Ändringarna innebär endast en anpassning till det nya ersättningssystemet.

Kronologisk förteckning

1. Arbetsmiljölöslag. A.
 2. Bakgrund till förslag om arbetsmiljölöslag. A.
 3. Rapport i psykosociala frågor. A.
 4. Internationella konventioner inom arbetarskyddet. A.
 5. Säkerhetspolitik och totalförsvär. Fö.
 6. Deltidsanställdas villkor. Ju.
 7. Deltidsarbete 1974. Ju.
 8. Regionala trafikplaner – länsvisa sammanfattningar. K.
 9. Sexuella övergrepp. Ju.
 10. Skolans ekonomi. U.
 11. Bostadsbeskattning II. Fi.
 12. Företagens uppgiftslämnande. Fi.
 13. Byggnadsindex för husbyggnader och anläggningar. Fi.
 14. Kårobligatorium? U.
 15. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 3. Fö.
 16. Folkhögskolan. U.
 17. Skador i arbetet. A.
 18. Lokala trafikföreskrifter m. m. K.
 19. Den militära underrättelsetjänsten. Fö.
 20. Kultur åt alla. U.
 21. Trafikbuller. Del 3. Buller från fritidsbåtar. K.
 22. Sveriges export 1975–1980. Bilaga 2 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
 23. Produktansvar I. Ersättning för läkemedelsskada. Ju.
 24. Internationellt patentsamarbete II. H.
 25. Internationellt patentsamarbete II. Bilagor. H.
 26. Bostadsverket. Samordning-decentralisering. B.
 27. Den internationella bakgrunden. Bilaga 1 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
 28. Vattenkraft och miljö 3. B.
 29. Verkstadsindustrins arbetsmarknad. I.
 30. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del I. I.
 31. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del II. I.
 32. Spent nuclear fuel and radioactive waste. I.
 33. Musiken-människan-samhället. U.
 34. Arbetstidsförkortning – när? hur? A.
 35. Dryckesförpackningar och miljö. Jo.
 36. Anonymitet och tvångsmedel. Ju.
 37. Smugglingsbrott och tulltillägg. Fi.
 38. Yrkesinriktad rehabilitering. A.
 39. Hemvist. Fi.
 40. Kommunal utveckling. Fi.
 41. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Bilagor. I.
 42. Långtidsutredningens modellsystem. Bilaga 8 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
 43. Länskort i kollektivtrafiken. K.
 44. Sjöfart och flagg. K.
 45. Kommunernas ekonomi 1960–1972. Fi.
 46. Skolhälsovården. U.
 47. Färre brottmål. Ju.
 48. Reklam och integritet. Ju.
 49. Offentligt utredningsväsende. Fi.
 50. Statligt personskadeskydd. S.
-

Kronologisk förteckning

1. Nordiske naturgasudredninger
 2. Maktstrukturer och styrelseformer inom teatern
 3. Adult Education
 4. Nordisk samarbeide om energisparing i byggesektoren
 5. Norden och fackpressen
 6. ILO og kvinner i arbeidslivet
 7. Aikuiskasvatur Pohjoismaissa
 8. Cooperation Agreements between the Nordick Countries
 9. Medborgarskap för barn och jämlikhet vid naturalisation
 10. Nordisk konvention om gränskommunalt samarbete
 11. Sjøfartsmedisinsk forskning
 12. Seminarium för journalistlärare
 13. Nabospråksförståelse i Skandinavia
-

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor 1. Deltidsanställdas villkor. [6] 2. Deltidsarbete 1974. [7]
Sexuella övergrepp. [9]
Produkansvar 1. Ersättning för läkemedelsskada. [23]
Anonymitet och tvångsmedel. [36]
Färre brottmål. [47]
Reklam och integritet. [48]

Försvarsdepartementet

Säkerhetspolitik och totalförsvar. [5]
Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 3. [15]
Den militära underrättelsetjänsten. [19]

Socialdepartementet

Statligt personskadeskydd. [50]

Kommunikationsdepartementet

Regionala trafikplaner – länsvisa sammanfattningar. [8]
Lokala trafikföreskrifter. [18]
Trafikbuller. Del 3. Buller från fritidsbåtar. [21]
Länskort i kollektivtrafiken. [43]
Sjöfart och flagg. [44]

Finansdepartementet

Bostadsbeskattning II. [11]
Företagens uppgiftslämnande. [12]
Byggnadsindex för husbyggnader och anläggningar. [13]
1975 års långtidsutredning. 1. Sveriges export 1975–1980. Bilaga 2 till 1975 års långtidsutredning. [22] 2. Den internationella bakgrunden. Bilaga 1 till 1975 års långtidsutredning. [27] 3. Långtidsutredningens modellsystem. Bilaga 8 till 1975 års långtidsutredning. [42]
Smugglingsbrott och tulltillägg. [37]
Hemvist. [39]
Kommunal utveckling. [40]
Kommunernas ekonomi 1969–1972. [45]
Offentligt utredningsväsende. [49]

Utbildningsdepartementet

Skolans ekonomi. [10]
Kårobligatorium? [14]
Folkhögskolan. [16]
Kultur åt alla. [20]
Musiken-människan-samhället. [33]
Skolhälsovården. [46]

Jordbruksdepartementet

Dryckesförpackningar och miljö. [35]

Handelsdepartementet

Patentpolicykommittén. 1. Internationellt patentsamarbete II. [24]
2. Internationellt patentsamarbete II. Bilagor. [25]

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsmiljöutredningen. 1. Arbetsmiljölag. [1] 2. Bakgrund till förslag om arbetsmiljölag. [2] 3. Rapport i psykosociala frågor. [3]
4. Internationella konventioner inom arbetarskyddet. [4]
Skador i arbetet. [17]
Arbetsstidsförkortning – när? hur? [34]
Yrkesinriktad rehabilitering. [38]

Bostadsdepartementet

Bostadsverket. Samordning-decentralisering. [26]
Vattenkraft och miljö 3. [28]

Industridepartementet

Verkstadsindustrins arbetsmarknad. [29]
Aka-utredningen. 1. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del I. [30] 2. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del II. [31] 3. Spent nuclear fuel and radioactive waste. [32] 4. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Bilagor. [41]

KUNGL. BIBL.
6 OKT 1976
STOCKHOLM

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-03078-0
ISSN 0375-250 X